

Ілюстрований

КАЛЕНДАР
СИРІТСЬКОГО ДОМУ

ДЛЯ
Американських Русинів
НА РІК

1917.

ЗЛАДИВ ГР. ЗАЯЧКІВСЬКИЙ.

СТАРАНЄМ І НАКЛАДОМ СС. ВАСИЛІЯНОК
В ФІЛАДЕЛФІЇ, ПА.

З ДРУКАРНІ РУСЬКОГО СИРІТСЬКОГО ДОМУ В ФІЛАДЕЛФІЇ, ПА.

З М І С Т.

	Стор.		Стор.
Привілеї руської катедральної церкви в Філадельфії	3	Часть лікарська:	
Від Видавництва.	5	Спосіб продовження життя	158
Календарські записки	7	<i>Др. Левинський.</i>	160
Календаріюм	8-31	Ручні ухвати, що усмир. болі	162
«Юлієсь а нині», деякі уваги про Розвій Провидіння	32	Лікарські ради	164
Про Руський Сиротинець	35	Зерна правди	164
Рік 1917-ий. <i>О. Грицай</i>	48	На сьв. Петра <i>Др. А. Чайковський</i>	165
Новісінький рік. <i>П. Розелгер</i>	49	Милосердяє над бідним	168
Розважання. <i>О. Ф.</i>	52	Чоловік. <i>А. Кічак</i>	169
Марта Борецька. <i>І. Грабович</i>	53	Сьміховинки і вигадки	171
Гей за морем за широким, Гамн амер. Українців.	81	Конкурсів задачі і загадки	181
Через терпіння до воскресеня. <i>Гр. З.</i>	82	Як Джек Кривописний благов о пощочиву	183
Вінець Слави мученикам:		Два пани. <i>Дм. Макогон</i>	186
Житєпись бл. п. Преосьв. С. С. Ортинського	87	Іцко	188
Давони сумно грають <i>Д. Штогрин</i>	98	За море	190
Мученик Митроп. Впреосьв. А. гр. Шептицький	99	Не поема.	191
Блаженні праведні. <i>І. Франко.</i>	100	Техніка на услугах калік	192
Вивчив сина. <i>Н. Романович</i>	102	Не має друга понад мудрість	196
Арабські пословиці	105	З великого часу. <i>Др. І. Котач</i>	197
Невинна <i>І. Левицький.</i>	106	Галичина	199
Зерна правди	112	Борба о Галичину. <i>Др. Е. Левицький</i>	200
Церковна стінопись в укр. стилю <i>К. Широцький</i>	113	Героям. <i>О. М.</i>	202
Без алости і Настрої. <i>Гр. Чупринка</i>	122	Україна	203
Брати і Один з перших. <i>В. Щурат</i>	123	Вставай Україно. <i>С. Яричевський</i>	205
Поезії, <i>І. Франко</i>	124	Притча про двох сусідів, що мали одно імя	206
Мужицькі оповідання. <i>Берн. Бернзон.</i>	126	Помста загублених <i>Л. Орленко</i>	209
Вискази і ради сьв. Отців	129	Сьвітові події в рр. 1915 — 1916:	
Не забудь юних днів	130	Европейська війна	216
Вічний Емануїл о. А. <i>Клярман</i> (пер. о. В. Держирука)	131	Президіяльні вибори в и Злуч. Держ.	216
Сьвятий Вечер в сироти	151	Агітація за скріпл. міліт. сили	217
Поможіть нещасним малим дітям	153	Новий плян огран. іммігр до Злуч. Держ.	118
Руські питомці і дух. Семинар в Балтімор. <i>К. Курилю.</i>	154	Канада підчас війни і по війні	220
		Ціни товарів підчас війни	222
		Два Братства. о. <i>Затар Орун</i>	224
		Часть інформаційна	230
		Оголошеня	241

282.477
I 25
1917

ПРИВІЛЕЇ

ДЛЯ РУСЬКОЇ ГР. КАТ. КАТЕДРАЛЬНОЇ ЦЕРКВИ НЕП. ЗАЧ.
ПРЕЧ. Д. МАРІЇ В ФІЛЯДЕЛЬФІЇ, ПА.

одержані за старанем бл. п. Преосвященого Кир Сотера.

Руська гр. кат. катедральна церков в Філядельфії, Па. удосто-
ілась великого і дуже рідкого добродійства, бо одержала

СОВЕРШЕННІ ВІДПУСТИ

наділені Сьв. Отцем Нієм Х., Папою Римським дня 16-го червня
1914 р. під ч. 35671 — в слідуючі празники:

Рожество Христове; сьв. Василя (Новий Рік); Богоявленє І. Хр.;
Воскр. Г. Н. І. Хр.; Сош. сьв. Духа; сьв. Апп. Петра і Павла; Успе-
ня Пресьв. Богородиці; сьв. сьвященомуч. Йосафата; Непороч. Зач.
Преч. Діви Марії; на всі празники Пренайсьв. Тайни Евхаристії і Найсьв.
Серця Христового.

УСЛІВ'Я: Хто з вірних хотів би доступити в ті дни совершенного (цїл-
ковитого) відпусту, має в тій церкві приступити до сьв.
Сповіді і сьв. Причастія і помолити ся за нашу церков і
Сьвят. Отця Папу Римського. Сї відпусти можуть бути
жертвовані за душі в чистилищи.

Превелика ся благодать, якою зістала наділена наша руська гр.
кат. церков катедральна в Філядельфії, Па., робить її місцем відпусто-
вим на чужинї, неначе тою зеленою оазою серед розлогої, непрогляд-
ної пустинї, до якої змучені та спрагнені подорожні звертають свої
кроки, щоб в тіни її зелені відпочати, покріпитись холодним жерель-
ним напоєм та набрати сили до дальшої утяжливої подорожи.

Отримавши сї цінні привілеї, церков наша віддає їх всім вірним в
Злуч. Державах на їх виключну користь. Тож користайте з них обиль-
но!

Хто в однім з сих празничних днів посітить руську гр. кат. церков
катедральну в Філядельфії, Па., висповідає ся, запричащаєь та по-
молить ся в наміренню сьв. Церкви і сьв. Отця Папи Римського, може
доступити **совершенного відпусту.**

ВІД ВИДАВНИЦТВА.

Отсе пускаємо в світ вже третій річник Календаря Сирітського Дому. Горяче прийняте і прихильність, якими тішились оба попередні видання стались повною нагородою за труди і старання, які положило видавництво і укладчики коло спорядження найбільших і одиноких християнських календарів на землі Вашингтона. Видавництво заохочене дотеперішними успіхами рішило видавати календар що року, бо без него кожда християнська хата чулаб ся опущеною. Календар Сирітського Дому несе розраду і тепло в хати наших людей, бо він є відбиткою і успіхом того тепла, яким нарід огрів сю одиноку нашу добродійну інституцію в Америці — Руський Сиротинець і всі його видання. Видавництво по силах своїх старалось, щоби календар вийшов якнайкрасше, щоби там шановні читачі знайшли і поученя, розраду і пораду і з його читання придбали якнайбільшу моральну користь. Нашим прихильників і читачів просимо лише, щоби розширювали календар між своїми приятелями і знакомими, бо тим не лише поможете матеріяльно видавництву, але причинитесь до поширення ідей, які воно пропагує.

Желаємо всім нашим Прихильникам, Читачам і всему русько-українському Народови якнайліпшого повождження в новім році, а для себе бажаємо, щоби сей календар вдержав якнайтіснійшу звязь між нашим дорогим Народом а його одинокою добродійною інституцією — Руським Сиротинцем.

РІК 1917.

Чотири пори року.

Весна починає ся 21. марта. День і ніч рівні.
 Літо починає ся 21. червня. Найдовший день і найкоротша ніч.
 Осінь починає ся 23. вересня. День і ніч рівні.
 Зима починає ся 21. грудня. Найкоротший день і найдовша ніч.

Про затьми в 1917-ім році.

В 1917-ім році буде 7 затьмів, а імено.

1. Цілковита затьма місяця, в почі з 7. на 8. січня.
2. Частинна затьма сонця 23. січня.
3. Частинна затьма сонця 19. червня.
4. Цілковита затьма місяця 4. липня.
5. Частинна затьма сонця 18. липня.
6. Обручкова затьма сонця 14. грудня.
7. Цілковита затьма місяця 28. грудня.

З них буде видне лише перше і послідне. Перше зачнеь о 2. год. по о півночи, а послідне о 4. год. рано.

Державні свята в Злуч. Державах.

Новий рік: 1. січня. Уродини Лінкольна: 12. лютого. Уродини Вашингтона: 22. лютого.
 День украшування гробів: 30. мал. Свято евоности: 4. липня. Робітничий день: 3. вересня. Свято подяки: 29. падолиста. Різдво: 25 грудня.

Пасхалія.

Рік	Обряду гр. католицького										Обряду латинського							
	Ключ грам.	В році літо	Мас-ниця		Неділя ма-сопуста	Неділя сн-ропуста	Великдень	Вознесєнє	Зелєні свята	Пе-трівка		Великдень лат. з нашим	Попелєд	Великдень	Вознесєнє	Зелєні свята	Боже тіло	Адвєнт
			нед.	днів						нед.	днів							
1915	П	г	4	4	25 січн.	1 лют.	22 март.	30 п'ят.	10 мая	6	—	разом	17 лют.	4 п'ят.	13 мая	23 мая	3 чер.	28 пад.
1916	Т	є	7	3	14 лют.	21 лют.	10 цвіт.	19 мая	29 мая	3	2	разом	8 мар.	23 цвіт.	1 чер.	11 чер.	22 чер.	3 гру.
1917	К	с	6	1	5 лют.	12 лют.	2 п'ят.	11 мая	21 мая	4	3	1 тиж.	21 лют.	8 п'ят.	17 мая	27 мая	7 чер.	2 гру.
1918	Б	з	9	—	25 лют.	4 мар.	22 п'ят.	31 мая	10 чер.	1	4	5 нед.	13 лют.	31 мар.	9 мая	19 мая	30 мая	1 гру.
1919	П	д	6	6	10 лют.	17 лют.	7 цвіт.	16 мая	26 мая	3	5	разом	5 мар.	20 п'ят.	30 мая	8 чер.	19 чер.	30 пад.
1920	С	г	5	5	2 лют.	9 лют.	29 март.	7 мая	17 мая	5	5	1 тиж.	18 лют.	4 цвіт.	13 мая	23 мая	3 чер.	28 пад.

Пости русько-катол. обряду. в 1916 р.

1. Святій Вечер перед Богоявленєм.
2. Великий піст.
3. Піст перед Свв. Петром і Павлом (петрівка).
4. Піст перед Успенієм Пр. Д. Марії.
5. Пість в день Ускіновєня Голови свв. Івана Хрест.
6. Піст в день Воздвиженя Чест. Хреста.
7. Піст перед Різдвом Христовим (Пилипівка).
8. Піст кожної середи і п'ятниці, крім загальниць.

Січень

має 31 днів.

January

н. ст.	дні	ст. ст.	Свята обряду русько-катол.	Calendar of the Saints
1	П	19	Груд. 1916. Боніфатія Муч.	New Year's Day.
2	В	20	Ігнатія Богон. Пред. Рожд. Христ.	Holy Name Feast.
3	С	21	Юліяни Муч.	St. Genevieve.
4	Ч	22	Анастасії Велмуч.	St. Robert.
5	П	23	10 Мучен. в Криті.	St. Telesphorus.
6	С	24	Навеч. Рожд. Хр. (Сьв. Веч.) піст	The Epiphany.
7	Н	25	Роздество Христове.	St. Lucian.
8	П	26	Собор Пр. Богород. і Сьв. Йосифа.	St. Severinus
9	В	27	Стефана Первомученика.	Sts. Julian and Basilissa. ☉
10	С	28	2,000 Муч. в Ніконидії.	St. Agatho.
11	Ч	29	14,000 дітей убит. в Вєфлєсмї.	St. Hyginus.
12	П	30	Анізії Мучениці.	St. Arcadius.
13	С	31	Меланії Римл. Муч. (Суб. пер. Пр.)	St. Lucy.
14	Н	1	Перед Просв. Нов. Рїк. Сьв. Вас. В.	St. Hilary.
15	П	2	Сильвестра, Папи рим.	St. Paul, 1st Hermit.
16	В	3	Малахїя пророк.	St. Marcellus. ☾
17	С	4	Собор 70 апост. — Теоктіста преп.	St. Anthony.
18	Ч	5	Навечерїє Богоявленя. Теопем.	Peter's Chair at Rome.
19	П	6	Богоявленїє Г. Н. І. Хр. (Йордан)	The Holy Family.
20	С	7	† Собор сьв. Іоана Крестителя.	Sts. Fabian & Sebastian.
21	Н	8	По Просьвіш. Георг. і Еміліна, пр.	St. Agnes.
22	П	9	Полїєвкта Муч.	Sts. Vincent & Anastasius.
23	В	10	Георгія Еп., Домет. і Маркіяна пр.	St. Raymund de Pennaf. ●
24	С	11	† Теодозія преп.	St. Timothy.
25	Ч	12	Татїяни Муч. і Евпраксії Преп.	Conversion of St. Paul.
26	П	13	Ермілєя і Стратонїка.	St. Polycarp.
27	С	14	Прп. От. в Сїнаї уб. Від. пр. Богояв.	St. John Chrysostom.
28	Н	15	Нед. 32. по Сош. Закхєя Пав. і Й.	St. Agnes.
29	П	16	† Поклоненїє оков. сьв. Ап. Петра	St. Francis de Sales. ☽
30	В	17	† Антонїя Великого преп.	Im. Heart of our Lady.
31	С	18	† Атаназія і Кирила Архієп.	St. Peter Nolasco.

Пости.

- 1) В Навечерїє Рїздва Христового.
- 2) Від 19. сїчня н. ст. що середи і п'ятниці.

Загальниця: Від Рїздва Хр. до Навечєра Богоявленя;
на Богоявленє.

Січові стрільці підчас відпочинку.

Січень.

1. 1863. Знесення невольництва в Америці.
5. 1583. Львівський латинський архієпископ Соліковський велів позамикати церкви в Львові, щоби Русини не святкували Різдва після старого стилю; але таке насильство нінащо не здалося, бо Русини тоді згідно виступили заявивши, що поки вони самі не приймуть нового календаря, ніхто не сміє їх до сего змушувати.
7. 1675. (в четвертий день Різдва). Запорожці від проводом Івана Сірка побили на голову яничар, що нічю закрала на Січ. 13,800 яничар наложило тоді головою.
11. 1647 †Петро Могила, київський митрополит і український церковний писатель.
1888. †поет Ос. Ю. Федькович.
13. 1915. Землетрус в Італії. 40,000 вбитих.
14. 1648. візд гетьмана Богдана Хмельницького до Києва.
17. 1756. Урод. Беніяміна Франкліна.
18. 1654. Переяславська рада.
21. 1703. Семен Палій розбив табор польського загального ополчення під Бердичевом.
22. 1803. †Кирило Розумовський, останній гетьман України.
23. 1797. помер у поході на Персеїв Аятін Головатий, кошовий, що вивів Запорожців над Кубань (1792 р.) 1667. Андрусівська угода.
26. 1769 Крім Ієрай вивів з України послідний ясир (40 тисяч народу) ва що його грецький лікар Сіропольо отроїв.
29. 1734 †Данило Апостол, український гетьман;
1790 * поет Петро Артемовський Гуляк;
1879 †Павло Чубинський, український письменник.

ЛЮТИЙ

має 28 днів.

February

н. ст.	дні	ст. ст.	Свята обряду русько-католич.	Calendar of the Saints
1	Ч	19	Січ. Макара. пр. і Евфрозинії дів.	St. Ignatius. St. Brigid.
2	П	20	† Евфимія Преп.	Purification.
3	С	21	Максима Преп. і Неофіта Муч.	St. Blase.
4	Н	22	Нед. о мит. і фар. Тимотея ап.	St. Andrew Corsini.
5	П	23	Климентя, сьвщмч. Агафатела м.	St. Agatha.
6	В	24	Ксенії, преп.	Prayer of Our Lord. ☉
7	С	25	† Григорія архіеп.	St. Romuald.
8	Ч	26	Ксинофонта пр. і Теодора Ігум.	St. John of Matha.
9	П	27	† Перен. моц. Сьв. Йоана Золот.	St. Cyril of Alexandria.
10	С	28	Ефрема Преп.	St. Scholastica.
11	Н	29	Нед. о блудн. сині. Пер. моц. св. Іг.	Our Lady of Lourdes.
12	П	30	† Трох Сьвятителів.	<i>Lincoln's Birthday.</i>
13	В	31	Кира і Йоана чудотв.	The Passion of Our Lord.
14	С	1	Лютий. Пред. Стріт. Трофіма, муч.	St. Valentine. ☾
15	Ч	2	† Стрітєнь Госп. Н. І. Хр.	St. Faustinus and Jovita.
16	П	3	Симеона Богопр. і Анни Пророч.	St. Onesimus.
17	С	4	Ізидора Преп.	Flight of Our Lord into Eg.
18	Н	5	Нед. мясоп. Агафії Муч.	St. Gabriel, Arch.
19	П	6	Вукола Преп.	St. Barbatus.
20	В	7	Партенія і Луки преп.	The Scourging of Our Lord.
21	С	8	Теодора Влкч. Захарії прор.	Ash Wednesday. ●
22	Ч	9	Никифора муч. (Від. Праз. Стріт.)	<i>Washington's Birthday.</i>
23	П	10	Харлампія Муч.	The Crown of Thorns.
24	С	11	Власія Сьвщмуч.	St. Mathias.
25	Н	12	Нед. сиропуст. Мелет. арх. і Мар.	St. Felix. III.
26	П	13	Мартиніяна пр. і Зої і Фотини сьв.ж.	St. Margaret of Cortona.
27	В	14	Авксентія і Кирила Еп. Преп.	St. Leander
28	С	15	Онїсема апост. і Пафнутія преп.	St. Oswald. ☽

Пости.

- 1) В навечерс Стрітєня Г. Н. І. Хр.
- 2) Що середі і пятниці.
- 3) 26. лютого н. ст. зачинаєсь Великий піст; що понеділка, середі та пятниці строгий піст; в інші дні розрішаєсь на мясо за відмовленєм 5 Отче наш і 5 Богородице Діво.

Загальниця.: Між нед. о Митарі і Фарисеї а Неділею о Блуднім Сині.

Січові стрільці в окопах.

Лютий.

1. 1789. Вашингтон вибраний пораз перший президентом.
2. 1655. Боротьба Хмельницького з Поляками під Охматовом.
3. 1812 * поет Євген Гребінка.
4. 1793. Другий поділ Польщі, прилучення до Росії Волині й Поділля.
5. 1704. правобічний гетьман Самусь передав гетьманські клейноди Мазепі.
- 5-го 79. Везувій засипав попелом римські міста Геркуланум і Помпеї.
6. 1908 †Марко Каганець в Коропці, пробитий багнетом трьох жандармів.
8. 1904. Початок російсько-японської війни.
12. 1800 Урод. Абр. Лінкольна.
14. 1897. †поет Пантелеймон Куліш.
15. 1898. Затоплене американського панцирника «Maine» в пристані Гавана; 253 вбитих.
20. 1054. †Ярослав Мудрий, великий князь київський.
22. 1732. Урод. Джордж Вашингтона.
23. Смерть Хр. Колумба, який відкрив Америку.
24. 1848. Проклямоване республіки в Франції.
25. 1795. †Георгій (Юрій) Кониський, білоруський єпископ.
26. 1608. † князь Константин Острозький;
27. 1897. † Петро Стасюк в Чернівці, пробитий жандармом під час виборів до парламенту.
28. 1734. †гетьман Данило Апостол.

М а р т

має 31 днів.

March

н. ст.	дні	ст. ст.	Свята обряду русько-католического.	Calendar of the Saints
1	Ч	16	Лют. Теодора Тирона.	St. David.
2	П	17	Льва папи римського.	The Spear and Nails.
3	С	18	Архипа апост.	St. Cunegundes.
4	Н	19	Нед. 1-а посту. Льва Еписк.	St. Casimir.
5	П	20	Евстахія і Тимотея.	St. John Jos. of the Cross.
6	В	21	Петра і Атаназія.	Sts. Perpetua & Felicitas.
7	С	22	Поликарпа свящ.	St. Thos. Aquinas.
8	Ч	23	† Обр. гол. Йоана Хрест.	St. John of God. ☉
9	П	24	Тарасія.	The Holy Winding Sheet.
10	С	25	Порфирія.	The 40 Holy Martyrs.
11	Н	26	Нед. 2-а посту. Прокопія.	St. Frances of Rome.
12	П	27	Теофана.	St. Gregory the Great.
13	В	28	Власія.	St. Euphrasia.
14	С	1	Марець. Евдокія.	St. Mathilda.
15	Ч	2	Тгодота.	St. Zachary.
16	П	3	Евтропія.	5 wounds of Our Lord. ☽
17	С	4	Герасима.	St. Patrick.
18	Н	5	Нед. 3. посту. Крестопоклон.	St. Cyril of Jerusalem.
19	П	6	42 муч. в Аморії.	St. Joseph, Spouse of our Lad.
20	В	7	Василія, Ефрема.	St. Cuthbert.
21	С	8	Теофилакта.	St. Benedictus.
22	Ч	9	40 мучеників.	St. Catherine of Genoa. ●
23	П	10	Кодрата.	Most Precious Blood.
24	С	11	Софронія.	St. Irenaeus.
25	Н	12	Нед. 4. посту. Теофана.	St. Cammin.
26	П	13	Перен. мощ. Никифора.	Annunciation of our Lady.
27	В	14	Венедикта.	St. John Damascene.
28	С	15	Агапія.	St. John Capistran.
29	Ч	16	Савини.	St. Jonas and Comp.
30	П	17	Алексія чол. Божого.	7 Dolours of the B. V. M. ☾
31	С	18	Кирила Ерус.	St. Balbina.

Пости.

1) В кожний понеділок, середу і п'ятницю строгий піст; в інші дні розрешається на м'ясо за відмовленням 5 Отче Наш і 5 Богородице Діво.

П о к л о н и в четвертій тижні посту, в середу вечер, се є 28. марця н. с.

Стілові стрільці підковують коня.

Март.

1. 1386. перша злука Литви з Польщею.
2. 1861. знесенє кріпацтва в Росії.
3. 1811. †поет Антін Могильницький.
4. 1780. гр. Кирило Розумовський вибраний гетьманом України.
5. 1649. Перемире Богдана Хмельницького з воєводою Кисілем в Переяславі, на основі котрого польські війська до 3. червня не мали переступати границь зазначених ріками Припєтю, Горинем та Случем.
8. 1787. Сидір Білий, отаманом «Вірного війська Запороського».
8. 1814. *Тарас Шевченко.
9. 1861. †Тарас Шевченко.
11. 1912. Проклямованє републики в Хінах.
13. 1881. Замордованє російського царя Александра II.
1169. Андрій Боголюбський зруйнував і зрабував столицю України-Руси Київ гірше Татар.
15. 1669. † гетьман Іван Виговський розстріляний невинно Поляками без суду на неправдивий донос польського шляхтича.
20. 1681. полковник Іван Богун відніс побіду над Поляками під Винницею.
21. 1907. †історик Володимир Антонович.
24. 1916. Помер Преосв. С. С. Ортинський, перший руський Епископ в Америці.
25. 1609. Відкрите ріки Гудсон.
27. 1512. Відкрите Фльориди.
1669. Правобічний гетьман Михайло Ханенко віддав булаву Іванови Самойловичеви.

ЦВІТЕНЬ

має 30 днів

April

н. ст.	дні	ст. ст.	Свята обряду русько-катол.	Calendar of the Saints
1	Н	19	Мар. Нед. 5. пост. Хриз.	St. Hugh
2	П	20	Преп. ОО. замуч. в Саві.	St. Francis of Paula.
3	В	21	Якова еписк.	St. Irene.
4	С	22	Василія і Ісаака.	St. Isidore.
5	Ч	23	Нікона.	Holy Thursday.
6	П	24	Захарії і Якова.	Good Friday.
7	С	25	Благовіщ. Пр. Д. М. Суб. Лазарева.	Holy Saturday. ☉
8	Н	26	Нед. Цвітня. (Вай).	EASTER SUNDAY.
9	П	27	Матрони солунської.	St. Vautrude.
10	В	28	Іляріона Нов.	St. Mechtildes.
11	С	29	Марка еписк.	St. Leo the Great.
12	Ч	30	В. ч. (Страст.) Івана Ліств.	St. Julius.
13	П	31	Велика Пятниця.	St. Hermenegild.
14	С	1	Цвіт. Марії египет.	St. Justin. ☾
15	Н	2	Воскресеніс Іс. Хр. Великдень.	St. Peter Gonzales.
16	П	3	Понеділок Сьвітлий.	St. Benedict Joseph Labre.
17	В	4	Второк Сьвітлий.	St. Anicetus.
18	С	5	Теодула муч.	St. Apollonius.
19	Ч	6	Евтихія.	St. Leo IX.
20	П	7	Георгія Мелитського.	St. James.
21	С	8	Іродіона апост.	St. Anselm. ●
22	Н	9	2. нед. Томина. Евпсихія.	Sts. Soter and Cajus.
23	П	10	Терентія Африкана.	St. George.
24	В	11	Антипи еписк.	St. Fidelis of Sigm.
25	С	12	Василія еписк.	The Solemn. of St. Joseph.
26	Ч	13	Артемона сьвящм.	St. Mark the Evangelist.
27	П	14	Мартіна папи.	Bl. Peter Canisius.
28	С	15	Арістарха.	St. Paul of the Cross. ☽
29	Н	16	3 Нед. Мирносиць.	St. Peter.
30	П	17	Симеона.	St. Catherine of Siena.

Пости.

1) До неділі Цвітної в понеділок, в середу і п'ятницю строгий піст; в інші дні, як в марці.

2) Від неділі цвітної, се с в Страстнім тижні мяса зовсім не вільно їсти. В понеділок, середу і п'ятницю строгий піст.

З а г а л ь н и ц я: Від Воскресеня до Неділі Томиної.

Хліб привезли.

Цвітень.

1. 1789. Зорганізоване Першої Палати Послів в Нью Йорку.
2. 1743. Урод. Тома Джеферсона.
4. 1794. Поява першої часописи в Америці.
1841. Смерть президента Гаррісона.
7. 1889. †поет Володимир Шашкевич.
9. 1865. Капітуляція генерала Лее.
12. 1908. Мирослав Стчинський застріляв намісника гр. Андрія Потоцького.
14. 1340. смерть Юрія II. (Болеслава Тройденовича), останнього самостійного галицького князя; отроїли його бояри за сприяє латинській вірі.
14. 1865. Замордоване Лінкольна.
1907. Землетрус в Мексику; 500 вбитих.
15. 1912. Затоненє парохода «Титанік»; 1625 жертв.
17. 1790. Смерть Беніяміна Франкліна.
1847. арештоване Тараса Шевченка.
18. 1906. Землетрус і пожега в Сан Франціско.
19. 1885. †історик Микола Костомарів.
21. 1113. † київський князь Святосполк.
1914. Американське військо висіло в Вера Круз.
24. 1898. Іспанія вивідає війну Злученим Державам.
25. 1622. †гетьман Петрю Конашевич Сагайдачний;
26. †київський митрополит Сильвестер Косів.
30. 1789. Інавгурація Вашінгтона.

М а й

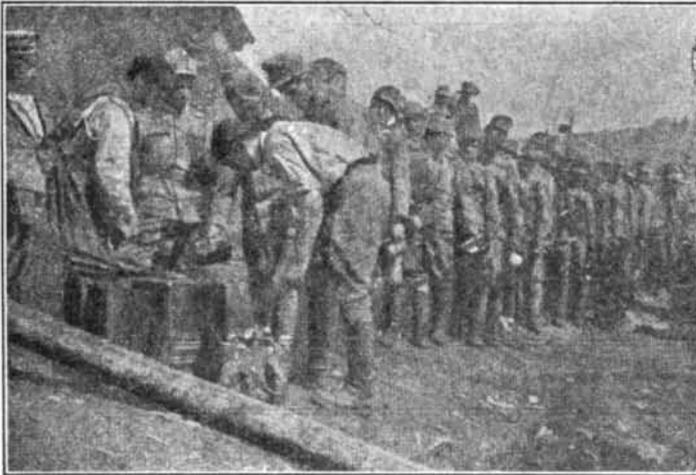
має 31 днів.

May

н. ст.	дні	ст. ст.	Свята обряду русько-католического.	Calendar of the Saints
1	В	18	Цвіт. Йоана Преп.	Sts. Philip and Jas.
2	С	19	Пафнутія муч.	St. Athanasius.
3	Ч	20	Теодора, Прихи́ни.	Finding of the True Cross.
4	П	21	Януарія і проч.	St. Monica.
5	С	22	Теодора Сикст.	St. Pius.
6	Н	23	4. Нед. О Розслабл. † Георгія.	St. John before the Latin G. ☉
7	П	24	Сави Стратил .	St. Stanislaus.
8	В	25	† Марка еванг.	Apparition of St. Michael.
9	С	26	Василія еписк.	St. Gregory Nazianzen.
10	Ч	27	Симсона, сьвщмуч.	St. Antoninus.
11	П	28	Максима, Якова.	St. Francis Jerome.
12	С	29	9 муч. в Кизиці.	St. Nereus and Comp.
13	Н	30	5 Нед. О Самарянниі.	St. Servatus. ☾
14	П	1	Май. Єремїї прор.	Convers. of St. Augustine.
15	В	2	Бориса і Гліба.	St. John Baptist de la Salle.
16	С	3	Теодозія Печерського.	St. Ubaldus.
17	Ч	4	Пелягїї.	The Ascension.
18	П	5	Ірини муч.	St. Venantius.
19	С	6	Йова і Варвари.	St. Peter Celestine.
20	Н	7	6 Нед. О Сліпородженім.	St. Bernardine of Siena. ●
21	П	8	† Йоана Богослова.	St. Felix of Cantalice.
22	В	9	Ісаїї Прор.	St. Rita of Cascia.
23	С	10	Симона Зплота.	St. Julia .
24	Ч	11	Вознесеніє І. Хр.	Our Lady Help of Christians.
25	П	12	Епіфанія,	St. Gregory VII.
26	С	13	Глікерїї.	St. Philip Neri.
27	Н	14	7 Нед. Сьв. Отець.	St. Bede.
28	П	15	Пахомія.	St. Augustine. ☽
29	В	16	Теодора осьвщ.	St. Mary Magdalen de Pazzi.
30	С	17	Андронїка, апост.	St. Felix I. <i>Decoration Day.</i>
31	Ч	18	Теодота, Дїонизія.	St. Angela Merici.

Пости.

1) Що середі і п'ятниці.

З „менажками“ по обід.

Май.

1. 1512. кн. Константин Острожський побив Татар під Вишневцем над Горинем;
4. 1838. викуп Шевченка з кріпацтва.
5. 1816. * поет Сидір Воробкевич.
6. 1910. поет Борис Гріченко.
7. 1915. Затоплені „Люзітанії“ німецькою торпедою.
10. 1865. Кінець домашньої війни в Злучених Державах.
14. 1648. битва на Жовтих Водах;
1857. Шевченко дістає амністію.
1915. Перша нота Вільсона до Німеччини.
15. 1638. перемога Острияниці над Поляками під Голтвою;
1848. знесені панщини в Галичині.
18. 1861. перевезено і поховано тіло Тараса Шевченка на Чернечій Горі коло Канева над Дніпром.
23. 1915. Італія виповідає Австро-Угорщині війну.
24. 1883. Відчинено першого моста між Нью Йорком і Брукліном.
1911. Уступлене президента Діаза з Мексики.
26. 1903. 250-літній ювілей залячення міста Нью Йорк.
1648. перемога Богдана Хмельницького під Корсунем.
28. 1722. введено на Україні т. зв. малоросійську колегію.
29. 1638. Поляки вирізали відділ козаків під проводом Путиля до нащадку, хоч він їм добровільно здався.
30. 1913. Мир між балканськими державами і Туреччиною.

Червень

мас 30 днів.

June

н. ст.	дні	ст. ст.	Свята обряду русько-катол.	Calendar of the Saints
1	П	19	Май. Патрикія св'ящмуч.	St. Eleutherius. I.
2	С	20	Талалея муч.	St. Marcellinus.
3	Н	21	Зел. Св. Сошествіє Св. Духа.	Feast of the Most H. T.
4	П	22	Пресв. Тройці.	St. Francis Caracciolo.
5	В	23	Михайла єписк.	St. Boniface. ☉
6	С	24	Симеона, Мелетія.	St. Norbert.
7	Ч	25	Трете Обр. Гол. Предтечі.	Corpus Christi.
8	П	26	Карпа.	St. Medard.
9	С	27	Тералонія.	Sts. Primus and Felician.
10	Н	28	1. Нед. Всіх Св'ятих.	St. Margaret.
11	П	29	Теодозії дівч. (поч. посту Петрівки)	St. Barnabas.
12	В	30	Ісакія далмат.	St. John of St. Facundus. ☿
13	С	31	Єрмія, апост.	St. Anthony of Padua.
14	Ч	1	Червень. Юстина.	St. Basil the Great.
15	П	2	Никифора, патріярха.	The Most Sacred Heart of J.
16	С	3	Лукіяна муч.	St. John Francis Regis.
17	Н	4	2. Нед. по Сош., Пресв. Евхар.	St. Nicander.
18	П	5	Дорогея єписк.	Sts. Mark & Marcellianus.
19	В	6	Висаріона чудотв.	St. Juliana Falc. ●
20	С	7	Теодота єписк.	St. Silverius.
21	Ч	8	Теодора Стратилата.	St. Aloysius Gonzaga.
22	П	9	Кирила архієп.	St. Paulinus.
23	С	10	Тимотея св'ящмуч.	St. Etheldreda.
24	Н	11	3. нед. по Сош. † Вартоломея і Вар.	Nativity of St. John the B.
25	П	12	Онуфрія пустинника.	St. William.
26	В	13	Акилини, муч.	St. John and Paul.
27	С	14	Єлисея прор.	Our Lady of Perpetual Help. ♀
28	Ч	15	Амоса прор.	St. Leo II.,
29	П	16	Тихона, єписк.	St. Peter and Paul.
30	С	17	Мануїла, Савла.	Commemoration of St. P.

Пости.

1. Що середи і п'ятниці.

2. Петрівка від Неділі Всіх Св'ятих до празника Св. Петра і Павла. Пост що понеділка, среди і п'ятниці; в інші дні розрішась на мясо за відмовленс 5 Отче Наш і 5 Богородице Діво.

З а г а л ь н и ц я: Між Сошествієм Св. Духа і Неділею всіх св'ятих.

Січові стрільці несуть раненого товариша.

Червень.

5. 1709. Іван Мазепа прибув до шведського табору.
6. 1224. нещасна битва руських князів із Татарами над р. Калкою.
7. 1843. † поет Маркіян Шашкевич.
7. 1785. Відчинення першого американського конгресу.
8. 1653. перемога Богдана Хмельницького над Поляками під Батогом.
10. 1667. Перші голяндські поселенці висідають на місці де тепер Нью Йорк.
11. 1903. Замордовані офіцерами сербського короля і королеви.
1876. указ, яким заборонено в Росії друкувати українські книжки.
14. 1722. † гетьман Іван Скоропадський;
1904. Катастрофа прогульковий парохода «Генерал Сльокум»; померло 1,000 жертв.
16. 1907. Розв'язане другої рос. думи.
1891. † письменник Василь Мова.
17. 1895. † учений Михайло Драгоманів.
18. 1569. Люблинська Унія.
1709. зруйноване старої (чортмлицької) Січи.
19. Експлозія в майнах в Альберті;
236 трупів.
23. 1870. † поет Амброзій Метлинський
24. 1651. надав Б. Хмельницький привілей братській школі в Києві.
25. 1205. смерть кн. Романа в битві з Поляками під Завихостом.
26. 1638. боротьба Гуні з Миколою Потоцьком коло Жолніна.
27. 1663 Брюховецький вибраний гетьманом.
28. 1768. Залізняк і Іонта добули Умань.
28. 1914. Замордовані австрійського престолонаслідника і його подружки в Сараєві.
29. 1898 заведено виїмкового стапу в Галичині.

Липень

має 31 днів.

July

н. ст.	дні	ст. ст.	Свята обряду русько-катол.	Calendar of the Saints
1	Н	18	Черв. 4. нед. по Сош. Пр. Прес.Сер.	The Most Precious Blood.
2	П	19	† Юди апост.	Visitation.
3	В	20	Юліяна тарс.	St. Paul. I.
4	С	21	Евсевія еписк.	St. Irenaeus. <i>Independ. Day.</i> ☼
5	Ч	22	Методія еписк.	St. Anthony Maria Zaccharia.
6	П	23	Агриппин. муч.	St. Palladius.
7	С	24	Рожд. Сьв. Йоана Хрест.	Sts. Cyril and Methodius.
8	Н	25	5. Нед. по Сош. Февронії препмч.	St. Elizabeth of Portugal.
9	П	26	Давида Солунського.	St. Ephrem of Edessa.
10	В	27	Самсона страннопріємця.	7 Holy Brothers.
11	С	28	Кира і Йоана.	St. Pius I. ☾
12	Ч	29	Сьв. Ап. Петра і Павла.	St. John Gualbert.
13	П	30	Собор 12 апостолів.	St. Anacletus.
14	С	1	Липень. Косми і Дамяна.	St. Bonaventure.
15	Н	2	6 Нед. по Сош. Пол. риз Пр. Д. М.	St. Henry.
16	П	3	Якннта і Анатолія.	Our Lady of Mt. Carmel.
17	В	4	Андрея і Марти.	St. Alexius.
18	С	5	† Кирила і Методія.	St. Camillus of Lellis. ●
19	Ч	6	† Атаназія атонськ.	St. Vincent de Paul.
20	П	7	Томи і Акакія.	St. Jerome Aemiliani.
21	С	8	Проконія велмуч.	St. Praxedes.
22	Н	9	7. Нед. по Сош. Панкратія сьвцм.	St. Mary Magdalen.
23	П	10	† Антоїя печерського.	St. Apollinaris.
24	В	11	Евфимії і Ольги.	St. Christina.
25	С	12	Прокла і Іларія.	St. James the Greater.
26	Ч	13	Гавриїла арх.	St. Anne.
27	П	14	Акми і Ошченма.	St. Pantaleon. ☽
28	С	15	† Володимира Ки. Русн.	St. Nazarius & Comp.
29	Н	16	8. Нед. по Сош. Сьв. Отець 6 собор.	St. Martha.
30	П	17	Марини влмуч.	Sts. Abdon and Sennen.
31	В	18	Якннта і Еміліяна.	St. Ignatius Loyola.

Пости.

1. До 12. н. ст. як при кінці червня.
2. По 12. н. ст. що середи і п'ятниці.

Російські солдати, полонені в ужоцьким провалі.

Липень.

1. 1863. Битва під Іеттсбургом.
2. 1881 Гарфілд застрілений анархістом.
3. 1866. Битва під Садовою (Кенітретцом).
1915. Атенат на Моріана.
4. 1776. Проклямація незалежності Злучених Держав.
7. 1659. перемога Івана Виговського над Москалями під Конотопами.
8. 1649. Козаки побити Поляків під Межибожем і Константиновом; 1651 наказний гетьман Іван Богун виводить козацькі полки з під Берестечка, кінець берестецької битви.
9. 1855. Кінець Кримської війни.
10. 1649. початок облоги Збаража; 1709. битва під Полтавою.
13. 1688. Велика революція в Англії.
14. 1789. Здобуте Бастилі і початок великої революції в Франції.
15. 1015. фел. кн. Володимир Великий.
17. 1902. рільні страйки в східній Галичині.
19. 1870. Виповіджене війни Францією Прусам.
21. 1897. Пожар фабрики в Бінггтон, Н. Й. 60 жертв.
26. 1662. Сомко і Ромодановський побити Юрка Хмельницького під Каневом.
27. 972. згода кн. Святослава з Греками.
28. 1872. Дорошенко побив Поляків коло Четвертенівки над Богом.
28. 1900 Замордоване італійського короля Гумберта анархістом; 1914. Австро-Угорщина виповідає Сербії війну.
30. 1717. Смерть Вілліама Пенна.

Серпень

має 31 днів.

August

н. ст.	дні	ст. ст.	Свята обряду русько-катол.	Calendar of the Saints
1	С	19	Лип. Макрини Преп.	St. Peter's Chains.
2	Ч	20	† Ілії пророка.	St. Alphonsus Ligouri ☉
3	П	21	Симеона і Івана.	Find. of St. Stephen's Body.
4	С	22	Марії Магдалини.	St. Dominic.
5	Н	23	9. нед. по Сош. Трофима і Теофіли	Our Lady of the Snows.
6	П	24	Христини.	Transfiguration.
7	В	25	† Успеніє Сьв. Анни.	St. Cajetan.
8	С	26	Єрмолая сьвящмуч.	St. Cyriacus & Comp.
9	Ч	27	Пантелеймона.	St. Romanus. ☽
10	П	28	Прохора.	St. Lawrence.
11	С	29	Калиніка муч.	Sts. Tiburtius & Susanna.
12	Н	30	10. Нед. пр Сош. Сили і Силуана.	St. Clare.
13	П	31	Евдокима.	St. Hippolytus & Cassian.
14	В	1	Серпень. Пр. Ч. X. (п. посту).	St. Eusebius.
15	С	2	Пер. моц. Сьв. Стефана.	Assumption of our Lady.
16	Ч	3	Ісаакія Далмата.	St. Joachim, Father of B. V.
17	П	4	Сімох молодців.	St. Hyacinth. ●
18	С	5	Евсигнія.	St. Agapitus.
19	Н	6	11. Нед. по Сош. Преобр. Господ.	St. Clare of Montefalco.
20	П	7	Дометія.	St. Bernard.
21	В	8	Емиліяна єписк.	St. Jane Frances de Chantal.
22	С	9	Матія ап.	St. Timothy and Com.
23	Ч	10	Лаврентія.	St. Philip Benizi.
24	П	11	Евпла муч.	St. Bartholomew.
25	С	12	Фотія і Аникити.	St. Louis. ☽
26	Н	13	12. Нед. по Сош. Максіма ієп.	St. Zephyrinus.
27	П	14	Михея пропов.	St. Joseph Calasancius.
28	В	15	Успеніє Матери Божої.	St. Augustine.
29	С	16	Пер. нерук. Образа Госп.	Behead. of St. John Bapt.
30	Ч	17	Мирона муч.	St. Rose of Lima.
31	П	18	Фльори і Лавра.	St. Raymund Nonnatus.

Пости.

1. Що середи і п'ятниці.

2. Перед Успенієм Пр. Д. М. від 14. н. с. до 28. н. с. що понеділка, середи і п'ятниці.; в інші дні розривається на м'ясо за відмовленем 5 Отче Наш і 5 Богородице Діво.

Перші ранені Українські Січові Стрільці.

ЗАПИСКИ.

Серпень.

3. 1856. * письменник Іван Франко.
5. 1657. † гетьман Богдан Хмельницький.
1911. † письменниця Олександра Кулішева (Ганна Барвінок)
5. 1858. Заложене першого атлянтійського кабля.
1914. Англія виповідає Німеччині війну.
6. 1914. Австро-Угорщина виповідає Росії війну.
6. 1687 Іван Мазепа вибраний гетьманом.
8. 1834. * поет Юрій Федькович.
9. 1910. Атенат на майора міста Нью Йорку, Гейнора;
1912. Землетрус в Малій Азії; 10,000 жертв.
10. 1680. † отаман Іван Сірко;
1907. † письменниця Марія Марковичка (Марко Вовчок).
15. — 16. 1649 побіда Хмельницького під Зборовом;
16. 1657 Юрій Хмельницький вибраний гетьманом.
1850 Каліфорнія принята в склад Злучених Держав.
17. 1651 чорна рада Б. Хмельницького на Масловім Броді;
1772 прилучено Галичину до Австрії.
18. 1836 * письменник Олександр Кониський;
1704 Козаки побили Поляків під Сенявою.
19. 1638 Гуня скапітулював над Старицею.
1245 кн. Данило побідив кн. Ростислава під Ярославом.
22. 1846 Злучені Держави переводять анексію Нового Мексика.
1866 Мир в Празі; кінець австрійсько пруської війни.
23. 1662 Юрко Хмельницький побив Москалів під Криловом.
25. 1399 битва Витовта з Татарами над Ворсклою.
27. 1589 Турки й Татари облягли Львів.

Вересень

має 30 днів.

September

н. ст.	дні	ст. ст.	Свята обряду русько-катол.	Calendar of the Saints
1	С	19	Серпень. Андрея.	St. Giles. ☉
2	Н	20	13. Нед. по Сош. Самуїла прор.	St. Stephen.
3	П	21	Таддея апост.	<i>Labor Day.</i>
4	В	22	Агатоніка муч.	St. Rose of Viterbo.
5	С	23	Луна муч.	St. Lawrence Justinian.
6	Ч	24	Євтиха.	St. Rosalie.
7	П	25	Вартоломея і Тита.	St. Hadrian III.
8	С	26	Адріяна і Наталії.	Nativity of our Lady. ☾
9	Н	27	14. Нед. по Сош. Пімена преп.	St. Gorgonius.
10	П	28	Августина і Мойсея.	St. Nicholas of Tolentino.
11	В	29	† Усієн. гол. св. Йоан. Хр. (Пієт).	Sts. Protus & Hyacinth.
12	С	30	Алексаандра, Павла.	Most Holy Name of Mary.
13	Ч	31	Положенє пояса Пр. Д. М.	St. Eulogius.
14	П	1	Вересень. Симеона:	Exaltation of the Holy Cross.
15	С	2	Маманта і Івана.	Seven Dolours of Lady our.
16	Н	3	15. Нед. по Сош. Антима і Теоктита	Sts. Cornelius & Cyprian. ●
17	П	4	Вавили і Мойсея.	Stigmata of St. Francis.
18	В	5	Захарії і Єлисавети.	St. Jos. of Cupertino.
19	С	6	Чудо Арх. Михаїла.	St. Januarius & Comp.
20	Ч	7	Созонта.	St. Eustace & Comp.
21	П	8	Рожество Матери Божої.	St. Matthew.
22	С	9	Йоакіма і Анни.	St. Tos. of Villanova.
23	Н	10	16. Нед. по Сош. Перед Воздв.	St. Linus.
24	П	11	Теодори, алеке.	Our Lady of Ransom. ☽
25	В	12	Автонома св'ящмуч.	St. Finbarr.
26	С	13	Корнилія.	Sts. Cyprian & Justina.
27	Ч	14	Воздвиж. Чест. Хр. (Пієт.)	Sts. Cosmas & Damian.
28	П	15	Никити Влмуч.	St. Wenceslaus.
29	С	16	Євфимії Влмуч.	The Dedication of St. Mich.
30	Н	17	17. Нед. по Сош. Св. Соф. В. Н. Л.	St. Jerome. ☉

Пости.

1. Що середи і п'ятниці.
2. В день Усієн. Голови Св. Івана Хрестителя.
3. В день Воздвиження Чест. Хреста.

Російські бранці при правлі східно-галицьких доріг.

Вересень.

1. 1870 Битва під Седаном.
2. 1870 Німці беруть в полон французького цесаря Наполсона під Седаном.
2. 1657 похорони Богдана Хмельницького в Суботіві і вибір Івана Виговського гетьманом.
1812 * письменник Іван Вагилевич.
1709 † гетьман Іван Мазепа.
4. 1870 Проклямоване третьої французької республіки.
5. 911 договір кн. Олега з Греками.
6. 1901 Атеатат на Мек Кінлього.
10. 1898 Атеатат Люченього на австрійську цесареву Єлисавету.
1769 * поет Іван Котляревський.
11. 1727 Данило Апостол вибраний гетьманом.
12. 957 гостина кн. Ольги в Царгороді;
1903 відкрито торжественно в Полтаві пам'ятник Іванови Котляревському.
13. 1621 Козаки під Петром Конашевичем Сагайдачним під Хотиним почали борбу з Татарами.
14. 1867 † письменник Опанас Маркович.
1911 Замордоване революціонерами рос. міністра Століпіна.
15. 1907 † письменник і драматичний артист, Іван Тобилевич (Карпенко Карий).
16. 1658 рада в Гадячі;
1845 † Іван Тобилевич.
27. 1851 білоцерківська угода.
27. 1825 Відчинене першої желізниці в Англії.
29. 1911 Італія винювідас Туреччині війну.

ЖОВТЕНЬ

має 31 днів.

October

н. ст.	дні	ст. ст.	Свята обряду русько-католич.	Calendar of the Saints
1	П	18	Верес. Евменія еписк.	St. Remigius.
2	В	19	Трофима і Саватія.	The Holy Guardian Angels.
3	С	20	Евстахія.	St. Thomas of Hereford.
4	Ч	21	Кондрата.	St. Francis of Assisi.
5	П	22	Фоки сьвщмч. і Йони прор.	St. Placidus & Comp.
6	С	23	† Зач. Сьв. Йоана Хр.	St. Bruno.
7	Н	24	18. Нед. по Сош. Теклі первмуч.	Most Holy Rosary. ☿
8	П	25	Евфрозинії преп.	St. Bridget.
9	В	26	† Івана Богослова.	St. Denis and Others.
10	С	27	Калистрата.	St. Francis Borgia.
11	Ч	28	Харитона.	Maternity of the Blessed V.
12	П	29	Киріяка преп.	St. Wilfrid.
13	С	30	Григорія сьвщмуч.	St. Edward.
14	Н	1	19. Нед. по Сош. Покров Пр. Богор.	St. Callixtus.
15	П	2	Кипріяна і Андрея.	St. Teresa. ●
16	В	3	Діонизіа сьвщмуч.	Purity of B. V.
17	С	4	Єротія сьвщмуч.	St. Hedwig.
18	Ч	5	Харитини.	St. Luke the Evangelist.
19	П	6	† Томи Апост.	St. Peter of Alcantra.
20	С	7	Сергія і Вакха.	St. John Cantius.
21	Н	8	20. Нед. по Сош. Сьв. От. 2. Собор.	St. Hilarion.
22	П	9	† Якова, Алфея Апост.	St. Mello.
23	В	10	Евлямпія.	St. Theodoret.
24	С	11	Филипа ап.	St. Raphael.
25	Ч	12	Прова.	Sts. Chrysanthus & Daria. ♁
26	П	13	Корнилія сотника.	St. Evaristus.
27	С	14	† Назарія і Параскеви.	St. Frumentius.
28	Н	15	21. Нед. по Сош. Лукіяна.	Sts. Simon & Jude.
29	П	16	Лонгина.	St. Narcissus.
30	В	17	Озія і Андрея.	St. Alphonsus Rodriguex. ☉
31	С	18	Луки Апост.	St. Wolfgang.

Пости.

1. Що середи і п'ятниці.

Старшина Українських Січових Стрільців.

Жовтень.

1. 1809 Фултон збудував перший парохід на Гудсоні
1. 1877 Помер учений О. Бодяньський.
2. 1833 Перша залізниця в Злучених Державах.
4. 1910 Проклямовані республіки в Португалії.
8. 1912 Початок балканської війни.
9. 1655 побив Б. Хмельницький Поляків під Городком.
14. 1624 напад Запорожців на Царгород.
16. 1648 Богдан Хмельницький почав облогу Львова.
17. 1596 смерть гетьмана Івана Косинського.
18. 1851 імператор Франц Йосиф поклав угільний камінь під «Народний Дім» у Львові.
20. 1814 * письменник Яків Головацький.
22. 1596 Берестейська унія.
22. 1913 Катастрофа в майнах в Новій Мексиці; померло 200 жертв.
25. 1682 Заложене місто Філадельфії.
28. 1894 † учений Омелян Огоновський.
31. 1905 Цар в страху перед революцією обіцяє завести в Росії свободу візбрань, преси і совісти.

Падолист

має 30 днів.

November

н. ст.	дні	ст. ст.	Свѣята обряду русько-като́л.	Calendar of the Saints
1	Ч	19	Жовт. Йоїла пророка.	All Saints' Day.
2	П	20	Артемія влмуч.	All Souls' Day.
3	С	21	Іляріона Велик.	St. Malachy.
4	Н	22	22. Нед по Сош. Аверкія.	St. Chas. Borromeo.
5	П	23	† Якова апост.	St. Zachary.
6	В	24	Арети, Атаназія.	St. Leonard. ☾
7	С	25	Маркіяна і Март.	St. Willibord. <i>Election Day.</i>
8	Ч	26	Димитрія Влмуч.	The Holy Crowned Martyrs.
9	П	27	Нестора муч.	Ded. of Basilica of our Sav.
10	С	28	† Параскевії, Теретія.	St. Andrew Avellino.
11	Н	29	23. Нед. по Сош. Анастазії Римл.	St. Martin of Tours.
12	П	30	Зиновія і Зиновії.	St. Martin I.
13	В	31	Стахія і Емілія.	St. Stanislaus Kostka.
14	С	1	Падолист. † Косми і Даміяна.	St. Josaphat. ●
15	Ч	2	Акиндина муч.	St. Gertrude.
16	П	3	Акинсими і Айтала.	St. Edmund of Canterbury.
17	С	4	Йоникія Велик.	St. Gregory Thaumaturgus.
18	Н	5	24. Нед. по Сош. Галактіона і Епіс.	Ded. of Bas. Sts. Peter & P.
19	П	6	Павла еписк.	St. Elizabeth of Hungary.
20	В	7	33 муч. в Меліті.	St. Felix of Valois.
21	С	8	Собор св. Арх. Михаїла.	Presentation of Our Lady. ☽
22	Ч	9	Онисифора муч.	St. Cecilia.
23	П	10	Ераста і Олімпа.	St. Clement I.
24	С	11	Міни і Віктора.	St. John of the Cross.
25	Н	12	25. Нед. по Сош. † Йосафата Свмуч.	St. Catherine.
26	П	13	† Йоана Златоуст.	St. Sylvester.
27	В	14	† Филипа Апостола.	Our Lady of the M. Medal.
28	С	15	Гурія і Сам. (поч. поста).	St. Gregory III. ☼
29	Ч	16	† Матея ап.	<i>Thanksgiving Day.</i>
30	П	17	Григорія еписк.	St. Andrew.

Пости.

1. Що середи і п'ятниці.
2. Піст перед Рожд. Христовим (Пилипівка) зачинаєсь дня 27. падолиста н. ст. Що понеділка, среди і п'ятниці піст; в інші дні розрешаєсь на мясо за відмовленем 5 Отче Наш і 5 Богородице Діво.

Елмер Фаркаш де Альшо-Фаркач, рйтмайстер від гузарів, з атаманом Гриньком Коссаком.

Надолист.

1. 1907 Криза фінансова Нью Йорку.
3. 1903 Панама проклямає свою незалежність.
- 1648 Богдан Хмельницький залишив облогу Львова;
- 1848 барикади у Львові;
- 1885 поет Микола Устиянович.
5. 1914 Англія і Франція виповідають Туреччині війну.
6. 1811 * поет Маркіян Шашкевич.
10. 1709 здобує Батурина Москалями.
- 1834 Іван Котляревський.
11. 1893 поет Леонід Глібів.
15. 1648 Б. Хмельницький облягає Замость.
16. 1625 куруківська угода;
- 1709 Іван Скоропадський вибраний гетьманом.
17. 1800 Перше засідання американського конгресу в Вашингтоні.
18. 1838 * письменник Іван Нечуй Левицький.
19. 1698 * гетьман Петро Дорошенко.
20. 1709 цар Петро велів стягти полковника Чечалю за оборону Батурина перед московськими військами.
- 1910 Початок революції в Мексику.
23. 1883 Смерть ученого М. Максимовича.
25. 1783 Англійська армія опускає Нью Йорк.
29. 1778 * Григорій Квітка-Основьяненко.
- 1802 Стейт Огайо прийнятий в склад Злучених Держав.

Грудень

має 31 днів.

December

н. ст.	дні	ст. ст.	Свята обряду русько-католи.	Calendar of the Saints
1	С	18	Подолист. Плятона і Романа.	Bl. Ed. Campion & Comp.
2	Н	19	26. Нед. по Сош. Авдія і Варлаама.	St. Bibiana.
3	П	20	Прокла і Григорія.	St. Francis Xavier.
4	В	21	Вовед. в храм Пресв. Богор.	St. Peter Chrysologus.
5	С	22	Филимона, Кикилії.	St. Sabbas.
6	Ч	23	Амфілохія і Григорія.	St. Nicholas. ☾
7	П	24	Катерини велмуч.	St. Ambrose.
8	С	25	Клименти папи і Петра.	The Immaculate Conception.
9	Н	26	27. нед. по Сош. Аліпій стовп.	St. Eutychianus.
10	П	27	Якова перського.	Transl. of Holy House of L.
11	В	28	Стефана муч.	St. Damasus I.
12	С	29	Парамона, Філум.	Our Lady of Guadalupe.
13	Ч	30	† Андрея Пер. ап.	St. Lucy.
14	П	1	Грудень. Наума прор.	St. Spiridion. ●
15	С	2	Авакума прор.	St. Florence.
16	Н	3	28. нед. по Сош. Софонія прор.	St. Eusebius.
17	П	4	† Варгари вмч.	St. Lazarus.
18	В	5	Сави Богоносного.	Expectation of B. V. M.
19	С	6	Св. Николая Архiep.	Bl. Urban V.
20	Ч	7	Амброзія еписк.	St. Philogonius.
21	П	8	Потапія.	St. Thomas. ☽
22	С	9	Непороч. Зачат. Пр. Богор.	St. Ischyron.
23	Н	10	29. по Сош. Міни і Ермогена.	St. Victoria.
24	П	11	Даниїла стовпника.	Vigil of Christmas.
25	В	12	Спирідіона еписк.	Christmas Day.
26	С	13	Евстратія і Евгена.	St. Stephen. Protomartyr.
27	Ч	14	Левкія, Филимона.	St. John the Evangelist.
28	П	15	Елевтерія сьвящмуч.	Holy Innocents. ☼
29	С	16	Агея прор.	St. Thomas of Canterbury.
30	Н	17	Св. Праотець. Даниїла прор.	St. Sabinus.
31	П	18	Севастіяна муч.	St. Sylvester.

Пости.

1. Що понеділка, середи і п'ятниці; в інші дні розривається на м'ясо під услівем, як подано в подолисті.

Російські воляки, полонені стрілецькою стежею.

Грудень.

1. 1879 Атенат на царя Александра II.
3. 1848 † Євген Гребінка.
4. 1808 † Іван Кальнишевський, останній кошовий Запорожа.
6. 1830 * письменник Данило Мордовець.
1907 Експльозія в майні в Вест Вірджинії; 550 вбитих.
7. 1811 * поет Микола Устиянович.
8. 1868 засноване тов. «Просвіта» у Львові.
1914 Всенародний віад делегатів укр. громад в Філядельфії.
14. 1798 Смерть Гр. Вашингтона.
1911 Амудсен відкрив полудневий бігун.
18. 1907 Катастрофа в майнах в Пенсильвенії; поверх 300 вбитих.
19. 1240 Батий Київ зруйнував.
21. 1764 скасоване гетьманщини.
24. 1653 побіда Богдана Хмельницького під Жванцем.
26. 1637 нещаслива битва Павлюка з Потоцьким під Кумейками.
28. 1824 † наказний гетьман Павло Полуботок.
28. 1908 Землетрус в Сицилії; 200, 000 вбитих.
31. 1637 Смерть гетьмана Павлюка.

Колись — а нині...

КІЛЬКА УВАГ ПРО РОЗВІЙ ПРОВІДІНЯ.

В лютім 1914-го року в одній місцевості пенсильвенійського степу люди доброї волі рішили засновати відділ Провідія. А було воно тоді щойно в завязку. Будучність його була непевна, а й дороги, якими мав йти його розвій, ще були покриті мракою. В додатку зі всіх сторін посипались негодованя, насмішки, а один поважний громадянин перестерігав мене отверто (може і щиро? Хто знає...) «Не закладайте, каже, Провідія, бо воно впаде, а ви стягнете на себе лише людські наріканя.» Однак помимо того

дол. запомог покаліченим членам. В 1916. р. Провідіне купило власний дім, вартости 7,800 дол. до якого з днем 1. падолиста т. р. перенесено Головну канцелярію організації. Стан фондів з днем 30. вересня був слідуочий:

фонд посмертний	32,903 дол. 69 ц.
фонд резервний	3,757 дол. 88 ц.
фонд адміністраційний,	1,579 дол. 77 ц.
фонд пресовий	270 дол. 22 ц.
фонд сирітський	1,521 дол. 02 ц.
Разом	40,032 дол. 58 ц.

Всесьв. о. П. Попятинши.
Верховний покровитель Провідія

Впр. о. В. Довгович,
Головний председатель Провідія.

ми основали Братство Провідія. Статут організації і люди, які були в її уряді давали запорук, що всі недовіря і упередженя до Провідія с неоправдані. По сім минуло півтретя року. Братство, основане в згаданій місцевості зросло до 300 членів, а ціла організація Провідіне розвинулась так красно, що сего ніхто навіть не сподівав ся. Число членів досягнуло 5000, а стан фондів 30 вересня 1916. р. виносив 40,032 дол. 58. ц. До 30. вересня 1916 р. Провідіне виплатило 5,923 дол. 30 ц. посмертних запомог, а 1,620

Се є прибуток по 2-ох роках іstownяня! По оплаченю адміністрації, і по виплаченю всіх посмертних запомог і за каліцтво лишилось в касі 40,032 дол. 58 ц. Від сего треба би відчислити Фонд сирітський 1,521 дол. 2 ц., бо сі гроші належать вже до сиріт, однак засе належалоб дочислити інвентар організації, який має вартість понад 2000 дол. Отже масток Провідія виносить тепер понад 40,000 дол. Крім того Провідіне має реаскурацію на 50,000 дол., на яку заплатило вже 2,382 дол. премій. З кінцем вересня 1915. р.

стан фондів Провидіння виносив 14,277 дол. 95 ц., а з кінцем вересня 1916 р. вже 40,023 дол. 58 ц. З сего бачимо, що в однім році масток Провидіння зріс в трос. Є надія, що так піде даліше.

Організація розвиваєсь красно, членів прибуває щораз більше — однак нема **Того**, що так радував ся її зростом, що положив так много праці над її розвитком і положив на ню найкрасші надії. В році найкрасшого матеріяльного розвою організація стратила свого дорогого Основателя і першого Покровителя, незабутньої пам'яті Покійного Преосв. Сотера. Смутком вкрилась велика Родина по страті свого Батька і Провідника, однак Його ідеї і змагання додають гарту і витривалости в дальшій тяжкій праці над піднесенем Народу і Церкви на американській землі. Розвій Провидіння се найкрасший доказ ідейности і чистоти змагань Великого Покійника.

Головний Подвижник Провидіння склонив Свою голову. Однак Організація не захиталась, бо Чоловік, що стояв на її чолі своєю повагою і досвідом давав запоруку на найкрасший дальший її розвій. Коли до того Високодостойному Председателеви Провидіння Всесв. о. Петрови Поятишинови предложено найвищий духовний уряд в Злуч. Державах Дієцезального Адміністратора, тоді члени і Управа Провидіння набрали певности, що Провидінс буде даліше нести гордо прапор церковно-народної роботи в Америці. На уряд головного предсеідателя Провидіння вибрано тепер Впр. о. Володимира Довговича, Крилошанина і пароха з Йонкерс, Н. Й., мужа великої енергії і второпности. Теперішний предсеідатель, як великий прихильник церковних організацій взагалі, дає запоруку, що під Його вмілим проводом розвій Провидіння піде певним і прискореним кроком.

Подаючи отей короткі уваги, кличемо до всеї нашої української Суспільности в Америці:

Вступайте громадно в члени Провидіння, а де нема Його відділів, там старайтесь їх зорганізувати.

Провидінс має найнижші вкладки, а дає найбільші користи, бо не лише виплачує запомоги посмертні, але дає по 10 дол. місячної запомоги членам, що є нездібні до праці і виплачує запомоги на случай каліцтва аж до висоти 1000 долярів.

Члени Провидіння дістають також одинокий український дневник «Америку», за який платять всего 20 ц. місячно.

Словом сказавши: до Провидіння не лише варто належати, але і честь належати.

По всі інформації в справі організації пишшіть на адресу:

PROVIDENCE

813 N. Franklin Street, Philadelphia, Pa.

(Побіч подаємо таблицю місячних вилат до каси Провидіння, відповідно до літ члена і висоти обезпеченої суми.)

Если член має літ	Если член обезпеченный на суму:			
	\$100	\$250	\$500	\$1.000
15	9	21	41	80
16	9	22	42	81
17	9	23	43	82
18	10	24	44	83
19	10	25	45	85
20	11	26	46	87
21	11	27	47	89
22	12	28	48	92
23	12	29	49	95
24	13	30	50	98
25	13	31	51	1.01
26	14	32	52	1.04
27	14	33	53	1.07
28	15	34	55	1.10
29	15	35	57	1.13
30	16	36	59	1.16
31	16	37	61	1.19
32	17	38	63	1.22
33	17	39	65	1.25
34	18	40	67	1.28
35	18	41	69	1.31
36	19	42	71	1.34
37	19	43	73	1.37
38	20	44	75	1.40
39	20	45	77	1.45
40	21	47	79	1.50
41	22	49	81	
42	23	51	84	
43	24	53	87	
44	25	55	90	
45	26	58	95	
46	27	61		
47	28	64		
48	29	67		
49	30	70		
50	35	75		
51	40			
52	45			
53	50			
54	55			
55	60			
56	65			
57	70			
58	75			
59	80			
60	85			

Увага: Крім сего кождий член платить місячно: 5 цнт. на фонд резерв., 5 цнт. на фонд адміністрац., а 20 цт. на часопись (разом 30 цнт.) Коли забезпечений муж і жена, то за часопись платять лише муж.

На закінченс тих коротких уваг мушу піднести заслуги тих всіх Прихильників Провидіння,

яким одиноко майже треба завдячити сей красний розвій нашої організації. Тож нехай мені буде вільно на сїм місци зложити в імени Головної Управи сердечну подяку всім Впр. о. о. Духовним, п. Учителям і всім поважаним Організаторам і Урядникам Братств, що трудилися для організації, без огляду на всякі ворогованя і прикристи. Ви творите організацію, а Управа лише пильнує порядку. Тож тричи Вам честь і вдяка! Головна Управа Провидіння лише бажає, щоби громада тих прихильників нашої організації щораз зростала, і щоби вже слідующего року не було ані одної руської парохії, ані одної місцевости, де-б не було відділу Провидіння. Коли се станєсь, тоді кликнемо Вам: стократ Вам честь і слава. Чим буде більше зорганізованих членів в Провидіню, тим буде мати більший вплив наша Церква, а при ній і через шо зростє в силу ціла американська Русь-Україна.

З дружным поздоровлєнем:

Гр. Заячківський,
Секр. Провидіння.

Філадельфія в падолисті
1917 р.

Власний дім Провидіння, в яким містить ся Головна Канцелярія.

Філадельфійський Сирітський Дім.

Усе наше народне жите на іміграції у Злучених Державах найтісніше звязане з церквою і з запомоговими організаціями. Одні і другі по своїх силах заспокоюють усякі потреби своїх членів, які несе зі собою кождий день. Церква звертає більшу увагу на релігійне виховане; організації дбають про матеріаль-

народних справ, до полагодження яких потрібно плянової роботи, великого вкладу духових сил і гроша. Згадаємо хочби про народне шкільництво, яке досі остає домашною справою кождої нашої кольонії.

Нема сумніву, що з часом і в тім напрямі ми пійдемо дальше вперед і поста-

Дім, в яким містять ся Монастир СС. Василіянок, Ризниця і Школа.

не обезпечене своїх членів. Тільки в просьвітній роботі церкви і організації стають собі до взаїмної помочи і ведуть її так, як на се позволяють духові і матеріальні сили.

Очевидно наші потреби яко осібного народа виходять далеко поза обсяг діяльності, яку можуть вести церкви і запомогові організації. Є багато пекучих

вимог свос шкільництво на висоті сучасних вимог. Поволи з кождим роком нарастають наші сили: множать ся парохії, більшас число нашої сьвідомої інтелігенції, творять ся нові організації, матеріально добудовують ся давні. Є певна надія, що вже недалека та хвиля, коли ми спільними силами зачнемо ставити народні інституції, котрі-б плекали

рідну культуру і пляново повели просвітну роботу. Покищо просвітно-культурна робота ведеться так, як на те дозволяють сили поодиноких колоній і організацій. У своїм обсягу веде її також філадельфійський Сиротинець, про котрий наміряємо сказати кілька слів.

Філадельфійський Сиротинець, або інакше — Сирітський Дім, — здобув собі голосне ім'я між нашим народом у Злучених Державах ддятого, що він є першою і дотепер одинокою у нас інституцією, котра займається виключно просвітної справою і плеканєм рідної культури. Ми говоримо дуже загально, бо Сиротинець є ще занадто молодою інституцією і має за собою всего кілька літ існування, так що йому й не було часу виробити собі певний напрям і прибрати ясно означений характер. Та все вже й те становище, яке він серед тяжких обставин здобув собі між нами, — звертає на себе загальну увагу і цілком оправдує, щоб весь загаль живіше заінтересував ся розвитком філадельфійського Сиротинця.

Сама думка — заложенє Сиротинця — зродилась з бажання двигнути наше шкільництво в Америці. Та гарна народна ідея запалила бл. п. Кир Сотера так, що Він підняв ся великих трудів і Його заходами в 1911 році у Філадельфії заложив ся Сиротинець. Усе наше духовенство зі своїм народом повитало ту нову інституцію дуже прихильно. Вони зрозуміли, якій світлій задачі буде служити Сиротинець, тому піддержали його щиро з правдивим патріотизмом, так що протягом 5 літ Сиротинець розвинув ся в дуже гарну народну інституцію.

Головне значінє Сиротинця лежить в тім, що він являєть ся завязком «Рідної Школи» в Америці і власне тій цілі буде найбільше служити. Та не менше значінє має Сиротинець як інституція виховуюча, добродійна і як культурно-просвітна. З тих ріжних точок погляду ми хочемо подати його оцінку і вияснити, якими способами і средствами він служить народним цілям.

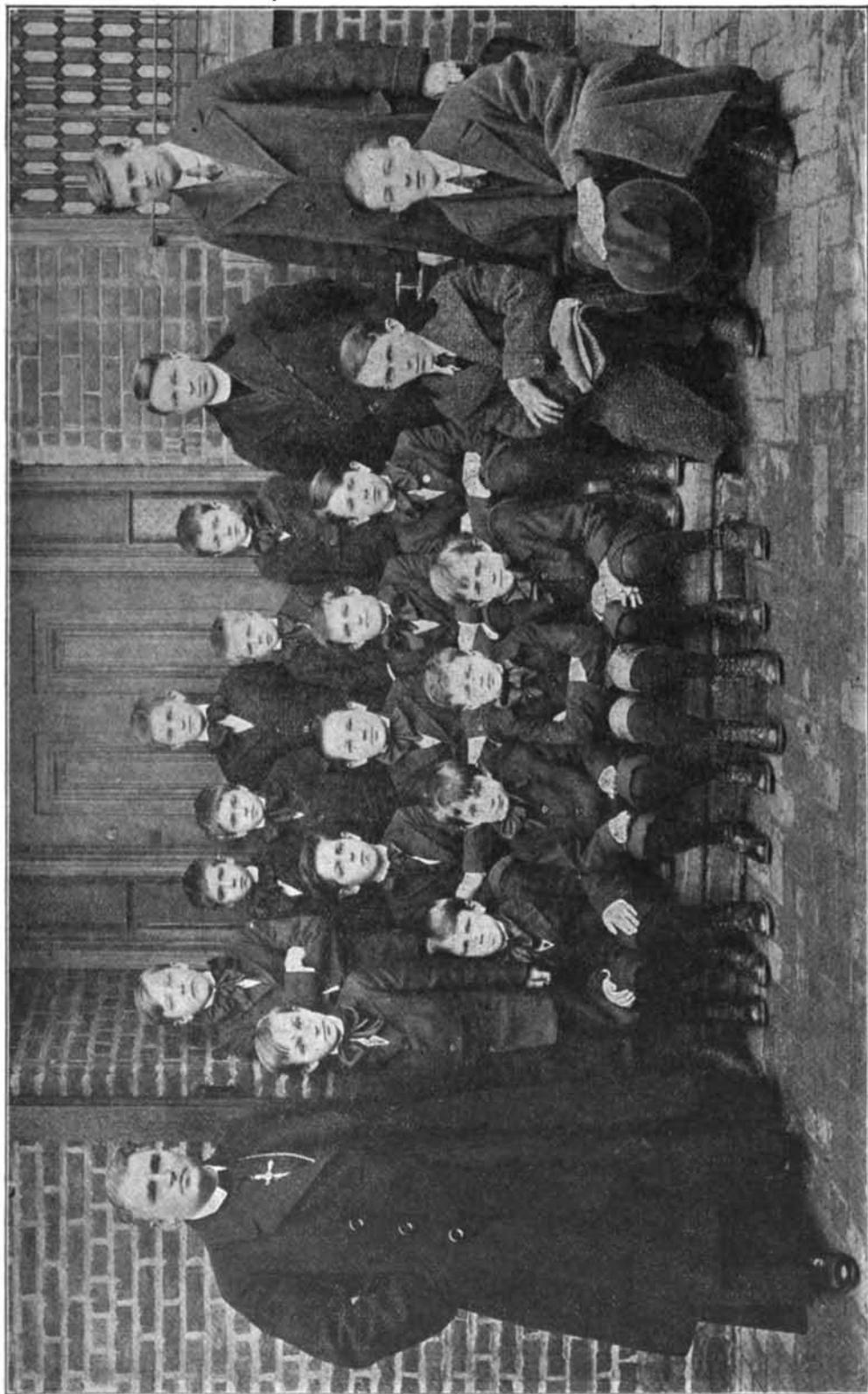

Бл. п. Преп. Мати Єлена, перша настоятелька
Сестер Ч. С. В. В. — † 7-го мая 1916 р.

Сиротинець jako захист.

Сама назва «Сиротинець» найкрасше свідчить, що та інституція є добродійна і що вона як така в практиці виконує високі і правдиво-християнські засади: любви ближнього. Справді, рідко в чім знаходиться так велика і пориваюча краса, як у ділі милосердя. Поміч убогим, опущеним, немічним сиротам — се справа не лише кожного католика-християнина, але також висока і гуманна ціль правдиво-людської культури. На запомогу для опущених сиріт по всім світі жертвують великанські суми, будують приюти, захоронки, доми опіки. І тут в Америці, — в краю бізнесу і погоні за доляром, безнастанно плинуть гроші на запомогу для вбогих сиріток, здвигають ся розкішні палати і вигідні інституції, в яких Американці виховують сироти на корисних членів суспільности.

Ніхто не заперечить, що закладанє добродійних інституцій є ознакою висо-

Сироти-селяни „Малого Семинара“ зі своїм Опікуном і Покровителем бл. п. Пресвяв. Кир Сотера.

кої культури. Можна навіть до певної міри твердити, що скількість і якість добродійних інституцій є добрим мірилом висоти, на якій народи своєю культурою і просвітою станули.

Тепер ми зрозуміємо, оскільки більше нам треба дорожити своєю одинокою добродійною інституцією в Злучених Державах, якою є філяделфійський Сиротинець. В ній нашли приют десятки опущених сиріт, котрим дано змогу виховатись для добра церкви і рідного народу. Сегорічний виказ свідчить, що в Сиротинці знаходиться 98 цілком беззасібних сиріт (74 дівчат, 24 хлопців), котрі не мають ні батька ні матери, так що на Сиротинці спочиває весь тягар їх удержання і виховання.

Удержане так великого числа сиріт належить до найбільших труднощій, які мусить поконувати Сиротинець. Велику піддержку дають преп. Сестри-монахині з доходів Друкарні, Ризниці, Килимарні і з колект. Найбільша часть приходить з добровільних жертв від своїх і чужинців, з церков і зі збірок.

Більша часть видатків покривається дорогою добровільних жертв. Се свідчить, що загал відчуває потребу добродійної інституції. Неустаюча жертволюбивість наших щирих патріотів дає повну запоруку, що Сиротинець яко перша і покищо одинока добродійна і залогова інституція не лише вдержить ся, але з кожним роком буде щораз краще розвиватись.

Школа Сиротинця.

Найголовнішим чинником, яким Сиротинець послугується у вихованю молодих своїх питомців, являється народна 4-класова мішана школа, з повним правом публичности, приміщена в Сирітському Домі. Вона тепер вже зачала 4-ий рік свого істнованя і виказує дуже гарний розвиток. Крім питомців зі Сиротинця побирають науку також інші діти, так що школа Сиротинця є зарозом школою цілої філяделфійської парохії.

Школа Сиротинця числить 4 великі кімнати і посідає всі потрібні шкільні

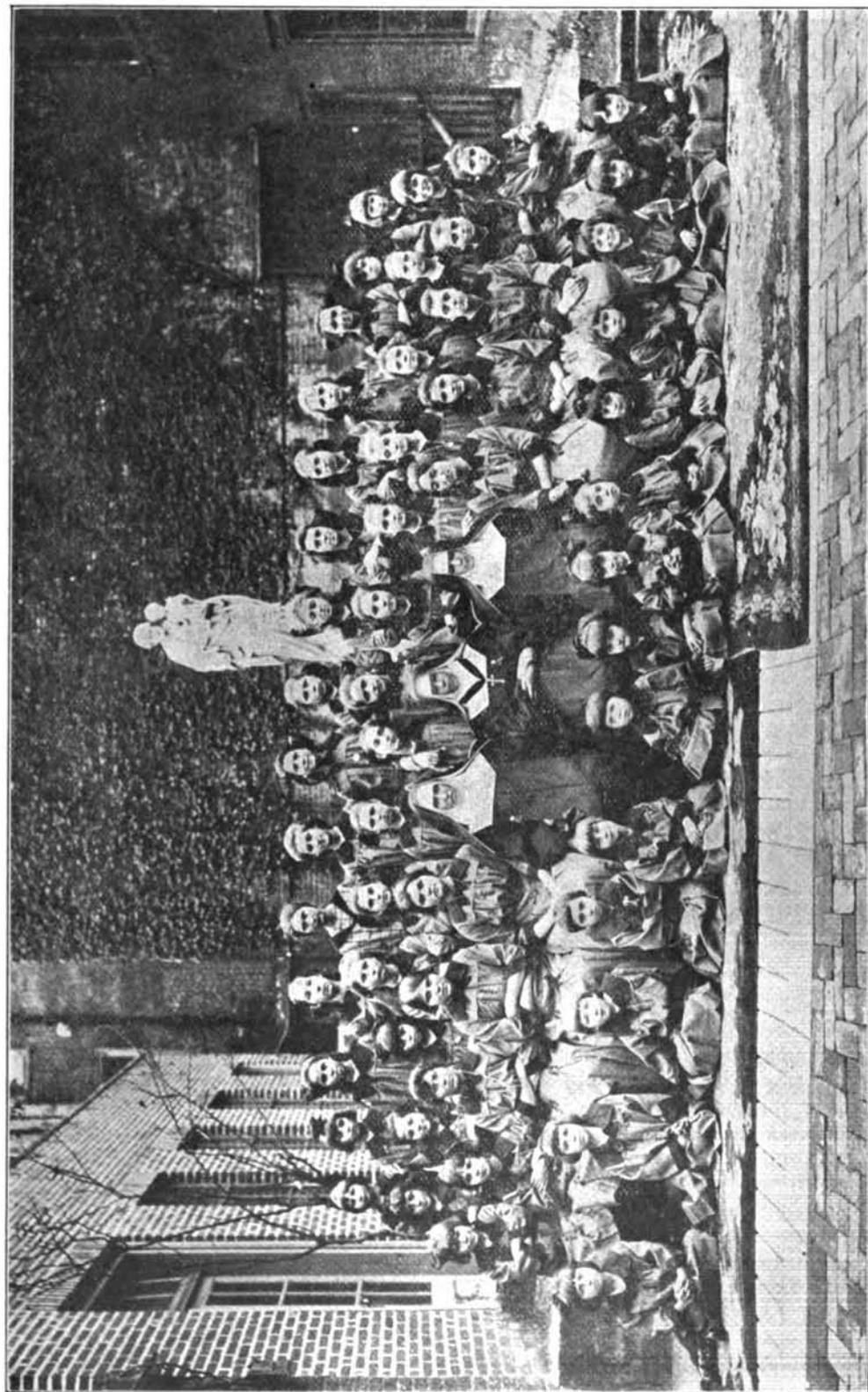
Впр. о. П'осиф Чаплинський, Візитатор монастирів
Ч. С. В. В.

прибори. Одним з кращих її набутоків є велика «карта України», яку навіть в галицьких середніх школах не завсіди можна стріннути.

Наука ділить ся на чотири степені і під тим зглядом школа Сиротинця є одинокою 4-класовою народною школою в Злучених Державах. Таксамо щодо числа учеників вона стоїть на першій місці. Після шкільних звітів число учеників у всіх 4-ох класах представляється так:

В 1913-14. шкільнім році	125 уч.
В 1914-15. шк. р.	132 „
В 1915-16. шк. р.	135 „
В 1916-17 шк. р.	150 „

Таксамо щодо самих предметів науки школа Сиротинця поставлена досить високо. Крім предметів англійської мо-

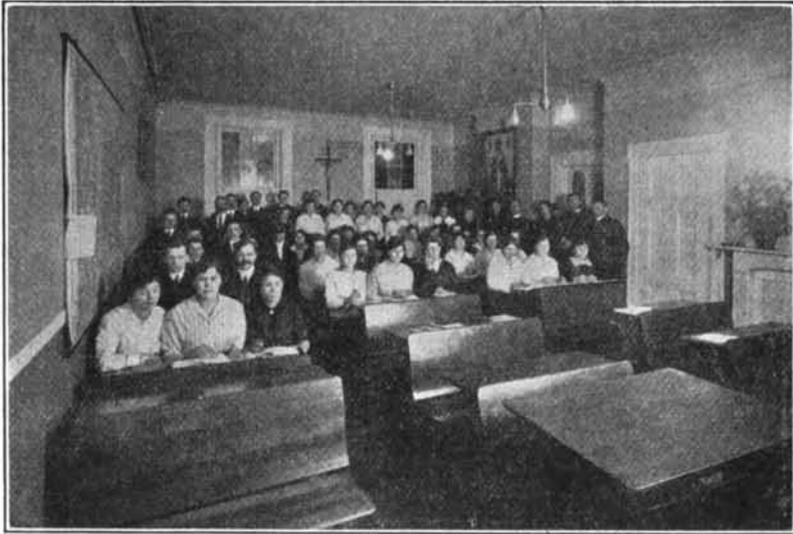
Руські сироти з Філадельфії, Па. в своїх святочних одностроях.

ви діти вчать ся також рідної мови, історії, співу. Минулого шкільного року (1915—16) науку провадило 8 учительських сил (3 сестри-монахині, священник-катехит, 2 англійські учительки, світські учителі і учитель музики — спеціально для питомців Сиротинця).

Головну увагу звертаєть ся на вихованє молодіжи в релігійнім і патріотичнім дусі і ту задачу школа Сиротинця сповняє дуже похвально. Майже щодни перед наукою ціла школа збираєть ся в катедрі на Богослуженє. Наука відбуваєть ся правильно через 5 днів у тижни від години 8½ рано до 3 попо-

відних підручників, яко шкільну і домашну лектуру читано Шевченка (Великдень, Вечер, Заповіт, Мені тринадцятий), Федьковича (Дезертир), Олеся (патріотичні поезії), Грінченка (патріотичні оповіданя і байки) Глібова (віршовані байки), Франка (байка Лис Викита — 6 пісень), М. Левицького (кілька оповідань), Ірїма, Езопа (байки).

При науці порушувано загальні питання нашого життя і подавано відповідні вказівки. На науці релігії велись вільні розмови про нашу католицьку церкву. Взагалі весь напрям вихованя і спосіб науки зробили на молодіж корисний

Вечірній курс для неграмотних в школі Сиротинця.

лудни. Крім церковних співів діти вчать ся також патріотичних пісень. Дівчата побирають науку шитя і ручних робіт, також у народних взірцях.

До збудженя патріотичного духа багато причиняєть ся наука рідної мови і історії. У шкільнім році 1915 — 16. четверта класа з успіхом перейшла цілий курс рідної історії після Грушевського «Ілюстрована історія України». Також оба найвисші степені вчились граматики рідної мови та запізнались з деякими гарними творами наших і чужих письменників. З тої причини, що для висших степенів у Америці нема ще відпо-

вплив і можна мати певність, що вона ніколи не покине ні церкви ні рідного народу, яких навчилась любити в школі Сиротинця.

Позатим в кімнатах сиротинської школи зимою ведеть ся вечірня наука для неграмотних.

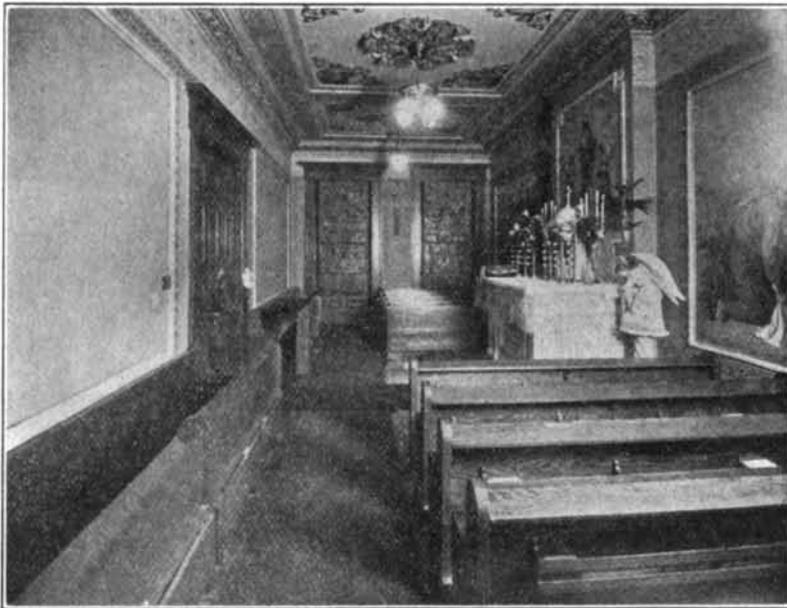
Сиротинець як педагогічна і культурно-просвітна народна інституція.

Крім згаданих молодих питомців Сиротинець виховує також старших, що ходять до англійських публичних і висших шкіл, і з того згляду Сирітський

Дім являєть ся виховуючою (педагогічною) інституцією і яко такий представляє для нашого народу велику вартість. Нема сумніву, що той кружок молодих учениць, спосений одним духом і одною думкою — прислужитись своїй церкві і народови, може багато заважити на відродженю нашого народу в Америці. З подібних інституцій в XIII. і XVII. ст. виходив весь наш культурно-просвітний рух, з котрого йшло національне відродженє. Власно для нас американських Українців тепер те відродженє на-

томцями Сиротинця нема, тому що старші й молодші мають тусаму любов до свого народа, те саме бажанє — віддячитись за опіку і вихованє. В Сирітськїм Домі почувають себе членами одного кружка, з котрим розлучать ся тоді, коли пійдуть на народну роботу. Серед спільного житя виробляють ся в них характери, витворюють ся товариські форми, потрібні в кожній народній роботі.

Яку культурну вартість може з себе витворити Сиротинець, се покаже бу-

Цаплиця Сиротинця, посвячена торжественно бл. п. Кир Сотером дня 5-го марта 1916 р.

віть не може прийти з иншого боку, — ні з Галичини ні звідкинебудь інде якраз тому, що американська культура відмінна і приноворитись до неї можуть ті, котрі її пізнали. Сиротинець з одного боку дає змогу своїм питомцям пізнати американську культуру, а з другого боку вихованєм у патріотичнім і релігійнім дусї задержує їх при церкві і при ріднім народі.

Сего року до публичної школи (5-8 кляса) ходить 18 учениць, а до висшої школи (гай-скул) 7 учениць.

В дійсности иншого поділу між пи-

дуччина. Ми лише коротко зазначимо, що філяделфійський Сиротинець став уже досить замітним осідком національної культури і звернув на себе увагу також чужинців. Про участь Сирітського Дому у філяделфійській промисловій виставі згадала місцева англійська преса і навіть помістила знимку з будки. Прегарний хор вихованиць Сиротинця, яким вони кожної другої неділі виступають в катедрі підчас Богослуженя, як також їх публичні виступи з концертами в честь бл. п. Кир Сотера, находять велике признанє і сьвідчать, що

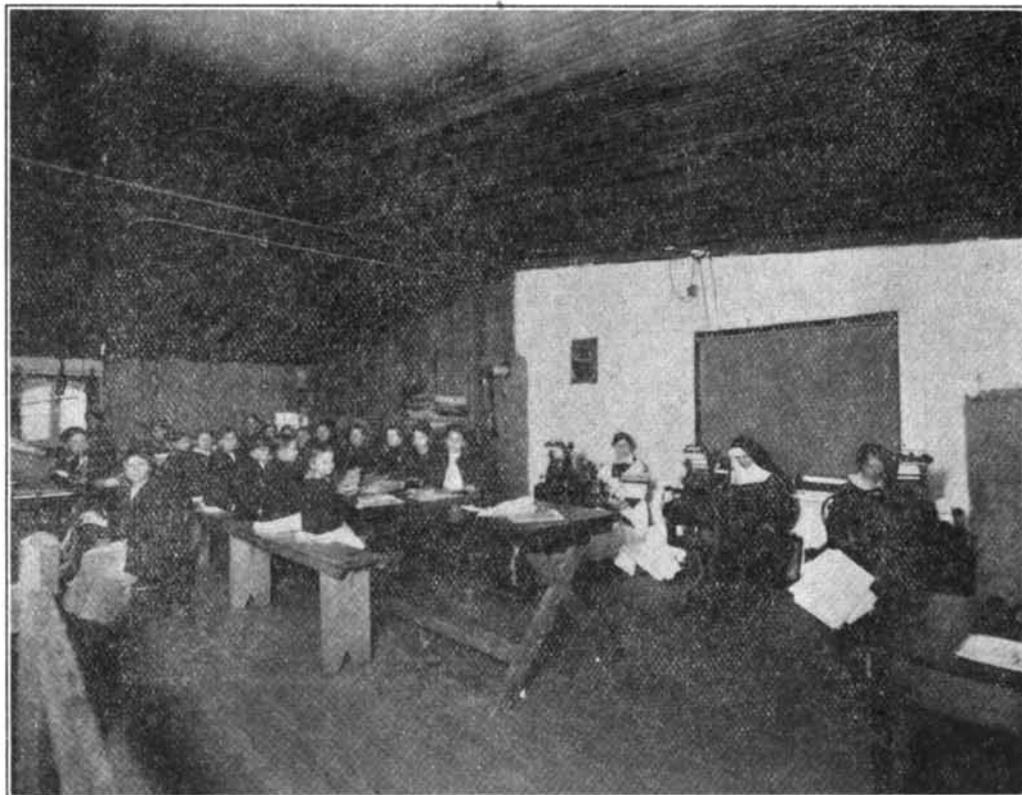
Сиротинець є важним культурним здобутком і гордостю нашого народу на чужині.

І нарід любить свою інституцію. Сиротинець часто відвідують далекі гості, щоби полюбуватись вихованицями і потішитись тим рідним культурним дорібком.

Так, у філяделфійським Сиротинці плекають ся красші надії нашого народа на будуччину.

то були самі Сестри-монахині і кандидатки, котрі працювали з правдивою посьвятою і самовідреченєм. Тим-то й поянять ся успішний розвиток друкарні в так недовгім часі.

Друкарню заложив бл. п. Кир Сотер в 1913 році. Спочатку в тіснім одноповерховім будинку приміщено всю робітню, машини, експедицію, (адміністрацію). Згодом зайшла конечна потреба розширити поміщенє друкарні. Сего року по-

Сестри і сироти при роботі в експедиції і переплетні.

Друкарня Сирітського Дому.

Тісно із зростом нашого життя в останніх літах вяжесть ся також розвиток «Друкарні Сиротинця». Коли тепер поглянемо на ті малі початки а порівнаємо із теперішнім станом, побачимо, що друкарня перейшла дуже гарний розвиток. Правда, праця була велика і напружена, а що найголовнійше — майже весь попередний персонал друкарні —

ставлено новий партеровий будинок, в котрім приміщено нові машини. Також закуплено і відновлено просторий двоповерховий дім при Френклін під ч. 827., куди перенесено експедицію, адміністрацію, килитарню. Там містять ся також редакційний офіс дневника «Америка.»

Разом у друкарню дотепер вложено 27.000 долярів, з того 16.000 готівки

бл. п. Владикою Кир Сотером. Около 5 тисяч друкарня вже виплатила, а близько 7 тисяч довгу тяжить ще на ній. Друкарських машин поєдає друкарня у відповідній кількості, так що одна робота не спиняє другої. В початках заложена куплено: два монотайпи до відливання черенок, дві монотайпові машини до писання, ручну машину до обтиання, дві моторові машини до друкова-

складачі, машиністи, експедитори і адміністратори.

При таких технічних засобах друкарня є в силі виконати роботу так, що її зовнішне викінчене вповні відповідає модерним вимогам друкарської штуки, а приступні ціни, солідність і вчасне виконане замовлень промовляють за тим, що наша суспільність з патріотизму і з власної вигоди повинна туди удава-

Сестри і сироти при роботі в Ризниці.

ня, одну до складання і одну до шитя книжок.

З добудованем друкарні сего року прийшли дві нові машини: Лайнотайп і велика ротаційна машина, зпід котрої виходить дневник «Америка».

Фаховий персонал друкарні складається з двох складачів, відливача, лайнотайпера і машиніста. Крім того в роботі помагають Сестри-монахині, учениці і кандидатки — яко монотайпери,

тись зі всякими роботами і в той спосіб піддержувати друкарню Сирітського Дому так, як вона собі на те заслугоє, тимбільше, що не весь дохід йде на покритє довгів, але велику часть з конечности віддаєть ся на удержанє сиріт.

Килимарня і Ризниця.

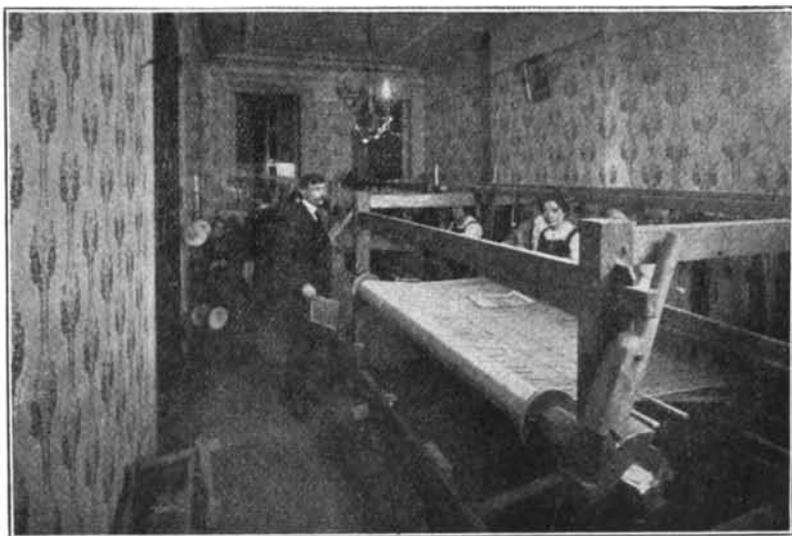
Свою сторінку в календарі хочемо закінчити ще згадкою про «Ризницю» і

«Килимарню», що також приміщені при Сирітському Домі. Вироби «Ризниці» і «Килимарні» не лише заспокоюють звичайне запотребоване своїх і чужинців, але вони також представляють вартість яко гарні взірці рідного промислу, тому що при виробі килимів, скатертей, хідників, рушників, запасок, поясів і різного рода риз узглядняють ся наші народні мотиви.

Подавати огляд розвитку «Килимарні» і «Ризниці» ще не дуже пора, бо вони знаходять ся в початковій стадії розвит-

Скільки більше вони заслугоують на щирю піддержку від нас самих...

Сподіваємо ся, що сей побіжний огляд наших скромних успіхів у культурно-просвітній області може причинить ся до вироблення яснійшого погляду між найширшим загалом, чим є філяделфійський Сиротинець і яким завданням він служить, а поширить ідею Сиротинця і зєднає йому нових прихильників. Де сягають границі і можливости розвитку

Килимарня при Сиротинці. (Науку вів п. Д. Прухницький, фаховий килимар з Галичиці).

ку. Від часу заснованя «Ризниця» виробила 220 фелонів, «Килимарня» — 10 більших килимів, 25 менших, кількясот хідників та інших дрібних річий. «Килимарня» має кілька ручних і ніжних варстатів до ткани. Обі вони брали участь у виставах: на німецькім базарі і у філяделфійській промисловій виставі. Гарними виробами звернули на себе увагу чужинців, котрі висказують ся з повним признанєм.

Сиротинця, тепер тяжко робити якінебудь заключеня з минулого, тому що будучий розвиток того рода інституцій залежить від піддержки, яку подасть суспільність. Наразі можемо тільки признати, що початкова і найтяжша праця зроблена і хто оказав Сиротинцеві поміч, — найде душевне вдоволенє в свідомости, що також і його часть праці спочиває в будові Сирітського Дому.

Правда — будова ще не викінчена і

Сироти при обіді. (Зі зростом числа сиріт, конче здалаб ся обширнійша кімната — а брак засобів).

Шпиталік в Сиротинци, що остає під доглядом досвідченого і совісного лікаря.

колиб ми для оцінки своїх здобутків приложили чужу мірку, побачимо, що ми далеко остали від інших народів, хочби приміром наших сусідів — Поляків. Сирітський Дім має забагато недомагань, щоби міг стати на рівні з іншими того рода чужими інституціями. Його мури

на фермі в Чесапик, Меріленд. Тому сі діти, що переводять свої вакації на фармах в Чесапик, мусять надалі мешкати в найпростіших будинках, без потрібної обстанови, в яких можуть хоронити ся хиба перед одним дощем.

Та ми маємо велику надію — в Бозі

Діточа орхестра.

вже затісні, щоби могли з вигодою помістити 150 осіб. Не стає простору і вільного неба, чого ніколи не бракує дітям Американців. Передвчасна смерть покійного Преосвященного Кир Сотера не дала виконати плян будови більшого інституту для дітей, який мав стати

і в усій патріотичній суспільности, що і ті недомаганя з часом вирівнають ся і що й наші сироти стануть жити по людськи.

Дай, Боже, щоби при другім новорічнім огляді ми могли потішитись, що бодай часть наших надій сповнилась.

В. Семотюк.

Андрій Петах є одним з найбільших угро-руських Добродіїв Руського Сиротинця. Він ідучи за голосом Христа «Прощему у тебе дай», не жалує трудів ні часу, щоб збирати жертви на бідні сироти від людей доброї волі, а також і свої щедри лепти складає на ціли Сиротинця. Сей великодушний Добродій, який вже неодній сироті отер слези горя і смутку, заслугує на честь і вдяку, та повне признанє за своє трудолюбіє і діла милосердя.

Андрей Петах походить з Копиновець, Березької столиці. До Америки приїхав 1906. р. і відтоді працює в місті Мікієпорт Па. В 1910. р. оженив ся з Єлисаветою Штофан. В р. 1911. вибрано його председателем Братства Сьв. Василя Вел. ч. 8. Собранія, яке під його проводом дуже красно розвинулось. 8-а конвенція Собранія вибрала його Головним надзирателем Соколів. Р. 1915. церковна громада Сьв. о. Николая вибрала його також тростісом церковним.

ОСТАП ГРИЦАЙ.

РІК 1917.

*Зійди нам, Новорічний Херувиме,
Могутнім Божим Лицарем на світ,
Та обітри визвольною рукою
Із мільонів чол кривавий піт....
Диви ся — ген людство у лютім бою,
Господній світ в огнях як ще ніколи;
День — в день на нарід — нарід йде з враждою
І гине страшно люд і скрізь дрожать престоли.*

*Зійди... І силами святого Бога
Ти вбивчую насилу прожени,
Що вкинула між народи пожежу,
Бо цар темряви забажав війни.
Весь світ в кайдани хоче закувати,
На хрест прибити хоче людську волю
Та у тюрмах невольних катувати,
Темряву сіяти і муку і долю.*

*Розбий, розбий, Всесильний, темні сили,
Мечем відвічного людстві ясній!
Нехай борці за право, мир і волю,
Ідуть з темрявою в останній бій.
Та виведи Україну з темряви!
Най сяде Мати на своїм престолі,
Побідоносна подвигами слави
І озолочена по вік Промінем — Волі.*

ПЕТРО РОЗЕЦЕР.

Новісінський рік.

Впрочім — зовсім не є так дуже зле. Чоловік є всемогучий і всевідучий. Всемогучий своєю уявою, а всевідучий при помочи теорії. Він є творцем понять. Щось уявить собі і сим улюбленим витвором фантазії мірить всі річи. В дійсности — кожда річ є непонятна, але людина творить собі якесь «понятє». Воно є його власностию, всім, що довкола і поза ним. Приміром: понятє біля себе — се простір; по собі — означає час.

Думаємо про новий рік. В нашім мозку він вповні готовий. Сей «рік» — то не щось новонародженого, тільки щось утвореного. Щось цілком самовільно утвореного і уросного. Його не примінює ся до пересічного людського віку, бо в такім случаю рік мусів би бути 35 разів довший. Також він не придержує ся сонішного бігу, бо тоді зачинав би ся від зворотного дня або від хвилі, коли ніч є рівна диеви. Людина без ніякого розбору йде собі за давним звичаєм і в якімсь часі наново зачинає рік, називаючи день 1. січня. Останний день грудня з природи такий самий, як перший січня. Тільки чоловік своєю уявою і теорією робить між тими двома днями величезну різницю; як між сивим дідусем а дитиною.

Коли воно вже так вежди у світлі йде, то не берім за зле малому сільському хлопчині з буйною уявою, що він на вечер Маданчин стоїть собі на горбку за хатою і приглядає ся конаючому року.

Пізно і повільно вставало сонце зза гір; з блідим обличчям на схиленій голові неначе від втоми повзало на небеснім зводі. Десь коло 10. години перед полуднем, як мати другий раз розкладала в печі ватру, воно стояло над безлистим, посивілим ясенем; в полудне здіймало ся над самими верхами смерек. Више не підходило ніколи; безсилно клоніло ся долів і ховалось за лісом. На сніжній стрісі блідли проміні, а смереки, що до недавна сяли зеленим блиском золота, чорніли і темними шпильями сторчали у небо. Розлогі полонини застелились ніжно-блідим, мертвецьким покривалом, а зза обрію велично налягала на них темна ніч. Згодом заблимали зорі, як свічники при домовині. Весь день стікали зі стріх краплі; здавалось, що то рівномірні удари годинників; а тепер все затихло. По краю стріх звисають ледяні скапи, неначеб росли до землі. Також керниці на подвірю одяглась у ледяну свиту і залишила свій невгомонний журкіт, тільки ще шепоче якісь тайни до приложеної долоні. Кури вишукали своє бантине і вже не обзивались, лише непорушно стулились і наслухували. Корови лежали в стайні на свіжій соломі і зубами пережовували сіно. А батько поважно ступав крок за кроком по обійстю і з кадилом обходив усе своє майно: дім, керницю, стайню, стодолу, знаряди, шпихлірі, товар і людий. Се було благословене прикінці якогось часу. Бо сегорічне сонце вже померло і зайшло.

Мимо святачного настрою один парубок зажартував собі:

— «Тепер буде довго тревати темнота. Сонце зійде аж на другий рік».

А при вечері вони полонниками вишкробували дно миски і напоминались:

— «Іжмо добре, хлопці! Бо сего року вже більше нічого не дістанемо».

А відтак, — то вже було в батьковій хаті, — ми пішли спати. У нас в горах не було звичаю ожидати новорічної години. Здорові спали, недужі терпіли — як кожної ночі були мрії і турботи. А мене в ліжку на стриху не брались ні сні ні болі, ні мрії ні турботи; — я чував з настороженими ухами і розплющеними очима і ждав на прихід нового року. Безмежна таємність ночі охолонювала самотню хатину. Як лише з надвору завіяв колинебудь вітер, сейчас заєдно заскрипіла деревляна стіна; і нині вона скрипіла, але так, якби хто конав. Я глядів через віконце на зорі. Ніякої зміни не слідно на них; та мимо того там в горі мабуть відбувалось щось особливого. Пригадалась мені давня казка: у новорічну ніч дороги ангелики обмивають зьвізди, щоби вони в новім році гарно іскрились. — З долини зі сьвітлиці хрипливим голосом обізвав ся стійний годинник. Ага, тепер зачалась остання година. Я зачав думкою переходити, що сталося у сім минаючим році. На Покрови кіт задусив птицю. На Великдень різник приніс до нас телятину і подарував мені два центи. Перед Зеленими сьвятами я згубив кишеньковий ніжик. На Петра і Павла я мав клопіт за льолку і тютюн. На Якова тягнув зуб, — коштувало 5 центів. На Михайла собака десь відігнала ягня. Три дні перед сьвятом Всіх Сьвятих ловив рибу і впав до ставу; властитель витягнув мене і почубив. Се були найважнійші події цілого року. Можливо, що десь у сьвітлі зайшли важнійші; або й таки довкола мене і в мені самім. Ми привикли дивитись дуже поверховно. Не лише ми, але також і дорослі. Рідко коли розважасмо собі в новорічну ніч над своїми таємними внутрішніми силами, над бажаннями і пристрастями, що нишком ділають, не пригадуємо собі, що ми завинили або що зробили для свого спасення, — словом не роздумуємо над великими силами судьби, котрі про-

тягом року змінили нас так, що при кінці ми вже не є тими, якими були на початку.

Але події скоро відходять з роком. — Ще останні хвилини. Напружене зростає. Так, як би хто приглядав ся останньому віддихови конаючого. Бажаємо, щоби йому прийшов кінець, а разом не хочемо з ним розлучитись. Лише один віддих — і ще один. — — Ще... Бе годинник. — Кінець. Зачинаєть ся.

Чи нігде на небі не затріщало? Не потраєє хто земською кулею? Ні, годинник йде своїм рівномірним ходом, а той крок, яким він переступив через пропасть, був такий великий, як і інші.

Боже, думав я, — се вже новий рік! Я положив ся на другий бік. Тепер спати. При померших чувасть ся, при новонароджених спить ся. Перші години новісіннього року треба посьвятити на сон — для віщованя. Може щось поворожить. Але глядіть, н о в а дорога щось неясна, повита мракою.

Одної новорічної ночі снілась хлопчині стежечка, що крізь дику гушавину стрімко здоймалась в гору. Нею виходив на верх хлопчик з палицею пастуха. Нараз вона перемінилась в палицю подорожного; — якась нова країна, нове житє, инша мова, инша думка; в ній повно радості і терня-жури. Чудово! — Збудившись я знав, що то моя будучність. І не дивував ся. Чиж передше не було так само? Воно добре, що так є, цілком добре. — По сім я відвернув ся на другий бік. В слідуючим році знова було безліч діточих пригод. Сон повторив ся; він належає до тих снів, котрі заєдно снують ся і з котрими так аживаєть ся, що вони побіч дійсного житя являють ся ніби другим правдивим житєм, аж вкінці обоє вони — дійсне і вимріяне — зливають ся у одно; з часом наново розділяють ся і принагідно також зміняють свої ролі.

Отже як виглядав перший день по новорічній ночі? Чи справді був він цілком новий? Зовсім ні. На вікнах були такі самі ледяні цьвіти, як кожної зимової днини. Сонце сходило понуро і ліниво; подібно, як вчєра, воно безсильно повзало через безлистя йєсь, з однаковим опізнєнем добігало до верхів смєрек і за-

раня сонно удавалось на супочинок. А прецінь — сонце було инше! Вчора воно не могло йти, бо було вже старою бабусею, а нині не може, бо ще маленьким невмовлятком.

Однак сонце насунуло хлопчині думки. Тяжко було погодити одно з другим.

»Тату, чому то щодня сходить сонце зза гір?«

»То Божа Всемогучість, дитино«.

»Добре, а чи Бог має так багато сонців у міху?«

»Ще раз говорю тобі, сину, що то Божа Всемогучість«.

Але згодом появився вчений. З початку малий, а відтак чимраз більший: і до нині вони не переводять ся. Вони перевернули сьвіт комить головою, так що небо опинилось в долині, а земля в горі. Вони веліли земській кулі танцювати, так як фуркало мого наймолодшого братчика, що йому зладив батько. І захотіли, щоби ся земська куля підтанцьовуючи рік в рік раз обігала сонце, котре з одного боку безконечно більше від землі, а з другого боку знова безконечно менше від інших сонць, що в нескінченім просторі під і над собою кружляють, кожде по своїй означеній, незмінній дорозі. — Так воно було, тепер вже знали ми. Але відколи воно так було? Чому було? І через кого? Сього ніхто не знав.

Передше сьвіт і Божа Всемогучість над ним були цілком поєдинчою річею. А тепер всьо так великанське і непонятне, тисяч разів непонятне. Під ногами вже не стало землі, над головою не було вже даху, з рук випав держак — і всьо якось повисло тут і пішло круговоротом, аж бідному хлопчині зашуміло в ухах і потемніло в очах.

Передше кожний знав, що коли під новий рік вуголь в печі тріскає, або кіт м'явкає — то се віщує будучність; кожний вірив, що стріча певних осіб на новий рік ворожить про будуччину; вірив, що милостиною і молитвою можна ублагати

небо, щоби дало нам веселий і щасливий рік. А тепер вчений бакаляр говорить, що на тім всім не можна опирати своїх надій. А як хлопчина спитав, на кім властиво можна оперти свої сподіванки, старенький бакаляр не мав влучної відповіді. Він довго шукав за нею і вкінці тихцем промовив: Прасила. Всемогучість. Дух вселенної. — Бог.

Як? — Всемогучість? Бог?

І знова надійшов новісінський рік. Стояв у блеску неба. І мимо всіх терпінь — з грудий виривалась радість.

Коли люди з боязни перед грядущим часом на дворі роздумують над вічними річами в заціпенілім селі, або як вони в церкві молять ся так горячо, як ніколи в році, досьвідчений хлопчина нишком говорить: Лякатись нам не треба, ми маємо веселитись. А коли довга зимова ніч загрожує всьому морозною смертю і стрівожене людське серце на вступі нового року питаєсь: чи проживу ще один? І коли саме на новий рік біля його вікон понесуть домовину а забобонний чинить ся, що він сього не бачив і мимо того не в силі отрясти ся з ворожого прочутя — досьвідчений хлопчина своє говорить: Не треба нам боятись, ми повинні веселитись. Володар часів веде сонце з дня на день чимраз висше і велить йому здійматись понад зиму і літо, труну і колиску. Туземний рік з усею своєю мандрівкою нічого не значить у Божій вічності, з котрою може порівнятись лише одно — безсмертна душа чоловіка. Йї в крайнім розуміню підчинені всі зміни літ і їх судьба. З Богом рука в руку вона є творцем часу і володарем простору, ступає велично і з веселою надією на вічне житє донд сьвіти і сонця.

Так то хлопчина через пізнанє позбув ся діточого сьвітогляду і прийшов знова до віри. Він бажає, щоби для всіх, котрі мають добру волю, вкінці також прийшов цілком новий, благодатний рік. хвиля всемірної божественної радости.

РОЗВАЖАННЯ.

Усе минеть ся, любов, щастє, слава;
в грудях остане згадка лиш одна
невисьпівана пісня все сумна.

Із юних днів розвієсь тїнь імлава,
а душу твою гіркий сум зніме —
причини дармо лиш шукати ме.

А серце твоє, сирота без мами,
шукати буде вічно без кінця
обпалих цвєтів з твого вінця.

Заплачеш тужно ревними сльозами
за порив твій в незнанї сьвіти;
бо не збагнув крилами висоти.

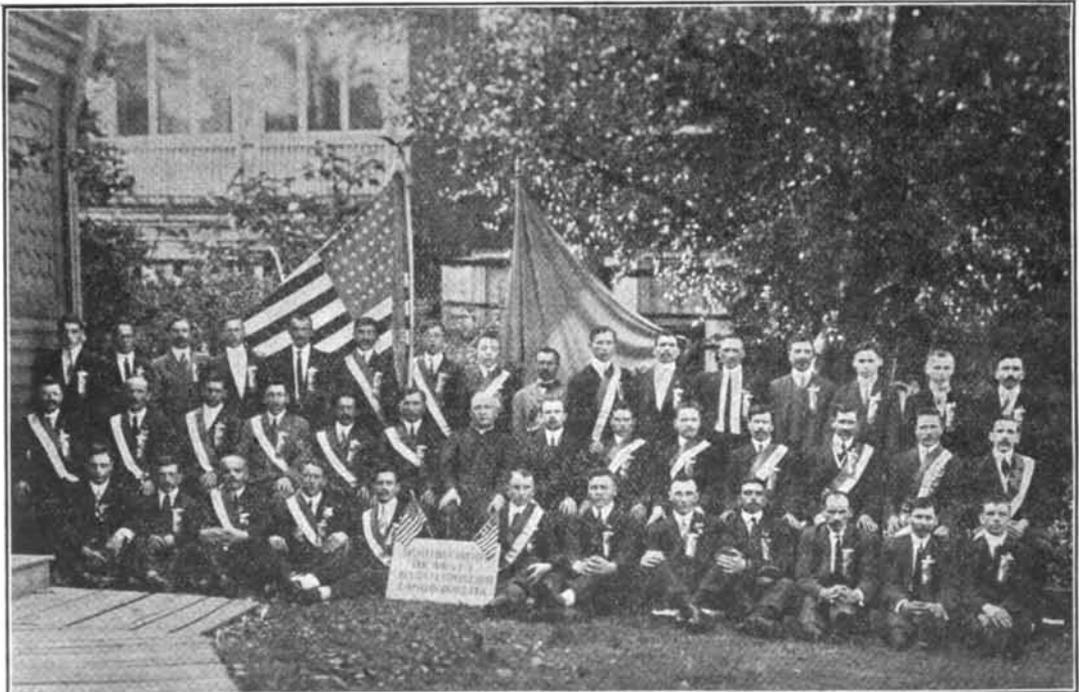
А память твоя буде домовина,
що повно в нїй здобутків старини —
завмерли твої ті колишні сні.

Піймеш, що ти марна каплина
на филї бистрій рвучого житя,
що звуком ти у порожні бутя.

Будитись будеш гірко в кождїй хвилі,
щоб вчути сьпів в душі давний;
а голос смерти вчуєш ти німий.

Лиш пишні цвєти на сумній могилі
сьвідчити будуть, як марно ти жив;
що і слїду по собі не лишив....

О. Ф.

Братство сьв. Йосафата, від. 14-тий Провидїя в Френкфорд, Па. в Впр. о. В. Пєстрівським.

МАРТА БОРЕЦЬКА.

ІСТОРИЧНЕ ОПОВІДАННЯ.

Над блискою рікою Волховом, недалеко Ільменського озера, лежить славне в історії руської місто Новгород. Нині числить воно загалом 20.000 мешканців, но колишній Новгород величався блеском, багатством і повагою між другими городами руськими і містив в отвертій рівнині 400.000 мешканців, крім чужоземних купців, котрі тут торговали дорогими товарами. Новгород є одним з найстаріших славянських городів; в нім осів на престолі перший князь, Рурик, і став ту панувати. Но мабуть не сподобалося було вольним Славянам самовладство того князя, котрий незнав пошановати стародавніх народних звичаїв. Знайшовся в місті всім поважаний муж, Вадим і той покликав Рурика перед суд впрод: «Нехай оправдається за нанесені кривди і випасти.» Рурик явився на площі, але з узброєною дружиною, і розігнав «ворохоче віче». Вадима сам Рурик перетяв мечем, а дружина его збила множество Новгородців. Від того часу був Вадим як би сьвятою особою для кожного Новгородця і нестачею представником давних славянських свобод. В його пам'ять виставили пізніше Новгородці статую з білого каменя на вільній площі, котра звалася від того часу Вадимовим місцем і служила народови до спільних нарад. З других руських князів одні пересиджували в Новгороді, другі в Києві і Новгород всегди підлягав їх владі. Дочерва Ярослав надав Новгородови особні закони, після котрих осягнуло місто свою відрубну самоуправу. Від тепер зроставав Новгород в багатстві й славі і хоть давним звичаєм призвав до себе князів, одначе не uznав над собою їх верховної власти в домашніх ділах. Новгородці вибирали спомежи себе старшину, вона рядила і збирала ся враз з народом на віча (наради), до котрих звнявав голос великого дзвона.

Так було і тоді, коли на престолі княжім, в Москві засів Іван III. Василевич. Побивши татарського хана Ахмета, загадав він підбити також Великий Новгород. Іван послав пераз до Новгородців своїх послів, домагаючись від них підданства, але все напярмо. А коли приїхав до Москви Новгородський посадник (бурмістр,) Василь Ананип, сказав йому Іван: «Скажи Новгородцям, щоби вони узнали свою вину і поправили ся. Нехай мос імя буде для них страшне і поважане, коли хотять мові охорони і милостя.» Післяв також до Псковитяк, де був подібний устрій як у Новгородців, щоби готовили для него поміч проти Великого Новгорода. Псковитяки хотіли бути посередниками межі обома сторонами і післали в тій цілі своїх людей до Новгорода. Але там сказали їм: «Не хочемо кланяти ся Іванови і не просимо вашого опікуєнства; коли ви совісні і нашими друзьями, сооружить ся враз із нами проти Іванової самовласти.»

Настала важна хвиля для Великого Новгорода, прийшло до кровавої стрічи в військами князя Івана. Борба нерівна закінчилась в некористь Новгородців. Історик Карамзин так характеризує ту борбу: «Новгородці боролися за свої старинні устава й права, дані їм по часті самими Великими князями, як наприклад Ярославом, утвердителем їх вольности. І літописи і старинні пісні віддають справедливость великому духови Марти Борецької, тої героїчної жешчини, що зміла заволодити своїм народом і хотіла бути Катопом своєї республіки.»

Коби за приміром новгородської героїні появилися ся і у нас подібні Марти Борецькі і щоби вони з таким самим посьвяченем ставали в обороні вітчизни.

поза темних лісів вилузувалось ясене сонце і освітило рожевим блеском Великий Новгород. По широким улицях снують ся вже люди; купці отвірають багаті крамниці і розвішують дорогочінні товари, привезені з німецьких міст та з далекого сходу. Но на улицях нині не той рух, який мож побачити іншими днями; з лица людей визирає якийсь песнокіт, всі якби вичікували якоїсь важної хвилі. Ще вчора вечером рознесла ся була вість, що від великого князя Івана з далекої столиці, з Москви, прибуло посольство з важним ділом до Новгородців. Нарід гомонів щось між собою і сподівався чогось... Аж от разліг ся по воздуху голос вічевого дзвона, голос повиваний і милий для кожного Новгородця. А по всіх улицях, по всіх кінцях Новгорода розійшли ся окличники і звивали горожан на спільну нараду. Дивним чувством здригнули серця мешканців. Склені ввазд позамикано. Отці родни виривають ся з обійміа дружин і дітнів, щоби спіняти, куди зове голос вітчизни. Цікавість, страх і надія огорнули Новгородців і всі гуетими

лавами залягли велику вічеву площу. Всюди допитують ся, нігде не одвічають..

А на широкій рівнині коло стародавнього дому князя Ярослава, де на високій башті висів вічевий дзвін, збирала ся вже вся старшина: посадники із золотими медалями на груди, тисяцкі з високими булавами, бояри, огнищани з хоругвами і начальники всіх пяти частей Новгорода із срібними топорами. Но Вадимове місце ще заєдно порожне; ще не вступив на него по мармурових сходах степенний посадник. Нарід нетерпеливий, гомонить що раз голоєвіше і домагаєть ся отвореня віча, а посеред гомону розливаєть ся тасмний голос дзвона... І от вступив на степені Поеиф Ділинський, один із знатніших горожан, що був сім раз степенним посадником, а за кождим разом з новими услугами вітчизні, з новою честю для свого імени. Вийшов на Вадимове місце, відкрив сиву, поважну свою голову, поклонив ся смирно перед народом і обняв голосно, що князь Іван Василевич прислав до Великого Новгорода свого болрина, і той бажас висказати перед народом домагання свого князя.

Посадник сходить — а боярин-посол являє ся на Вадимовім місці. То був воєвода, князь холмський, муж розумний і твердої волі — права рука Івана у всяких ділах, воєнних і державних, хоробрий у битвах, первий бесідник при нарадах. Вид його гордий; окритий був блескучим панциром, а при боці висів меч. Межи народом стало тихо... Боярин гордим зором поглянув довкола, підніе думно голову і хотів промовляти... Але молодші горді Новгородці не дозволили; як би з одної груди озвали ся вони грімким голосом: «Смири ся перед великим народом!» Видно, тяжко приходило се воєводі, бо стоїть, отягає ся. Но тисячі голосів кликнули знов на площі: «Смири ся перед великим народом!» Боярин здіймив шлем з голови і поклонив ся. Шум замовкає.

«Горожани Новгородські! — промовляє боярин — князь всеї Руси говорить моїми устами — слухайте!»

«Дикі народи люблять самостійність, мудрі народи люблять порядок, а нема порядку без самодержавної влади. Ваші предки хотіли правити самі собою і впали жертвою лютих сусідів, або гинули серед внутрішніх роздорів. Тоді старець добродійний, що стояв уже на порозі вічності, закінчав Новгородців, вибрати собі володаря. Вони єму повірили, бо чоловік при дверях гробу може говорити тільки істину...»

«Горожани Новгородські! В стінах ваших родило ся і утвердило ся самовладство руської землі. Тут великодушний Рурик вичонував суд і правду; на сім місці давні Новгородці цілували ноги князя, котрий примирив внутрішні незгоди, успокоїв і звеличив сей город. На сім місці проклинали вони погубну вольність і благословили спасенну власть єдиного. Колись були Новгородці страшні тільки для себе самих а нещасні в очах сусідів, но під володіющею рукою варяського лицаря стались вони пострахом других народів та викликали у них зависть. Наслідник Рурика, Олег Хоробрий, двигнув ся з військом до полудневих країв, де всі славянські племена покорили ся його оружю. Предки ваші, товариші сго слави, ледви вірки своїй могутости!»

«Олег, ідучи за бігом Дніпра, полюбив красні сто береги і в благословенній стороні київській оснував столицю своєї просторої держави. Но великий Новгород був завжди правою рукою великих князів і завжди славив своїми ділами руське імє. При допомозі хоробрих Новгородців прибиь Олег свій шит до воріт Царгорода, а Святослав з дружжиною Новгородською на прах роз-

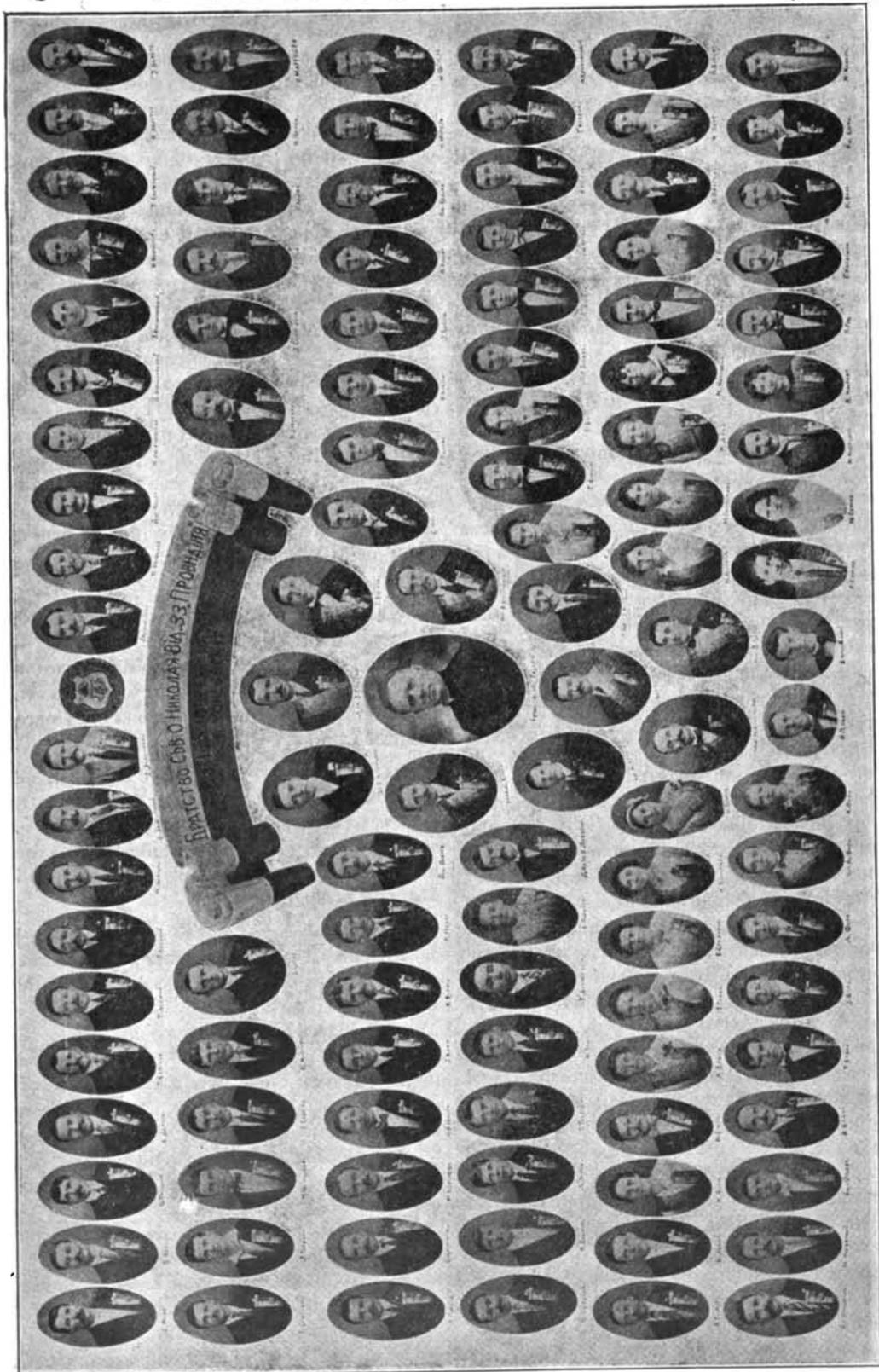
бив військо грецького цїсаря Цимисхія. Чей і внук Ольги, святий Володимир, вихований в Новгороді, не даром прозваний був володарем сьвіта...

«Горожани Новгородські! Не лише воєнною славою ви звязані з руськими володарями, їм предки ваші завдячали також заведене християнства в стінах сего міста. Хто навчив вас сьвятої віри?... Оци мої по всіх частях города видять золоті хрести красних храмів Божих. Чим не пригадує вам шум Волхова той великий день, в котрім знаки поганьства погибли з шумом в бистрих філях ріки? Нагадайте, що Володимир поставив тут перший крам правдивому Богу, що Володимир кинув Перуна в безодню Волхова!... А сли житє й майно є сьвяті в Новгороді, то спитайте... чия рука завела тут безпечність?... Тут — показуючи на дїм Ярослава — тут жив мудрий законодавець, добродій ваших предків, князь великодушний, їх друг, котрого вони називали другим Руриком. Невдячне потомство, ти заслугуєш на справедливі догани!»

«Новгородці, що були все старшими синами Руси, нараз відділили ся від своїх братів; були колись вірними підданими князів, а нині сміють ся з їх влади... і то в які ще часи? О, сором імені руському! Спорідненє і дружба пізнають ся в нещастю; в нещастю обявляєть ся також любов до вітчизни...

«Богу подобало ся покарати руську землю. Явили ся нечисленні варвари, пришелі і з сторін нікому незнаних і розлетілись по наших краях мов та саранча, що її Бог силєє на кару людям. Хоробрі Славяни проливають свою кров за вітчизну і гинуть; вся руська земля обагряє ся кровю рідних синів, городи й села палають ясною полумією, кайдани дзвонять на дівичах і старцях... А що-ж в ту тяжку пору діють Новгородці? чи єшшат в поміч своїм братям?... Ні! вони, віддалені від місць, скроплених кровю, користають з нещастя князів, відбирають їм законну власть, держать їх між собою як в темниці, виганяють їх і прикликують других, то знов і тих проганяють. Володарі Новгородські, потомки Рурика і Ярослава, мусіли слухати ваших посадників і дрїзати на голос вічевого дєрєш, як би на голос труби страшного суда! Вкінці не хотів вже ніхто бути вашим князем, бути рабом ворохоного віча... Нині дійшло до того, що руські Новгородці не узяють навіть друг друга.

«Від чого-ж така переміна у вищих серцях? Яким сьвітом могутє старє славянське плємя забути на власну свою кров?... Користолюбство,

користолюбство осліпило вас! Брати руські гинуть — Новгородці багатіють.... До Москви, до Києва, до Володимира привозять трупи християнських борців забитих невірними, і нарід руський посипав попелом свою голову та з плачем виходить їм на стрічу. А Новгородці? .. До них привозять чужосторонні товари й нарід радісним криком витає купців! Брати руські числять свої тяжкі рани — Новгородці числять золоті гроші. Русь в тяжких оковах — Новгород славить свою вольність!

«Вольність!... но ви також рабами... Честилюбиві бояри, знівечивши власть князів, нині ту власть взяли в свої руки. Ви слухаєте — (бо нарід все повинен слухати!) — але не св'яченої крові Рурика, а багатих купців... О сором! Потомки Славян цінять золотом права властителей! Роди княжі, з давніх часів знатні, відзначалися ділами хоробрости і слави, а ваші посадники, тисяцкі, огнищани досягнули достоїнств лиш хитроцями і користолюбством. Вони привикли до вигід торгівлі, тому й торгують добром народа; хто їм обіцює золото, тому вони й вас обіцюють. Знані князю мійому дружні, таїні зв'язи вашої старшини з Литвою і Казимиром польським... Незадовго аберетеся знов на голос вічевого давона, і гордий Лях скаже вам на Вадимовім місці: «Ви раби мої!».. Але Бог і Іван великий ще стараються о вас.

«Новгородці! Земля руська воскресє. Іван збудив із сну давню мужність Славян, ободрив серця трусливого війська, й береги Ками були свідками наших побід. Ласка Божья засяла над св'яченими могилами наших князів: Юрія, Андрея, Михайла. Небо примирилося з нами, і татарські мечі затупилися. Настав час пімети, час християнської слави і радости. Іще послідній удар не сповнився, но Іван вибранець Бога, не опустить державної руки своєї, доки не зломить ворогів і не змішає їх костий з землею. Дмитро побивши Мамаю, не освободив Руси, но Іван Великий освободить її. Видячи, що розділ держави був причиною великих нещастів, він злучив давні руські князівства в одну могучу державу і став єдиним властителем руської землі. Рідні діти по тяжкій і довгій розлуці, обнялися з радістю перед очима володаря і мудрого свого вітця.

«Однак радість князя аж тоді буде повна, коли Новгород — древний, великий Новгород — верне на лоно вітчизни. Ви зневажали Іванових предків, но він всею забуде скоро покоритеся єму. Іван, гідний володіти євітом, хоче бути і вашим володарем. Нагадайте ту блаженну

хвилю, коли він був мирним гостем посеред вас; згадайте, як ви подивлялися його веліч, коли він, окружений вельможами, йшов до дому Ярослава; згадайте, як ласкаво, з якою мудрістю розмовляв із вашими боярами о древностях новгородських, сидячи на поставленім для него престолі коло Рурикового місця, відки єго око обіймало всі часті города і веселі околиці; згадайте, як ви одногосно витали й славили великого і мудрого князя! Чи ж не єсть то слава, повинуватися такому володареві, особливо тепер, де разом потреба освободжати Русь від татарського ярма? Піддайтеся єму, а тоді украсить єя Новгород ще більше, і слава єго понесеться по євіті. Ви будете першими синами Руси. Тут поставить Іван свій престол і приверне ті щасливі часи, коли не шумне віче, но Рурик і Ярослав судили вас як отець свої діти, ходили помежи горожан і питали єя убогих, чи не знуцають єя над ними багаті? Тоді й бідні і багаті будуть однако щасливі, бо всі піддані є рівні перед лицем самодержавного владики.

«Народе й горожані! нехай володіє Іван в Новгороді, як тепер у Москві! Інакше — а єєго послідне слово — хоробре військо готове побідити Татар, явить єя в грізнім узбрисю перед вашими очима й усмирить бунтівничий Новгород!.. Мир або війна? — одвічайте!...»

Послідні слова висказав боярин піднесеним голосом, а коли закінчив, між народом настала глибока, тревожлива тишина. Боярин надів на голову блескучий шолом і зійшов з Вадимового місця. На площі все ще тихо — видно тяжкі думи залягли голови горожан...

Но хвиля безпорадна не довго тревас. Нараз заворушився нарід, покотивсь як та філя на мори — й тисячі голосів озвалень грімко: Марта! Марта! — Вдруге і втретє знов кликав нарід: Марта! Марта!... а слово те неслоє луною поміж безлюдні уличі Новгорода, відбивалось стократно о глухі стіни чудотворних храмів Божих і десь аж на тихих філях Волхова спочило... Всіх очі звернені в одну сторону, куди по мармурових степенях ступала женьщина... Звільня, тихо, поважно виходить чим раз вище, аж станула на Вадимовім місці; станула, підноєнтє голову й тихо глядить на неєчислену громаду. Біле лице Марти покрило єя смутком, а на чолі ягась глибока дума засяла. Глядить довкола на нарід, котрий нетерпеливо вижидасє єїв із уєт женьщини її витає її радієним окликом на Вадимовім місці. З ока Марти блиснув одушевлений

Огонь душі, а по лицю розляв ся горячий румянець. Вона озвалась дріжачим голосом:

«Вадим!... Вадим!... Тут полилась святая кров твоя... Тут приаваю небо й тебе на свідків, що серце моє любить славу вітчизни й добро моїх братів горожан; присягаю, що скажу правду народови Новгородському і що я готова запечатати ту правду моєю кровю. Женьщина важить ся промовляти нині на вічу... Але предки мої були Вадимові друзі; я родила ся у воєннім таборі, посеред звуку оружа; мій отець і мій супруг погинули за свободу Новгорода. От і право моє бути защитницею свободи! Се право куплене ціною мого щастя...»

«Говори, славная дочко Новгорода!» закликав однодушно нарід — і знов глибока тишина залягла простору площу.

«Потомки великодушних Славян! — озвалась Марта — вас називають бунтівниками!... Чи може за те, що ви підняли з гробу славу ваших предків? Вони були свободні, коли йшли зі сходу на захід шукати для себе осідку на Божім світі — свободні мов ті орли, що над їх головою буляли в обширних просторах старого світа... Вони осіли на красних берегах Ільмена і всегда одному Богу служили. Коли велика римська держава розпалась, мов старий будинок, від сильних ударів диких борців півночі; коли Готи, Вандали, Ерули й другі племена шукали всюди добути, жили розбосом і грабежами: тоді Славяни мали вже свої села й міста, управляли землею і любували ся благодатними плодами мирного життя. Вони ніколи не терпіли поганого підданства, а засідю високо ставили свою незалежність. Під тінню дерева виливав Славянин свої чувства на струни родимої кобзи, но меч висів на галузі, готовий укарати грабежника й тирана!... Коли Баян, аварський князь, страшний для грецьких царів, хотів, щоби Славяни піддали ся йому — вони гордо і спокійно відповіли: Ніхто в широкім світі не зможе накинути нам ярма неволі, хибя що вийдуть з уживаня мечі й стріли!... О дорогі спомини минувшини, о діла позабуті вільних предків наших! Чи ви можете наклонити нас, щоб ми піддали ся рабству і кайданам?»

«Правда, протягом часу зродились в душах наших нові нориви, нові навички; обичаї древні, спасенні забували ся, недосвідна молодіж легковажила мудрі ради старців. Тоді Славяни прикликали до себе знаменитих хоробрістю князів варяжских: «Нехай мечем і силою розкажуть молодим, неспокойним головам.» Но коли Рурик захотів самовільно володіти, пробудилась

славянська гордість; Новгородці пізнали свою неосторожність, і тоді Вадим, хоробрий Вадим, визвав Рурика перед суд народа. «Меч і боги нехай будуть нашими судіями!» сказав Рурик — і Вадим упав від його руки. Умираючи він ще промовив: «Новгородці! тут, на се місце обагрене моєю кровю, приходіть оплакувати своє нерозумне діло; тут прославляйте вольність, коли вона з торжеством явить ся знов у ваших мурах...» Словнило ся бажане великого мужа: нарід збираєть ся на його святій могилі, щоби свобідно і незалежно рішати про свою долю.

«Смерть Рурика воскресила новгородську свободу. Поки він жив, нарід осліплений його величю бояв ся могутчої руки і слухав князя з невольничою покорюю; но не видячи вже над собою грізної руки володаря, пробудив ся з глибокого сну... Олег, наслідник Рурика, переконав ся, що Новгородці не хочуть бути невольниками, і він удалив ся із Новгорода з хоробрим військом ідучи шукати побіди і рабів межі другими, не так відважними і гордими племенами. З того часу уважав Новгород своїх князів лише за полководців, слухав їх, але діяв після власної волі. Київляни і других Славян любили наші вітці як кров братню, служили їм як другам і братям, боролись з їх неприятелями і разом з ними славили ся побідами. Тут прожив свою молодість Володимир; тут посеред добрих примірів великодушного народу образував ся його дух; тут (зарівно як і в Києві) мудра бесіда старців абудила у нім бажанс, пізнати релігійні тайни інших народів, щоби дійти правди і прийняти враз із цілим народом правдиву віру. Коли пізнав християнську науку і переконав ся о її святости, прийняв її від Греків, а тоді Новгородці більше других племен славянських стали ся ревними і сповідниками нової науки. Імя Володимира святяте в Новгороді; святя і мила пам'ять Ярослава, бо він перший з руських князів утвердив закони і вольність великого города. Лиш ворог називати може наших отців невдячними — за те, що вони відпирали властлюбні намагання потомків Ярослава! Дух Ярослава засумував би в небеснім просторі, колиб ми не вміли хоронити древних прав, освячених його іменем. Він любив Новгородців, бо вони були свобідні: їх сміла отвертість радувала його серце, бо тільки свобідні люди можуть бути отверті — раби слухають і ненавидять! Нехай же святить ся в Новгороді пам'ять Ярослава, доки нарід в імені вітчизни збираєть ся перед домом Ярослава, доки глядить на ті страшні мури і говорить з любовю: там жив наш дух!

«Великий князь московський укоряє тебе, Новгородце, що ти тішишся своїм добром і славиш свою волю. Чи вжеж у тім вина, що Новгород — багатий і свободний?... Дійсно — процвітає добром новгородська земля, поля золотом сяють від багатих плодів, стодоли і гумна повні, багатства пливають до нас рікою; велика Ганза гордиться нашою звязю; чужосторонні купці стараються о нашу дружбу, подивляють славу великого міста, красоту його будівель і загальний достаток горожан; а коли вернуть ся у свою вітчизну, то говорять до своїх родимців: Ми щасливі, бо виділи Новгород, а нічого подібного йому не бачили!... Но правда й те, що Русь горює; земля її заливаєть ся кровю, села й міста опустошили; люди мов звіря в лісах укривають ся; отець шукає своїх дітей і не знаходить... вдови й сироти просять милостині по розпутьях.... А ми — ми щасливі і — виноваті!? Чи може длятого, що важили ся слухати власних законів, що нехотіли брати участі в негодах князів, що задумали спасти руське ім'я від сорому й неслави, що не хотіли прийняти татарських оков і зберегали народну гідність?

«О нещасні, но завжди милі нам братя руські! Не ми, але ви нас опустили, коли падали на коліна перед гордим ханом і забажали ярма для спасення безчесного життя!... Лютий Батий, видячи багатства Новгорода, мов хижий звір забажав нашого добра і нашої крові; але предки Новгороду готовили ся радо до тяжкої борби і остригли без боязни мечі на своїх мурах, бо знали, що ліпша славна смерть ніж соромна неволя! Надармо виглядали Новгородці з високих башт помочи руських полків; надармо надіялись, що ви схочете бодай в останній раз і в останній пристані руської вольности поборотись з невірними!. А яку найшли ви поміч? Тільки боязливі громади утікаючих з поля борби являли ся на новгородських шляхах; не звук оружа, не дух лицарства, а зойк малодушної розпуки був вістуном їх приближення; вони бажали не стріл і мечів, но хліба й охорони!... Але Батий, видячи відвагу наших людей, видно більше цинив власну безпечність, як злобне вдоволенє в нелюдській мести. Він убоїв ся новгородського війська й віддав ся. Надармо благали тоді наші в князів руських, щоб користали з доброї нагоди й в полученими силами, в ім'я руського Бога, ударили на варварів. Князі платили данину й ходили до табору Татар, кланялись ворогам християнства і обвиняли друг друга, що вони єнують злі замисли против Батия! Великодушність жителів новгородських була

предметом доносів, часто й ложних!... А коли ім'я побіди в протягу двох століть зберегло ся ще в славянським язичі, то кому тоє завдячити? Чиж то не звук оружа Новгородців пригадував славу воєнну руської землі? Чиж не наші то отці биля ворога ще на берегах Неві? Горесний для нас спомин! Вкінци останній борець добродійний дорогоцінний остаток древного героїства князів руських, котрий заслужив безсмертне ім'я в Новгороді і жив межі нами щасливо оставив тут і славу й щастє, бо цинив більше ім'я великого князя Руси, ніж ім'я новгородського вождя. Але не величавість, но погорда й жалє оживдали Александра у Владимири — і він, що на берегах Неві давав закони хоробрим лівонським лицарям, мусів упасти до ніг поганського Сартака!

«Іван бажас володіти Великим городом -- не дивно! Він видів власними очима славу й багатство Новгорода. Но всі народи сьвіта і всі будучі покоління не перестали би дивувати ся, сли би ми захотіли виречи ся наших споминів в ім'я не певної будучини... Якими надіями може князь заманити нас? Тільки нещасні і легковірні — тільки такі бажують перемін, но ми тішимо ся достатком і свободою. Нехай Іван молить небо, щоб воно в своїм гніві покарало нас: тоді Новгород може зненавидіти щастє і бажати власної погибелі. Але коли видимо свою славу і горе руських князів, тоді гордимо ся нашою славою і жалуєм братів, що попали ся в неволю; доти й права новгородські найсьвятіші нам по Бозі!»

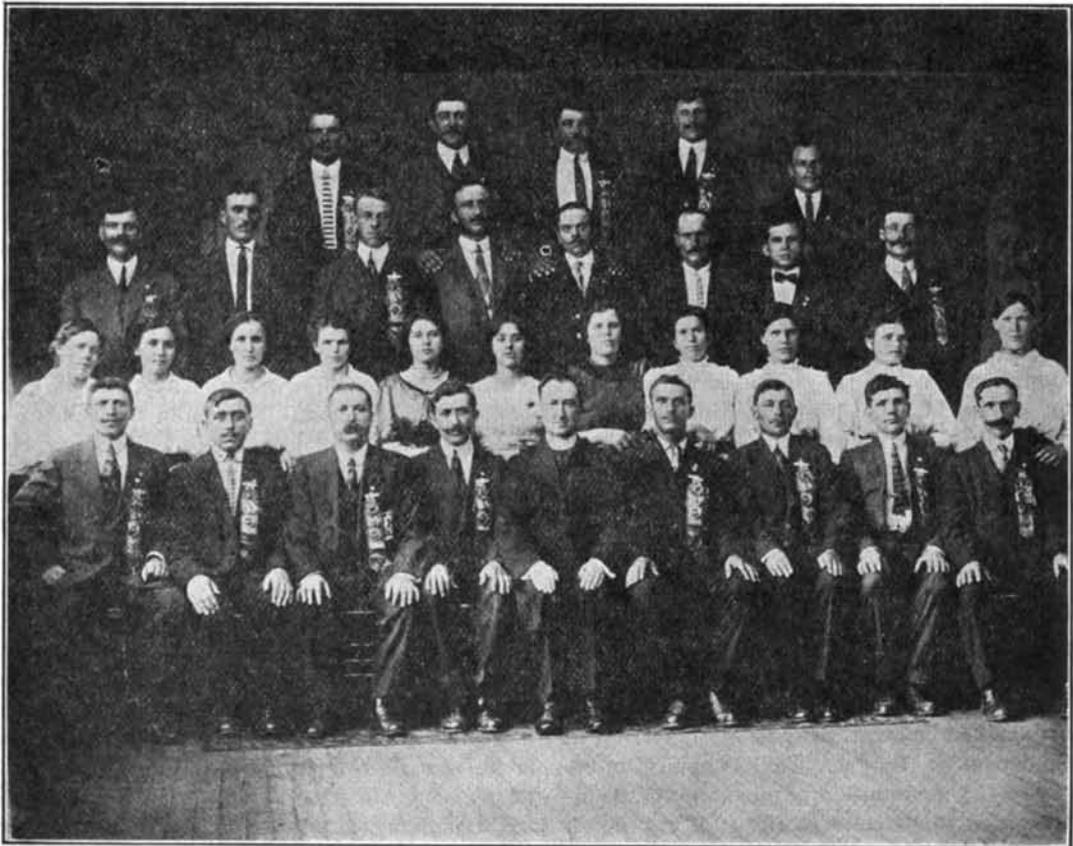
«Не хочу днес оправдувати вас, мужі вибрані загальним довірєм народу. Клевета на вас вержена, клевета в устах властелибних і зависних не гідна оправданя! Де край цвите і нарід тішить ся, там певно правителі мудрі й совісні. Нам сказано, що ви торгуєте добром народа.... Чижможуть вам усі скарби сьвіта видерти любов до вільних братів-горожан? Хто зберегає таку любов в серци, не бажас певно нічого більше, як одного найсолодшого щастя — умерти за свою вітчизну!

«Несправедливість і властелибність Івана не затемнюють у наших очах також і похвальних його прикмет. Давно вже рознесла ся була вість між нашим народом о його славі й Новгородці хотіли прийняти в гості того самовластця. Щирі серця наших мешканців свободно проявляли ся в радісних окликах при його торжественнім вїзді. Але зявки нашої сердечности обманяли князя; ми хотіли нашою радістю виявити милу для нас надію, що рука Івана скине з Руси татарське ярмо, а він гадав, що ми бажасм від него знищени

нашої власної вольности! Ні! ні!... нехай буде великим Іван, но нехай буде великим і Новгород! Нехай славить ся князь московський вигубленем ворогів християнства, а не губленем другів і братів руської землі, для котрої вони славою на світі! Нехай півне тяжкі кайдани Руси, но нехай не накладає їх на добрих і свободних людей! Іще днесь Ахмет називас його своїм підданним— нехай же йде Іван против монгольських варварів, а вірна дружина новгородська покаже йому доро-

вими! А сли колись получені твої князівства перейдуть славою Великий Новгород; сли Весевичній покарає нас незгодою, недолею, пониженем — тоді (кленем ся іменем вітчизни і вольности!) тоді прийдем не в польську столицю, а в княжий город Москву, як колись древні Новгородці прийшли до хороброго Рурика, і скажемо не Казимирови, але тобі: Володїй нами, ми вже не вмїсмо правити собою!

»Нехай нас минає така тяжка доля! Небо пра-

Руське-українське Братство сьв. Архистр. Михаїла в Перт Амбой, Н. Дж., від. 50-ий Провідїня а Впр. о. Й. Чаплинським.

гу аж до табору Ахмета! А коли знищить ворога, тоді ми скажем йому: »Іване! ти привернув руській землі честь і вольність! Розпоряджуй тепер скарбами, знайденими в таборі татарським, бо всі ті скарби були зібрані з твоєї землі; межі ними нема ні одного гроша новгородського, бо ми не платили данини ні Батю, ні його потомкам! Володїй з мудрістю й славою, а загоїши рани Русь; зроби своїх підданих, а наших братів, щасли-

ведне надїляє рабством тільки проступні народи. Не лякай ся, Новгороде, Іванових грізб, коли твоє серце горить любовю до вітчизни й до свя-тих її устав, коли можеш із славою умерти за честь своїх предків і за добро потомства!

»Но сли Іван говорить правду, сли справді погане користолоубство заволодїло духом Новгородців, сли ми любимо скарби й вигоди більше, як честь і славу — то нехай вибе послїдня годи-

на нашої вольности і нехай вічевий дзвін упаде з башти Ярослава і на віки умовкне!.. Тоді — тоді ми поазвидуємо щастю народів, котрі не знали ніколи свободи. Страшна тінь колишньої вольности буде являти ся нам мов яка бліда мара і буде равнати наше серце безхосенною розпукою...

«Але знай, Новгородце, що з утратою вольности висохне й жерело твого багатства. Вольність оживляла охоту до праці, острила серпи й золотила ниви; вона вела багатих чужинців у наші мури й обділяла нас скарбами торгівлі... Чи так буде в будучині? Убожество, крайнє убожество покарас негідних горожан, що не змілі шанувати спадщини своїх батьків! Померкне твоя слава, великий городе, опустошають многочлудні твої части, широкі вулиці заростуть травою, і твоя краса счезне на віки і буде колісь — хіба притчею народів! Надармо колісь цікавий подорожник серед глухих і сумних руїн схоче шукати того місця, де збирало ся віче, де стояв дім Ярослава і мармурова статуя Вадимова... Ніхто йому не покаже їх! Він задумає ся горесно і скаже тільки: Тут був Новгород!»..

Шум і клик народа не дали дальше говорити посадниці. «Ні, ні, ми всі умремо за вітчизну!» — озвали ся нечисленні голоси. «Новгород наш володар! нехай явить ся Іван з військом!» — Марта стоїть на Вадимовім місці, глядить — і тішить ся успіхом своєї бесіди. А щоби іще більше одушевити ум горожан до оборони дорогої вольности, вона показує кайдани, бряцить ними в руці і кидає на землю. Нарід гнівно і з гордою допче кайдани ногами і засдно викликає: Новгород — наш володар! війна, війна Іванови! Надармо московський посол хоче ще говорити в імени великого князя і просить о послух; зухвали навіть підносять руку на него, аж Марта мусіла боронити боярина. Тоді боярин виймив із піхви меч, ударив ним о підніжке статуї Вадима й озвав ся піднесеним голосом: «І так нехай буде війна межі великим князем Іваном а новгородськими горожанами! Віддаймо собі присяжні грамоти! Бог нехай судить віроломних!» Марта вручила послови грамоту Івана, а відбрала грамоту новгородську; відтак додає йому сторожу охоронну і знамя мира. Громади народа розступляють ся перед боярином; він виходить із города. За брамою міста чекала вже на нього московська дружина. Марта слідить боярина своїм оком, опершись на статую Вадима. Посол Івана усів на коня і відіхав, лиш раз іще глянув поза себе з жалем на Великий Новгород. Застукали залізні запори на городських воротах, і боярин поїхав

тихо московським шляхом. Вечірні лучі сонця угасли на його блєстячім оружю. Марта відітхнула свобідно. Вона видить сильне заворушенє в народі, котрий мов філі ревучого моря колибається то в одну, то в другу сторону і безперестанно відзявляє ся: Новгород наш володар! смерть ворогам його! Вона чує грізний звук оружа, котрий шумить у поздусі по всіх пяти частях города на знак, що буде війна. Стоїть на Вадимовім місці та величава жєпщина, підняла руки до неба, і потекли сльози з її очий... «О тини могого мужа! — промовила тихим і торжественним голосом — я сповнила свою присягу... Доля рішена: нехай дість ся тепер, що вгодно Провидіню!» — і зі зворушеним серцем зійшла з Вадимового місця.

Нараз дав ся чути тріск і грім на великій площі... земля затрясла ся під ногами... звук оружа й шум народа замовкають — всі смудовані. Густиий туман пороху зносить ся коло дому Ярослава і Вадимового місця... Зірвав ся сильний вихор, розносить над землею чорні хмари, а в долині обіла густа мрака. Вєй зі страхом і жалем видать, що висока башта Ярослава, та горда будівля народного багатства, повалила ся разом із вічевим давоном... Горожани, поражєні тим видом зловіщим, мовчать, а серед тишини розноєнть ся голос таємний, подібний до глухого стону, як би з глибокої могили: «О Новгородце, так упаде твоя слава! так счезне твоя величавість!» Серця горожан стрепенули ся; очі всіх звернули ся в місце, звідки роздає ся зловіщий голос. Надармо шукали, щоби знайти того, хто вимовив ті тревожні слова. Вєй говорили: ми чули, но ніхто не вмів сказати: від кого? Новгородська старшина злякала ся більше сумного впливу на нарід ніж самої чудної пригоди і щоби успокоїти ум народа, виходили один за другим на Вадимове місце і звідтам промовляли до горожан. Нарід хотів видіти і слухати мудрої, великодушної Марти, но вислані за нею люди не могли її нігде знайти...

Тимчасом настала бурлива ніч. Засьвічено смолоскини, та сильний вітер неустано гасив їх — що хвиля треба було приносити свєтло із сусєдних домів. Посадники, тисяцкі й бояри з великою ревнєстю трудили ся з горожанами; відкопали із землі вічевий дзвін, що сильно застряг був, і вивєсили його на другій башті. Нарід хотів чути сьвященний і милний його звук — почув і здавав ся сповійним. Степенний посадник розпустив віче. Почали розходити ся; громади що раз рідшали. Декуди на великій рівнині вічевій

і по вулицях приставала ще знакомі й другі, розмовляючи межі собою. Но незадовго настала в цілім місті глибока тишина, мов на широкім морю по бурі, і тільки видно було світло по домах, де ожидали своїх отців, мужів і дітей. Небавом і тут світло одно за другим погасло...

Та де діла ся Марта?

II.

Посеред густого й темного ліса, недалеко великого озера Ільменського, жив в убогій хатині старий пустельник, Теодозій. Був то муж богобоязний і мудрий, у него не один шукав ради й потіхи, його в цілій окресности знали, любили, почитали. Вітчиною його був Новгород; він походив із славної родини Молинських і сам як знаменитий бойовник записав своє ім'я славою на новгородських мурах. Сімдесят літ вірно служив вітчині мечем і радою і присв'ячував чесно тою своїм братам. На старості літ захотів уже служити Богу й удалив ся в місце відлюдне, щоб тут посеред глибокої тишини розлучити ся з життям мирським. Перед своїм виходом із Новгороду попрощав ся торжественно з усім народом на вічу, і тоді всі горожані плакали за ним, як діти за вітцем, благословили його і дякували йому за довголітню вірну службу для Великого города; тронутий тою вдячністю народу із щирими сльозами опустив родиме своє місто. Золота медаль, котра вкрашала грудь Молинського, висіла у Софійській церкві, яко дорога пам'ятка по великому мужу; нею здобив ся кождий в той день, коли обіймав уряд посадника. Пустельник Теодозій, а колишній боярин Молинський, був дідом нашої Марти.

Не малі вже літа прожив Теодозій в самоті; похилив ся тілом, та дух ще був у нім кріпкий. Чим більше хилив ся до гробу, тим менше бажав видіти у себе людий; навіть внучка його, Марта, тільки два рази в рік могла до нього приходити, щоб висказати перед старцем радість і жаль свого серця. І нині, в так важний день для новгородських мешканців, зараз із нічної рівни удалась Марта в дорогу до свого діда. Уже знаємо, що наряд у місті шукав за нею, і при загальнім замішанню ніхто навіть не знав, куди вона діла ся. Марта тим часом спішила до пустельника, а при її боці постунав новгородський молодець, Мирослав. Застала старця перед хатиною, де він на колінах відправляв свої вечірні молитви.

«Моли ся добродійний старче! — озвала ся Марта — нашій вітчині грозить буря»...

«Знаю — відмовив пустельник і сумно вказав рукою на небо.

А над Новгородом ревіла буря, і з чорних хмар вилітали раз у раз огняні блискавки; над золотими хрестами храмів Божих будля цілими стадами зловіщі ворони, як би в ожиданю добичі — за людськими трупами. У темряві ліса відзивали ся дикі голоси лютих звірів і зливали ся із свистом вітру і з тріском одвічних сосон, що мов слабі билинки нагинали ся і тріщали в своїх коріннях... Ціла природа прибрала грізний, таємний вид. А перед хатою пустельника три особи гляділи і слухали в мовчаню, — видно, що глибоке чувство огорнуло їх, бо кожда грудь підносила ся і з кожного ока визирав незвичайний огонь. Перша озвала ся Марта:

«Колиб ціле небо запалало — сказала вона — і колиб вся земля захитала ся під моїми ногами мов граюче море — і тоді би ще моє серце не устрашило ся! Коли Новгороду грозить небезпека, чи могу-ж я думати о власнім щастю і спокою?»

І тут розповіла Марта дідови долю своєї вітчини, описала живими барвами послідні події, предстала дріжучим голосом небезпеку теперішньої хвилі. Теодозій поглядав із любовю й думою на свою внучку; вкінці, тронутий до глибини душі, обняв її, кажучи:

«Велика дочко мого сина! Ти послідна відросле славного нашого роду! в тобі палає кров Молинських!... Кров та не застигла ще і в моїм серці, хоть мої сили здавлені вже літами; моє серце посв'ятив я небу, але ще люблю славу і вольність Новгороду... Не знаю, чи слаба рука людська зможе відбити ті страшні удари, які рука Всевишнього зсилає на нас? Серце моє дрожить у неслокою, бо я передвижду горе для нашої вітчини»...

«Доля людий і народів є тайною Провидіння», — відповіла Марта: «но діла від нас зависять. Серця горожан у моїй руці — вони не покорають ся Іванові! Збереть ся численне військо, готове побити ворога; але треба для війська вождя надійного, смілого і рішучого. Кого-ж означимо вождом над нашими полками? Ізаак Борецький вже в гробі — нестало мого мужа! Мої сини не мають воєнного духа; я виховала їх на ревних горожан, навчила їх любити свою вітчину і нести в жертву вітчині власне життя. Але одно лиш небо вливає у серця то героїство, що в днях битви рішає про долю вітчини.»

«Чи ж мало славних борців у Новгороді?» — озвав ся Теодозий. «Деж пострах Лівонії: Юрий Сьмілий?»...

«Переніс ся до своїх вітців»... відказала Марта.

«А побідник Вяговта, Володимир Знаменитий?»...

«Від старости випав уже меч із його руки.»

«А Михайло Хоробрий?»...

«Ні!» — сказала Марта: «він ворог Йосифа Ділинського і Борецьких. Чи ж може бути другом вітчизни?»

«А Дмитрій Сильний?»...

«Так, рука його сильна, але серце хитре. Знають Новгородці, як він сходить ся за містом з послом Івановим і тайно розмовляв із ним.»

«Хто-ж — спитав вінци пустельник — хто-ж буде головою війська і цятю Новгороду?»

«Сей молодець!» — вимовила посадниця і вказала ругою на Мирослава.

Мирослав здіймив із голови пернатий шолом. Вечірня зоря і блискавки освічували величавого молодця і його красоту. Старець із зачудованим поглядав на Мирослава.

«Так» — промовляла дальше Марта: «він гідний бути новгородським полководцем. Ніхто не знає його родичів; його найдено сповитою дитиною на мармурових ступенях Вадимового місця і плекано, поки не виріс на хлопця. Він виховував ся в школі Ярослава. Він чудував нерва старців на віках своєю мудрістю, а борців хоробрістю у битвах. Ізак Борецький умер в його обіймах. Я давно вже видів в нім мужа, що призначений славу принести своїй вітчизні; коли часом побачила його на вулицях міста, серце моє росло із радощів і око моє слідило за ним із прочутєм. Він сирота на сік світі; але Бог любить опущених, а Новгород великодушних. В імени братів горожан ставлю Мирослава на той високий ступень достоїнства; в їх імени віддаю в його руки долю всего, що для мене найдородше на світі — віддаю йому долю вольности нашої і мою дочку Ксеню!... Так, нехай він буде мужем моєї милої доні! Той, хто не побоїть ся наставити груди свої проти найбільшої небезпеси, той, на кого звернуть ся у війні всі стріли і копія наших противників, той не повинен бути чужим домови Борецьких і моєї крови... Я пізнала чутливе серце і великого духа сего молодця. Він Богу кляв ся: побідю або смертю оправдати мене в очах моїх брвтів-горожан і показати потомству, що не для марної слави, але для добра своєї вітчизни уміла колісь і жінщина принести жертву... Благосло-

ва, сьвятій і добродітельний старче, волю матери, котра вітчизну любить зарівно, як єдину свою Ксеню! Зв'язь така достойна твоєї правнучки; вона відбуваєть ся в роковий день для Новгороду і вяже долю вітчизни з долею моєї дочки. Муж Ксені єсть або будучий спаситель вітчизни, або жертва посвяченя для свободи!»

Теодозий приступив до Мирослава і обняв молодця, називаючи його своїм сином. Відтак увійшли всі до хатини, де перед сьвятим образом горів блідий каганець. Не було там ні збитку, ні вигоди — всюда убого, як в хаті пустельника. Теодозий здіймив із стіни булатний меч, на котрий поглядав довго огнемним оком, а вручаючи його Мирославови, сказав:

«Отсе послідний останок мирської слави в хаті пустельника! Я хотів зложити його до гробу з собою, але нині віддаю тобі в тій хвили роковій для вітчизни. Мій предок Ратьмир вижолобив на тім мечи золотими буквами слова: Ніколи не дістанеть ся ворогови!»...

«Я вповню бажанє!» — сказав гордо Мирослав і богобоязливо взяв меч до своєї руки.

Марта розговорювала ще довго з дідом, представила йому сили великого князя московського і слухала рад мудрого старця. Теодозий із молодцьким жаром розпитував про все, вивідував ся про вірних і невірних союзників Новгороду, і видно було, яка любов горіла в його серцю до рідної вітчизни. Ніч ставала чимраз темніша, буря що раз утихала, і тільки вітрець легонький грав по малим віконцях хатини.

«Ходім!» сказала Марта до молодця. Вже буря утихла і нарід вже успокоїв ся у Великім городі, лиш серцю мому нема — нема вже спокою!»...

Щиро і зі сльозами в очах попрощали ся всі і старець з молитвою в устах розстав ся з ними, промавляючи в послідне: «Бог нехай буде покровителем моєї вітчизни!»

* * *

Сходяче сонце освітило першими лучами посадницю на Вадимовім місці; цілу площу вічеву залягав численний нарід і в глибокім мовчанню поглядав на Марту. Вона держала за руку Мирослава.

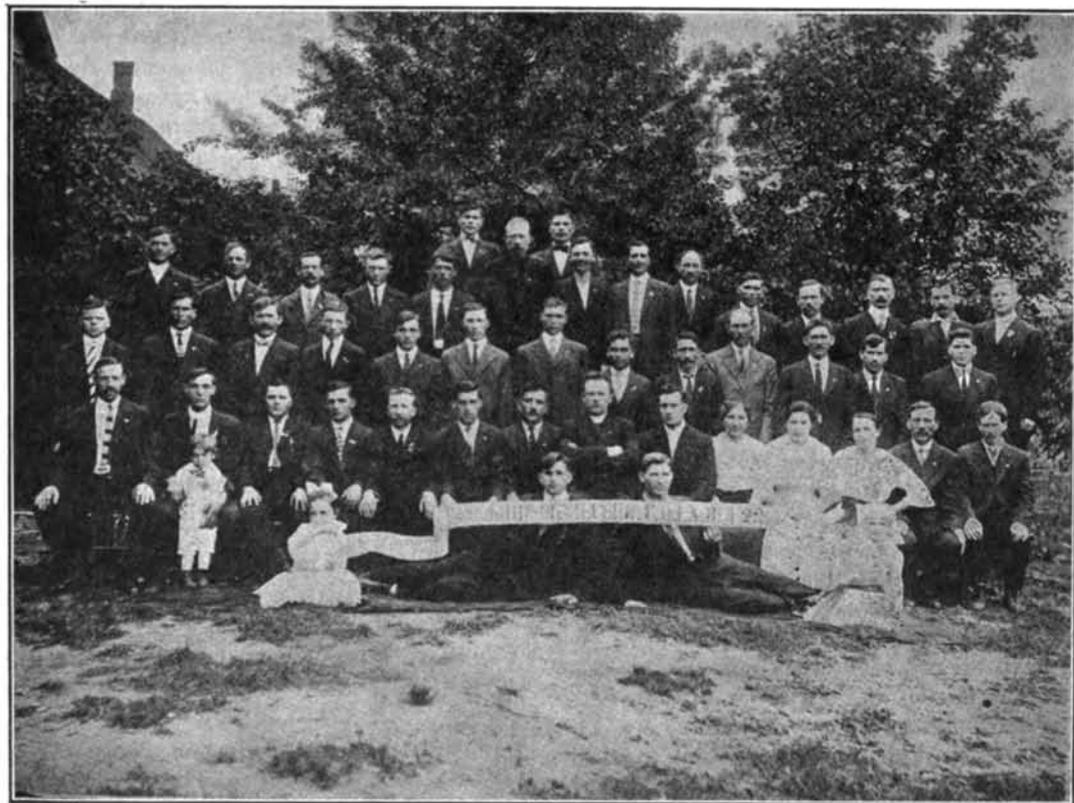
«Народе! — мовила Марта — сей борець є даром неба для Великого города. Його рід скриваєть ся в темній мрадї, но Всевишній наділив його явно своїх благословенєм і призначив до великих діл. Чи ж сей геройський вид, се чоло горде, сей вір огнений — не є ознакою любви Бога? Сей мо-

лодець виховав ся посеред нас, і серце його сильно беть ся на голос свободи. Ви знаєте неустрашиму відвагу і героїчного духа Мирослава»...

Тут вчисляла Марта героїчні діла Мирослава, а з таким жаром, з такою правдою, що нарід слухав кожного слова із неказаним чувством.

»Так« — говорила дальше Марта: »князеви Іванови знана хоробрість Мирослава, і він ненавидить його за те. Братя горожани! кого великий князь Москви більше ненавидить, тому ми більше повинні вірити. Я узнаю Мирослава гід-

сти й Марти, вручив новому вождови золотий жезл, яко відзнаку полководця і найвисшого достойника. Начальники всіх пяти частий новгородських станули перед ним з топорами, а тисячкі взивали нарід в ряди воєнні і записували імена горожан для кожної тисячі з окрема. Дмитрій Сильний обнимав Мирослава і явно узнавав його своїм вождом. Один тільки Михайло Хоробрий, гордий і суворий воїн, оказував своє невдоволенє. Але нарід, роздражнений його докорами, хотів смирити гордого, і лиш Марта й

Братство Вознесенія Г. П. I. Хр., від 22-ий Провидіня в Сейр, Па. з Вєч. о. А. Іванишином.

ним на вожда новгородського війська. Цвітуча його молодість вливає в мене надію, бо молодости звичайно служить щастє»...

Нарід весь підніє до гори руки і сею ознакою вибрав Мирослава на новгородського вожда. Нехай же молодий вожд війська новгородського многая літа! озвали ся з повної груди горожани.

Мирослав із глибокою покорою схилив голову; бояри й огнищани окружили його своїми знаменами. Йосиф Ділинський, великий друг вольно-

Ділинський вибавили Михайла з грізних рук. Михайло той був личним ворогом Борецьких, а прецінь оказала Марта, що вміє цінити хоробрість, а ненавидить месть і злобу.

Марта вислала в імени Новгорода приятне письмо до братньої републики псковської. Вітці наші — писала вона — жили завєди в спокою і дружбі; у них було одно горе і щастє, бо вони одно любили і ненавиділи. Будучи братами по славянській крові і по вірі православній, звали

вони себе братами й по душі народнім. Мешканець Пскова, будучи в Новгороді, забував, що він не в своїй вітчизні, і давно вже знана пословиця на руській землі, що серце на Великій, душа на Волхові. Хотяй при нашій помочи імя ваше рознесло ся в далекі сторони, а договори, заключені Великим Новгородом з Великою Ганзою оживили і псковську торгівлю; хотяй ви завели у себе наші спасенні устави горожанські, і хотяй ні хищність Татар, ні властлюбство тверських князів не розігнали вашого щастя, бо щит Новгороду хоронив завсіди своїх другів: однакомж ми не гордимо ся своїми послугами, — ми тільки щасливі з тих споминів, а за все ваше добро нехай буде хвала єдиному небу! Нині, брата, визнаємо вас на поміч — не для відплати за зделане добро, а для спільного власного спасеня. Наші нещастя спадуть і на вас; коли рука сильного поразить Новгород, то й ви не пережите вірних своїх другів, і ви будете мусіли покорити ся, а покора на віки зруйнує ваш бит. Завірте, що горожанин не угодить доти самодержцеви, поки сам не стане законним рабом. В довіру до вашої мудрости й любови до загальної слави, ми вже назначили перед городом місце для вірної дружини псковської.»

Урядники підписали те письмо і гонець сейчас удав ся до Пскова.

Труби й бубни дали знати на великій площі о приході чужосторонних гостей. Музиканти, в шовкових червоних плащах, йшли наперед; за ними поступали горожани десяти вільних міст німецьких, по двох в ряді, всі в багатій одежі, і несли в руках, на срібних начинях, золоті жезли й дорогі камені. Вони зблизили ся до Вадимового місця і устали принесені дари на його степені. Радний міста Любеки просив о слово і так промовив до народу; «Горожани й урядники! Вільні жителі німецькі довідали ся, що сильний ворог грозить Новгороду. Ми давно вже ведемо з вами торгівлю і хвалимо ся вірністю, слаavimo ся приязню новгородською; знаємо вдячність і зміємо помагати другам в нужді. Горожани й урядники! прийміть щирі дари добрих купців чужосторонних, не так для помноженя вапного скарбу, як для нашої чести. Бажасмо від вас оружя й дозволу бити ся під новгородською хоругвою. Велика Ганза не простила би нам, сльб ми тільки бездільно придиляля ся вишій небезпечі. Нас сімсот людей у Великим городі: всі підемо в поле і — клеєм ся німецькою вірністю — умремо або побідимо з вами!»

Нарід з живою вдякою прийняв ті ознаки друж-

ної щирости. Сам Мирослав роздав оружя купцям чужосторонним, що бажали складати осібний полк. Полк той Марта назвала дружиною великодушних, і горожани грімкими окликами потвердили ту назву.

* * *

Посеред шумних воєних приготувань хилив ся вже день до вечера. У вікні своєї дівочої комнати сиділа молода Ксеня і цікаво поглядала на загальний здвиг народу; все адавало ся як би дивне, чуже для її спокійного, тихого серця... Нещасна! вона гляділа, як той молодий недосвідний вівчар, що то озарений лучами сонця цікаво глядить на далекі блискавки, не знаючи, що грізна туча на крилах бурі просто до него несе ся, упаде і поразить його!... Вихована в простоті древних славянських обичаїв, уміла Ксеня любити ся тільки ангельскою дівочою невинністю і нічого більше вона не бажала. Серце в ній ще не збудило сл... Жадне тайне внутрішнє порушенє не хвилювало її груди; сердечна о тім і не смила, що на сьвітї жде її ще друге щастє... І коли ясне її око мимохіть глянуло на новгородських молодців, румяніла не знаючи причини... Стидливність — найлучшою ознакою невинности і чесноти. Любити матір і сьвято виповнювати її волю; любити братів і милими обьявами серця оказувати їм своє чунство — було єдиною потребою тої смирної душі. Але недосліджена доля захотіла трунути її в бурю людських страстий. Як рожа, і вона погине в тій бурі, но з твердостю і великодушєм — вона була Славянка! Іскра ледви сьвітить ся на землі: сильний вітер в полонї її розвіє...

Відчиняють ся двері дівочої комнати — входять служниці і несуть богате одіне. Подають Ксені янчорнону одежу, перловий нашійниц, шмарягдові лелітки; бо воля матери, щоби Ксеня прибрала ся в тоті оздобн. Послушна дочка встас, прибирає ся, хотяй сама не знає, для чого... Незадовго приходить Марта, глядить болюсно на свою дочку і дає волю сльозам матернього серця.... Може бути, що мила дочка видала ся її нещасною жертвою, прибриною для жертівника і смерти! Довго не могла Марта ні слова промовити, горнула тільки свою миленьку, спокійну доню до горячої груди. Наконєць скріпила ся силою мужности і сказала:

«Радуй ся, доню! сей день один із щасливід-

шав у твоїм життю: любляча мати вибирає для тебе супруга, гідного бути її сином!»...

І повела Ксеню до Софійської церкви...

* * *

Нарід дізнав ся о тім вінчанню і густими лавами залягав около дому Борецької, ожидаючи появи Ксені. Побачивши її, голосними окликами оказував свою радість і проважав княгиню, котра йшла адуменна і перестрашена такою наглою переменою своєї долі... Бідна! мов та молода голубка, що вихована під крилом матери, видить нараз тихе гніздочко розбурене вихром і сама десь в якусь незнану просторонь несесть ся; надармо хотіла би вона слабою силою ніжних крил оперти ся сильним філям бурі... Вже Ксеня стоїть перед жертівником коло молодця; вже відбуваєть ся торжественний обряд; — вона вже женою... Але ще не глянула на того, хто має бути від нині властителем її долі... О слава сьвящених прав матери і невинної покірности славянських дівць!... Сам новгородський архієпископ, Теофіль, благословив молоду пару. Ксеня ридала в обіймах матери, котра з горячою любовю горнула до серця свою дочку і Мирослава, свого сина. Всі урядники складали з честію свої щірі привіти. Йосиф Ділинський, в імені горожан, запросив нового вождя в дім Ярослава. «Ти не маеш родителів» — говорив він: вітчизна уважає тебе за свого. Нехай же головний хоронитель новгородських прав там, де добродійний князь утвердив ті права своєю печатю, і де Новгород бажає угостити нині нововінчанців!»...

«Ні» — відказала Марта: «ще меч Івана не переломив ся о щит Мирослава, ще не обагрив ся его кровю за Новгород!»... А звертаючи ся до Ділинського промовила тихо: «О вірний друже Борецьких! нехай я хоть в сей день, в останній раз, буду сама посеред своєї родини!»

І вийшла Марта з церкви з своїми дітьми. Урядники не важили ся йти за нею, тільки нарід розступав ся перед молодою парою; знамениті жінчини засипали дорогу самими цвітами до самого дому посадниці. Мирослав провадив красиву, утомлену Ксеню, а нарід дивив ся на ню і подивляв, бо ніколи не бачив ще такого чудесного обрау. На переді поступала Марта, за нею йшло її двох снів. Чужостронні музиканти йшли у віддали і грали веселі пісні. І всім стало любо в ту годвину: горожанам забули на ту небезпеку і війну; радість сяла на лица кожного; кождей отець, поглядаючи на красивого молодця, гордив

ся ним мов би своїм власним сином; кожда мати, видячи молоденьку жену, хвалила ся нею як своєю милою дочкою. Марта тішила ся тою щиростю народу; жмра недавної задумчивости цезла з її очей; вона дивила ся на всіх з усміхом сердечної вдяки.

Від часу смерти Ізаака Борецького в його домі стало глухо й сумно, мов би там замешкало горе і жаль. Тепер той дім знов украшав ся дорогоцінними килимами і багатими німецькими тканинами; всюди від сьвітла палають срібні судини, а вірні слуги Борецьких з сердечною радістю витають молоду пару. Входять до багатих комнат, а Марта сідає за стіл із своїми дітьми. З матерною любовю глядить вона на діти, цілує Ксеню, і всю свою душу виливає в сердечній розмові. Ніколи ще рідна доня не видала ся матери такою милою як нині; вся любов, все привязанє матери до Ксені заволоділо Мартою, і вона віддыхала в ту тиху хвилю самим тільки родинним щастєм.

«Ксеню!» — сказала Марта: «ніжне, тихе твоє серце чує тепер нове щастє — супружю любов, перед котрою уступають всі другі чувства. В недоли жінчина нераз зносить горе і проливає сльози в жалю; але в супружій любови находить молоденька жена силу і рішчність, якої можуть завидувати і герої!... О любі мої діти; тепер відкрию вам тайну мого серця»...

Марта дала знак рукою, і численні слуги удаляють ся.

«Був час — озвала ся Марта дальше — і ви самі ще памятаєте, коли ваша мати жила єдино для свого супруга і для родини в тишині свого дому, бояла ся і уникала всякого шуму і гамору народу, а тільки в божі храми являла ся на вулицях міста; не знала я ні вольности, ні рабства, а виповняючи солодкий закон любви, не думала, що суть ще другі закони на сьвіті, від котрих зависить доля і недоля людей!... О щасливі часи! мрії спомини про вас витискають ще нині горячі слези з моїх очей!... Хтож пізнає нині вашу матір? Колись малодушна, болака, жиюча в спокою — нині з твердою силою духа провдить на Раді Старійшин, являється на Вадимівім місци посеред численного народу, каже умовкнути тисячам, говорить на вічу, хвилює народом як море, бажає війни і проливу крови — та, котра перше на сам спомин війни відвертала ся з острахом!... Що-ж тепер дієть ся в моїй душі? чомуж така дивна перемена там зайшла? Яка сила дає мені власть над умами горожан?... Любов, одна любов до віття вишого, того добродій-

ного героя, котрий жив тільки для своєї вітчизни! Коли в останній раз мав він виступити в поле против Литовців, ходив задумчивий і неспокійний; нарешті відкрив мені свою душу кажучи: «Я могу положити голову в тій війні, де кров потече ріками: наші діти ще молоді; з мою смертю умовкне голос Борецьких на віки, не буде вже прославляти вольности і вливати в серця горожан любови до вітчизни. Нарід слабий і легкодушний: йому потрібна поміч великої душі у важких і рішучих хвилях. Я передвижду небезпеку, а найнебезпечніший для нас московський князь, що тайно бажає здавити Великий Новгород... О вірна подруго моє! успокой мое болюче сердце... Древні літописи заховаали нам імена славних славянських женщин — присягни днесь, що ти їх ще перевисшиш! присягни, що ти заступиш в народних радах місце Ізаака Борецького, коли його вже не буде на світі! Присягни, що будеш вічним ворогом неприятелів новгородської свободи, що умреш хоронителькою наших прав! Тоді — тоді і я умру спокійно»...

Я зложила присягу... Він погіб, разом з моім щастям... Не знаю, чи лили ся слези з моїх очей на гріб милого мого мужа... Я не о слезах тогді думала; я обожала свого мужа, і в моїй груди палало серце, щоб воскресити в собі його душу. Однак я чула ся ще неприготована, цоби сповнити таку велику задачу! Тоді вглянула я глибоше в людське житє, шукаючи корму для свого духа; мудрі оповіданя древности, приміри історії, досвід віків — просвітили мій розум. Я говорила, а старці з подивом слухали слів женщини; добрий царід любить і славить мене; урядники її достойники довіряють мені знаючи, що я думаю тільки о славі Новгорода; лиш вороги й завистники... по лишім їх, я горджу ними: Веї видять мої діла; тільки, ви, лиш ви одні, знаєте тепер їх тайне жерело. О Кеоню! нехай я послужу тобі приміром; а ти, молодче, вибраний сину мого серця, бажай тільки зрівнати ся з моім мужем! Він любив жену і свої діти, но радісно був би віддав себе і нас в жертву вітчизні! Гордість, любов слави, героїчна чеснота суть світствами великого мужа. А слаба женщини етас ся сильна одною любовю; чуючи в своїм серци небесне вітхненє любови, вона може навіть перевисшити великодушність самих великих мужів і сміло сказати судбі: не страхаю ся тебе! Так і колишня княгиня Ольга любовю до свого мужа Ігоря заслужила безсмертну память; так і Марту буде

подивляти потомство, если клевета не споморочить її діл в будучих літописях!»...

Весь той час слухали діти мовчки, слово матери перешибало їх серце незвичайним огнем; вкінці зі слезами припали до груди матери. Марта поблагословила свої діти і удала ся до дальших комнат; вона хотіла спочити, тільки сон не замикав очей.

В саму глибоку північ чує Марта тихий стук до дверей. Вона відчиняє двері — і входить чоловік з суворим видом, в одежі не-руській, з догнєм литовським мечем, а золотом на груди звідком. Склонив смирно голову, представляючи себе довірним послом Казимира, від котрого приносить важне і тайне письмо. Але Марта відай пізнала хитрі замисли чужосторонного гостя і не дотикаючи ся письма з гордою скромністю сказала: «новгородська женщина не знає Казимира; я не возьму його грамоти.»

Хитрий Поляк хвалить героїню Великого города, котру знають навіть у віддалених краях, котру величають чужосторонні королі і народи; порівнує Марту з великою донькою Кракова і називас її Новгородською Вандою... Але Марта слухала його рівнодушно. Дармо славить Поляк могучість свого володаря, щастє союзників і горе його ворогів, — Марта гляділа гордо на посла, не відаючи ся.

Посол говорить дальше: «Казимір великодушно жертвує для Новгорода свою поміч. Бажайте, а польські поляки окружать вас своїми щитами!»

Марта задумала ся...

«А коли все спасемо — мовив посол — тоді»...

Тут посадниця бистро глянула на него...

«Тоді вдячні Новгородці повинні узнати Казимира своїм добродієм і — господином, котрий безперечно не завдеє їх довіря»...

«Замовкни!».. грізно промовила Марта.

Здумілий посол замовк; та по хвили стидаючи ся своєї малодушности, підніє голос наново, стараючи ся доказати конечну погібель Новгорода, сли Казимір не оборонить його від московського князя...

«Ліпше згинутти від руки Івана, ніж спасти ся від вашої!» — з відразою відповіла Марта. «Колі-ж ви не були лютими ворогами народу руського? Колі то світ уповнав на слово польське? Чи то давно тому, як сам невірний Амурат дивував ся вашому віроломству? І ви смієте ще думати що великодушний царід схоче упасти на коліна перед вами? Тоді Іван справедливо міг би нам докоряти зрадою вітчизни. Ні! сли подобаєт ся небу, то ми згинемо з мечем в руці на побосвищи,

але перед Поляком не покори́мо ся ніколи!.. А тепер віддали ся! бо ели сходяче сонце освітить тебе в новгородських мурах, ти будеш з неславою видалений. Так, Марта с любле́на своїм народом; но історія каже нам недовіряти Литві і Польщі.... Отсе відповідь Казимірови.»

Посол віддалив ся.

На другий день представляв Новгород величавий образ: з одної сторони движенє. воєнного табору, з другої блєск народнього бенкету, який

справила Марта в знак родинної радості. По всіх улицах роздавав ся звук ору́жа. Всюди являли ся горожани в шеломах і в панцирах; старці сиділи на великій вічевій площі і розказували о війнах недосвідним молодцям, що горнули ся густо около них і перший раз виділи на собі лискучу зброю; а рівночасно накривали слуги численні столи коло Вадимового місця. Роззійшов ся голо́б дзвона, і всі горожани усіли за столи; узброєні поклали коло себе ору́жа і пирували. Щедрою рукою подавано стравы. Бо-

Братство Непорочного Зяч. Пр. Д. М. від. 58-ий Провидіня в Пасейк, Н. Дж. в Веч. о. Е. Сидоряком.

рецькі угощали нарід з вебувалою вибагливістю; Мирослав і Ксеня ходили около столів і просили горожан веселити ся. Молодий полководець розмовляв з кожним по дружньому; молоденька його жена витала всіх сердечно. В той день представляли Новгородці одну родину — а Марта була матерю тої родини. Вона сідала за кожним столом, називала горожан своїми милими гістьми, usługувала їм, розмовляла з ними прияно, хотіла бути рівною зі всіми — а видавала ся царидею! Голосні оклики сердечности й радости стрічали її на кождім місці і товаришили їй; коли вона говорила — всі мовчали; коли мовчала — всі хотіли говорити, щоби славити і величати посадницю.

За першим столом і на першій місці сидів найстаршій з новгородських старців, котрого отець памятав еще Александра Невського, хоть тому 200 літ вже минуло. Внук з сивою головою привів того старця на народний бенкет. Марта привела до него нововінчаних; старець поблагословив молоду пару і сказав: «Жийте мої літа, але не переживайте новгородської слави!»... Сама посадниця наляла йому в срібний кубок вина; старець випив його, а слаба кров почала в нім бистрійше кружити. Він звернув ся до Марти кажучи:

«Марто! я був сьвідком твоїх уродин на березі Неві. Хоробрий Молинський занеміг в таборі і військо не хотіло бити ся аж до його виадорвленя. Тоді мати твоя прибула до него з Великого города; і коли ми разили німецьких лицрів, коли твій батько, ще блідий і слабій, указував нам дорогу до їх сьвятого прапору — тоді ти родила ся... Перший твій плач був для нас ознакою побіди; але Молинський ушав мертвий на тіло німецького маієтра Рудольфа, котрого повалив він власною рукою!... Финський ворожбит, що проживав тоді на березі Неві, віщував, що твоя доля буде колісь славною»...

Тут не докінчив старець і умовк. Марта не допитувала ся дальше, бо не хотіла виявляти своєї цікавості.

Всі урядники разом з Мартою і її дітьми usługували народови. Чужосторонні купці украсили велику площу різноцвітними пірамідами, на котрих виставлені були імена й герби вільних німецьких міст. Навкруги пірамід, в великих кошах, лежали чужосторонні товари — то був дар Марти для народу. Мармурова статуя Вадима увінчана була вінцями і лаврами, а в горі видне було імя Мирослава, котре сам Ділинський вирізав. Горожанн увидівши в почести імя свого

полководця кликнули з радости, а Марта з чувством обняла сердчного друга, дякуючи йому за оказану честь для її дитини. Всі Новгородці тіпили ся, не думаючи о будучности. Один тільки Михайло Хоробрий не хотів брати участи в народнім торжестві; він сидів задумчивий коло Вадимової статуї і мовчки острив меч на її підніжжю.... Цілий торжественний бенкет закінчив ся пізно в вечер спільним побратанем народу.

Незадовго вернув гонець з города Пскова і на Вадимовім місці вручив грамоту степенному посадникови. Посадник перечитав і з сумним видом віддав псьємо Марті.

«Други!» — озвала ся Марта до азнаменитих горожан: «Псковитяне, як добрі братя, бажають щастя для Новгороду... Так вони говорять, але місто війська дають нам ради — і то які ще ради: ожити всего від ласки Івана!»...

«Зрадники!» — закликали всі горожани.

«Негідні!» — повторяли чужосторонні купці.

«Відістимо їм!» — говорив нарід.

«Погордою!»... відповіла Марта. І тут вона роздерла псьємо, а на однім окравку написала до Псковитян: «Доброму желанню не віримо, радами вашими погорджуємо, а без вашого війська обійдемо ся.»

Новгород, опущений союзниками, почав тепер з більшою ревностю зброїти ся. Що дня виправляно післанців до новгородських областей з розказом, щоб висилали військо. Жителі невських берегів, великого озера Ільменського, Онеги, Мологи, Ловати, Шелони, одні за другими являли ся в головнім таборі, в котрім Мирослав умістив новгородських горожан. Ревність, підприємчивість і розум до воєнних діл того молодого полководця чудували самих досьвідних в бою борців. Сходяче сонце вже його оглядало при ділі; він уставляв полки, учив їх, який порядок заховати належить в поході, учив скорих рухів і несподіваних нападів. Новгородські женщины стояли в віддалі і гляділи цікаво і з укритим страхом на той образ битви. Межи табором а московською брамою міста вносили ся пагірок; туда звертали ся очи Мирослава, як тільки порив вітру розсівав тумани пороку. Там стояла разом з матірю сердечна його жена.. Ксеня гордила ся Мирославом, коли він махом блескучого меча вправляв ціле військо в рух, літав орлом посеред полків — покликував, і одним словом стримував відділи своїх тисячій. Часом покотили ся з сі очий дрібні слези, але се лиш хвилию тревало, і вона з миленьким усміхом сейчас їх отирала, коли мати глянула на ню. Часто

сходила Марта з високого пагірка і губила ся в густім замішаню межи незчисленними рядами війська.

Надійшла вість, що Іван спішить вже до Великого Новгороду зі всіма своїми хоробрими і досвідченими в бою полками. Новгородське військо не все ще згромадило ся; очікувано ще підмоги з дальших новгородських сторін. Але верховна Рада дала полководцеві розказ а Мирослав зірвав покриву з «х о р у г в и в і т ч и н и»... Хвилі вітру розвіяли хоругви по воздуху; розніс ся гримкий оклик: «Б р а т я ! в п о л е ! Серця родичів і жінок стрепенули ся...

Тисячі двигнули ся і виступають в перед; перший і другий тисяч складали ся зі знаменитих новгородських горожан і огнищан; їх одежа визначала ся від других богатством, оружжя блеском, постава вищим духом, а серця більшим огнем; кожний воїн міг похвалити ся ділами своєї мужности або чесними ранами...

Михайло Хоробрий ішов в ряді з другими як простий жовнір. Молодий Мирослав взяв його за руку, вивів перед полк кажучи: «честь нехай буде славним борцям! доводи сими знаменитими мужами!»

Михайло хотів глянути на молодця з погордою, але його зір змішав ся на вид Мирослава.

«Молодче!» сказав він: «я ворог Борецьких!»..

«Але ти — друг новгородської слави!» відповів Мирослав.

Михайло обняв його і сказав: «Ти хочеш моєї смерті!»

За тим першим полком поступала дружина великодушних, під начальством радного з Любеки. Знамя їх виображали дві сплетені руки над палаючим жертівником з надписом: Дружба і вдячність! Вони враз із Новгородцями склали головний полк, жителі з над Онеги і Волхва передовий полк, жителі Деревської области праву руку, жителі Шелонської области ліву руку, а борці з над Невы творили сторожу. Мирослав приказав війську стати на рівнині. Посеред війська явила ся Марта і сказала:

«Воїни-друзи! в останній раз нехай звернуть ся ваші очі на сей славний і нещасливий город — його доля виписана тепер на ваших щитах! Небавком побачимо ся із сльозами радості або розпуки: або ває прославимо як героїв, або стидати ся будем малодушних. Сели вернете із побідою, то щасливі родичі й жени новгородські, що обійдуть своїх дітей і мужів; сели вернете побіджені, то будуть щасливі спроти, бездітні й вдовиці... Тоді жиючі позавидують умерлим!»

«О мужі великодушні! ви йдете спасти вітчизну й на віки утвердити сьвяти наші закони. Не для забору йдете в нерівну борбу, а для оборони наших вольностей і нашого щастя. Поборіть ненаситного ворога — і тоді помиримо ся з ним! До нині Бог любив нас; до нині говорили народи: «Хто против Бога, той против Великого Новгороду!... Бог з нами — йдіть!»

Затрубили в труби й вдарили в бубни. Мирослав вирвав ся з обіймів молоденької жінки. Марта положила руки на молодця й промовила тільки: «Сповни надію матери!»

Мирослав сів на гордого коня, блиснув мечем і військо двигнуло ся, взиваючи гримко: «Хто против Бога й Великого Новгороду!» Хоругви розвіявали ся, оружжя звеніло й сяло, земля стогнала від кіньського тупоту — а в туманах пороху укрили ся грізні тисячі. Новгородські жінки не могли вдержати сліз; но Ксеня вже не плакала — вона спокійно й з силою душі озвала ся до матери: «В тій борбі будь для мене приміром!»

Не много жителів остало ся в Новгороді; по відході війська запанувала в нім гробова тишина. Торгова часть опустошилася... Вже не розкладають там сторонські кущі своїх дорогоцінних товарів; великі склади, наповнені богатствами руської землі, стоять замкнені: не видно нікого на книжнім місці, де молоді борці любили славити ся вправою і силою в героїчних ігрищах. Недавно ще шумний і войовничий Новгород видав ся тепер мешканем мирної побожности. Всі храми отворені від рана до півночі; сьвященники не здійсмають із себе риз, сьвічки не угасають перед образами, тиміян курить ся неустанно в кадильях, і богомольний сьвіт не умовкає на крилосах. Нарід товпить ся в церквах; старці і жєниці приклоняють богобоязно коліна. Нелевне ожиданє, страх і надія хвилюють серця жителів мов дика буря морськими хвилями, а люди, стрічаючи-сь по улицях міста, не видять друг друга... Така то судьба народів! вони сьміло призивають далеко небезпєки; але увидівши їх з близька, стають боязливыми й малодушними! Одні лиш городські урядники держать ся спокійно — і одна Марта сильна душою, трудяча на радї, мов на великій площі посеред горожан і весела між своїми. Донька не уступає матери в ознаках вишнього спокою і крїпить ся видом її героїчного духа. Обі разом проживають дні й ночі — разом навіть ходили до верховної Ради.

Перший післяноч. Мирослава найшов Марту й Ксеню в саді. Ксеня підшавала цьвіги; Марта сиділа під широкими галузями старого дуба

в глибокій задумі. Мирослав писав, що військо держить ся несподівано добре; що всі знамениті борці увірають його у своїй дружбі, а найбільше із всіх Дмитрій Сильний; що Іван получив свої полки із Тверськими полками й що вже наближає ся; що славний московський воевода, Василій Образець, йде наперед, і що холмський воевода є головним по князю начальником.

Незадовго явив ся і другий гонець; він приніс вістку, що Новгородці розбили відділ війська Іванового, і взяли в неволю п'ятьдесят московських дворян.

Третій гонець приніс письмо, в котрім рукою Мирослава написано було одно тільки слово: боре-мо-сь. Тут здригнуло-сь серце Марти: вона поспішила на велику площу, сама ударила в вічевий дзвін й об'явила горожанам, що у тій роковій хвили рішаєть ся судьба Великого города. Відтак станула на Вадимовім місці, устромила вір на Московську дорогу, і довго гляділа недвижно. Сонце вже сходило... вже лучі його палали, но не було еще жадної вісти. Нарід очікував трівожно і поглядав на посадницю. Уже зближав ся вечір... і Марта сказала: «Я виджу тумани пороку»...

Всі руки підняли ся до неба... Марта не говорила довго ні слова... Закривши знов очі, кликнула сумно: «Мирослав убитий! Іван побідитель!»

І кинула ся в обійми нещасної Ксені...

III.

З високого Вадимового місця узрїла Марта розсіяні тисячі втікаючих новгородських воїнів, а посеред них віз, обставлений хоругвами, — бо так в давніших віках возили Новгородці тіла убитих полководців.

Мовчавє мужів і старців у Великім городі видавало ся страшніше, ніж плач малодушних женщин... По хвили тяжкої розпуки вступила знов у Марту давнійша сила духа, і вона казала відчинити Московську брму. Утікаючі не сміли явити ся перед народом, лиш укривали ся по домах. Віз приблизив ся звільна до великої площі. Около неї йшли, потупивши очі в землю — з горем, але без стыду — огнищанє й чужосторонні воїни; кров запекла ся на їх оружю; обломані шити, порубані шоломи показували сліди незчислених неприятельських ударів. Посеред повіваючих хоругв, при тілі пошководів, сидів Михайло Хоробрий — блідий, окрівавлений; вітер

розвівав його чорний волос, а втомлепа голова клонила ся на зболїлу грудь.

Пристанув віз на великій площі... Горожані обнимали воїнів, слези текли з їх очей. Марта подала руку Михайлови з видом сердечної дружби. Ослаблений Михайло не міг іти; урядники винесли його на мармурові степені Вадимового місця. Посадниця відкрила тіло убитого Мирослава; на його лиці видний був вічний супокій смерти...

«Щасливий молодче!» промовила Марта тихим голосом, і відійшла слухати слів Михайла Хороброго.

На щитах посадили славного борця, ослабленого ранами; но він зібрав послїдні сили, підніс утомлену голову, опер ся на меч й відозвав ся дрозжачим голосом:

«Народе й горожані! військо хоробре розбите, великий поководець убитий... Небо лишило нас побіди — але не слави!

«На берегах Шеломи ми стрітили ся з Іваном. В його імени жадав князь Холмський тайної стрічи з Мирославом. «Побачимо-сь на боєвім полі!» — відказав гордий молодець і уставив військо в порядку. Жителі знад Онеги перші вступили до бою на Шелонських горах. Там Образець, славний воевода московський, відбивав їх удари сильною рукою. Ми йшли в середині тихо і мовчки, тимчасом Мирослав звідував наперед движеня і силу ворога. Військо Івана було о много численніше від нашого; оком недосліджені неприятельські ряди залягали тісно широку рівнину. Ми виділи московського князя на білім коні; виділи, як він розставляв полки і указував своїм блискучем мечем на новгородське серце; на хорухов вітчини; бачили Холмського князя, як він постулав з сильним відділом, щоб нас оточити... Мирослав дав розказ, і Невська сторожа з Дмитром Сильним кинула-сь йому на стрічу. Віроломний!... Еще воїни знад Онеги і Волхова не могли заняті Шелонських горбів, а вже меч Образця обагрив ся кровю нашої дружини. Мирослав, палаючи нетерпеливістю, летїв туди на бистрім своїм коні... Ми плынули — і новгородські хоругви вже розвівали ся на горах, а борці знад Волхова піднесли до гори на своїх щитах тіло убитого московського начальника... Тоді кликнули ми всі громовим голосом... Хто против Бога і Великого Новгорода?! — і всі паші ряди кинули ся мужно до битви і розвели кроваву борбу... На цілій рівнині зазвонїло оружє, кров полила ся рівою. Я видів битви, та ніколи еще такої не бачив! Взаїмна злоба братів сєть най-

страшнійша!... Тисячі падали, но перші ряди були завжди цілі і неушкоджені, бо кожний бажав заступити місце убитого і без жалю ступав по трупах своїх братів, щоби тільки відометити їх смерть. Несчислені воїни Івана розтягнули ся як непорушена твердиня; новгородські борці ударяли на них, мов бурні хвилі широкого моря. Одні бороли-сь за честь, другі за славу і вольність! Ми поступали наперед за нашим полководцем, котрий шукав своїм зором Івана... Князь московський був оточений знаменитими б'рцями; Мирослав розрушив той сильний відділ прибочний, припав до самого московського князя — підніс руку і вже замахнув ся посліднім ударом повалити противника. Але в тій самій хвили оруженосець Івана ударив Мирослава мечем по голові, аж шолом розпав ся на часті; він хотів повторити удар, но сам Іван закрив Мирослава своїм щитом. Небезпека грозилча нашо-му полководцеві подвоїла наші сили; борці наші кинули ся, мов неустрашимі льви, на ворога, і вскорі подала ся в безладі головна дружина московська. Новгородці радісно витали побіду, но в тій самій хвили загреміло за нами ім'я Івана... Ми оглянули ся з подивом поза себе — і побачили нові відділи московські. Князь Холмський оточив ліве крило новгородське; Дмитро зра-дів своїх братів-горожан!... Він не виповнив при-казу полководця, завів сторожу в безвихідні бо-лота, а тимчасом ворог оточив наше військо. Мирослав приказав тепер шелонським борцям злізти з коний, щоби з більшою славою понести великодушну смерть! Новгородський герой бив ся без шелома; но всякий ширий воїн новгород-ський служив йому щитом. Він увидів Дмитра посеред московської дружини; — посліднім уда-ром покарав підлого зрадника і упав сам від руки Холмського. Упадаючи на березі Шелони, верг він свій меч в биєстрі хвилі ріки»...

Тут ослаб голос Михайла, око помрачилось, бліді уста оніміли, а меч випав з його руки; апо-слідне зібрав свої сили, поглянув на Вадимову статую й закрив на віки свої очі.... Урядники уложили його тіло на воші, побіч з тілом Миро-слава.

»Народе! озвав ся Александер Знаменитий, старший з новгородських борців: »благослови па-мять Михайла! Він повернув з поля битви з хо-ругвою вітчизни, з тілом Мирослава, обгренений кровю численних ворогів і своєю власною; він зібрав останки хоробрих огнищан і дружини вели-кодушних, з котрими довго ще відпирив непри-теля... Народе й урядники! многі Новгородці

погибли славно — радуйте ся ! деякі спасли-сь утечею — гордіть малодушними! Ми хоть живі станули тут перед вами, но не стидасмо ся, бо ми не утікали перед ворогом! Почисліть знаменитих горожан: їх остало ся менше ніж половина, всі вони лягли около хоругви вітчизни!»

»Почисліть нас!« — сказав начальник дружи-ни великодушних: »з наших семи сотень видите лиц третю часть; прочі лягли сном вічним около Мирослава.«

»Чи й мої сини убиті?« — запитала Марта не-терпеливо.

»Оба!« — відповів з жалем Александер Зна-менитий.

»Вічна їм память і слава!« — сказала посадни-ця. »А тепер, батьки й матери новгородські, в сиріцтві спільнім себе потішаймо... Не жалуй-мо того, що не впали на коліна перед Іваном, ко-ли Холмський обняв волю князя володіти у Новгороді; не обвиняйте мене, що я без потреби хотіла оживити в серцях народну гордість!... Сли любов свободи є гріхом для горожанки вільної вітчизни я не буду оправдувати ся і поло-жу радо голову на лаву смерті... Пішліть її в дар для Івана й тоді сміло требуйте його мило-сти!«...

»Ні! ні!« — кликнув нарід однодушно: »ми всі умремо з тобою! Тут нема ворогів Марти! не-ма другів Іванових!«...

Батьки, що втратили дітей в Шелонській бит-ві, тронуті великодушністю Марти, цілували її одіжу і мовили: »Прости нам! ми плакали за си-нами!«... Серце Марти назад ожило, вона виді-ла любов і привязанє народу; із очий її текли слези.

»Народе!« — озвала ся посадниця: »з такою душею ти еще не побіджений Іваном! Нема ра-дости й добра без горя; небо досвідчає в горю своїх любимців! Нераз вже несли ся чорні хма-ри над Великим городом, но наші батьки не о-пускали мечів — і ми родили ся вільними. Від ві-ків хитаєть ся восине щастє то в одну, то в другу сторону. Нераз вже видів Новгород тіла своїх полководців на Вадимовім місци; видів дум-ного ворога за своїми мурами. Но хто-ж коли зайшов в середину нашого міста? Одні хяба дру-ги новгородські!... Великодушний народе! будь відважним і спокійним! Іще все не погисло: Бо-рецька жива ще й говорить із сего місця! А коли мармурові степені перестануть звучати під мої-ми ногами, коли твій зір в рокову хвилю надармо буде шукати мене на Вадимовім місця і коли в глибоку ніч погасне сьвітло у високім моім

домі й не буде вже для тебе знаком, що Марта думав при світлі про добро Новгороду: — тоді, тоді скажи: все погинуло!... Тепер, други й братя горожани, віддаймо послідню честь полководцю Мирослави і славному борцю Михайлові!»

Вона дала знак рукою, і він поступив наперед. Урядники й нарід поспішили до Софійської церкви.

Архiepіскоп Теофіль вийшов напротив горожан із цілим духовенством. По похоронних відправах церковних степенний посадник й тисячники зложили тіла обох борців до домовини...

Настала глибока ніч. Ніхто не думав успокоїти ся у Великім городі. Урядники поставили сторожу й заперли ся в домі Ярослава для наради з Мартою. Горожани тиснули ся густими громадами по улицах, бо бояли ся вийти у свої дома — бояли ся плачу своїх жінок й материй, що владали в розпуку. Потомлені воїни не бажали спочинку; вони стояли перед Вадимовим місцем, оперті ліктями на свої щити, й казали: «Побіжені не відпочивають!» А тимчасом над тілом Мирослава молила ся тихо молода Ксеня...

* * *

Поглянула ранішня зоря на Великий Новгород, й розляг ся святий спів у Софійській церкві. Домовини поляглих борців були відкриті. Марта, Ксеня, старенький отець Михайла й воїни із окривавленими хоругвами окружали їх. Тяжке терпінє вивирало із їх лица, але ніхто не важив ся плакати Йосиф Ділінський в імені Новгороду положив грамоту слави на їх домовинах, котрі спущено у землю, повіваючи над ними хоругвою вітчизни. Грамота слави була з перламину, а у ній були виписані всі славні діла померших борців. Так ховали давніше мужів — героїв. Посадниця станула на могилі, держачи в руці цвіти й сказала:

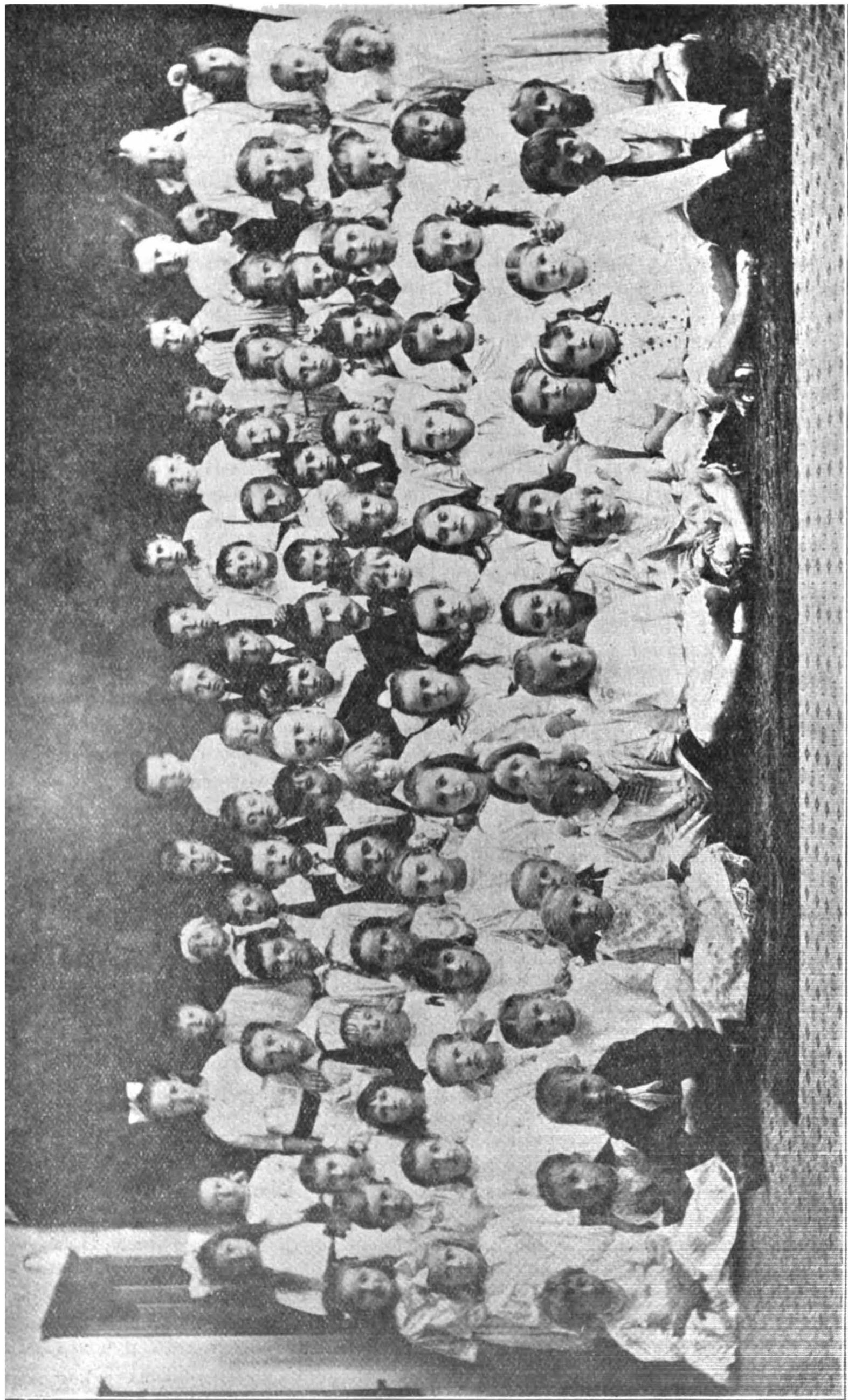
«Честь і слава хоробрим! сором і погорда бояливим! Ту лежать знамениті борці — скінчили ся їх діла: вони лигли вже до вічного спокою у могилу, й нічого вже вітчизні не винні... О воїни новгородські! хто з вас не позавидує такій долі? Умирають вправді хоробрі й малодушні; але щаслив той, над ким виливають жаль вірні братя-горожани, й чисю смертю вони гордять ся! Погляньте на сего старця, вітця погубного Михайла: похилений літами й слабостями, бездітний при кінці своєї жизни — він дякує небу, бо Новгород ховає великого його сина! Погляньте на сю молоду вдовицю: весільні співи получили ся для неї

з гимнами смерти — але вона кріпка й великодушна, бо її муж умер за вітчизну!... Народе! сли Всевишньому подобасть ся заховати твою долю; сли грізна туча розсїєть ся над нами і сонце освітить ще своїми лучами торжество свободи у Новгороді: то се місце нехай буде святе для тебе! Знамениті жєнщини нехай украшають його цвітами, як я тепер украшаю могилу найлюбішого сина — (Марта розсипала тут цвіти на могилах) — й могилу хороброго борця, колишнього ворога Борецьких... Тінь його примирила ся зі мною, бо ми обоє любили зарівно свою вітчизну... Старці, мужі й молодці нехай славять тут смерть великих героїв і нехай проклинають память зрадника Дмитра!»

«Проклін, вічний проклін його імени й роду!» кликнули урядники й горожани, а при тих словах брат Дмитра упав мертвий посеред громади, а його жена перенята розпукою кинула ся в шумну глибину Волхова....

Вже полки Івана зближали ся до Великого города й помало окружали його довкола. Нарід дивив ся із високих мурів на їх грізні рухи... Вже стояло перед Московською брамою біле шатро князя Івана, на котрім підносила ся золота куя я. У тій хвили тяжкій для Новгородців удав ся степенний тисячник яко посол до Івана. Новгородці були готові вмерти за свою вольність, але думали, що будуть могли спасти ся миром. Марта знала ті бажаня народу, але знала також хищну душу Івана, й тому спокійно дожидала відповіді. А коли повернув тисячник із лицем сумним, Марта казала йому обьявити перед народом успіх посольства.

«Горожани!» — відозвав ся тисячник: «ви думали, що князь московський, хотяй і побідитель, но пізнає великодушне героїство Новгородців і схоче еще помирити ся з нами... Із тим посольством удав ся я до московського табору; бояри запровадили мене в шатро Івана... Ви знаєте його гордість. Він гнівним зором і німих рухом руки бажав від мене знаків рабського униження!... Нерозумний! він не знав, що вільний Новгородець не поклонить ся перед напасником!» «Книзю!» — сказав я до него: «Новгород ще свободний! він бажає мира, а не рабства! Ти видів, як ми змираєм за вольність: чи хочеш ще дальшого проливу крови? Лучше — пощади своїх власних борців, бо для твоєї вітчизни сила їх єсть потрібна. Сли твоя скарбниця випорожнила ся, сли богацтво новгородське разить тебе своїм блєском — вольні наші скарби! Ми принесем завтра їх радо до твого табору, бо кров наших братів-го-

Парохіяльна школа в Молесен, Па. в Вєч. о. М. Павздрієм.

рожан дорожка для нас золота; а свобода дорожка для нас і від самої крові! Остав нас самих у нашій вітчизні; ми будем щасливі під древними законами, й тоді назвемо тебе нашим добродієм і скажемо колись: Іван міг відобрати наше найбільше добро, однак не вчинив того — хвала йому! Но єли не хочеш мира з вільними людьми, то знай, що перемога над нами ще далека — ще живуть Новгородці і владують оружжям! Знай, що ні ти, ні твої наслідники не будуть доти безпечні у Новгороді, доки старинні його мурі не опустошаться або не осядуть в нім нові жителі, чужі нашій крові!»...

«Моя відповідь» — сказав Іван: «покірність без услів'я, або погуба вороголюбникам!» і з гнівом відвернув лице...

Марта передвиділа душею, що парід не впаде на душі, хочь почує відмовну відповідь Івана; вона була спокійна. Й дійсно, коли тисячник перестав говорити, парід розгорів страшним гнівом й бажав нового полководця і нової битви. Александрови Знаменитому вручили жезл начальства — і розпочала ся борба.

Число війська сприяло Іванови; велика хоробрість одушевляла Новгородців, подвоювала їх сили, а для молодих заступала досвід у бою. Недорослі хлопці новгородські ставали в ряди на місце убитих мужів і били ся з героїчною мужністю... Голосно греміло імя великого князя; но й з другої сторони, від малої горетки Новгородців, уносило ся радієним окликом по воаду сі імя вольности і Марти, бо вольність і Марта одно тепер значили у Великім городі. Іван видячи славу смерть героїчних Новгородців, жалувал в душі, що тратить на віки таких великих мужів. Самі бояри московські раділи йому відступити від Новгорода; але гордість і честь власна не позволили йому зробити такого уступства. «Хочете, — відповів він з гнівом — щоби я вінець Мономаха положив до ніг вороголюбників?»... Він казав дальше кров проливати; але московські ряди ставали ся також чим раз рідшими, воїни чим раз слабшими, а Новгородці з нечуваною силою відпирали ворогів від своїх мурів і уважали ся вже переможцями. Але у той сам час надійшла поміч для Івана: показали ся страшні і суворі Муромці, жителі темних лісів, й прихильні князеві Володимирці. Начала ся кровава борба; три рази відновляла ся княжа дружина, зложена із хоробрих дворян; тепла кров червоніла ся на її хоругвах, на котрих виписані були слова: З нами Бог і госулар!

Як Іван своєю властю одушевляв московські

полки до битви, так Марта в Новгороді загрівала духа й серце жителів власним приміром. Нарід, хочь великодушний по ослабав і упадав на душі, видячи, що нові тисячі приходили до московського табору. «Марто!» — говорив він: «хто нашим союзником? хто допоможе Великому городу?»...

«Небо!» — відказала посадниці. «Моє море наступас; болота, що нас оточують, замінять ся небом у широке море; сплинуть шатра Івана, а військо його погине або удалить ся.»

Промінь надії не угасав в серцях, і Новгородці били ся дальше. Марта стояла на башті, гляділа на битву й тримала в руці хоругву вітчизни. Часом видячи відступаючих Новгородців, вона з башти покликувала й махом святої хоругви звертала воїнів назад до битви. Ксеія не розлучала ся з матерю, а видячи смерть борців, думала тихо: «Так упав і мій милий Мирослав!» Здавало ся, що та невинна, смирна душа як би тишала ся страшним проливом крові людської — така чудна сила любови! Та страшна гроза війни представляла їй живо смерть її друта. Вона пізнала між воїнами московськими воеводу Холмського, знала, що його оруже обгаряє кровю Мирослава. Огнений зір її взивав всі мечі, всі удари новгородські на голову московського полководця. Але Холмський, досвідчений воїн, боров ся сильно; залізний щит його відбивав удари, ломав мечі, а рука сильного борця спускала ся тяжкими й смертними ударами на сьмілях противників. Александр Знаменитий весело спішив на босве поле, но боров ся з видом тяжкого смутку; він передвидів конечне горе для вітчизни. Длєтого шукав тільки славної смерти і найшов її посеред московської дружини. З того часу самі хоробрі молодці заступали місце новгородських полководців, бо молодіж відважніша від всего. Ніхто з них не умирав без славної діла.

В одну ніч зібрав степенний посадник знаменитих бояр на нараду — а при сході сонця ударили в вічевий дзвін. Горожани летіли на велику площу, і всі очі звернули ся на Вадимове місце. Там Марта і Ксеія провадили на мармурові степені пустельника Теодозія... Нарід виявив загальним окликом свій радієний подив. Старець глядів на парід з дружною любовю, обіймав знаменитих урядників — і врешті сказав підійсши руки до неба:

«Вітчизно мила! прийми знов до себе старця Теодозія!... У щасливі твої дні я молив ся у пустини; но тепер брата мої гинуть і мені треба умерти з ними, нехай сповнить ся присяжане приреченє моє молодости і роду Молинських!»...

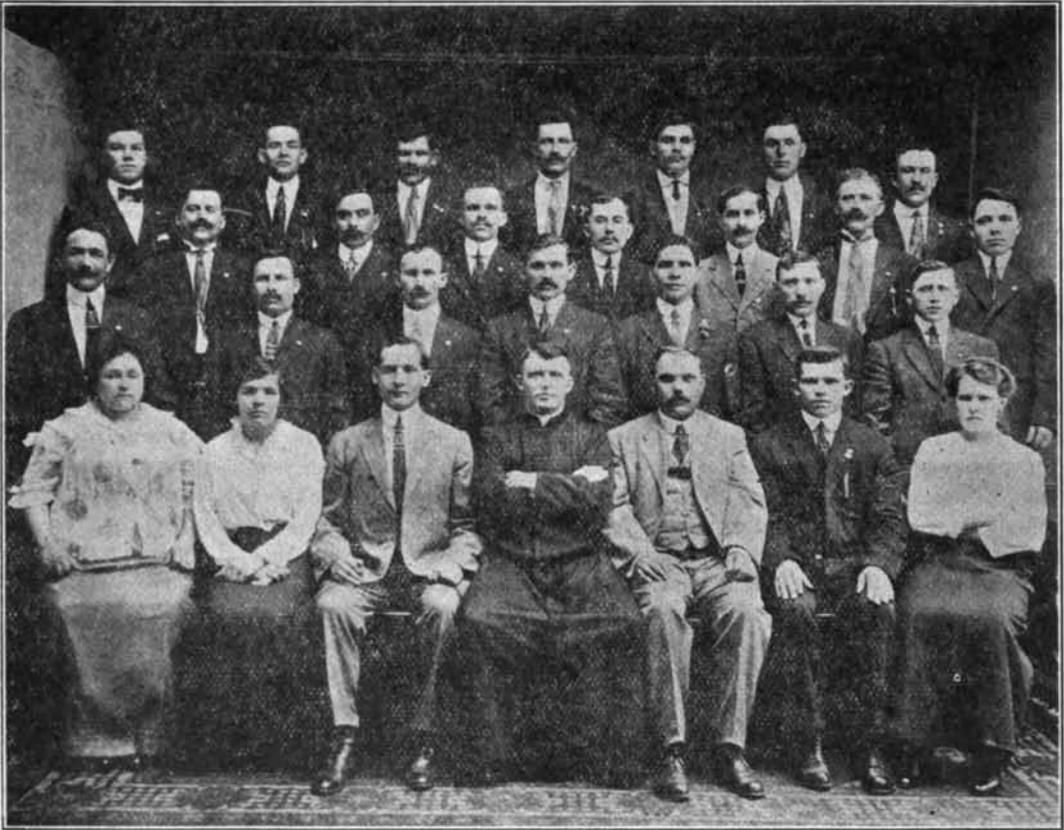
Йосиф Ділінський, оточений тисячниками і боярами, несе золотий ланцюх з Софійської церкви, завішує його на шию старця й каже до него:

«Будь ще посадником Великого міста! Сповни сердечне бажання верховної ради! З радістю уступаю тобі моє достоїнство; я можу ще володіти зброєю — можу вмерти в полі!»...

О славне торжество любові до вітчизни! Старець, котрого вже давно оплакав Новгород як мертвого, нині воскрес для служення вітчизні!

рість і чеснота буде проводити у верховній раді! Вернув ся Теодозій — повернуть і щасливі дні, котрими ми колись тішили ся під його мудрою управою. Тоді спомини на минувшє горе, що досвідчило постійність новгородських сердець замінять ся в нашу славу, а ми будемо ще щасливіші!»...

Ділінський і Марта наклонили Теодозія торжественно явити ся у Великім місті. Вони думали, що така несподівана поява пустельника

Братство св. Дмитрія, від. 32-ий Провідія в Брукліні, Н. Й. з своїм предсідателем
Веч. о. Волод. Лотовичом.

Пустельник, що в пустинній тишині забув вже на всі радості і смутки чоловіка, пригадав собі ще обовязок горожанина. Він покидає тиху свою пристань і хоче ділити-сь з Новгородцями небезпеками бурливих часів!...

«Народе й горожанин» — промовила знов Марта! «чи можете віддавати ся розпуці? чи можете сумнівати ся в небесну доброту, коли небо уступає нам свого вибраного, коли столітня муд-

вплине сильно на нарід — і не обманули ся. Горожани цілували руки старця, мов ті діти, що в неприсутности батька були нещасливі; вони надіяли ся, що досвідна його мудрість положить раз кінець їх горю. Довголітне і святе життя на пустині відбило на його лиці неказану повагу; но він міг служити своїй вітчизні тільки сердечним посвяченням своєї чистої душі...

Після старого звичаю муців кожний новий

посадник угостити нарід. В імені Теодозія приготувала Марта величаву гостину, й горожани згуртувалися ще на спільну радість, щоби дух братньої єдності оживив всі серця. Вони веселилися на могилах, бо кождий з них оплакав вже отця, сина, або брата, убитих у Шелонській битві й у кровавих борбах під мурами Новгорода. То хвиливе щастє було послїдним добродїєм судьби для Новгородцїв....

Настало небагом нове горе. Через неприятельські війська не мали Новгородцї жадного довозу живности з окресних пїль, через що опустоїли стодоли і гумна, навіть у знаменитих горожан і чужосторонних купцїв. Лиш любов до вітчизни зносила терпеливо недостаток і голод.

Тимчасом настала ясна і тиха осїнь. Горожани спішили кожного ранку на високі мурі і видїли московські шатра, блеск оружа, грізні лиця воїнів; вони все ще думали, що Іван віддасться — і найменший рух у його таборі видавав ся їм анаком відступленя від города. Так то сяє в горю надїя, мов той каганець, що вже туй-туй угасне, а ще розширяє свою полумїнь... Марта носила тяжке горе в глибинї своєї душі, но ще дявляла ся перед народом в видом спокійним і величавим. Коли ходила по улицях, многі слуги носили за нею коші з хлїбом; вона роздавала хлїб, стрїчаючи нужденні змарнілі лица — і нарід благословив її велику душу. Урядники день і ніч були на зборах. Деякі малодушні заявляли мовчанєм, що вони не похваляють упору посадницї і Дїлинського; иньші радили навіть вїйти в переговори з Іваном; но Дїлинський грізно підняв руку, столїтній Теодозий отирав сивим волосом сльози з своїх очий, Марта вступала в дїм ради — і всі знов набирали відваги і сили. Горожани часто видїли по ночах при свїтлі місяця старця Теодозія, стоячого на колїнах перед Софійською церквою; з ним молила ся разом молода Ксеня... Але її мати в часї тишини й темряви ночі находила ся самїтна на цвинтарю серед гробів Борецьких, окружених старими високими соснами. Там оперши ся ліктем на могилу свого мужа, свідла у глибокій задумі, бесїдувала з його тїнню і здавала йому справу із своїх дїл...

Страшна гроза голоду розпущила наконець свої чорні крила у Великім городї! По улицях роздало ся голосне наріканє — вїстун народного розруху. Несчасні матери ваявали: «Грудь наша висохла; вона не кормить вже дїтїй!» Сиві новгородські кликали: «Ми готові змерти, але не можемо видїти лютої смерти наших батьків!» Борецька виходила на Вадимове мїсце, указувала на

своє блїде лице, говорила, що й вона ділять нужду з новгородськими братьями, і що великодушне терпїнє єсть їх повиннїстю. В першій раз не хотїв вже нарід слухати її слів, не хотїв умовкнути. З утратою тілесних сил і сама душа народу слабла; здавало ся, мов-би в нїй погасли всі благородні чувства, і тїлько чувство голоду мучило нещасних. Найшли ся тайні други Івана, що кричали перед домом Ярослава: «Лїпше служити московському князеви, нїж Борецькій; він поверне багатство для Новгорода — вона хоче трунути його в могилу!» Душа Марти здригнула-сь на такі нечесні замїти; вона, хоть величала і для чужих горда, падає на колїна перед народом, піднімає руки і молить його, щоби терпеливо вислухав її....

«В послїдний раз» — озвала ся Марта благуючим голосом: «в послїдний раз заклинаю вас видержати ще кілька днів! Розпука нехай буде нашою силою! Вона єсть послїдною надїєю героїв! Ми ще станем до борби з Іваном, а небо нехай рїшить нашу долю!»...

Всі воїни у одну хвилию обняжили свої мечі, звиваючи: «Ведїть нас, йдем бити ся!»

Знов вступив дух в горожан; многі із них обняли ся сльозами; многі впали самі на колїна перед Мартою, називали її новгородською матерїю і знов кляли ся, що умруть великодушно. Та хвиля була ще хвилєю послїдного торжества для Марти. Відчинили браму Московську, воїни удали ся на поле. Марта вручила хоругов вітчизни Дїлинському, котрий обнявши її, сказав: «Пращай на віки!» — і удалив ся.

Вїйсько Івана стрїтило Новгородцїв... Битва тревала три години; вона була свїдоцтвом дїєно спартанського геройства... Но Марта увидїла наконець хоругов вітчизни в руках Іванового оруженосця, а хоругов дружини великодушних в руках Холмського; увидїла нещасна побїду над своїми і лиш скликнула: «Скінчило ся!» Відтак притулила свою милу доню до серця, поглинула на мїсце Вадима, на його статую і пішла тихими кроками до свого дому, опираючи ся о рямя Ксенї...

Дїлинський погіб у битві; останки новгородського вїйська ледви виратовали ся. Горожани й урядники хотїли видїти Марту, і широке подїре її дому наповнило ся громадами людей. Вона відчинила вїкно, сказала: «Робїть, що хочете!» — і закрила його. Теодозий вїслав, шїєли бїжакми зароду, послїв до Івана. Новгород віддавав йому всі свої багатства, уступив наконець всі свої окресні землі, бажаючи захвати єдино

свій власний внутренній устрій. Князь московський відповів послам: «Государ милує, але не прийме умов!».

• Теодозий в глибоку ніч, при світлі смолоскипів, об'явив горожанам рокову відповідь московського князя. Зір їх глядів мимохіть за Мартою; мимохіть звернув ся на її високий дім, але там угасло вже нічне світло.. Вони спімнули на слова посадниці... Якийсь час панувало горесне мовчанє. Ніхто не хотів перший виявити, що згоджуєть ся на приказ Івана; наконець набрали смілости кілька прихильників московського князя і сказали:

«Бог покоряє нас московському князеві; цей він буде отцем для Новгороду.»

Нарід не видів для себе нішого виходу; не стало вже великодушних борців і Марти не стало! В таким безвихіднім положенню мусів піддати ся напасникови; молив однак старця Теодозія, щоби був його заступником перед Іваном. В ту послідну ніч народного панованя не жмурили горожани очий: то сиділи на великій площі, то ходили по улицах, то нарочно приближали ся до брами, де стояла воєнна сторожа, і на питанє: хто вони? — відповідали ще з тайним вдоволенням: «Вільні люди новгородські!» Веюди був рух; світла по домах не угасали; тільки у домі Борецьких здавало ся все мертве...

На другий день сходило ясне сонце — а його лучі освітили Івана, сидячого на троні під хоругвою новгородською, посеред воєнного табору, в окруженю полководців і бояр московських... З його ока визирали гордієть і радієть. Теодозий приближав ся звільна до трону; за ним йшли усі урядники Великого города. Посадник вручив князеві срібні ключі від Московської брами. У ту хвилию поломали тиєчники свої булави, а начальники пяти новгородських частий положили топори до ніг Івана. Сльози котили ся із очий Теодозія; він не бажав вже нічого для себе, видів вітчину своєю в руках ворога, свої древні закони доптані, і хотів тільки спасти ще повірений своїй опіці нарід.

«Государю Новгороду!» — озвав ся Теодозий — а всі бояри московські кликнули радієно: «Нехай же великий князь всієї Руси і Новгороду!»

«Государю!» — говорив старець дальше: «наша доля у твоїх руках. Від нині воля самовладця буде для нас єдиним законом... Ся ми, роджені під иньшими уставами, видаєм ся тобі виновними, нехай падуть наші голови! Ми всі, урядники і горожани, виновні, бо всі зарівно любили свободу. Ся ошадити нас, будем твоїми

підданими — така, видно, воля Всевишнього! Роби, що подобаєть ся самодержавному владиці!».

Іван дав знак рукою, і Холмський підніє Теодозія, котрий із ослабленя й зворушеня не міг довше стояти.

«Суд мій сєть справедливість і ласка! — сказав Іван: «ласка всім урядникам і народові!»

«Ласка! ласка!» — кликнули московські бояри.

Але новгородські урядники стояли мовчки, потушивши очі в землю. Вони знали суд Івана; знали, як укарав Іван знаменитих бояр новгородських, взятих в битві у неволю: одним відтяти голови, а других заковано в тяжкі заліза, вислано в далекі місця; вони бачили своїх братів-горожан, що вернули з ільменської битви з відрізаними носами і губами!... Утративши сьвяту вільність, вони не бажали подібної ласки від свого ворога.

«Бог розсудив мене з Новгородцями» — говорив Іван дальше: «кого Він покарав, того я милую! Ідїть — нехай знає нарід, що Іван хоче бути його отцем!»

Потім дав тайний розказ Холмському, котрий взяв з собою відділ війська, заняв Московську браму і взяв у руки начальство над городом. Окресні посілости новгородські епішили тепер доставити поживу нужденним Новгородцям.

Горожани хотіли видіти Марту. Вона сиділа із своєю донькою дома при нічній роботі.

«Не бій ся мести Івана», — сказали їй други — «він казав, що всім прощає»...

Вона гірко на тєс усміхнула ся — і у ту хвилию зазвеніло оружє у її домі...

Входить Холмський, ставить воїнів у дверий і каже новгородським боярам віддалити ся. Марта, спокійна на лиці, подала дружно руку боярам і сказала: «Видите, що князь московський не зибує на мене; він уважає Марту за небезпечного ворога! Пращайте!... Вам сєще можна жити».

Бояри віддалили ся. Тепер став Холмський з погрозами допитувати ся Марти про мнїмі тайні союзи з Литвою. Посадниця уважала за річ недостойну відповідати ворогові і на всякі допити мовчала. Видлячи, що грозьбами не може аломити її твердої волі, зм'ягчив Холмський свій голос і сказав: «Марто! государ повірить одному твоєму слову.»

«От моє слово — відповіла Марта: нехай Іван розкаже умертвити мене, а тоді може не боятися ні Литви, ні Казиміра, ні самого Новгороду!».

Князь Холмський виїшов і хотів твердий ворог, та преці подивляв у своїй душі великодуш-

ність Марти. Горожани тиснули ся густими громадами около дому Борецької; надармо відганяли їх московські воїни, нарід хотів видіти героїчну оборонця вольности. Нараз розляг ся воздухом по всіх пяти частях поважний голос вічевого давона, і нарід на той звук позабув на хвилю долю Марти і спішив на Вадимове місце. А там віаджав у Новгород Іван з повним торжеством, під тінню хоругви вітчизни, посеред великого числа московських полків, в вінци Мономаха і з мечем у руці....

Марта, замкнена у своїм домі, почула голос давона і грімкі окляки: «Нехай жис государ всеї Руси і Великого Новгорода!» Єї серце стрепенулось — бідне серце, переповнене любовію до своєї вітчизни!...

«Чи давно» — сказала вона до миленької своєї доньки, що склонивши голову на сі груди, з сердечним чувством гляділа їй в очи — «чи давно то, як у подібний спосіб славив Новгород свою вольність і Марту? Тепер він здонтаний, мусить по неволи славити ворога! Небавом увидить мою кров, та й сліз своїх не буде сму вільно показати! Нераз з тяжким жалем буде споминати мене й колишню свою вольність, но звільна привикне до чужих кайдан, і хиба тільки слабі холодні сліди мого бити остануть ся в переказах будучности! Геройство палає завсігди огнем до великих діл, жертвує дорогоцінний спокій і всі милі радости життя, щоби тільки видіти щастє своєї вітчизни. Но тяжко, сли найдуть ся люди, котрі відплатять невдякою! Я могла-б любовати ся родинним щастєм, вдоволенєм доброї матери, богатством, добродійством, загальною любовію, почитанєм людей і — самою сердечною тугою за твоїм великим отцем: но я все принесла у жертву для свободи мого народу — навіть само чувство жіночого серця, навіть жите власних синів!» — (Тут у перший раз наповнились очи Марти слезами жалю). — «Прости мені, тїни великодушного мого мужа! Се порушенє мого серця єсть послїдним голосом жіночої слабости. Я кляла ся заступити твоє місце у вітчизні і дійсно сповнила свою присягу, — не дармо московський князь уважає мене гідною згинути враз з новгородською вольністю! Ти позавидував би моїй доли, сли биєь ще жив для вітчизни; сама невдяка деяких зрадників вітчизни побільшила би в твоїх очах ціну великодушної жертви! Тепер я спокійно ожидаю смерти!... Знаю Івана!... Він знає Марту — не пощадить її, бо лиш тим одним ударом здавить новгородську вільність! За ним сила війська, а против него ніхто не повстане з слабої горстки Новго-

родців, щоби вярвати мене з хижих рук! Ні, я з радостю положу голову у жертву вітчизні! Многі герої старини побіджені бояли ся смерти з рук ворога — я не бою ся її! Небо розпоряджує життям і смертю людей; чоловік єсть тільки паном у своїх ділах і чувствах.»

Ксеня елухала з увагою матери і розуміла її слова.

Перед Софійською церквою зліз Іван з коня. Там очікували його архиепископ Теофіль з духовенством. Іван вийшов у церкву і привіс жертву молитви і вдячности Всевишньому... Разом з ним були всі московські воеводи.

Потім удав ся московський князь до дому Ярослава і призвав знатніших новгородських бояр до богато заставленого стола; між біднійших горожан роздавав золото. Бояри понору сиділи за столом, але біднійші горожани радо споглядали на золото і славили добросердність і велику любов нового монарха...

В вечер явили ся многі сторожі на улицах і розказали горожанам віддалити ся до своїх домів. Але цікаві крадком виходили з домів і виділи в глубину шівці Івана і Холмського, як ішли в тишині до Софійської церкви; два воїни оєвчували їм дорогу смолоскипами. Вони приетанули коло церкви, і Іван підійшов до могили молодого Мирослава... Щось довго говорив з Холмським, і адавало ся, як би випоминав йому смерть того хороброго борця... Новгородці пригадали собі тоді, що Іван відбив своїм щитом меч оруженосця, котрий хотів убити Мирослава; вони дивували ся, але не знали ніколи властивої причини, чому ходив Іван ночью на могилу їх славного полководця. Але ті самі горожани були ще свідками чого иншого, що їх переняло страхом: вони виділи множеество смолоскипів на великій площі, чули стук сокир — і високий шифот явив ся перед домом Ярослава... Новгородці думали, що Іван нарушить слово, і що гнів його поразить всіх знаменитих горожан.

З розсвітлом загреміли носні бубни. Всі полки московські були в руху, а Холмський з обнаженним мечем їздив по улицах. Нарід трепетав, але зібрав ся на великій площі, щоби там узнати свою долю. Там на шифоті лежав топір... Від Славянської части аж до Вадимового місця стояли воїни з блискучим оружєм і з грізним видом; воеводи сиділи на конях перед своїми дружинами. Наконєць упали зелїані забори, і брама Борецької відчинила ся... Виходить Марта у золотій одежі і в білім покривалі... Старець Теодозий несе ікону перед нею. Бліда, но сильна в душі

Ксеня провадить її за руку. Копія і мечі оточують їх. Не видно лиця Марти; но так величаво ходила вона завжди улицями, коли урядники очікували її в раді або горожани на вічу. Нарід і воїни замовкли — тривожна тишина запанувала. Посадниця пристанула перед домом Ярослава. Теодозий благословив її. Вона хотіла ще обняти свою доньку, но Ксеня впала без духа... Марта положила руку на її серце, — сим знаком показала послідню матерню любов і вийшла на ви-

»Се місце Вадима кровю полите
За народа долю — сьвиту свободу!
На статую гляньте звернену, розбиту...
І я за ту вольність на смерть днесь іду!..
Чому ся так дивиш, Новгородце, сумно?
Поглянь — я спокійна: не плач же за мнов!
Лиш плач над собою, бо тут тобі трумну
Вчинив дикий ворог безбожнов руков!..
О городе милий! брата-горожани!
Чи чусте грізний стук?

Братство Тверезости в Ссйр, Па. з Всч. о. А. Іванишином.

сокий шафот... Зірвала з своєї голови покривало: лице видало ся бліде, але спокійне; поглянула на Вадимове місце, де статуя Вадима, з роказу Івана, лежала на землі розбита; глянула на мрачне, хмарами покрите небо, потім спустила свій зір з любовю і глибоким жалем на новгородських горожан і приближила ся до знаряду смерті... Огонь вдихновня блиснув в її оці, і з уст її роздався голосний спів:

Погляньте — то ворог приніс вам кайдани!
Не милий то дзвопа вічевого звук!..
Ви плакати будете на чорну годину —
Но вашим потомкам ще зоря зійде...
А я горожанков Новгорода гину —
Чи ж може не красна мене доля жде?
Пращай Новгороде! донька вірна твоя
Несе життя жертву серед мурів тих.

О праведне небо! невинна кров моя
На ворогів спаде і на чада їх!...

Не стало Марти... Многі крикнули з глибоким жалем, другі закрили очі рукою... А з стародавнього дому Ярослава глядів вікном Іван, великий князь московський! Нетерпеливе око його успокоїло ся, коли вір його спочив на трупі Марти... Тіло посадниці оділя чорним покривом... Між новгородським народом настала хвиля розпуки: він плакав і нарікав голосно; декотрі розбігли ся по місті і довго блукали по улицах, мов вівці, що втратили свого вівчаря-оборонця! Щоби заглушити ту народну жалобу, вдарили воїни московські в бубни, і страшний шум розливав ся воздухом по всіх пяти частях города... Нараз вийшов Холмський з посеред московської дружини і станув на бувшій Вадимовій місці, з письмом в руках. Бубняв умовкля... Він зняв з голови пернатий шолом і читав голосно перед народом:

«Слава справедливості государя! Так гинуть винуватки розруку і проливу крові! Народе і бояри! славить Івана і його ласкаву правицю! Кров Борецької помирила його гнів; така жертва, конечно для нашого спокою, утврджася на віки союз межі великим князем а Новгородом. Від нині забудьмо на всі минувші горя; від нині вся земля руська буде вашою милою вітчиною, а великий государ вашим отцем і головою! Народе! не вольність, але добрий устрій, справедливість і безпечність із сторони самодержавного володаря суть три підстави горожанського щастя. Іван обіцює їх вам перед лицем всемогучого Бога».

Тут явив ся московський князь на високім бальконі дому Ярослава без оружа і з відкритою головою. Він положив руку на серце, щоб показати ся любячим отцем народу, котрому забрав перед хвилиєю найсвятійше добро!... Холмський читав дальше:

«Обіцює Русь славу і щастє і клине ся своїм і всіх своїх наслідників іменем, що добро народу

буде на віки сьвятою цілію для самодержців Росії!... Поклоніть ся всі перед Іваном, великим князем всеї Русї!»

Холмський заложив на голову шолом. Всі полки московські взивали: «Слава і многая літа Іванови!» Але нарід новгородський мовчав і сумно поглядав на високий шафот... Заграли вкінці на трубах, розібрали шафот, а на його місце вивісили білу хоругву Івана. І знов роздало ся: «Слава государю руському!» — але Новгородці все ще мовчали і понуро гляділи на понижені сліди минувшої вольности і щастя...

Князь московський не додержав слова. Увіз з собою в Москву знаменитих горожан новгородських, і там знайшли борці вольности смерть з руки побідника. Тільки декотрих пустив на волю на горячі просьби архієпископа Теофіля і цілого народу новгородського. Вічевий двій знято з стародавньої башти і відвезено в Москву... Нарід і новгородські горожани проводжали його далеко. Вони йшли за дзвоном мовчки, з неописаним горем в серці і зі сльозами в очах, мов любячі діти за домовиною свого отця... Із сім сотень німецьких горожан пережило тільки пятьдссятєро людий нещасну долю Новгорода; вони зараз віддалили ся до своїх країв, а по них опустошили на віки богаті колись крамниці. Від того часу представляв Новгород опустошенє й убожество...

* * *

Старець Теодозий віддалив ся знов в пустиню і там при березі великого озера Ільменського похоронив тіла Марти і Ксенї. Вдячні Новгородці успали на їх гробі високу могилу, де доси можна єще читати на нагробній плиті слова: «Літа 3...*) положі... преставити раба Божїи Марта на нам»....

*) Чисельна буква 3... означає рік 1451.

ГЕЙ ЗА МОРЕМ ЗА ШИРОКИМ...

Гимн американських Українців.

Слова О. Грицяя. — — — Музика С. Людмевича.

Гей за морем за широким
 Разом нас судьба звела,
 Край далекий на чужині
 Нам за вітчину дала.
 Але ми гетьманські діти
 Тямим предків козаків,
 Понад море, над широке,
 Кличем до своїх братів:
 Як прийде-ть ся стати разом
 Ми в Україну підем,
 Бо для Неї, лиш на світі,
 Для України живем!

Хоть за морем, ми, далеко,
 В нас український є дух!
 Горду мрію він леліє,
 Над козацький лине луг!
 Там престол нам заясніє
 Встануть нам нові князі,
 Ще добудемо ми слави,
 Як у бій підемо всі.
 Як прийде-ть ся стати разом,
 Ми в Україну підем!
 Бо для Неї в цілім світі
 Для України живем!

Ми Українці до ско-ну,
 В нас є сила козаків!
 Не розлучать нас ні море
 Ні межі чужих країв!
 Сонце всюди нам принесе
 Подух нашої землі!
 Клич її ми все почувем
 І за морем в чужині.
 Як прийде-ть ся стати разом,
 Ми в Україну підем.
 Бо для неї в цілім світі.
 Для України живем.

Через терпіня до воскресеня.

Маленький се горбок — Голгофта. Десь в околиці Єрусалиму, однак не знати докладно, в котрім місци, лежить сей невеличкий горбок, що задля події, яка на нїм довершилась, став ся найславнїйшим в сьвітї, о много славнїйшим нїж Арарат і Синай.

— Сей невеличкий горбок став ся середоточкою цілого сьвіта...

— Дележала Голгофта — про се не знаємо нічо певного; імовірно коло печері Єрмії, в якій пророк списував свої жалібні пісні. Ся печера віддалена на 200 кроків від міських мурів і є вилучена в широкім горбку, що кінчить ся незамітним спадом до півночі.

На заході від неї тягнесь оживлена улица. Ся обставина потверджує припущення що до положеня Голгофти, бо Римляни звичайно карали проступників при оживлених улицах і площах на пострах другим.

— Положеня Голгофти не є добре знане... Однак знана є подія, яка ста-

лась на Голгофті; подія, яка що до своєї величі і значіня є одинокою в історії людства.

»Праведник не може жити між безправними і тому мусить згинати задля їх злоби — се була гадка старинних філософів, і вона мала численні потвер-

дження в передхристиянській добі. — Щож дивного, що Христос вмер? Він був Апостолом Правди, тому неправда мусїла розпяти Його на хрест. Се вже нераз лучало ся, що великі учителі свою науку припечатували смертю...

Праведник вмирав за безправних, щоби своєю смертю промостити дорогу правді.

Проти Христа виступили дві партії: горді фарисеї, які не могли стерпіти ніякої

здорової, правдивої гадки, що противилась їх сьвітоглядю і зависені і захланні купці, садукееї, що обавлялись о свій інтерес. Злобні люди розпяти праведника...

Чим-же різнити ся подія на Голгофті від всіх інших жертв за людство?

Жертву на Голгофті належить ува-

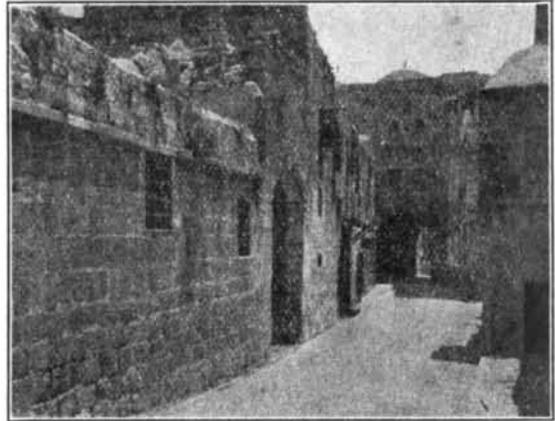

Суд Пилата і лук.

жати не за вчинок кількох злобних одиниць чи кляс, але за potwierжене вічного демонічного закона, що правда і добро між людьми не має місця; що огонь, меч і шибениця се найзвичайніші средства, коли ходить о їх нищене. Сам Син Божий potwierдив істноване сего вічного житєвого права і принявши на Себе понижене і смерть вказав дорогу і спосіб до його побореня.

Звернім ся тепер до громади людей, між якими відбуває ся трагедія борби зла і правди:

Публичний суд... Зійшли ся найвисші судії під проводом первосвященника Каяфа. Поставлено питанє: «Що задумус Рада зробити з Равві Назорем, що сіє між народом лихий вплив?» — Зачалась жива дискусія, однак її вислід був вже припечатаний наперед. Справді і в сій холодносердній кліці знайшлись ідеалісти, що не хотіли окуплювати кровію невинною інтересів своєї касты і народу. Нікодим і Йосиф з Ариматеї, що запалали великою любовою до Ісуса, старають ся впливати в його користь. Серед заколоту і ріжних гадок

Місце, де Прч. Діва стрінула свого скатованого Сина.

забирає слово найбільший тодішний політик — Каяфа: «Хоч би Він був і не винний, але Він стоїть в дорозі нашій політиці і шкодить нашим інтересам. Коли ми не справимось з Ним, то Його воля запанує над Сьвітом. Тому ліпше, нехай один згинє, як нарид має піти на дно.»

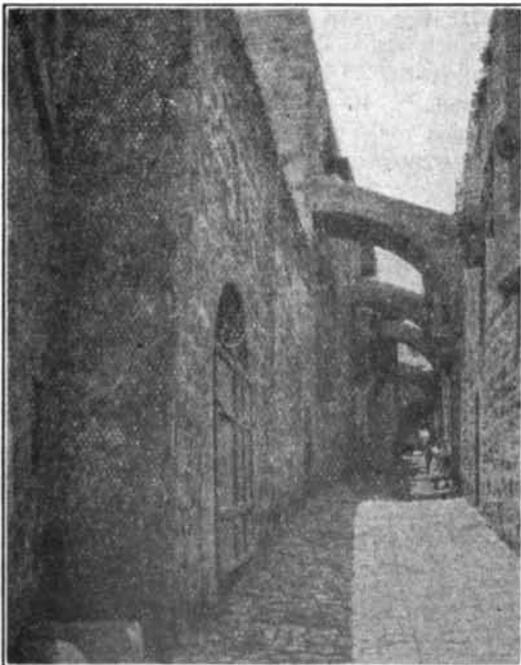
Політика інтересів, панованє демона виграло.

Що їх обходить правда, що добро, що навіть душевне спасенє? Власть є власть, а їй людськість мусить повинуватись.

І не було в сьвітї ніколи такої події, при якій яснійше показала-б ся побіда холодної, «реальної» політики над чистою і доброю волею. Радість за діявотаваня власти і інтересів і надія зиску злучила всі партії: фариसेїв і садукеев, а навіть двох могучих противників, Ірода і Пилата.

Повели Сьвятого з хрестом на покровавлених плечах....

Ще нині зовесь дорога, куди вели Христа, «Via dolorosa» (зн. дорога болізни). Не довша вона як 850 кроків, однак як богата в спомини і легенди... Християнська любов мірить її в нескінченність. На самім початку суд Пилата. Там намісник висказав свої памятні слова «Ессе homo» (зн. дивить — сеж чоловік) і тим хотів успокоїти товпу, опановану діаволом; потім старий лук в виді хідника, дальше місце, де Марія зімліла, поглянувши на свого скатованого

Місце, де сьв. Вероніка подала Ісусови хустянку.

Ісус паде перший раз під тягаром хреста.

Сина, що впав під Хрестом; даліше місце, де Вероніка подала Ісусови хустину, даліше знов місце, де жид Агасфер з великої ненависти до Христа копнув його ногою, а за се мусить вічно блукати по світі, щоби і в смерті не знайти спокою.

На Голгофту прийшли о 9. годині перед полуднем. Ту відбулась страшна подія. Її жорстокість годі собі навіть представити. Чи ж диво, що сонце стемніло і сям дало доказ, що земля не варта сего, щоби пити його лучі... Темрява вкрила землю, а сам Бог відвернувся від неї.

Людська часть трагедії на Голгофті скінчилась. Однак у вічності вона повторяєсь і тягнєсь даліше як жерело нового життя, як ознака Божої любови до одиниць, племен і народів.

Чи нині не видко відблиску мук з Голгофти, як прообразу борби правди з неправдою, як ознаки Божої любови і злобних протизмагань діавола? Чи і нині не друкь ся народи, у яких фарисейське

справованє зовнішних функцій обрядових є строго перестерігане, о одіж своєї жертви? Чи через немилосерний пролив крови, убиванє невинних дітей і жінок, не розпинають вони знова Христа, ділом зневажаючи всьо, що устами дотепер прославляли?...

«Ліпше нехай згине один, як має згинуту цілий нарід» — сказав злобно Каяфа. Однак в тій страшній злобі проявилась Божа всемогуча Воля і Любов. Один згинув, але спас народи... Не надармо потряс сьвітом розпучливий оклик Христа «Боже, Боже, на що Ти мене оставив?»

Божа премудрість покермувала так, що найбільша злоба і підступна хитрість перемінилась в найбільшу правду сьвіта:

«Нехай вмре один, щоби жили міліони...»

Каяфа після людського осуду тріюмфує, однак у вічності і в памяти історії є він признакою проклятя, а осуджений ним і проклятий Христос є жерелом спасеня для цілого людства.

Смертію смерть поправ... Жертвою смертною дав жите безсмертне... І розвіялась темрява, а настало сьвітло...

Як дорогим, як живим образом є для нас Голгофта, для нас Українців, народу проклятого фарисеями і садукееями і Іродами — царями, що засудили нас на смерть, щоби спасти свої інтереси. Живого духа запирають, правду заковують, живцем хочуть закопати здоровий орга-

Ісус паде в третє під хрестом.

нізм до гробу... О як дорога для нас Голгофта, ся одинока зьвізда нашого спасеня.

Задивившись в образ Голгофти ідуть на муки і смерть найліпші сини нашого народу, кладуть жите наші Владики, наші старці, молодці, жінки і діти, щоби своєю кровію окупити побіду справедливої справи, щоби повернути безграничну любов в сьвітї, як мірило Божого правління.

На пролитій крові виростуть цвіти любови, бо як каже Апостол, що не має ніхто більшої любови, як той що жите своє кладе за друзів своїх.

Наш нарід, наша любя Україна воскресає! В терпіннях знаходить ся спасенє. І в тих страшних терпіннях, які тепер переходить наш нарід, не треба видіти Божої кари. Ні, велика ласка спала на нас, бо Бог в своїй великій Премудрости і Доброті допустив, що наші сини ллють кров, жертвують жите своє за спасенє і жите других. Чим більші жертви, тим наші ідеали кріпшають.

Наш нарід вступив в нову добу Християнства. Воно не є для него наукою, або релігією; воно є для него ділом і житєм. Воно вказує ціль життя і смерти. Жити на се, щоби чисто і спокійно вмерти для ідеї, яку вказав нам Господь.

В найприкрійших часах життя нашого народу ми бачимо великий підєм релігійного духа, ми бачимо як ідейні змага-

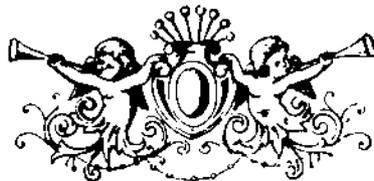
ня кріпшають, а всі атеїстичні, безбожні елементи, які можна зачислити до товпи, що кричала «разни, разни Його» никнуть безслідно... Цілий організм народний кріпшас, бо ним заопікував ся сам Бог.

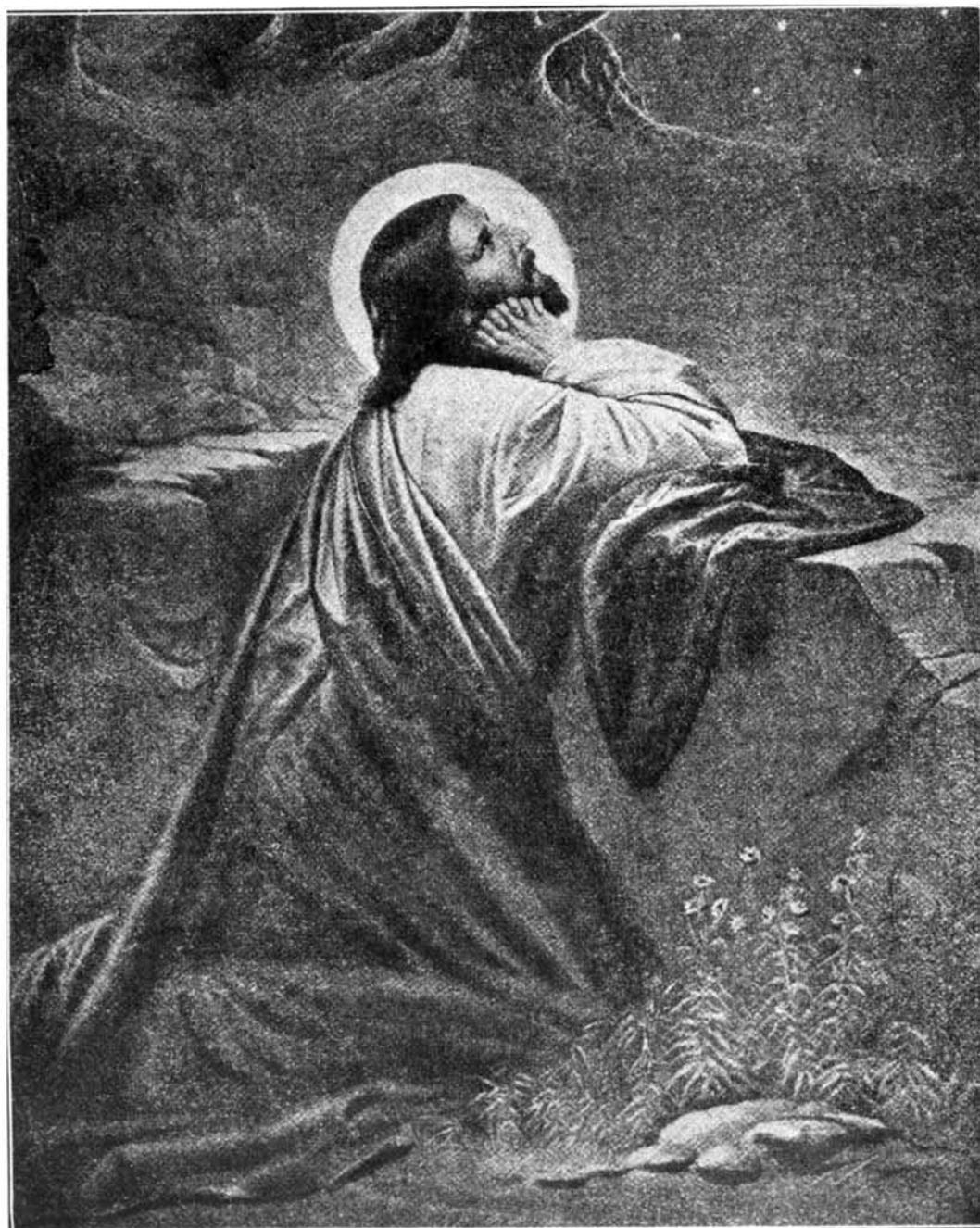
Лише дальше стіймо при Бозі, а не зашкодить нам ніяка «реальна політика злобних ворогів. Без ліяких компромісів з фарисеями і садукееми, лише звернімо всі надії на Бога, а Україна воскресне! Божі цілі мусять ввійти в жите. Правда мусять побідити. Помимо світової хитрости і злоби, нарід, який є сильний і дозрів до життя, буде жити і вийде побідно. Віру в ту побіду скріпить у нас Голгофта. Під Божим покровом хай збересть ся весь український нарід, а Бог в нагороду за його терпіння поведе його до воскресеня.

Недавно в правлячих кругах наших найбільших ворогів виринула така гадка: «Ми не сьміємо допустити, щоби український дух кріпшав задля пожертвованя синів українського народу; ми не повинні робити йому мучеників.» Чи не є се демонська хитрість, що хотіла би перебічи Божу Всеумудрість? Однак коли Господь приймає наші жертви, то се є знак, що хоче нас спасти. Наша надія в Бозі.

Голгофто — Голгофто, у тобі спасенє Українського Народу!

Г. З.

„Боже, Боже — на що Ти мене оставив?“

Вінець слави мученикам.

ПРЕОСЬВ. С. С. ОРТИНСЬКИЙ,

перший руський католицький Єпископ в Злучених Державах Америки.

* 26. січня 1866. р. — † 24. марта 1916 р.

День 24-го марта 1916. р. став ся найболучіишим днем для цілої американської Руси-України. Народови, прибитому європейською різнею народів і муками своїх родин, рознесли телеграфи і часописи страшну вість: Помер Владика Ортинський. Перший руський Єпископ в Америці, провідник народу, знанні і дорогий всім Кир Сотер, помер. І рідко знайшов ся хто, що повірив відразу сій вістці. Кождий відганяв від себе марєво дійености, бож Владика ще перед кількома днями тішив ся добрим здоровлем. ще перед тяжнем держав міцною рукою керму всіх церковних і народних діл... Однак сталоє... Коли сумно загомоніли давони катедрального храму, не було вже сумніву, що Батько українського народу в Америці попрощав ся з тим євїтом. Страшний плач серед ближшого окруженя Достойного Покійника був вимовним знаком для чисельної громади філадельфійських Українців, що з тревогою споглядали на єпископєску палату. Сталоє! Нехай буде воля Божа! Однак не хотів погодити ся з дійеностию наїд українєвїи, що так сильно любив свого Архипастира. Страшний жалєсний плач розносив ся в кождїй закутї Фїладельфїї, де лише аїקות Русини-Українці, а коли сумна віетка рознеслась по інших місцевостях, то не було одной душі, якої не обняв сердечний жалє по стратї великого і їєїлїального проповідника Слова Божого. Навіть чужї люди, а що більше вороги плакали... Дивне диво! За життя було так много противників, а як вмер — то в народї настала така розлука, певачєб кождому з них вмер рідний батько. Совієть обїзвалась і осудила, чим був для нашого народу бл. п.

Кир Сотер. Наїд сердечно бажав в душі хоч ще кілька лїт життя для свого Владика, щоби мїг йому віддичитись за його доброту для народу, за його посєвяту для него. Однак не судилоє се йому. Владика пішов по нагороду до Того, кому служив ціле житє, і в якого Імя принїє себе в жертву для народу.

Житє і діяльність*).

Покійний Владика С. С. Ортинський родив ся дня 26. січня 1866. року в селї Ортиничах, пов. самбірєського, з старого українського боярєського роду Лебедїв, що осїв на Ортиничах і пієля давного звичаю став звати ся Ортинським. Рїд Лебедїв Ортинських був в давнинї дуже могучий і мїж иншим був також фундатором обители оо. Василїян в Бучачи, а в части і в Добромилї. Рїд сєї є так старинний і славний, що бл. п. Сьв. Отець Пїй Х. іменуєчи Преосьв. Кир Сотера першим руським Єпископом для Злучених Держав позволив, щоби старий герб славного українського боярєського роду Лебедїв був також гербом першої католицької Єпархїї русько-катол. обрїду в Злуч. Державах, подїбно, як герб графів Шєнцєвських став гербом Митрополїї галицької і Архїєпархїї львівєської.

Рїд Ортинських мїг також в Австрїї дійти до більшого значїня, однак отець покійного Владика, Іван Ортинський був вдоволений тими скромними обєставинами, серед яких жив і в вели-

* Коротка житєснь бл. п. Владика Ортинського, списана на підставї дат, зібраних Впр. оо.: Й. Чаплинським, В. Держпрукою і В. Петрівським.

кій набожності виховував з своєю благородною дружиною, Марією з роду Кульчицьких, свої дочки: Ангелу, замужню за Михаїлом Кульчицьким в Бикові, пов. Самбір, Марію Магдалину, Стефана, Йосифа і Марію, замужню за о. Симеоном Чижовичом, парохом Лузика, перем. епархії.

Родина Ортинських була загальнолюблена,

Отець бл. п. Преосвященного Владика Сотера звертав особливу увагу на релігійне виховане своїх дітей. В його хаті не було місця для часописів або книжок, що забруджують людську душу, а коли часом заніс хто щось такого до його хати, то така книжка або часопис йшла на підпал. ■

Тому що мати бл. п. Кир Сотера була хоро-

Бл. п. Преосв. С. С. Ортинський, перший русько-католик. Єпископ в Америці.

так що до хутора Івана Ортинського часто загощували сусіди, як граф Лось з Цішків, гр. Борковський з Глибокої, князь Сулковський з Гордович, а частим гостем був також граф Іван Шенцицький, з Придбичи, отець Екед. Митрополита Андря.

вита, а її найстарша дочка Ангела вийшла дуже скоро за муж, то веденням господарства і опікою над рідницею займала ся сестра покійного Владика, Марія Магдалина. Вона сповнила свій обов'язок сестри-опікуни дуже совісно. Нерідко читала вона життєписи Святих і розбуджувала ще

більший огонь любови до Господа Бога в серцях своїх братчиків. Під вражінем тих набожних читав маленький Стефан, пізнійший Владика Сотер все заявляв, що радби проллати кров за Ісуса Христа і піти в далекі краї навертати поган до світла Христової науки. І Господь вислухав набожних зітхнень невинного хлопця.

Коли Стефанко, пізнійший Владика, підріс, відвезли його родичі до шкіл оо. Василіян в Дрогобичи, де мали вони низшу клясичну гімназію. В школі ще більше заяснили чесноти пізнійшого Владика. Він ратував бідних хлопців, сам уладжував для них грошові збірки і ділив ся з ними послідним, що мав. Він мав глибоко вкорінене почуте справедливости і не раз обставав за своїми товаришами, над якими учителі безпідставно збиткували ся. Пильність і трудолюбивість в гімназіяльних студіях звернули на себе увагу всього учительського персоналу і вже тоді робили йому всі найкрасні надії на будуче. Однак посів релігійної ревности, винесений з рідної хати, змагав ся в молодій душі з такою силою, що ще перед укінченем гімназії многонадійний молодець вступив до монастиря оо. Василіян. Се було 3-ого лютого 1884. року. Молодий аспірант монастирського жити мав тоді всего 18 літ житя. З високими спосібностями духа, з кріпким здоровлем і принадною поставою міг надіяти ся в публичнім житю чималого повождження. Однак внутрішнє покликанє було сильнійше; воно казало покинути світське еусту, а посвятити ся праці над спасенєм своєї душі і других. Вже 25-ого вересня 1885. року аложив він звичайні обіти і посвятив ся цілою душею науці богословській, бажаючи стати якнайскорше священником і монахом-місіонарем. Богословські студії кінчив молодий монах в Кракові у «Вишній теологічній школі оо. Сзуїтів». Ця школа мала доволі голосну славу. Сюди приїздили на науку аспіранти священства всіляких народностей; навіть Італійці, які мають у себе прехорошо впоєжені науки богословські заведеня, залюбки приїздили до краківської вишньої школи на науку. Хоч як трудний є курс схоластичної філософії і теології, то для молодого Сотера (таке ім'я прибрвав собі в монастири) не справляв він найменших труднощій. Він скінчив науку з дуже добрими успіхами, добувши степеня доктора теології, який однак в чині оо. Василіянів не уживавсь.

В часі студії аложив торжественні обіти дип 1. січня 1889. р., а дия 18-го липня 1891. р. ординавано його на священника.

Широкі відомости з богословя догматичного, що їх придбав собі о. Сотер, не були однак сею головною підставою, на якій мала оперти ся опісля його публична діяльність; його манила місіонарська праця і то прямо тому, що в глибокій його душі спочивала іскра Божого натхненя, що ждала на хвилі, коли запалить її добра воли і охота поширяти Христове царство між своїми земляками. Ця іскра, сила проголошуванаго слова, могутність порівнянн я неність представлення широко рознесла ім'я молодого священника між своїми і чужими. Від ранньої молодости в кождім його слові пробивалось чувство горячого патріотизму і широкого народолюбства. Його праця як місіонарсько-патріотичного пропатора припала на час горячої борби українського руху з московським ренететвом, яке стреміло до засимільтованн нашого народу. І в тій то борбі пок. Владика положив неопінені заслуги. Своєю огнистою бесідою поривав Він за собою молодіж, поривав питомців духовного семинаря, і загірав їх до витрвалости в борбі о українську і католицьку ідею. Вищі духовні і політичні круги почали кривим оком дивити ся на діяльність о. Сотера, однак Він собі з того нічо не робив. Де треба було стати в обороні широких селянських мас перед польсько-шляхоцькою кормитою, де треба було стати до борби з москвофільською азвою, там о. Сотер все був перший. І за його тепле серце, за його шире слово нарід нагородив молодого місіонаря великим довірем і любовю. Де лише зявив ся о. Сотер, там юрбами плив нарід, збиралось священство, сходилась світська інтелігенція. Він став ся любимцем народу, але і любив вже Він і свій нарід. В його обороні не звалав на нічо, так що раз дістав ся аж перед Суд за «політичну провинку». Вагалі шляхта, а особливо москвофіли переслідували його на кождім кроці і ще в Америці обкидали його підлим очерненнями і лайками.

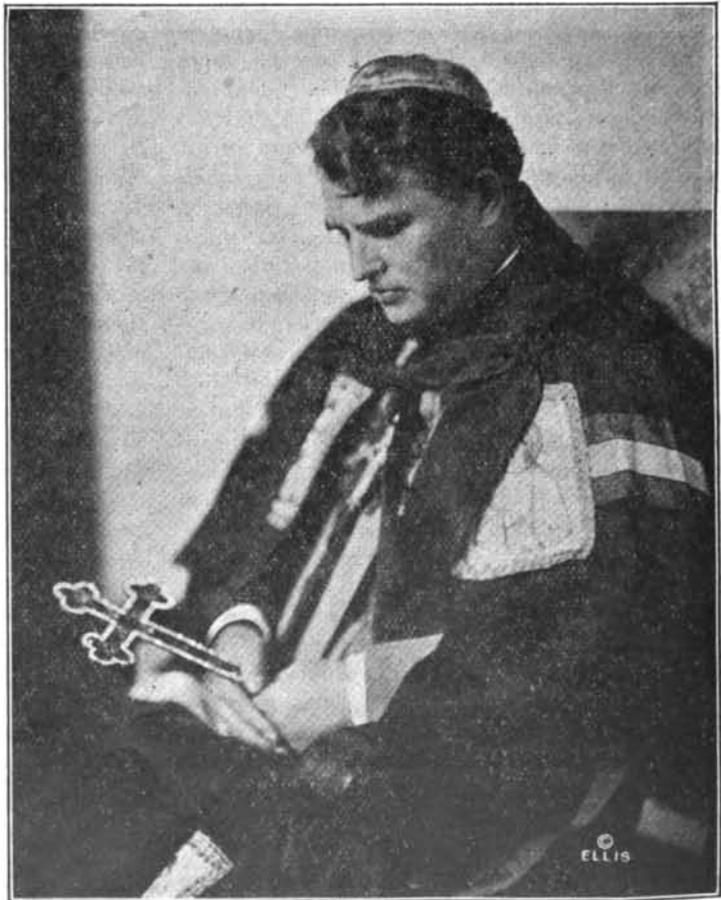
Однак місіонарська діяльність в Галичині не вимагала так много посвятити. о. Сотер бажав ще більшої праці. Тому в 1906. р. звернув ся Він до своєї Власти, щоби позволили йому поїхати на місіонарську працю до Бразилії. Його волю сповнено, однак коли о. Сотер студіював ще якийсь час у Львові прийшла вість, що Апостольська столиця на представленє нашого Митрополита Шептицького рішила дати для американських Русинів Єпископа. І Єпископом, першим в Америці, став любимець цілого народу, о. Сотер Ортинський. Іменовано його і прекопі-

зовано дня 26-ого марта 1907. р. а консекровано дня 12-ого мая тогож року.

Весь нарід приняв сю вістку з великим одушевленем, бо був переконаний, що відповіднішого і спосібнішого кандидата другого не було. Також на американській Русі-Україні настала велика радість. Отсе зближав ся український Мойсей, що мав спасти нарід від загибели. Почались горячкові приготования до повитаня. Усе съвященство злучилось разом і дня 27. серпня 1907. р. повитано першого американського Владика серед небувалої торжественности в Нью Йорку.

Однак на американській землі почалась тяжка епоха діяльности покійного Владика. Бже на самім вступі між руським народом поробились партії, з яких кожда хотіла назвати Владика «своїм», а Він був для всіх. Почалась ворожнеча. По друге Рим надаючи американським греко-католикам Епископа, не дав йому повної власти і видав булю, яка станула першою колодою в роботі Великого Покійника. Проти булі почалась борба, якої много штихів звернулось проти самого ідейного і енергічного молодого Архісрея. Появили ся прямо отверті закиди, що «Ортинський хоче златиншити наш обряд», однак се була злобна видумка, бо пок. Владика любив свій обряд до переседи, а про се найвимовнійше свідчать ворожі виступи айришських епископів проти Покійника і їх завзятість в забігах, щоби не допустити його до повної епископської власти. Красші часи настали аж в 1913. р., коли то Владика дістав з Риму повну юрисдикцію: Тоді то почалась його горячкова робота над упорядкованем дісцезальних справ, над згуртованем съвященства, піднесенем шкільництва і т. д. Однак ще і ту ставили йому великі перепони, таки свої. Серед нашого народу, який викривив і споганив американську свободу зачали нуртувати ферменти, що затроювали здоровий організм. Сї то ферменти, шумовине народних виродків, затроювали якже також покійному першому русько-американському Архієрєви. Яке би діло не за-

чав, хоч не знати як патріотичне, красне, внесле — сейчас зверталась проти нього ціла їдъ звироднілих одиниць, що старались те діло опоганити. Тож жите покійного Кир Сотера в Америці се було правдиве мучениче жите. Що хвиля, то нова колода, що хвиля то нова прикрість. Мабуть не мав покійний Архієрєй одної радісної хвилі, хиба ще тоді, коли знайшов ся між Сиротами в величавім Сиротинци, який засновав своїм мольним старанем. У маленьких сиріт мав щирих другів — а більше здась в нікого. Америка край надто вибуллого соїзму, щоби загал братав си з чоловіком, що вимагав праці і пожертвованя... А все таки покійний Кир Сотер доконав великих діл і то майже сам, без нічисї помочи, а нераз проти всіх. Деякі закидали йому надто велику самостійність, однак певною є річю, що як би Він був сам чого не зробив, то ніхто за него сего був би не доконав. До самого кінця, помимо всіх

Прєсєвящ. Владика — недовго перед смертю.

хуртовин і бур видержав кріпко і вмер такою тихою сьвятительською смертю, яка призначена Богом лише для великих Богоугодників. В повній силі зачав Покійний місяч в Філадельфії. Ще в суботу виголосив чудну 2-годинну проповідь в церкві і то з небувалою силою і запалом. Закінчив її зазивом: «Помолім ся за того, котрий з нас перший вмер». Нарід молив ся, і не знав, що молити ся за свого Золотоустого, Натхненого Проповідника. Перестудившись і перемучившись на проповіді занедажував на запалене легких, а на другу п'ятницю 24. марта, в полудне віддав Богу свою несорочну душу. Покійний Владика захорував рівночасно на запалене жолудка, тому лічене було утяжливе. Все таки перебіг був вдоволяючий. Високий Пацієнт ще 2 дні перед смертю сам голив ся. Однак прийшла нещасна п'ятниця; о год. 10 рано стан здоровля дещо погіршив ся, а пів до 12. год. в полудне Владика вже не жив. Вмер як би заснув.

Похорон бл. п. Преосьв. С. С. Ортинського.

Коли окружене дещо відійшло від страшного удару, який їх стрівув, почались приготовления до сумного обряду-похорону. Тлінні моці Дорогого Покійника забальзамовано і перенесено з горішнього помешкання до партерової сали для народних відвідин.

Першу панахиду відправлено в п'ятницю вечером в келії і в храмі. Нарід якраз зібрав ся на молебні за здоровле свого любого Батенька, а ту прийшлося молити ся вже за його Душу. Крик розлуки поїв ся між нещасним ошученим етадом. Ніхто не був в силі успокоїти народу, для яких Покійник був вєм. Цілу ніч єпископська палата була окружена непроглядною масою людей. Засидно напливали сьвіжі ряди, товпились коло вузких доріг, щоби чимкорше дістатись до келії, своїми очима перекопатись про страшну дійсність і ще в останнє подивитись на знані в так дорогі кождому Філадельфійцеві ризи. Зачалося читанє псалтирі, яке тривало до рана. Уже в п'ятницю вечером почали зїзджатись сьвященники, між нимишнїми прибув Впр. о. П. Понятинин і Веч. о. М. Кінш, бувший єпископський секретар.

* * * *

Ранним ранком знова зачалося збирати громадно люди так що катедра на ранішних Богослуженнях була заповнена. — Філадельфія прибрала сумний вид. Всі українські доми укрились

чорними стятами. Улицями пересувають ся пригоблені постаті, які не можуть погодитись з сумною дійсністю. — Українські, австрійські і німецькі товариства відбувають наради над приготовлениями до похорону. Духовні і сьвітські достойники надають кондоленції і заявляють що до участі в похороні. Надіють ся Преосьвященого Владика Н. Будки з Канади. Вечером відправлено в катедрі Панахиду, по якій Веч. о. В. Петрівський промовив до зібраних парохіян. Храм і келїю приукрашено чорними і біложовтими застелами. Під вечер наложено на Дорогого Архипастиря ризи. Вбрано Його в ризи, мережані в українськїм стилі, бо такє було бажанє Покійника. У ногах вложено вінець сьвіжих цвітїв, біля жезл і мітру, а в руках дорогоцінний хрест. Вузким коритарем нескінченими рядами входять засумовані люди, щоби в останнє віддати поклін дорогим Моцям.

Перенесенє тлінних моцій до катедри.

На неділю припав початок похоронних обходів. Катедру, улицю і площу залягла непроглядна тьма народу. На дворі сьвітить ясно сонце. На Великій Службі Божій виголосив о Дорогим Покійнику горлячу проповідь Веч. о. А. Пик. Вечером мало відбутись перенесенє Домовини до церкви. Около 5. год. по полудни надійшла пішки френкфордська громада з своїм парохом Веч. о. В. Петрівським, сьпівуючи страстні пісні. Підчас коли перед палатою уставляв ся похід, шад Домовиною зачалась пращальна панахида. Розпочав її Впр. о. Архідіякон Н. Підгорецький з Нью Йорку при вєспівучеті Впр. оо. В. Петрівського, В. Стецюка, А. Пика і М. Туринського. У незвичкій келії находилась родина незабутнього Покійника: сестра Марія Магдалина, брат Йосиф Ортинський і сестрінок Еміліян Кульчицький, біля них Його найблизші: Сестри Ч. сьв. В. В. і весь Сирітський Дім, Григорій Заячківський, від ред. Америки і Провідія. Співив ясклібно катедральний хор під управою А. Ієли.

Між палатою і катедрою утворено шпалір, який творили українські Строчї Стрільці, які прийшли віддати останню службу своєму Ініціаторови і англійські лицарі «вайтис». Пів до сьмої зачав ся похід-перенесенє тлінних моцій до церкви. Наперед ступали сироти з цвітями, відтак рідня і сьвященники несли домовину, за домовиною сироти несли віко, а за ними йшли Сестри Ч. Сьв. В. В. з сиротами і весь наїрід. Входить до катедри. Цілий храм потону в невимовнім болю.

З хору чути сумний гомін похоронного маршу, який однак заглушує одно загальне риданє, що не має стриму. Домовину винесено на підвищений поміст. До парастасу стало шістьох священиків. По відправі виголосив проповідь Впр. о. Н. Підгорецький, що коротко перейшов ціле мучениче житє Покійнича в Америці. Опісля цілуніч відбувано молитви при асисті великого числа Братів, які що кілька годин по черзі змінювались.

В понеділок перед полуднем відправлено чотири Служби Божі за упокій душі бл. п. Кир Сотера, а вечером відслужено Парастас. Проповідав Веч. о. Е. Сидоряк про провідні ідеї церковно-народної діяльності Преосв. Кир Сотера.

В вівторок з рану відправлено Служби Божі, а вечером Парастас. Проповідував Впр. о. Л. Левицький про діяльність і заслуги Упокоєного ся Владика. Тліні моці лежали в церкві аж до четверга. Зі всіх сторін далекої Америки зіджались прочани, щоби ще в останнє поклонитись Великому Покійникови. Катедральний храм прикрасив ся цвітами і драперіями на великий празник — празник пращаня свого Князя. І здавало ся, що весь сум і весь біль, що шарпав душу і розривав серце нараз теper перемінив ся в закамєнілі цвіти білі, як леминні сльози сиріток, червоні як кров мучеників, багряні, як палючі сльози-рубінні замученого серця. А се все в зелених рамах листя і пальм, неначе надії, що і нам вкоротці прийдесть відійти в ту саму путь, з якої вже нема ніколи повороту.

Посеред моря цвітів, посеред пальмового гаю спокійно лежав Покійний Владика. З посеред кадильних димів Його лице тихо усміхало ся до своїх вірних, а Його німі уста в останнє неначе шептали слова потіхи і радости.

Дорогі моці лежали в домовині з бронзу. Князь нашої церкви лежав в масетаті смерті в чудних ризах, вишиваних українськими мережками, які предложили в дарі Сестри Василіянки при повороті Владика з Риму в 1913. р. Сі вишивки будуть свідчити перед Господом, що Покійний в ні одну хвилину не забув на свій нещасний варід, який Він так полюбив і за який Йому пришло ся стільки страждати. На голові Владика сїяла самоцвітами Його мітра, що за жити перемінвала ся для Нього в тернєвий вінок. На пальці блєстів перетень аметист, який заложив на шалєць Покійникови Папа Пії Х., коли називав Його Єпископом для Злучених Держав. У руках держав золотий хрест вшєдкований самоцвітами.

Похорон.

Властивий похоронний обрид почав ся в середу вечер 29. марта. Під проводом Впр. о. Л. Левицького в сослужєню численного священицтва почали ся відправа Архієрєвського похорону, яка трєвала до 11. год. в ночи. Підчас відправи виголосив прашальне слово від сиріт Впр. о. М. Кінаш. Іменем сиріт прашав проповідник Батяга і Опікуна, а іменем Владика сиротятя, які лишив тепер і поручив старанням цілого нашого народу.

Соборна Служба Божа.

Дальші похоронні відправи почались в четпер о годині 5-її рано Службами Божими, які відправлялись без перестанку аж до год. 10-ої перед полуднем. О год. 10-її почалась Велика сьпівана Служба Божа, до якої станули Впр. оо.: Дзубай, Чопей, Їорзо, Гануля, Улицький і Голешняк; діяконували Впр. оо. Левицький і Чорняк. До асисті стали численні священики. Підчас Служби Божої сьпівав чудно від управою п. А. Ієли хор дякоучитєлїв, які зіхались з цілої Америки, щоби з душі сповнити сю сумну прислугу.

Достойники і гості.

В церкві помістились лише делегатиї, між якими були деякі з дуже далеких сторін, як з Шикага і Канади, і священицтво, Преосв. Владика Н. Будка з Канади, і сьвященство, Преосв. Владика Н. Будка з Канади не міг прихати задля перепон. З чужих церковних достойників прибув Апостольський Делегат з Вашингтону Ексц. Іван Бонзано, філадельфійський Архієпископ Ексц. Прєдєраст, філадельфійський Єпископ Мек Корт заступник Кардинала Фартея з Нью Йорку, Монсїньор Лявел, єпископ сирійської церкви Ясбек, Монсїньор Мек Девіт з Філадельфії, много інших достойників і понад 200 священиків римського обриду. З євїтєвських достойників явились: І. ф. Гривіч в заступстві австр. угор. амбасади в Вашингтонї, філадельфійський конзуль др. Ерн. ф. Петєрфі з цілим штабом конзулярних урядників, німецький конзуль др. Стоббе і цілий ряд прєдєставитєлїв всяких організацій і товариств.

Точно о год. 10-її зачалась Служба Божа. •

Прашальні промови.

По Євангєлію апостольств трогаточу бесїду Впр. о. Йосєф Чаплинський. (Сю бесїду подаємо на нашім місци.) По сїм прашав Владика Впр. о.

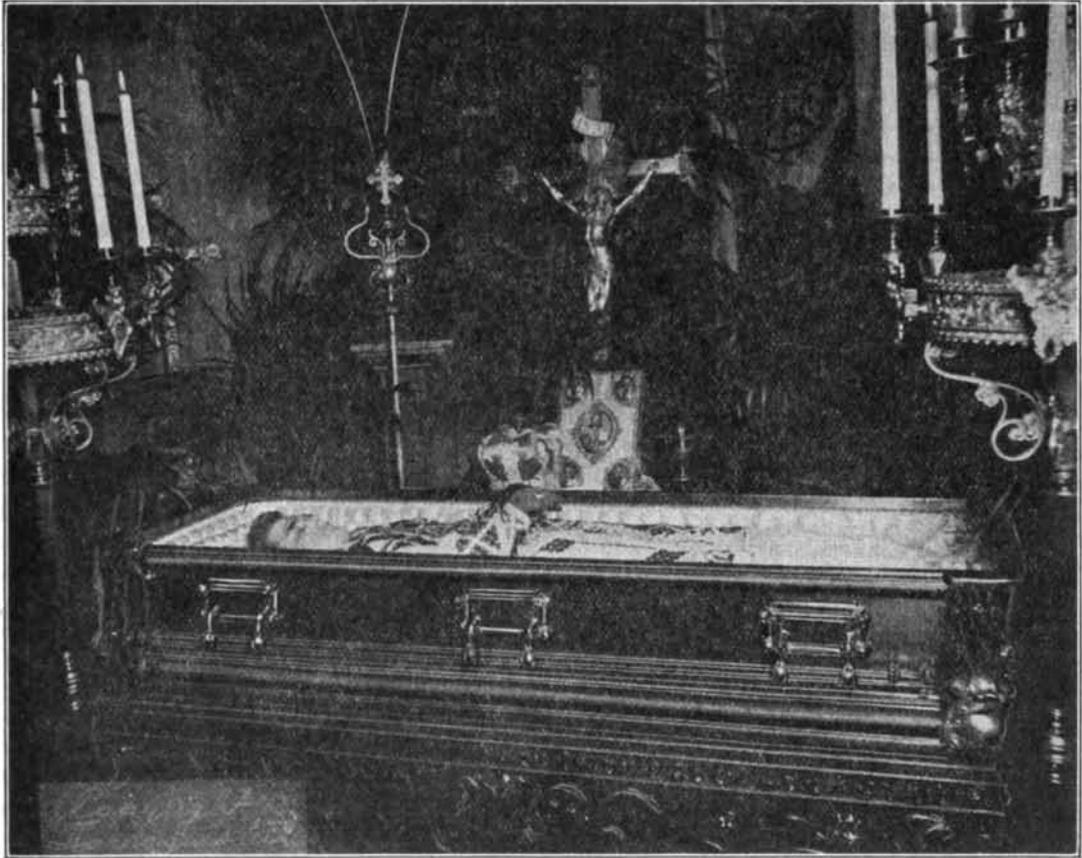
В. Горзо. Він представив діяльність Владика як незрівняного учителя і добротливого судії. По тих пращальних промовах наступило благословенє мощей Покійника, довершене всіми церковними Достойниками.

По сїм промавляв Монсїньоре Лявел з Нью Йорку. Сей американський пралат з щирого серця виляв цілу низку похвал на адресу Достойного Покійника. Він заявив, що знаючи Владика особисто полюбив його цілим серцем, але не лиш

Похоронний похід.

По Службі Божій наступив обряд послїдного цілованя, а по сїм став формувати ся величавий похоронний похід, щоб в послїдне відпровадити тіло Покійника до каплиці в Монастири і Сиротинци в послїдну гостину перед відходом в дорогу вічності.

Неначе само небо хотїло озолотити сей послїдний хїд Покійника тою путею, якою Він за житя

Владика в домовині.

Його але також Його пляни і заміри. Він назвав Покійного українським Мойсеем і тому пам'ять Його повинна бути для Українців сьвятою. Відтак достойник сей запевнив руський нарід про прихильність до него всего католицького сьвященства і вїзав його до єдності і спільної праці на славу Божу. По сїм Впр. о. Н. Підгорецький дякував всім Достойникам за послїдну прислугу Покійникови і запевнив, що в слїд «Кир Сотера» піде ціле молоде покоління.

стільки разів переходив. Попередного дня цілий час падав дощ. В сам день похорону небо засунуло ся важкими опонами сїрих хмар. Та коли серед голосїня катедральних дзвонів став з сьвятинї виходити похоронний похід, а відділ Українських Стрільців під проводом свого кошового Гайдамахи на своїх раменах виносив на двір дороги Моцї, нараз ясне сонце продерло оловняні опони і осїяло відчинену домовину.

На улиці уставив ся рядами кількатисячний

зібраний наряд. Хор заспівав могутче «Святий Боже» Нижанковського, в воздуху замаяли хоругви і похоронний похід повали пустив ся в останнєму путь з церкви до Сиротинця.

Се був похід, якого ще не бачено ніколи в Америці. Сеж в перше Українці ховали свого Владика. Сотки апаратів фотографічних і фільмових ловили кожний рух походу, щоби його увіковічити. На переді походу йшов хор співаків, який постійно співав жалібні пісні ріжних композиторів.

За хором поступало все наше і латинське священство довкола домовини, перед якою несено великий портрет Покійного. По обох боках домовини поступали сирітки в білих одягах з чорними лентами через плече. Така була остання воля Покійного. За домовиною делегация фракфордських Брацтв несла терневий вінець з написею: «Первому американському Мученикови Епископови Стефанови Сотерови Ортинському». За вінцем поступала Родина Покійного і всі визначні учасники похоронного обряду, а за сим довгий похід вінців і китиць цвітів і непроглядні маси народа. Вєі філадельфійські Братства і Товариства в жалібних відзнаках творили по обох боках вулиці шпалір. Велика маса цвітів робила на всіх велике вражінє, так що деякі англійські часописи подали, що кошт похорону виносить кількадесять тисяч долларів.

Прощанє з Сиротинцем.

Коло сирітського дому похоронний похід задержав ся і Січові Стрільці внесли тіло Покійного до каллиці в Сиротинці. Ту поблагословили тіло католицькі достойники на вічну дорогу і відправили короткий молебен. Сироти умлівали з жалю, коли в останнє випроваджали свого Батенька з свого приюту. Опісля похід двигнув ся в дальшу дорогу і окруживши сквер домів вийшов з противного боку знова до катедри.

Зложеноє домовини до гробу.

Тут в бічній каллиці Св. Йосифата приготовано гробовець, в який зложеноє тіло першого нашого Епископа в Америці. Зачинено віко домовини, на яким в формі хреста находить ся в українській мові отєя напись: «Стефан Сотер Ортинський, перший руський католицький Епископ для Злучених Держав — уродив ся 29. січня 1866. помер 24-го марта 1916.

Домовину з тлівними мошами Покійника зачинено в другу мідяну домовину, а опісля ще і в

деревляну і спушено в муровану крипту під каплицею. Короткі молитви і домовина сховалась в холодну яму. А в ній лягло на вічний сон Серце, яке до останньої хвилини не перестало журитись долею нашого народу, яке до останка кривавило ся його ранами, боліло його горем і недолею.

Та в серцях українського народу, а передовсім філадельфійської громади, яка за короткий час навчила ся над міру любити і шанувати Покійного свого Владика і Батька, Він остав на все в живих. Він буде жити в серцях вдячного народу, буде жити в ділах своїх великих і незабутих, а філадельфійська громада буде беречи свого найбільшого скарбу і буде піклувати ся початими Покійним ділами.

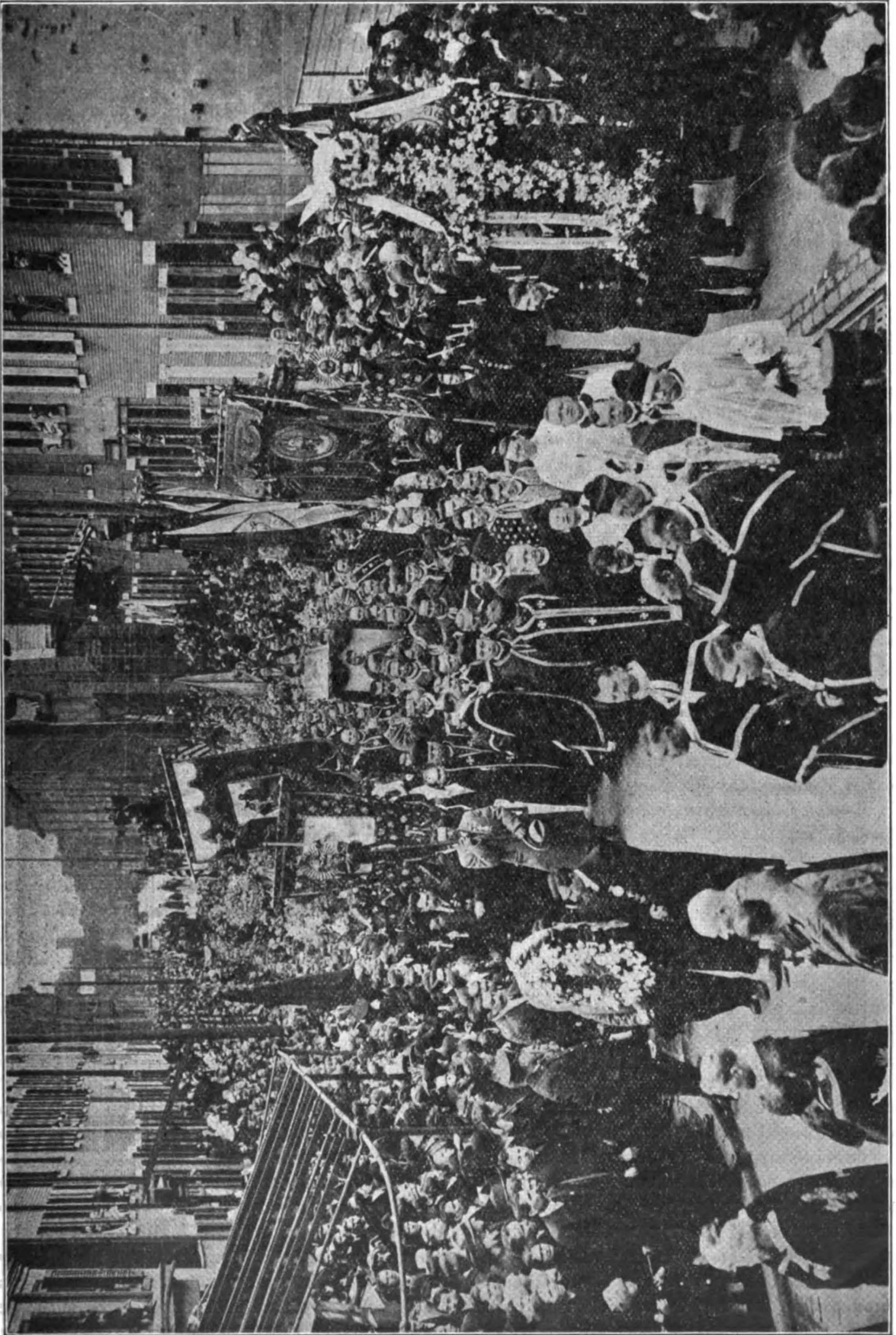
Днєсь на камені під яким лежить дорога всім нам Домовина нічого більше не видко лише цвіти, хоч правда не живі, бо єі зівяли, але на їх місце уставлено подібні штучні. До могили зі всіх сторін Америки зїзджають ся прочани, щоби хоч по смерти віддати поклін першому руському мученикови в Америці. І доперва по смерти стать першого Епископа в Америці прибирає світлу аврєлю слави, яка не згасне вже ніколи.

НИЗКА

щиросердечних уронєних слези, на домовину
Кир Сотера.

(Проповідь виголошена в катедральнім храмі в Філадельфії на похороні покійного Епископа Сотера Впр. о. Йос. Чаплинським).

Сумним, пресумним голосєм залунала вість, що закінчав свою житейську мандрівку Князь нашої Церкви, Сотер. Кожний, хто знав Його або чув про Него, питає себе мимохить: чи правда се, чи може привиджуєть ся у сні. Бо якже повірити в першій хвилині у таку нечаяну і проймаючу вістку, коли Владика тишив ся все зелізним здоровлєм, нечуваною енергією і трудив ся на церковно-народній ниві з такою ще молодечею ревністю і завязтєм. Ні... Бунтувала ся, напрасна думка — се неможливе; се обман!... Однак небивом вже заговорило і наше серце, защеміло тривожним прочутєм і у щєрть сповило ся тяжким болєм; вже й ось сльози покотили ся з очий наших, а за хвилину вже кожний з нас плакав такими гірєнькими сльозами, що здавало ся: не видержить серце такого болю. А ще за хвилину, понесли ся у воздуху прєстори проречисті зву-

Похоронний похід на вулиці Норт Франклін в Філадельфії.

ця церковних дзвонів, заплакали надмогилями стонами і заридали сирітськими жалями. Щож бо се?... Чиж се така неумолима дійсність?... Се отже не сонні мари, що лякають нас привидами тяжкими?

Помер Кир Сотер...

Помер у таку хвилину, коли то щойно поширила ся і справилася почва під Його невтомиму діяльність; помер у віці, коли Його великий дух ачав щойно двигати ся у вижін на крилах одушевлення і ідеалу; помер тоді, коли Його власні почини до великих діл ожидали Його справного проводу усвершення і викінчення.

Дійсно: страшна смерть і неумолима. Вона не спитала: кілька сердець людських задріжить з розпуки на сій новій могилі. Вона не ждала, аж поки велика українська родина попрощаєть сердечним словом свого Батька; їй байдуже, чи житеві помисля доведені до кінця... »Понад полем іде, не покоси кладе; — не покоси кладе, — гори: стогне земля, стогне море, стогне і гуде...» Падуть перед нею, мов слабка травинка цїсарські престолы, королївські скиптри, святительські мітри і жезли.

* * *

Покійний Кир Сотер родив ся в Ортиничаях, самбірського повіту, в Галичині дня 29-ого січня 1866-ого року. До гімназії ходив в Дрогобичи; скінчив її в монастири ОО. Василіян в Добромилі під проводом знаменитих професорів, ОО. Саутів, реформаторів ОО. Василіян. Виординований на священика 18-го липня 1891-ого року а номінований на Епископа дня 25-го марта 1907-го року.

Як питомця Його загально любили, бо був товариський, учинний і милий в обходженю, а до того веселої вдачі. Налезав до найспосібніших питомців, тому й то вислано Його на висщі студії богословські до Кракова, де й осягнув стелень доктора богослова.

Вже в часі своїх студій богословських дав ся пізнати як знаменитий бесідник. Стягав своїми проповідями в часі ваканцій велике число народу до церков, особливо у Львові. По скінченю богословя і зложеню всіх іспитів, мав право стати, як знаменитий декламатор професором реторики а пізнійше богослова, однак чув в собі так велике одушевленє до місіонарської праці, що посвятив ся виключно тільки проповіданю Слова Божого по місцях, устроюваних чи то по містах чи селах. Колиб винї поснитати всіх тих опечалених людей,

що приїхали з всіляких сторін Америки, щоби плакати над домовиною так нечаяно помершого Епископа, чи знають вони з краю сього запаленого, краснорічявого і невтомимого місіонаря, то багато з них здивувалоб ся, як таке питанє можна ставити? Цїлий загал нашого нещасного народу знає Його і не забуде, як Він відвідував наші міста і села, перемеряв цїлий наш край здовж і поперек і всюди наносив до парохіяльних громад огню ревности, одушевленя, поправи. Вже наперед оцінювало ся вартість і значінє устроюваної місї після сього, чи має на ній проповідувати о. Сотер, чи ні. Бо Його незвичайна вимова, постичний полет, опанованє матеріялу, чувство і жар виголошеня поривали всіх. Не дивниця отже, що по причині прикмет свого незвичайного талану мав о. Сотер величезську симпатію поміж народом, священьством і святською інтелігенцією. Нарід обожав Його, а патріотична інтелігенція цїнила Його спосібности дуже високо. А вже прямо був любимцем питомців духовного семинаря і учеників гімназіяльних. Його реколекції робили такий вплив на молоді душі і витискали на них таке нестерте пятно, що все з шкільного життя звичайно забувало ся, або байдужніло, — одні науки о. Сотера звеніли все свяжою і все новою чудовою гармонією в їх серцях. Бо був се великий місіонар, могучий майстер слова, ревний патріот, щирый син України.

І ніхто не здивував ся, противно, уважав за річ зовсім зрозумілу, що як оглядали ся за кандидатом на Епископа до Америки, вибір впав на о. Сотера. Кождий сього надїяв ся, тільки Він ні. Та що від обовязку служити Христовій справі ніколи не відхилив ся, з рожевими надїями на поширенє Божї слави між рідимцями-емігрантами прибув до Америки. Та становище Епископа між американськими українськими емігрантами, було незвичайно тяжке; тут треба було великого самовідреченя і посвяти, щоби побороти великі трудности і вирівнати шлях на будуче.

Однак Владика не упадав на душі. Як в краю, так і тут зачав ревну, місіонарську працю. Протягом девятьох літ персеївав Він чи не всі наші парохіяльні громади, всюди проповідуючи слово Боже. В многих місцях переводив сам цілу місїю. А вже найревнійше працював в самій Філяделфії. Хто з нас не знає, чим була Філяделфія девять літ тому назад? А нині найкрасше зрєганізована і найгарнійша наша парохія. Се овочі праці покійного Епископа. Він працював не як Епископ, але як наймолодший сотрудник; перший в сповідальниці, перший у відиравах а вже

найперший з проповідей, що ними прятягав великі маси народу.

Покійний Кир Сотер працював не тільки для народу як Єпископ і місіонар, але і для свого священства як добрий отець і голова дієцезії. Хто з нас, Вспр. і Всп. Отці не пам'ятає тих прехороших і повних духа Божого реколекцій, що їх покійний Єпископ майже кожного року сам подавав нам в часі Великого Посту? Хто з нас не тямить, як впрозумілий і сердечний був для нас всіх?

При своїх обов'язках єпископських і священничих, не забував ніколи на се, що Він Українець. До самої смерті лишив ся ширим сином своєї батьківщини; все радував ся її радощами і плакав її сльозами. Всі події старокрасві заповнювали Його ніжне серце; всі терпіня, що їх переходив наш нарід в часі великої війни, відбивали ся фатально на Його здоров'я. Він перший в Америці кликнув до нашої суспільности: «Дайте поміч і збирайте жертви на каліки, вдови і сироти в старім краю».

Ніхто з нас не завагас ся сказати, що покійний Кир Сотер був найбільшим добродієм і опікуном для сиріт в Америці. Найбільшу частину всього, що мав, клав на сей найкрасший жертвенник правдиво-християнської любови: Сирітський Дім. А щоби сей плід Його великого серця не змарнів, то спровадив СС. Василіянки з краю і віддав їм його заряд. Се були наймиліїші хвили в Його життю, коли у вільних хвилях загоєтив до Сиротиниці. Тут радував ся сиротами мов рідний батько. Пригортав їх до серця, не жалуючи їм ніколи щирого, сердечного слова потіхи і помочи. І мріяв тоді бл. п. Кир Сотер у своїй тихій келії як то Його діло видасть для рідного народу стократні плоди: як із сиріт дівчат стануть монахині-учительки по наших парохіях і будуть сторожити духа Божого; як з хлопчиків сиротят вийдуть священники, ревні місіонарі; як з прочих будуть ревні і чесні горожани і робітники на рідній ниві.

Вже майже тиждень ридас за великим Покійником цілий наш загал; він бо тепер наглядно бачить, кого стратила українська громада по сей бік океану.

Сьміло можу нині сказати, що в бл. п. Владиці ми стратили найревнішого місіонаря для народу, провідника для священства, щирого сына України, і найтеплішого батька-опікуна для світ. Ми стратили людину великого серця і не-

буденного робітника на ниві церковній і народній. Ціле жите працював Він для Церкви і Народу. І ся невсипуща праця підкосила Його здоров'я і жите; і тому то серед борби о ідеал впав як жовнір на босвищи-місії в Філадельфії.

За хвилину віднесемо Дорогого нашого Покійника на місце вічного відпочинку. Пора сказати Йому кілька прашальних слів.

Владико!... Владико!... Підведи ся із студеної домовини! Поглянь: кілька очей ронить щирі сльози за Тобою. Яка численна громада прийшла виражати Тебе у вічну путь. Підведи ся і поблагослови ще раз свій нарід, той нарід що Ти так щиро любив.

Не встаєш? Не відзиваєш ся? Як так, то нехай мої слабі слова заступлять Тебе.

Народе мій любий! Із сеї домовини я в послідне благословлю тебе, твої родини, твої діточки, твою працю і пригадую тобі вічно нову і вічно живу заповідь: нехай любов буде взаїмна між твоїми дітьми і нехай не буде роздорів, сварні і міжусобиць між синами одної Матери-Церкви.

Дітоньки. Не забудьте моїх наук, держіть ся віри сьвятої кріпко, не відступайте від неї, не зраджуйте її, шануйте священників ваших, любіть вашу Церков і горніть ся до неї.

Дякую вам за все, що дістав я в життю від вас, а особливо за сі хрести, що їх Всемогучий вашими руками нераз клав на мої плечі; вони пригадували мені безвпинно на мій обов'язок пастирський і викликували ще більшу ревність для Христової справи.

Не забувайте мене в молитвах ваших.

Прашай, прашай мій народе!

Я благословлю тебе...

Владико наш!... Батьку наш!... Золотоустий Єпископе!...

І ми пращемо Тебе!... Не забудемо ніколи Твоїх горячих, палких повних духа Божого прекрасних наук. Ти поривав нас Твоїм натхненням словом. Хто почув раз Твою науку, мусів полюбити Тебе. І ми Тебе полюбили і не забудемо Тебе ніколи. **»В пам'ять вічну буде праведник!«** Золотими буквами буде записане імя Твоє в історії Церкви нашої і Народу. Пам'ять Твоя во

вік жити-ме між нами. Може часом ми Тебе не
уміли зрозуміти, але шні ми чуємо і бачимо, кого
ми стратили.

А коли вже така воля Бога, тож пращай наш
Дорогий Батьку... Молити ся будемо, щоби Все-

могучий, Якому Ти ціле жите вірно служив, на-
городив Тебе.

Ісусе наш... Прийми душу нашого Владики до
щастя небесного, а земля нехай буде Йому
пером!

Дзвони сумно грають...

Чом так в катедральній вежі
Дзвони сумно грають?
Що за смуток і тривогу
Голосять звіщають?
Може пожеар вибух страшний?
Що то могло статись?
Що жалісний клич голосить
Сьвята Церков — мати?
То не пожеар, то не пожеар
Церковця голосить,
Вона дітий з добрим Батьком
Прощати ся просить.
«Прийдіть діти, прийдіть вірні,
З Батьком попрощатись,
Бо вже серце батьківське
Над вами не сплаче...
Згасли очі, ті що вік весь
Для вас сльози ляли;
Замкнули ся золоті уста
Ті, що вас картали.
Уже руки жертволюбні
Зложились спочати,
Не будуть вас огортати,
Помочи давати»...
Сумно дзвони клич розносять
Спішиать вірні діти,

Щоб слід Батька цілувати,
Щоб Батька ще взріти...
Прийшли бідні сиротята
За Батьком вмлївають:
— Вставай, Батьку, ми голодні!
Ключучи благають.
— Чому, Батьку, нас лишаеш,
Таж ми Тя любили,
Ти нас кормив, Ти одївав,
Ми чулись щасливі.
А днесь, щож ся з нами стане?
Ні неньки ні тата!...
Вставай, Батьку, таж Ти любив
Бідні сиротята.
Але Батько не озвав ся,
Не глянули очі
На самітні сиротята
На сльози діточі.
Лиш Батькова душа чиста
Плакала, ридала
І сирітки в житейськую
Путь благословляла...

*(В день похорону першого руського Владики
в Америці).*

Дмитро Штогрин.

Мученик-Митрополит ВПРЕОСЬВ. АНДРЕЙ ІР. ШЕПТИЦЬКИЙ.

Праведник не може жити між неправедними...

І коли він піднесе голос в обороні правди, тоді їх злоба заковус його в в'язницю, щоби позбутись того, що може потрясти їх закам'ялим сумлінням.

Так і наш дорогий Митрополит Впреосв. Андрей ір. Шептицький вже 2 роки карасє в московській неволі. Не за яку провину, не за небезпечне діланє, а за любов свого народу і привязанє до своєї віри, замкнула його московська злоба в холодні мури куреської в'язниці, здалека від рідної землі, щоби і стогін нещасних, конаючих жертв дорогої Вітчизни не доніє ся до відома народнього Опікуна і Батька.

О як о много ліпша є судьба бельгійського Кардинала Мерсеєра! Він отверто виступив проти Німців, які заняли Бельгію, в публичних відозвах взивав нарід до фізичного опору проти німецької армії, а помимо того побідники не лише його не увязнили, але дозволили навіть на подорож до Риму і поворот до дому, і зовсім не перешкаджають йому в заряді своєю дісцезією.

Не так було з нашим Митрополитом... Без ніякої вини вивезли його в глибину Росії і вже 2 роки держать в в'язниці, а світ на се якось зовсім і не обурюєть ся....

Тяжке житє нашого Мученика на заслано. Знає, що Вітчизна вся кушасє в крові, а Він не

може ані її ран гоїти, ані потішити. До всіх терпінь прилучились ще два страшні удари, а се в 1915 р. смерть перемиського Владики Преосв. Чеховича, а в 1916. смерть нашого невіджалованого Владики Кир Сотера. Болючо відчув Він смерть нашого Владики, який, як сам писав, був для него «другом, приятелем, братом». Як страшно кривавить ся його серце, коли бачить, що нарід лишаєсь без провідників, а ту годі сему зарадити. Тяжкі муки для Митрополита....

Але і нарід мірять їх не на дні, а на літа і з тужною нетерпеливістю вижидас хвилі, коли поворот любого Батька на волю станєсь днем народного тріумфу і безмежної радости.

А покищо він молить Господа о здоровле для свого неустрашимого Провідника і бажас, щоби хвиля волі прийшла якнайскорше.

БЛАЖЕННІ ПРАВЕДНІ...

Блаженний муж, що йде на суд неправих
І там за правду голос свій підносить,
Що безтурботно в соньмищах лукавих
Заціплії сумління їх термосить.

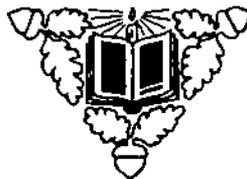
Блаженний муж, що в хвилях занепаду,
Коли заглухне й найчуткіша совість,
Хоч диким криком збуджує громаду
І правду й щирість відкрива, як новість.

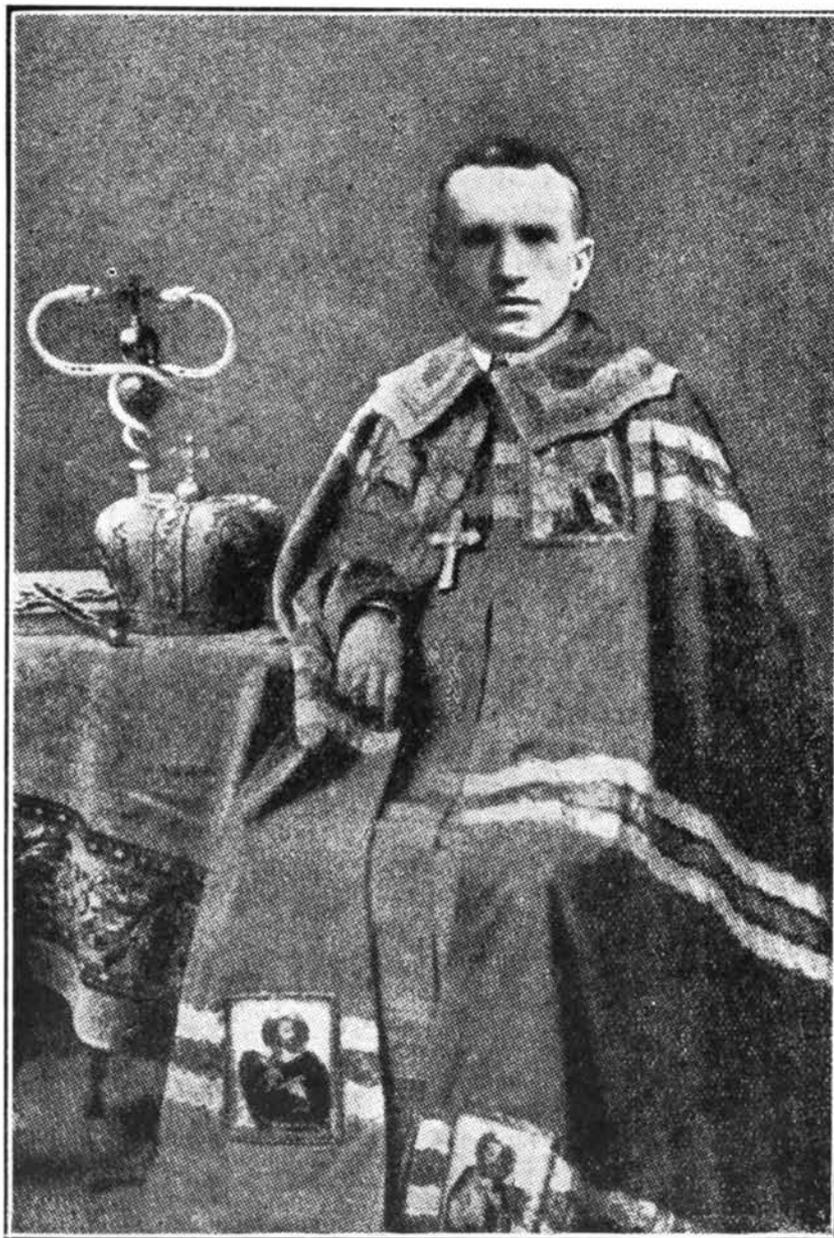
Блаженний муж, що серед гвалту й гуку
Стоїть, як дуб, посеред бур і грому,
На згоду з підлістю не простягас руку,
Волить зломатися, ніж поклонить ся злому.

Блаженний муж, кого за теє лають,
Кленуть і гонять і побють камінєм,
Вони-ж самі його тріумф підготовляють,
Самі своїм осудять ся сумлінем.

Блаженні всі, котрі не знали годі,
Коли о правду й справедливість ходить:
Хоч память їх загине у народі,
То кров їх кров людства убагородить.

І. Франко.

Преосвященный Кир Никита Будка, русско-католицький Епископ для Канади.

Вивчив сина.

І вяз уже жовтіє і береза. Тільки ялини молоденькі, що шми обійте обсажене, все зелені.

Що-дня завважає се старий Яким, сїдаючи на спочинок, на лаві, біля своєї хати і маючи перед очима голе поле, ще недавно вкрите високим, золотистим колосем. Праворуч шумить приборкана тут, у долині, Лімниця; за нею на горбі гай, недавно зелений, тепер жовто-червоний, барвистий.

А рано сїдає тепер дід Яким на спочинок: колись молодий, моцний був, шпарко робив, а тепер — яка вже там сила.... гай-гай. І ще Параска дочка його, на городі, Стефан, зять, ще молотить в стодолі, а він, старий уже на спочинок. Тай робота не та вже, що колись. Там трохи оборіг опорядив, спиляв сухі гильки в садку, тай уся стареча робота. А кіетки просять ся на спочинок.

Ось він і сїдає тут під хатою, під проміннями сонечка. Сонечко ще сьвітить, гріє, всьміхає ся; і ланам безколосним, і дерсвам пожовклим і сивому дідові Якимови. Тишу і спокій заповідає воно людям, що живуть в сих білих халужках, серед зеленої рівнини і по схилах гір. Вечір. Час спочинку... Спокій тоді злітає на землю, в село. Сон, або сьніви юнацькі, або мрії та думи старечі...

Сон. Якимови небогато його треба, — короткий старечий сон. А мрії, думи, ось що несе йому вечір. Отсе як сидить біля хати і дивить ся на лани, на Лімницю, на гай, ціле жите ветає в уяві, ціле довге минуле жите, яке все пройшло тут, на тім обійсті, на дідівській землі... тут у тім кутку між гасм і горою, все на одному місці. І вже нехай думки собі до схочу працюють, руки напрацювали ся вже, — тепер діти руками працюють.

Діти...

Зітхнув дід Яким. Так, є діти, і працюють вони добре: дочка та зять.

Але є ще в нього син — Ладим... та

не бачить його старий батько... далеко він у місті...

Про нього, про сина Ладима, снували ся старечі мрії — і весною ще, як зеленіли лани, як сьвіжими, зеленими шатами дерева вкривали ся; і літом, як золоте жито в снопи вязали, і стояли копи серед ланів. Снували ся в нього золоті мрії про сина. І не одну весну, не одно літо, а всі довгі роки викохував старий Яким одну думу-мрію. Вивчить ся син, осьвічений стане, вчений, буде сьвященником, або папом, чим хоче... не буде безправним, приниженим хлопом, який все гне спину перед панами.

Сам собі буде пан. Найкрасше, як би пан-отцем був, та ще в ріднім селі. От старому батькови бузлаб утіха, радість. Як ось син Михайла сусїда, який з Ладимом змалку приятелював. Тепер він, син Михайла, Тодозій «його-мосць», сьвященник тут, в своїм ріднім селі, вже другий рік. Розуміє ся, не міг би й Ладим на сій парафії бути; тай помилив ся батько: не в буреу сина віддав, як сусїд Михайло, а в ймназію. Там, казали, що більше вченим можна бути, ще на більшого пана вийти.

А Ладим працювятий був хлопчак, з головою. Сам себе удержував від чотирнайцяти літ; з чого-ж було бідному хліборобові посилати? А ось він і університет скінчив, усі науки знає. І може бути вже не то що сьвященником, а адвокатом, професором, послом, у самій цїсарській нараді брати участь — у нараді, що помагає цїсареві правити своїм царством. Так і сусїд Михайло казав, так казав і син його, йогомосць Тодозій.

Отсе як учив ся ще в університеті, то вже не лекціями заробляв, а писав у газеті. І добре заробляв, писав до-дому, що іноді трапляло ся по сто, по двіста срібних на місяць. І батькови присилав гроші. А головне, що дня присилав газету йому, старому Якимови, і він в неділю читав; надївши окуляри прочитував

він з початку до кінця усі статі, де підписане було любе, рідне імя: «Володимир Цеглицький». Се-ж син, син його писав.

Як він писав про житє хлопське — всю правду про темноту, злидні, безправність, так докладно все, так гарно, що аж плакати хоче ся. А Параська як слухає, сльози рукавом втирає. Так жалісно пише Ладим, такими простими зворушливими словами.

А от перестав їздити на ваканції. Пише, нема тепер ваканцій, — вес праця. Розуміє ся, щодня треба в газету писати. А хотіло ся-б його побачити. І збирав ся на день, на два сього літа приїхати Ладим, та щось задержало його. Якись особисті справи, — немов женити ся збирає ся. Обіцяв докладно написати.

Такі думи — мрії про сина снували ся й тепер що вечера в старечій голові, коли сідав біля хати, дивлячись на порожні лани, на гай жовто-червоний, на свої вязи та берези, які все більше та більше жовтіли.

Тихий, суботній, урочистий вечір розстелив ся над селом, понад долиною, над бурхливою Лімницею, заховаючи й її бути спокійнішою, навіваючи тихий спочинок на змучений люд.

Дід Яким завчасу сів нині біля хати, не пішов він до церкви чомусь. Тяжка журба-дума похилила сиву голову.

Сьогодні мрій вже нема. Сьогодні самі суворі чорні думи. Журять сиву голову, гризуть серце.

Пан-отець Тодозій завітала сьогодні до нього, до старого Якіма. Іноді се трапляло ся... Любили поговорити про свого колишнього товариша Ладима — колись то через тин одно до одного учащали. А тепер все добрим словом Ладима згадують.

«Файний товариш з Ладима», кажуть «Його-мосць», гарна людина, без крихти лукавства, чиста, чесна, а мудра. Маєте радіти з такого сина, газдо Якіме. Імя його уславлене по цілій нашій галицькій країні як борця за добробут своєї вітчизни, свого народу. Я собі за щастє беру, що мав-ем такого товариша. Він бу-

де послом до палати цісарької, обрамцем народу.

І ще недавно казали тут се все «Його-мосць», на тім самім місці, сидючи поруч Якіма; перед ними тоді жито золотом блишало, небо блакитне веселе таке було, як і серце діда Якіма.

І нині «Йогомосць» тут сиділи і говорили про Ладима. Але щось таке говорили, такими дивними незрозумілими, личними словами. І порожню стало на душі в нього, пустка така як і на сих голіх ланах.

— Слава Ісусу — привитали ся «Його-мосць», вступавши нині по полудню.

— На віки слава, — уклонив ся дід Яким і гречно попросив пан-отця сідати. Трохи здивувався. У свята тільки «Його-мосць» приходили. Щось нагле нині...

І уважно слухав.

«Його-мосць» одержали з декашату «розказ». Се торкас ел Ладима. Але нехай газда Яким не бере собі того до серця і нічого собі з того не робить. Се — світова річ...

«Його-мосць» збентежені були, схвилювані і навіть важко їм було говорити. Але він, Яким, є цілком спокійний і готовий усе вислухати. Тай о що може ходити? се певне оповіди в церкві про вінчанє треба виголосити. То «Його-мосць» левне думали, що він, батько, не знає про намір Ладима женити ся?... Ні, він знає, овшім, — син ягось давійше писав про се, потім не згадував, правда, але отсе мабуть незабаром повідомить.

Ні, не про оповіди для вінчання йде річ, — про иншу справу... але вона не є така страшна, як собі її люди уявляють...

І «Його-мосць» не находили слів.

— Що таке з Ладимом? — схвилював ся нагло Яким. — Та невжеж таки смерть?

— Що ви, газдо, що отсе кажете? Бороши Боже. Та ні, живий ваш Ладим і лишив ся такий, як був, се все одна формальність. «Артикул» такий цісарький надійшов, щоб його на власне бажанє оголосити «безконфесійним». І я мушу завтра в церкві се зробити.

— Се-б то чому? для чого? — зблід Яким.

— Так Ладим хоче. — подав заяву.

— Та на що-ж йому? — тремтячим

голосом прошептав Яким. — І що-ж се буде?

— А се, газдо, я мушу на Службі Божій у церкві виголосити йому відлучене від церкви, тай годі.

— Як се відлучене? Від Бога нашого? Нашого Творця? Від Христа? що-ж се!? Та правда, молоді нині ні в що не вірять, до церкви не ходять... Але нехай... А на що йому прилюдно зрікати ся, ганьбити себе і мою стару голову? — схилив голову старий Яким.

— Та яка-ж ганьба, газдо, — збентежено потішав його молодий, з добрими ясними очима, сьвященик, спочутливо дивлячись на Якима. — Син ваш і надалі липить ся тим гарним, чесним Ладимом, яким був досі. І се він чесно робить: не вірує, то й каже про се; не може обдурювати не хоче і обрядів, хоче бути щирим. Се я, сьвященик, кажу вам се, що чесно він робить.

Збентежено, ніяково говорив сі слова сьвященик, сам відчуваючи марність їх.

— На що? на що? — в розпуці шептав дід Яким.

— Я чув, та й ви се кажете, — тихо казав сьвященик, — що Ладим одружити ся збирає ся і хоче не церковного шлюбу, а цивільного. І дітий, як будуть, хоче виховати «безконфесійними». Та дуже лихого тут нема, газдо. Лиш хотівем попередити вас, абисьте знали. А в тім, не гризти се...

— Хиба на се я вчив сина? Гріх і ганьба... — шептали бліді губи Якима. Руки йому тремтіли, в очах потемніло.

Тихо відійшов сьвященик. А Яким сидить нерухомо, мов скамінів в лихій розпуці. Чорні думи лихі журять голову сиву, гадюкою гризуть серце.

Ладим... тут бігав він малим гречний, слухняний, файний хлопчик. Тут мама його плакала, проважаючи сина в чуже місто до науки, а він, батько, потішав, маючи надію сина в люди вивести, дати йому осьвіту.

Нерухомо дивить ся дід Яким проти себе.

Тут колись діти щебетали, росли; росли й надії та мрії. Жите тоді цввіло тут, хоч злиденне, голодне, а жите, а

тепер пустка. І на душі пустка, як на сих голих ланах.

— Гріх і ганьба... — беззвучно шепчуть бліді уста.

І наче вторують їм пожовклим листем вязи та берези, наче вторує їм вітер, що порожніми ланами гуляє, наче вторує їм бурхлива Лімниця.

На Службі Божій в церкві в неділю Яким на свому місці. Тільки вчора він не пішов: не з'ямив ся, як і час минув, усе сидів задуманий коло хати, а нині чому-б мав дома сидіти?

Тісно й душно в невеличкій церкві з відкритим вівтарем. Але Яким не знав, чи тісно, чи душно йому. Йому просто «кмітно»... Та пусте, — се він просто втомив ся, старі ноги стали. От вийде на повітре, як скінчить ся Служба Божа, сяде коло хати, відпочине, тай все гаразд буде.

А ось сьвященик починає казанє. Напружено вслухує ся Яким, але своїх думок у нього багато і заважають вони слухати.

Ось тут Ладим стояв, як малий з татом до церкви ходив.

І чому се пан-отець радили йому не йти до церкви нині. Може за тяжко буде, казали... Ет, пусте, що там за тяжко. Ні, се нічого. Він цілком спокійний.

Мабуть всі дивлять ся на нього, — та бачуть же, що цілком спокійний. А може вони ще не знають, щеж «артикула» не читали «його-моць»... Ось вони кінчать казанє, ось зараз... якийсь папір витягають... зараз...

Очі Якима зустріли ся з очима панотця Тодозія — на хвилюку. І чує Яким його тремтячий голос, чує якісь слова, не розуміє їх. Ясно позбирає тільки привище: «Володимир Цеглицький»... Се його Ладим. Серце Якимови скажено стукотить, ось-ось вискочить. Се плоть від плоті його і кров від його крові. Володимир Цеглицький... і се його відкидають від церкви, від Бога, від громади, його сина...

Але рівно, цепенушно стоїть Яким. Тільки губи побілїли й руки тремтять.

Нехай ніхто не бачить горя батьків-

ського, ніхто. — Тай син його, Ладим, той самий лишив ся, що й був: чесний, мудрий... сам пан-отець Тодозій так сказали.

Спокійною ходою виходить дід Яким з церкви. Хиба його тяжке лихо прибило? Дивіть ся, добрі люди, дивіть ся, який він спокійний. Йде спокійно, твердо ступас. З цвинтаря простус додому.

Ще нікого нема. Параска й Стефан десь ся забарили. Нікого, нікого нема. Він сам сидить коло хати. Пожовклі берези й вязи з ним. В них наче ще більше пожовклого листя. А проти сего, як завжди, лани, тепер порожні, чорні. Він сам з ними та з своїми думками...

Ладиме, сину мій! Чи ти не мій вже, а чужий?... Віри своєї відцурав ся, громади відцурав ся.... Батька відцурав ся....

Ладиме, сину мій! як же без Бога, без Його благодати жити будеш? Без Нього, що сю землю сотворив, весь сьвіт, тебе самого?... І сі лани, ріку, гори далекі...

Без Нього, що є нам помічню і захистом, як батько дітям своїм?...

Ладиме, сину мій! Може й я винуватий: я післав тебе з сього простого, тихого краю сільського в суєтне місто, де панують невіра та гріх. Вивчити хотів тебе, добра тобі хотів... чекав на тебе, надію свою... любив тебе малим, ще дужше полюбив тебе, дорослим... тебе, заступника народу, працювника для рідного краю.

Ладиме сину мій! А що-ж тепер? що батькові робити? Без Бога, відкинений від Нього ти і від церкви... Ганьба і гріх...

Вивчив сина...

Сльози, що тиснули ся в церкві на очі, що придушені й сховані були в душі, закапали з старечих очей, одна по одній падаючи на землю.

Шелестіли пожовклим листем вязи та берези; сумно мовчали порожні лани, тулячись до червоно-жовтого гаю. А Лімниця зажурено, глухо рокотала...

АРАБСЬКІ ПОСЛОВИЦІ.

Насамперед привяжи добре свого осла, а відтак поручи його Божій опіці.

Коли я є в небезпеці, тоді й малпу назву вуйком.

Коли сонце заходить, то тям, що воно бере з собою і кусень твого життя.

Коли легун бачить другого легуна, то тішисть ся.

Добра слава йде далеко, але зла ще дальше.

Не будь надто солодким, бо тебе зідять; але не будь й надто гірким, бо тебе виплюють.

Не вір коневі, що брикає, і жінці, що плаче.

Їдж і пий з своїми приятелями, однак не заходи з ними в ніякі бізнеси.

Дощ змочить так мудрого як і дурня.

О раду питай ся старого чоловіка і молодого, а після роби після своєї власної.

В трох річах пізнаєсь чоловіка: в мошонці, в гніві і в шклянці.

Хто при сварці перший замовчує, той походить з доброї родини.

ІВАН ЛЕВИЦЬКИЙ.

НЕВИННА.

— Отсе я, матушко, прийшла по ділу до батюшки*). Хотіла і висповідатись і розказати все чисто, як воно було. Нехай батюшка за мене заступлять ся. Сьміють ся з мене люди та й сьміють ся! Вже мені майже очи висьміють. Продражнили мене злодійкою. Злодійка та й злодійка! Не то що, матушко, люди, а вже навіть малі діти, як часом йду улицею, то вони грають ся тай кажуть поміж себе: он, диви, злодійка йде. Такий мені сором, такий сором, що вже швидко не можна буде мені між люди й очий показати. А хто докаже, щоб я в кого що вкрала? Хиба я винна, що мій чоловік крав? Ой, Боже мій! Я, серце матушко, в такім клопоті, що вже й ночі не досипаю. А все то стало ся з того часу, як мого чоловіка посадили в тюрму. Що на його те нещастє спало, то нігде правди діти, але й божу ся й присягаю ся і готова землі зїсти, що я ні в чому невинна й невісна; їй же Богу, невісна! Я вам розкажу все до чиста, як воно було і як те лихо на мене спало.

Ото раз в великий піст у вечір одягаєть ся мій Петро. А я йому кажу: «Куди се ти думаш іти? На дворі грязюка та так по ночі, що й з двора в ворота не потрапиш». А він мені відкажує: «не питай! не твоє діло, іду, куди треба». Пішов він, а я сиджу та куняю та все його жду. Нема його та й нема! В хаті тихо. На дворі вже ніде і собака не гавкне; звісно, пізна доба. Вже і перші півні засьпівали; вже на мене сон налягас, а його нема. Коли чую, стукає він у вікно та й каже: «відчини!» Ото я відчинила. Входить він у хату тай уносить на плечах може так як з пів корця чогось в мішку. Кинув він мішок на землю тай каже: «Візьми та випорожни мішок». Розгорнула я мішок, подивилась, аж у мішку кукуруза. «Де се ти взяв кукурузи?» питаю я в його. А

він каже: «На віщо тобі знати! Коли приніс, то бери та ховай тай не питай. Я купив в одного чоловіка». «Петре!» кажу я: «Гляди лишень, щоб тобі не скрутилось та не змололось за сю кукурузу». Я трохи вже догадувалась, де він взяв ту кукурузу, бо він уже давно злигав ся з недобрими людьми та все з ними в шинку сидить. Так мені стало нїяково: і страшно мені й сором. Віднесла я ту кукурузу в комору, а в мене в коморі було ще трохи кукурузи, бо я в осени заробила собі. Взяла я ту кукурузу тай висипала в мішок до своєї: притулю до своєї, бо мала до чого притулити. Але їй Богу, їй Богу я невинна була ні в чому!

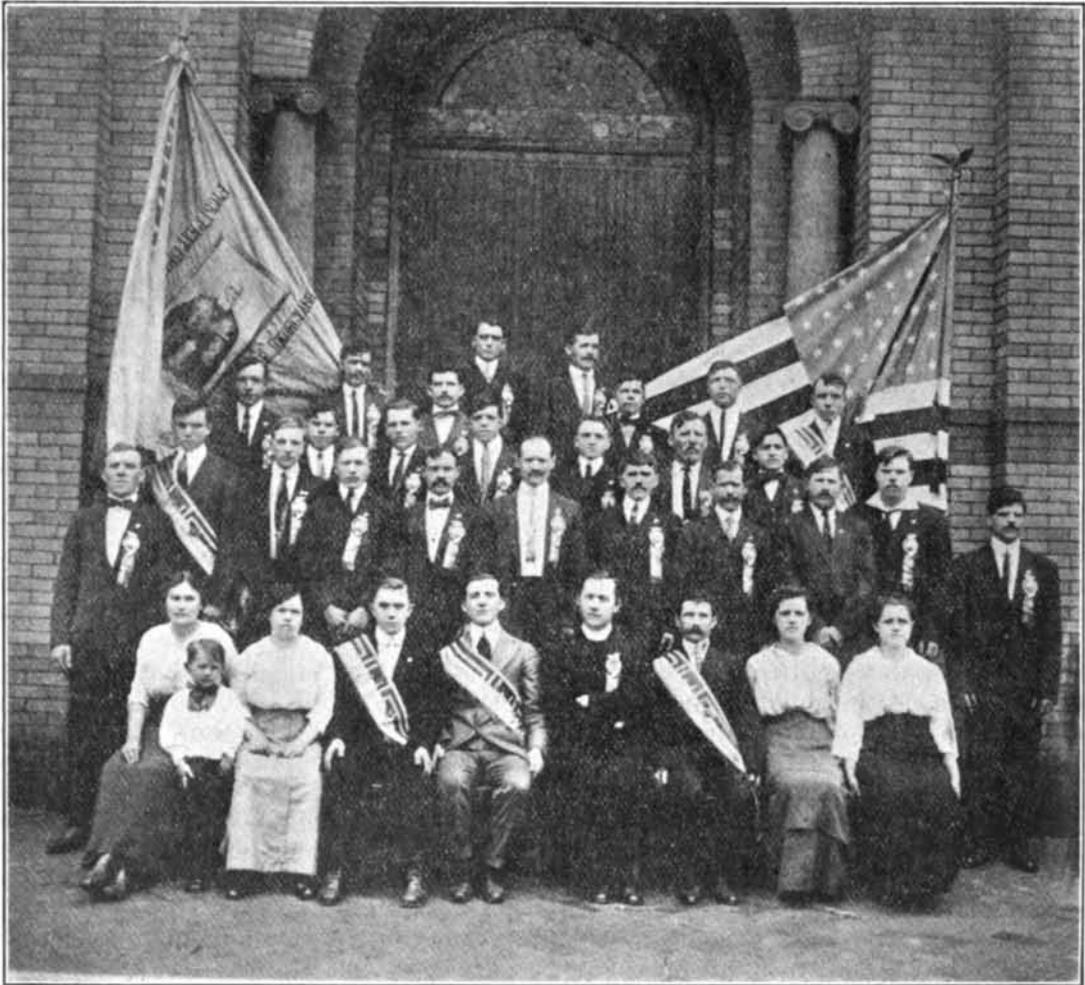
Ото вертаю ся з комори, а він знов одягаєть ся в свиту: «Чоловіче! — кажу я— куди се ти знов думаш мандрувати? Бій ся Бога, або котрого сьвятого! Ти до чогось доходиш ся. Сиди в хаті, а коли хочеш, то підеш собі другої ночі, бо ти мені спати не даси». Він крикнув, наляяв мене, бо такий палкий, як той вогонь тай знов потяг ся з хати. Погасила я світло тай спати не лягла. Сиджу собі на лаві тай думаю. І сон мене не бере. Погане діло, думаю, заходить ся отсе в нашій хаті! Але щож робити, коли він мене не слухає, хоч зве мене розумною. Говорю я, говорю до його, як до стіни. А як скажеш йому правду в очи, то він так і спалахне, як той присок. Засьпівали другі півні, аж він знов стукає в квартиру. Відчинила я двері, засьвітила світло, дивлюсь, а він приніс добрий клунок проса. «Де се ти, кажу, береш? Звідкіля носиш?» А він тоді до мене: «Та краду! Бери та ховай швидше та спорожни мішок». Боже мій, милостивий, думаю я, що мені робити! Віднесла я те просо в комору тай притулила до свого, бо в мене було ще мисок зо три проса, то й було до чого притулити. Але, їй же Богу, я невісна, їй Богу, невісна і невинна ні в чому! Вернула ся я з комори в хату, дивлю ся, а він знов одягаєть ся в свиту.

*) „Батюшками“ zove парід на Україні православних сьвященників, а „матушками“ їх жінки.

»Куди ти кажу, отсе знов думаєш потягти ся?« А він каже: »Та тудиж, куди і ходив«.

Лягла я спати. Лягає й він, не роздягнувшись. Я задрімала, вже й почало щось снити ся та таке страшне: якийсь медвідь з рогами, — коли чую, він встає. »Куди ти, кажу, думаєш отсе іти! Вжеж

хати, а я вже так напрацювала ся, що й заснула. Коли чую, знов торохкотить у вікно так, що аж шибки дзвенять. А бодай тебе вже на мари винесло, як тебе отсе носить! — крикнула я в квартиру до него. Засвітила я світло, дивлю ся, а він приніс п'ять шматків сала ще і клункок пшениці. В мене ще остало ся в бо-

Братство св. о. Николая в Джанстван, Па., від. 82-ий Провідня з Веч. о. Ів. Шуховським.

з півночи звернуло«. А він каже: »Та тудиж, куди й ходив! Злодійство, як горівка розбирає: випеш чарку, схочеш другої«. »Отсе кажу, побила мене лиха година та нещаслива. Цілу ніч тягасть ся десь, як той вовкулака, не дас мені гаразд відпочити«. Пішов він мовчки з

денци від пущеня дві четвертини сала. Взяла я ті шматки сала та й притулила до свого, бо сало не значене: думаю, притулюю я те сало хоч до того місця, де лежало наше сало, то вже якось буде безпечнійше. Але побий мене хрест святий, коли я була в тім винна. Йй Богу, була

невісна, бо я його не посилала і не на-
мавляла на те погане діло. Заглянула
я, матушко-серце, в той мішок, аж там
білокора пшениця. »На щож ти, вороже,
приніс мені сеї пшениці? — кажу я до
него: тиж знаєш, що я не маю її до чого
притулити. Хибаж ти не знаєш, що на
все село ні в кого нема білокорої пшениці,
тільки у Кулика. До чого я її притулю,
коли вона значна? Бери її та неси швид-
ше з хати, бо я її не прийму. Про мене,
хоч в болото викинь».

Став він, задумав ся, почухав поти-
лицю тай каже: »А біс його батька знав!
Се не день, а ніч: що налапав, те і взяв.
Тепер розкидай уже ти жіночим розумом,
бо ти не з біса розумна на весь куток!«
»Бодай, кажу, тебе розкинуло по шматку
на великій дорозі, як отсе ти наробив ме-
ні клопоту«. Розкинула ся розумом і по
городі і по хлівах — нема де сховати.
»Біжи-ж, кажу, та зірви в помості в ко-
морі тай сховай там, бо в нас нема ні зер-
на ні червоної, ні білокорої пшениці«. По-
думав він, почухав ся, пішов до комори,
зірвав дошку, упорав ся, прийшов, тай
каже до мене: »Глядиж, жінко, держи
язик за зубами та ще й добре, бо в тебе
розум добрий, та язик дуже довгий. Як
пробрешеш ся, то і я піду на Сибір і ти
підеш«. Впав він на лаву тай захропів.
Ото тільки що почало розвиднюватись,
прийшов староста тай давай трусити.
Але, Бог дав, якоесь минуло лихо; люди
знали, що в мене була кукуруза, було
й просо, було й сало, а пшениці не знай-
шли, бо й своєї не було.

Ото якоесь минуло ся те лихо, а я і
кажу до него: »Глядиж ти, вороже, не
волочи ся мені більше по ночі та не буди
мене по тричі, бо й сам пропадеш і мене
з маленькими дітьми занепастиш«. А
він каже: »Ви жінки, розумні на всьому
готовенькому; от як би і ти крапа по трош-
ки то там, то там, то можеб і дохарчува-
лись до нових жнив. Тиб принесла щось
до хати, чи курку, чи гуску, чи порося і
яб приніс«. Намагаєть ся він: кради та й
кради! »Не діждеш, кажу я, сього ніколи,
щоб я крапа, бо я чесного роду: і багато
мій не крав, і дядьки були хазійшовиті,
не буду красти і я«. А тепер от через що
і я стала злодійка та й злодійка, і дру-

гого прізвища мені нема на селі. Та вже
мені ніхто так не допик, як ті Кушнірен-
кові дітища. Як тільки іду вулицею коло
Кушніренка, то ті лобури повибігають
та й репетують: — »Тітко Домахо! а на
що ви хотіли в нас порося вкрасти? Тіт-
ка Домаха злодійка!« Та, їй Богу, аж на
тин повилазять та ще і грудками на мене
шпурляють. Господи Милостивий! Що
я їм такого заподіяла? Ото у Великий
Четвер ішла я через Кушніреньків двір.
Коли дивлюсь, коло воріт бігають поро-
сятка та такі чистенькі, рябенькі та си-
тенькі, як перемиті. Я спіймала одно по-
росятко та хотіла погратись та погладити
по спинці. Граю ся я з тим поросятком та
й думаю грішна: ото як би мені таке по-
росятко на посв'ячене! А воно як заку-
викає! Десь узяли ся свині, та як зарох-
кають та так і опали мене кругом, як ті
собаки, а стара свиня як вискочить з
Кушніренкового двору, та просто і ки-
нулась на мене, як скажена сука. За
свиньми сипнули з двору собаки. Стара
сука вхопила проклята мене, вибачайте
з заду за спідницю та й відшматувала
пілку від самієїнького пояса аж до землі.
Ще хвалити Бога, що не скалічила. Ки-
нула я те порося, а тут повибігали Куш-
ніренкові діти та давай кричати: »А на
що ви, тітко, хотіли наше порося вкра-
сти!« »Та я, кажу, хотіла тільки погра-
тись«. А вони давай кричати: »Злодійка,
злодійка! злодієва жінка!« Та давай
цькувати мене собаками. Цур вам, пек
вам з вашим поросям! Ось через ваше
порося пропала моя спідниця, кажу я.
Вхопила я той шмат з землі, збрала спід-
ницю в руки, щоб хоч не білила сорочка,
та й пішла до дому вже городами, щоб
люди не сьміяли ся.

А се після Великодня причепила ся
до мене сусіда Марта за ті яйця. Раз іду
я через її город до дому навпростець, че-
рез буряни. А вона така хазяйка, що в її
городі в бурянах заяці виплодились.
Іду я тай угляділа під лопухом дванад-
цятєро курячих яєць. Я думала, що то
моя курка нанесла, бо було все бачу, що
вона літас чеєрз тин в Мартин город. Са-
маж Марта про се знає, бо поперебивала
ноги ломакою моїй куриці і не раз зі мною
за неї лаялась. Я забрала яйця в пазуху,

бо вониж не значені. Мартині діти вгляділи та й розказали Марті. З того часу мені не можна й через її огород перейти: кричить на мене: «Злодійка, злодієва жінка!» а за нею й діти! Такий мені сором, такий клопіт, що вже сусіди нічого мені не позичають.

Ото почала я перед Великоднем вгворювати чоловіка, бо він таки мене де в чому слухав, тільки в тому поганому ді-

бував варт і в жінки розуму позичити». Ото поніс він ту пшеницю десь далеко до млина, змолов, а я мусила з того борошна паску спекти. Він їсть, діти їдять, їм байдуже, а мене все сум бере. Борони Боже, думаю, якого нещастя! Та ще зійшов ся з поганою компанією, та все десь блукають в ночі по селах та по хуторах, відбив ся від роботи, бо в ночі блукає, як той звір, а в день спить. Ото, серце,

Товариство „Боян“ в Ембрідж, На.

лі ніколи мене не послухав. Все було каже: «Ти й розумна де в чому, а в дечому дурнійша від курки». А я йому й кажу: «Коли вже ти вкрав пшеницю, то піди кудись далеко, тільки не в Ямполь, щоб люди не пізнали та продай оту пшеницю, а як не продаш, то неси молоти про мене й за сто верстов, коли вже на тебе таке нещасте спало». А він каже: «Отже ти, Домахо, розумна з біса! І справді часом

з того часу він так розлінував ся, що й за роботу не візьметь ся. Настали жнива. Люди в поле, а він візьме свиту та й потягнеть ся з компанією або до шинку, або десь на ярмарок.

Минули жнива. Я кажу чоловікови: «Пійду я на першу Пречисту в Ямполь на відпуст та й зайду на ярмарок, бо треба купити то сього то того для господарства». А він каже: «Про мене іди, тільки

не трать дуже гроший на ярмарку, бо ті жінки як підуть на місто, то готові купити цілий ярмарок». Діждала ся я Пречистої та й пішла в Ямполь.

Прийшла я на ярмарок, аж там маляр продає образи. Я вгляділа образ сьвятого Миколая та такий гарний, що аж сияє на сонці, як золото. Не втерпіла я тай купила той образ. Пішла я на відпуст тай поставила образ в церкві, молю ся тай думаю: будеж мені тепер від чоловіка, що я потратила так багато гроший на ярмарку, ще й образ купила. Після служби божої якийсь піп посьвятив нові образи; людий було сила: попів було з десять. Я вже й не памятаю, як я взяла свій образ, пішла з церкви та й не заплатила попови шість шагів за посьвячене.... Йй Богу, не знаю, як воно таке вийшло: чи я забула ся, чи мені шкода було гроший, чи я чоловіка бояла ся. Приходжу до дому, почепила образ на стіні, а в мене все не сходить з думки: чом я не заплатила попови за посьвяченя? Сеж я вчинила гріх. Колиб мене, борони Боже, не скарав сьв. Миколай або на дітях, або на худобі, або на чоловікови... В мене, бачте, все, була думка про чоловіка, що він робить погане діло. Глянула я на сьв. Миколая, а він на мене дивить ся, та так грізно. Почала я варити вечерю, пораюсь коло печі, сьв. Миколай все на мене дивить ся, неначе живий, повертає на мене очи, куди не ступлю, ще й неначе пальцем на мене і сварить. Гляну на другі образи: сьв. Варвара дивить ся на полицю, сьвятий Юрій наче дивить ся на піч, а сьвятий Миколай все за мною слідом водить очима. В мене чогось серце стрівожило ся: се, мабуть, через те він так страшно дивить ся на мене, що я не заплатила шість шагів попови за посьвячене. Другого дня була неділя. Встаю в ранці, заходжуюсь коло печі. Чоловік розпитує мене про ярмарок, а я і не кажу йому, що я купила образ. Вглядів він образ на стіні, тай каже. «А се нащо ти купила образ? Ще мало тобі їх висить на стіні. Навіщо ти дурно протратила гроші?» Як почав він клясти мене, а я й собі не мовчу. Він слово, а я двое. Так мене розібрала злість, що я забула що була сьвята неділя. Він розлютував ся та кинув ся мене бити, а я

не втерпіла та й налаяла його: «Будь кажу, ти проклятий, від нині і до віку! Бодай на тебе трасця і болячки! Щоб тебе в Сибір завело, як ти отсе мене увів у гріх, що мушу лаятись з тобою до Служби Божої». Тільки що я налаяла його, а тут давін до церкви, бов! Я так і охолела. Боже мій! Щож се я сказала! Яж прокляла його саме тоді, як до церкви зазвонили... Зварила я обід, пішла до церкви, хрещу ся та молю ся, а в мене з думки не сходить, що я свого чоловіка прокляла в неділю в ранці. Вернула ся я до дому, сіла обідати, а мені й їжа не іде. По обіді він пішов в кюню спати, а я схилила ся на стіл та все журю ся, все жду якогось лиха.

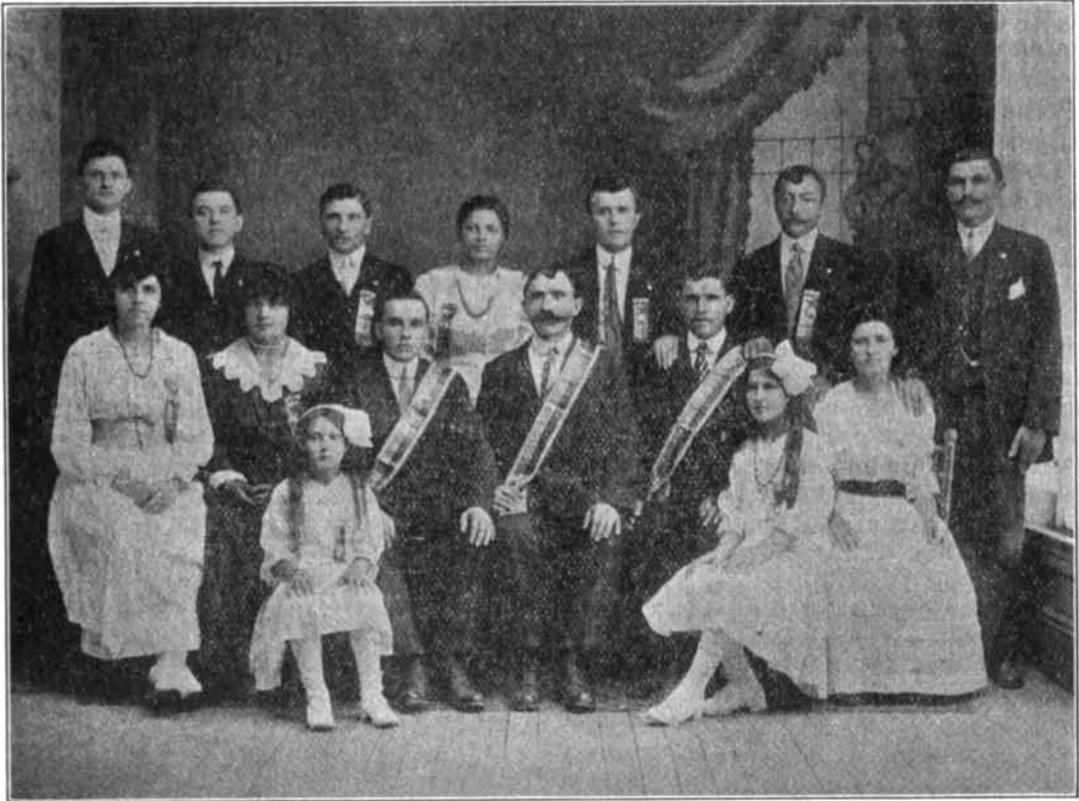
Настав вечір. Він одягаєть ся тай іде з хати. Я кинулась до його, заступила йому двері, прошу та плачу: «Куди ти ідеш? Схамени ся хоч на сей день, вражий сину, бо буде тобі яка напасть!» Він пхнув мене тай потяг ся. О півночи чую, стукас він у вікно. Я засьвітила сьвітло, відчинила двері. Протираю очи з просона глянула, мені здало ся, що він держить на руках барана. «На що ти, вражий сину, вкрав сього барана? Тиж знаєш, що в нас овець і заводу ніколи не було!» А він каже: «Тю, тю на тебе, дурна! Протри сонні баньки! Се такий баран, що можна до рота притулити». Я протерла очи, дивлюсь, а він держить щось на руках, завинуте в свиту, а обидва рукави теліпають ся. Розгорнув він свиту тай виймає здорове барильце, набите зелізними обручами. «Щож отсе ти, анахтемська душе, припер до господи? — кажу я. Деж отсе в світу Божому я діну отсе барильце?» А він відбив барильце, простелив серед хати свиту, сів сам, взяв горщечок та давай точити горілку. Припав він до горщечка, як віл до води, дудлив, дудлив, а далі перевів дух тай каже: «От на, Домахо, притули сього барана до рота! Йй Богу, як покоштуєш, то й зфедзаєш ся! Ти з роду не пила такої горілки. Се не така, як у шинкарів, розведена водою». «А бодай ти не діждав, щоб я злодійську горілку пила! — кажу я. Пий уже сам, про мене й лопни!» Сіла я на лаві, дивлюсь на його тай думаю, деб ту прокляту горілку сховати, щоб

часом не трафилось яке лихо. Думала вилити воду з діжки тай вляти туди горілку, а барильце закопати на городі. Думала я, думала, а він сидить та все пє, не перестає; я не чулась, як впала на лаву, як і сон мене зміг....

Коли чую з просоня, щось у двері стукає. Я прокинула ся, а на дворі тільки що почало на сьвіт благословитись. Я схопилась, дивлюсь, він лежить серед долу на свиті, як мертвий, а коло него

вони барильце в печі, взяли барильце, а його звязали та й повели в тюрму.

Повели його, а я сиджу та все думаю: сеж все лихо виявилось через мій гріх. Сеж мене покарав сьвятий Миколай та сьвята неділенька. Хотіла молитись, та бою ся глянути на образ. Настав вечір. Вийду з хати, мені все здаєть ся, що на мене грізно дивить ся сьвятий Миколай. Увійду в сіни, неначе бачу його, увійду в хату, мені здаєть ся, що

Братство сьв. о. Николая, від. 44-ий Провідія в Вудейвен, Н. Й.

стоїть барильце. Я, догадалась, хто стукає в двері. Кинулась ховати барильце в грубу, воно не влазить, я засунула його в піч, заклала трісками, заставила челюсти горшками, а сама трясу ся, неначе мене пропасниця трусить. Хотіла збудити Петра, торгала його на всі боки, смикала за чуприну, а він лежить, як колода. Я й не чула ся, як двері відчинились, як вскочив староста з людьми. Знайшли

він заглядає в хату з темних сіний. Куди не піду, все неначе ходить він за мною, гонить ся слідком, так що я аж оглядаю ся. Лягла я спати, мені снить ся, що ніби наш батюшка входить в хату, начеб то з молитвою. Коли я придивлюсь, аж серед хати стоїть сьвятий Миколай в золотих ризах, в золотій шапці, з золотою книжкою в руках та сварить на мене. Господи, якого страху я набралась! А

раз смерком пішла я по воду до річки. Іду я з ведрами між вербами, а під вербами зовсім темно. На мене напав сум. Мені стало страшно. Іду я та й оглядаюсь на всі боки, а мені здається, от-от щось ухопить мене з боку. Прийшла я на беріг, стала на камені, та тільки що поставила ведро, коли щось як скинеться коло самого каменя, та таке здорове, як чоловік. Небо на заході було червоне, і я їй Богу своїми очима бачила, як воно заблищало, неначе було в золотих шатах. Я їй не стямилась, покинула їй ведра та прожогом кинулась втікати стежкою. Та вже нагодила ся одна сусіда і я з нею вернулась в беріг за ведрами.

Господи, якого страху я набралась! Було смерком вже бою ся їй на город вийти. Терпіла я, терпіла тай пішла в Тернівку сповідатись до тої церкви, де я вінчала ся з своїм чоловіком, бо кажуть, що в тій церкві, де шлюб брала, Бог простить і найбільший гріх. На духу я розказала всі свої гріхи: як не заплатила шість шагів за посвячення святаго Миколая, як в неділю вранці прокляла свого чоловіка, як через се його посадили в тюрму; признала ся, що раз в мене не стало соли, а я побігла до сусіди позичати, а сусіда була в поли; я відсунула своїм ключем засов, набрала соли в горш-

ку на полиці; згадала, що в мене їй пшонця мало на кашу, та їй пшонця набрала, та за тим клопотом і забула віддати. «Але кажу, батюшко, божу ся, присягаю ся, що я невинна: я не крала, я тільки позичала, та їй доси невіддала». Згадала, як колись у сусіди Марти знайшла на городі в буряні курячі яйця та забрала в пазуху. «Але кажу, батюшко, їй Богу я їй в сьому невинна, бо думала, що то моя курка несла ся в чужому городі, бо все було літає через тин в чужий город. Нехай мене святий хрест побє, коли я крала». Висповідала ся я, а батюшка їй каже: «За ті шість шагів, що ти не заплатила за образ, купи свічку тай постав перед святим Миколаєм, а в кого ти брала сіль та пшоно, тому віддай, то вийде ніби ти позичала, а не крала».

Відговілась (висповідала ся і запричачала ся) я, вернула ся я до дому; якось мені легше стало на душі. Чи вийду в ночі на двір, за мною вже не гонить ся святий Миколай. Але як гляну на той образ, то все мені якось сумно в хаті сидіти. Ото, матушко я принесла образ батюшці, нехай поставлять його в церкві, бо я через сей образ готова від своєї хати відцуратись.

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Коли тобі твій брат говорить щось злого, то ти шукай для него оправданя; а колиб ти не міг знайти ніякого, то скажи собі: а можливо, що все таки для него є якась оправданє.

Як магнет притягає залізо, так терпеливість побіду.

Рисем мужа є його хата.

Люди з початку є листками без колючок, але з часом вони стають ся колючками без листків.

Найдовшу дорогу має зробити той, що шукає правдивого приятеля.

Коли ти маєш нині що їсти, то не жури ся; бо в Бога є справа і на слідуєчий день.

К. ЩИРОЦЬКИЙ.

Церковна стінопись в українському стилію.

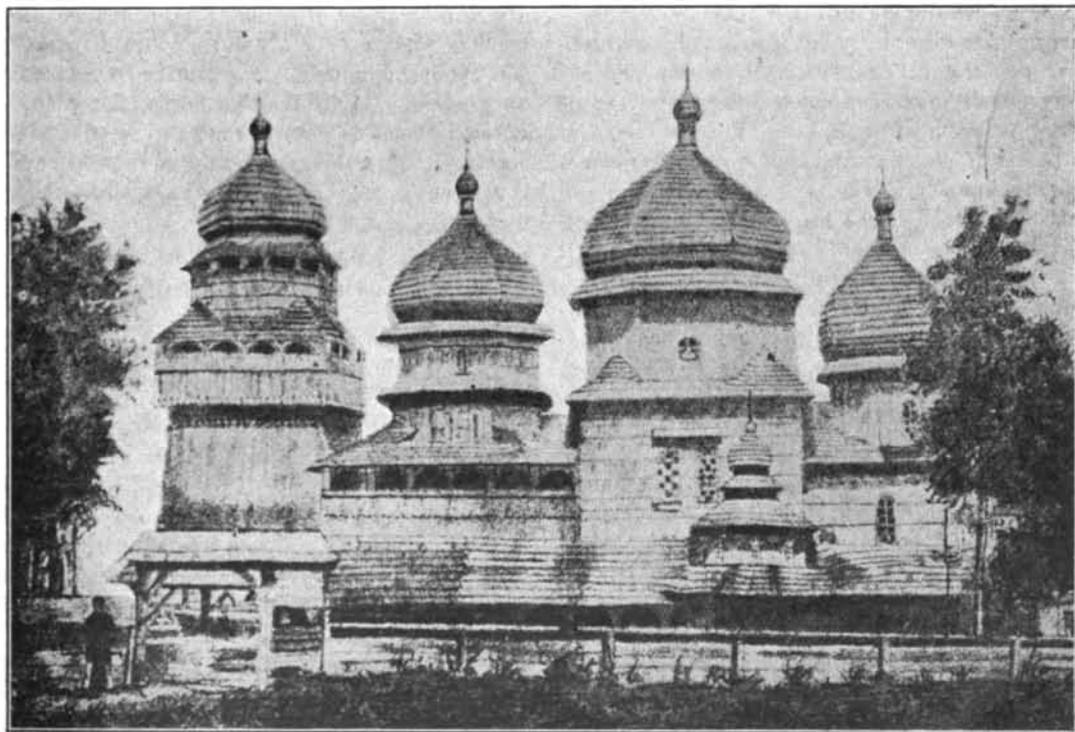
(Розвідка про Білоусівську церков на закордоннім Поділю).

В сій розвідці будемо говорити про стінопис (стінні малюнки) в церкві в селі Білоусівці, Гайсинського повіту, на Поділю, доконану в найновіших часах. Головне значінє сеї церковної стінописи лежить в її стилевости. З того боку вона більше ніж всі інші відомі пам'ятки українського декоративного малярства являєсь національною, бо є завершенєм того, що дало наше малярство в минувшині і сучасности в головних своїх стилевих відзнаках.

Скількисть стародавних церковних і світських стінописів, які заховались по наші часи, є дуже мала. Війни, варварство нових часів, а вкінци інтереси державного централізму знищили велику скількість пам'яток, широко звісних задля своєї оригінальної краси. (Троцький замок, фрески в Сутківцях, в Київській Лаврі, в Почасві, в Борисоглібській церкві і т. и.) Через се новіше українське малярство майже не роби-

ло поважних спроб утвореня нової стінописі в національнім дусі. Та все таки, як не в тих нещасних рештках, що лишились з давних стінописів то в декоративнім малярстві нашого народу і в нашій старій іконографії (розумій: спосіб мальованя образів) о́став цінний матеріал, який жадібно повинні використовувати наші артисти, йдучи до відновленя нашої культури на своєрідних підвалинах.

Що представляло наше малярство в старих часах і як воно розвивалось до послідної пори? У відповідь на се питанє треба передівсім зазначити, що колишні наші майстри старали ся надати своїм творам знамя самостійности в композиції, у технічних додатках, в місцевих побутових прикметах і в улюблених змістах. Усе те разом давало оригінальність, по якій дуже легко пізнати походженє чи приналежність сеї чи иншої пам'ятки українського малярства.

Типи українського будівництва: Церков Св. Георгія в Дрогобичи.

Мабуть під впливом західного малярства українські артисти в церковній іконографії були дуже оочі до природи. Фундаторів церков уміщували разом зі св'ятими, або нераз їх портрет зливав ся з образом св'ятого. (Се можна бачити по різних музеях на Україні.) Навіть в тих образах, де нема місцевих лиць та одеж, можна завважати богацтво побутової обстанови.

300-літня церковця на Підкарпатю.

Зміст в старій українській іконографії звертав ся до дійсного життя, як у майстрів європейського ренесансу; елемент сучасности переводив церковний образ в живопись історичну, портретну, пейзажну; релігійний підклад ставав лиш поводом до представлення чогось иншого, прим. під приводом Св. Родини малювали родинні портрети і т. и. Сим українські артисти, як і італійські, а за ними німецькі, французькі й інші, виказували свою байдужність до старини, однак тим самим, вбираючи Бога і Св'ятих в побутові форми, з одного боку вони показували національну свідомість того, що й наш нарід, вупереч думкам Поляків, призваний Богом на рівні з иншими народами, а по друге, се відповідало національним поглядам на Св'ятих, Христа і Богородицю, що живуть ніби у рідній народо-ви обстанові, ходять між людьми по св'іті, придивляють ся їх життю, одних нагороджають своїми милостями, а других карають.

Любов до нагого тіла, до не дуже високих людських фігур, до різких контурів від тінній в очах і в лицях, схематичний пейзаж вкритий квітками, місцевий тип декораційних архітектур — усе те се елементи українського стилю; вони зовсім не подібні до московських, а і на заході поди-

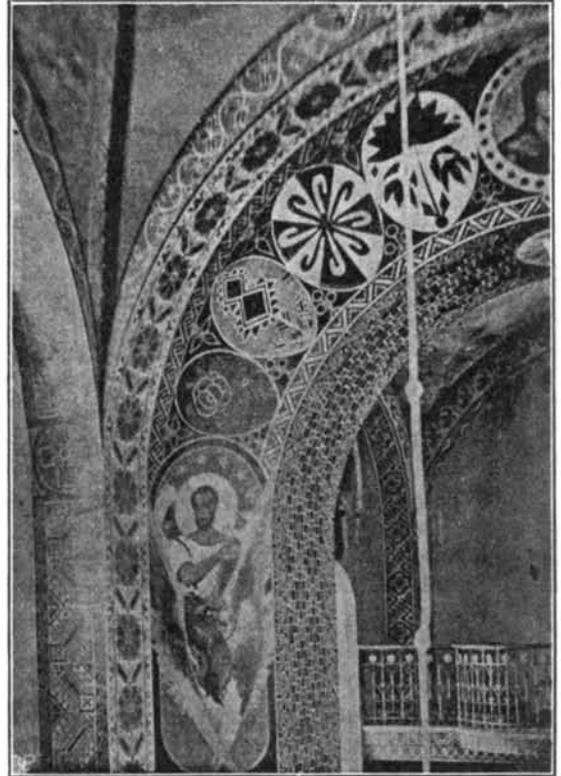
бують ся дуже рідко і то лише в деяких місцях. Тяжко розпізнати, які на пр. дерева малювали наші артисти; завсїгди стоять вони з окрема по одному, або по два, з темнозеленим, майже синим листем, часом мають невідомі овочі, а часом мають вид вазонів — отсе стилеві ознаки українського пейзажу; земля його вкрита квітками, що їх неначе взято з килима або зі стїни; в кождім пейзажі с гори з роцілинами, як у давних Італійців; на инших знова с горби, неначе могили, а десь-не-десь коло них будинки; різні пляни замальовувались ріжними красками, прим. перший зелено-рудий, середній зелено-сірий, а послїдний ніжно блакїтний. При малюваню внутрішного мешканя кладено велику вагу на лінійну перспективу. При малюнках не зважано на освітлене сонця. Кожда пора і година ту однакова. Ролю сонця на Україні взяло на себе золоте тло, що перейшло з Візантії. Любов до золота, накладеного на тлі образів замість неба с основною прикметою українського стилю. Під тим зглядом українська школа схожа з італійською Сієнською школою 17. віку. З тою школою українське мистецтво сходить ся ще добором вибагливих красок. Видко нашим артистам судилось діїти до того, до чого дійшли инші народи.

Золото бачимо також і в св'ітських картинах, але там воно часто зміняєсь рівнож на тло сине, червоне, чорне, блакїтне (народні картини) — або також поцяцьковане ритим, або малюваним орнаментом. Ті самі орнаментальні оздоби масмо і на одежах Св'ятих (роблені фарбами, золотом і сріблом). На поміч сїй урочистїй красі, що говорить про велелїпність Божого царства, йдуть ще ясні давїнки фарби в улюблених нашим народом злуксах; ніжні глазурові, шовковї зелені, вогнисті та кадміїні тони грають найважїїшу ролю. Кождий накладасєь один поверх другого, прозирають один крізь другого і не мішаючи заховують сїю природну силу.

Змаганє до розкішної декоративности злучило ся на Україні з місцевими оригінальними іконографічними мотивами, а обставина, що се було зовсім не згідне з візантійською традицією свідчить про окремішність штуки у нашого народу. Такі були на пр. мотиви Евхаристії (в образі Христа Виноградаря, або живоносного Істочника, Христа Розпятого), або образи Тройці на конях, Христа Садівничого, Недреманого Ока, Богородиці — покровительки України й козацтва, Михайла — Архистратига козацького, св. діаконів, Страшного Суду і т. д. Мотиви сї часом спільні з європейським малярством, а те дас при-

від шукати жерела натхнення наших артистів не в Візантії, а на заході. Тої думки є відомий мемуарист Павло Алепський, який каже: «Козацькі живописці взяли красу форм та фігур і фарб від західних артистів, примінюючи ті запозичення з потребами українських ікон». Всякі обставини сприяли такому убагородженню нашого старого малярства. Італія мала на Україні колонії своїх артистів та вабила до себе у центр католицької культури наших інтелігентів, що їздили туди ще в XVI. ст. за освітою, поклонами або за картинами; лише з чужоземної творчости вони вибирали найбільше консервативне, де відчував ся грецький стиль. Однак сей візантизм був зрадливий: на чарівнім золотім небі там стояли вже веселі краски ренесансу, правдиві люди, дерева і будинки.

Усі ті найголовніші прикмети, що лучать зі собою українські школи, скристалізували ся в XVII. в. тай розвивали ся дальше, прибираючи до себе артистичні набутки європейського малярства, о скільки по церквах релігійні почування сего не збороняли, і о скільки сентиментальний нахил народу до свого минулого того бажав і допускав. В XVII. в. іконографія перебула на Україні добу захоплення старо-християнськими мотивами (Добрий Пастир, Христос — Агнець, рибар і т. и.) і італійсько-академічними впливами,

Українські взори в церкві в Камінці под.

Стародавня дзівниця.

однак остала ся таки сама собою; вона перейшла також на стіни церков і дала незвичайно красні стінописи, які знаємо з описів і з неоціненого мальованя церкви на «Сьв. вратах» Печерської Лаври. На підставі сеї стінописи можемо собі виробити понятє про характер інших запропащених стінописів, як прим. Лаврської Великої церкви, де було повно українських портретів та української символіки. В стінописи церкви «на вратах» Лаври ті самі мотиви, типи і фарби, що в іконах і на портретах: повновиді фігури, природні краски тіла, красні цвітисті одежі, декоративні руїни, природні горбки, містки, дерева, а поміж ними місцеві мітологічні образи всяких звіврів, птиць і т. и.

Подібні живі картини повинна була продовжати українська штука пізнійшої пори. І справді ще на початку XIX. в. в. 1814. р. бачимо подібний плян мальованя Спаського Собору в Чернігові; мало ся там намалювати всіх чернігівських князів від 1031 р., чернігівських Владик від Лазаря Барановича і т. и. Проект сей не був виконаний, однак в сільських церквах ще довго стіни

вкривали ся народною орнаментикою, а в сільських хатах дальше можна стрічати улюблені мотиви — Христа — Виноградаря, Коронованої та Жалібної Богородиці, Зимового Николая і т. и. з поцьвітеними й поритими полями і квітистими одежами. Сі мотиви старої іконопиці живі і нині, а з ними жис стилева традиція, яка просить ся на поліпшенс.

Саля засідань в будинку Полтавського Земства.

Між тим інтелігентні представителі нашого малярства віддавали ся класичній штуці. Здібнійші з поміж них, як Антропов, Левицький, Боровиковський і Лосенко перенеслись в Петербург, а здобутки рідної традиції завмирили щораз більше. В другій четвертині XIX. в. заявили ся свідомі українські артисти, однак в церковнім малярстві вони держались невільничо школи, а не зважали на естетичні нахили народу. Лише при мальованню побутових картин дух їх творив красені і цінні річи. Шевченко разом з Штернбергом перші почали малювати картини з народного життя і розкрили очі своїм і чужим на рідне оточенс. Його наслідователі малюють дальше народний побут, рідну природу і події, однак тому що артисти не відступали від правил школи, їх твори не давали правдивої національної форми ані душі. Сі артисти не думали про потребу органічної звязи з естетичною культурою і світоглядом своєї місцевости і народу, що мала і має своєю стежку в історії світового малярства.

Все таки зрусифіковані наші дідичі несвідомо плекали у себе рідні традиції в кераміці, в тканю килимів, в пацьоркових виробах а навіть в живописних творах двірських малярів. Однак їх картини були холодні, в жилах їх творців не плила горяча кров, а задуманий в українськім стилю (р. 1856.) будинок Галагана не дав

того, що можна-б було ввести до хатних декораций, опираючись на приклад старого часу.

Бажанс відновити старовину не все є природне. Житє зміняєсь і старовина є чужа для людей пізнійшого часу; однак краса є вічна і її треба було шукати так в минувшині як і тепер у своєрідній окремішности незмінної природи. Характеристика предмету мусить годити ся з естетикою народу, а теми образів повинні відповідати рідному світоглядови. Тому то малярі в половині XIX. в. повинні були відновляти старинний а нашому часови знаний світ казок, поем і побуту; повинні були оживляти природу видовищами свого народу і представляти її в національних образах і красках, однак сего наше малярство не зробило. З побідкою модернізму почали розвивати ся і національні віти світового малярства. Скоро зявив ся і український модернізм в архітектурі. Однак малярство ще не дало відповідних до форм нового будівництва прикрас. Малюнки, які бачимо в будинку Полтавського земства є наче старою латкою на новій одежі. Нова українська штука знайшла собі покищо місце в українськім театрі і в церквах, де масмо вже досить значну скількість більше або менше цінних нових українських декоративних проб.

Іконостас на народних мотивах проф. Ковача в жовківськім монастирі, викликаний прикладом Віткевича, що в 1892. р. почав будувати віллі в близькім до нашого народного будівництва закопанськім стилю, був першою пробою в сім напрямі, а краківська греко-католицька церква з імітацією українських народних орнаментів — роботи Матейка — другим почином. Дальше масмо кілька відповідних проб в Галичині та на Поділю (Тинна, Кормильче, Попелюхи), з яких найбільшу славу мають три церкви в Камінци, мальовані Ліпканськім і Жудином.

Вестибуль в будинку Полтавського Земства.

В малюнках вище згаданих церков уміщене усе багатство народної творчості. Прості, однак дуже артистичні взори писанок, вишивок, килимів, різноманітність фарб веселих і яєних в горі, та поважних і темних внизу, численність мотивів робить дуже сильне вражіння, а все таки не є стильове бо не представляє того, що дійсно є у народі і в місцевій традиції. Малюнки повинні знати, що більший малюнковий скарб як на писанках, вишивках і килимах, має наш нарід на своїх коминках, скринях, понад вікнами і призьбами, на меблях, на возах іт д.

Більше національної індивідуальності бачимо в артиста Іжакевича. В його малюнках Борисоглібської церкви у Києві та трапези у Печерській Лаврі масмо гарну українську орнаментацию, на взір стародавніх церковних вишивок, лица святих мають український вид, а на красвидах бачимо навіть українську архітектуру.

Іншого напрямку держали ся деякі галицькі артисти які зрозуміли, що не в самій орнаментации лежить суть українського стилю, а тим більше церковної стильової декорації. Перший з них Устиянович в церкві в Липовиці, калуського пов. завів до своїх малюнків українські типи. Портрети українських ідейних діячів взяв він за взір при малюваню Святих, і так портрет Б. Хмельницького послужив йому до малювання Св. Архистратига Михаїла, а портрет Шевченка до малювання Св. Миколая. Артист Панькевич почав малювати Христа і Матір Божу між громадою сільських дітей а навіть вбрав їх у народну одежу. Так само і Манастирський малював Святих серед української природи, а в їх ризах давав національні синьо-жовті краски. Артист Курилас малюючи образ Пречистої Діви, як Матери руського краю, вбрав її в русько-українську одежу. В той спосіб є артисти прийняли національні убори і кольорит, але не звертали ся глибше до національної індивідуальної стихії, се є туди, де живе своєрідна краса народної душі у різноманітних її проявах в теперішності і мунувшині.

Доперва в перших роках ХХ. в. інтелігентні українські артисти звернули увагу на селянську оригінальну композицію, утворену колишньою українською штукою. Перший відновлює на Україні єї своєрідні мотиви української штуки артист Яремич і переносить їх з селянського взитку до церкви. Його постаті малювані в церкві в Іржавці на Полтавщині є виглядом і змістом українські і дуже близькі до стародавньої іконографії, в стилу ренесанс.

Христос благословляючий. (Мал. Золотова).

Скоро наступив зворот від малювання народного життя до пізнання і студіювання національної естетики і її форм. За Яремичом пішли інші артисти, а в Галичині артист Сосенко, малюючи портрет митрополита Шептицького в візантійсько-українським стилу (на золотім тлі) переніс елементи церковної штуки до світського малярства. Сосенко має тепер малювати в українським стилу стіни українського Музичн. Інститута ім. Лисенка у Львові.

Найкрасший взір стильового українського малярства дали автори стінописи Білоусівської церкви. Вони взяли з рідної штуки усе характеристичне і цінне — як техніку, мотиви і уклад іконографії, спосіб композиції — і звязали його з сучасними вимогами.

Автори єї стінописи складаючи частки стилів старої іконографії і сучасного малярства хотіли дати основи національного малярства в розвиненім вигляді. Однак російський режим і ту став на заваді. Пійшов донос про «мазелішество», а по ревізії прийшов наказ переробити усе відповідно до візантійських канонів — на чім розумієсь розбив ся перший план. Хоч робота велась серед так прикрих обставин, то все таки її наслідки дали переконуючий доказ, що справді можна утворити оригінальну красу в повім нашім малярстві. — Щоби поінформувати наше громадянство, подасмо короткий опис єї стінописи, її композицію і стиль. Починаймо з бані. Ту наче в небі

вносить ся серед українських квіток молодий Христос. Могутня постать Його з благословляючою рукою робить сильне вражінє. Христос убраний в сорочку з розшитим коміром; Його підпезаний жупан червоніє як мак на лазуровім тлі неба. Поверх жупана є білий гіматій — після візантійського стилю. Низше під банею, в восьмерикови уміщено чотирох Евангелистів. Вони сидять серед стилізованих по народньому, улюблених на Україні, рослин, на дорогах помережаних меблях, довкруги них золоте поле, вкрите ліпленими взорами, так як се було у давній нашій іконографії. Краски постатий ніжні, лица взяті з природи. Коло Евангелистів їх тені; ангел коло Сьв. Матвія убраний в хитон з поліками і в жупані.

Під евангелистами, на чотирох перехідних полях до середних стін намальовані найважніші події з страстий Господніх: Похід Христа на Голгофту, Розп'яте, Положенє Христа до гробу, і Побіда Христа над Адом. В давнину українська іконографія ділила страсти на 12 моментів і описувала їх дуже докладно. З давних то жерел брали натхненє і автори білоусівської стінописи. Похід на Голгофту мав після первісного пляну мати сильний елемент сучасности, особливо в постатях мучителів Христа (о якеж богато є серед нас таких, що ще тепер його розпинасмо) і в поста- тях Сьвятих людей, що злекшували муки Спасителя, а то Симона з Киринеї і сьв. Вероніки; однак після «цензури» усе муєло приймати инший вид і з українських стилевих композицій остались всего рештки, як народне убрane Симона з Кири- неї, воїни з типовими місцевими обличчями, сьвята Вероніка з рушником. Все таки цілий похід їзд- ців на Голгофту під знаменем місяця з рухом та пишністю картин ренесансу — є українські. На сій картині видно також велику силу її майстра

Сьв. Евангелист Лука.

д. Золотова, що натхненє для своєї творчости черпав на порогах Дніпрових, в степах українських, та на давних образах вчив ся сили красок.

Сьв. Евангелист Матей.

Розп'яте і Побіда над адом, мальовані д. Кру- нтальом, після «цензури» зовсім стратили свою стильовість. На образі Розп'яте земля під хрестом засіяна квітками, а Марія, припадаюча до колін Спасителя, на знак жалоби, після народного звичаю, розпустила свої коси. Положенє до Гро- бу також підпало цензури і муєло бути перемальо- ване. Мертве, зеленковате тіло Христа лежить на землі, над ним розпучливо проливає сльози Божя Мати, стоїть в задумі сьв. Іван, та припали до землі Йосиф з Никодимом; позаду тягнуть ся низкі гори, а на горах на тлі згасаючого неба стоять дерева з стиглими плодами, неначе вка- зуючи на близьку радість воскресеня. Двохангел- ят тримає над тілом Христа рапіді, як на пла- щаницях, а се викликає сьвященний трепет. Між усіма образами з страстий поставлено ору- дія страстий, перевиті відповідно до української символіки виноградом та колосем. Дальше у вів- тарі маємо з боків на одній стіні постаті україн- ських богоугодників (Теодозія Углицького, Йоса- фата Горленка, Павла Конюсевича), а на другій вселенських Отців церкви. Перші мальовані з давних портретів, другі з портретів знаних укра- їнських діячів. Ризи сьвятителів мальовані пі- сля взорів, захованих в музеях.

Так то артисти, оглядаючись на старину, що манила їх своїми чарами, перероблювали її на лийший лад. На стелі вітара вони умістили ста- рохристійського Ангела, а за престолом дали поз- начайно величного Спасителя, що накрившись керсєю стоїть коло хреста, витискаючи руками вино з лози, що вєсть ся з його ребра кругом хре-

ста; Пречисту Кров Господню збирає в келих єрей, вбраний в пишну орнаментову одєжу. Сей образ наслідє стародавний мотив української штуки, що за прикладом заходу підносила в вітварі ідею Евхаристії, лише місто ангелів келих тримає священник.

Вертаючись до середини церкви бачимо дві величезні картини (Золотова і Шатова), що представляють благословенє дїтий та проповідь Христа на Горі. Перша з них під зглядом стильовості є найцінніша. Ся картина, що відноситься до дитинства — всени людського життя, має весняний тон. Серед вкритої квітками весняної поляни, під цвітучою вишнею, де сидить Христос, вбраний в керєю, пеначе на портретах гетьманів, зібрали ся українські батьки й матері з дїтьми, що линуць до благословлячого їх, так близького і привітного Спасителя. Всі особи вбрані в національнї одєжі з роззолоткою та процьвіткою після взірця української малярської традиції; дїти вилазять на колїна Христа і біжать до Нєго; серед них є школярї і менччї і зовсїм маленькї, що готові для Христа покинути всї іграшки, з возиками матері підводять дїтий, або склали по-

божно руки, а батьки наче завстиджені Христом Апостоли, несмїливо заглядають на сю сцену. Лиш один з них, наймолодший, у керєї, з рухом і лицем Ап. Івана, припадає до Христа.

Святитель. (Мал. Золотова).

Святителі. (Мал. Шатова).

Зміст сього образу не історичний, а національно-український. Господь благословить чисту невинність на всї часи і для всїх народів, а тим самим і для нашого. В той спосіб уягледнено високу ідею, що і наш нарід призначений у царство Божє. Сю ідею підносили вже і старі наші артисти. Тому ми масмо ту з одного боку картину з нашою старою іконографією, а з другої сторони величний твір новочасеного малярства, що рівнаєсь з иншими лїтніми європейськими творами. Картина задержала високий крайобрїїї з старинної іконографії, а за се ввєла до нашої церковної штуки весняний ефект з блакїтним небом, цвітучими вербами і вишнями, з дорогою до трибанної церковцї і з видом на долину з рікою. Нові живі змаганя сдїають ся з глибиною минулих форм і стилїв і творять нову невідому краєу.

В сєній пагорній проповіді масмо продовженє думки про царство небєсне. Проповідь відбуваєсь в лїтї під деревом з достиглими плодами — знак

що «нищі духом» і «алчущі і жаждущі правди» можуть бути люди дозрілі духом і тілом. Серед Святих на переді найбільше популярні на Україні Святи, Параскева, Катерина, Марія Магдалина, Михайло Архистратиг, Роман Сладкописець та Іван Дамаскин. Усі святи в українських ношах: Св. Роман в постаті молодого діакона, св. Іван Дамаскин в уборі старокиївського ченця; Св. Михайло вибивас воду з скелі і ратує нею український монастир від ворогів. Тіло картини с і ту ясне, цвітуче.

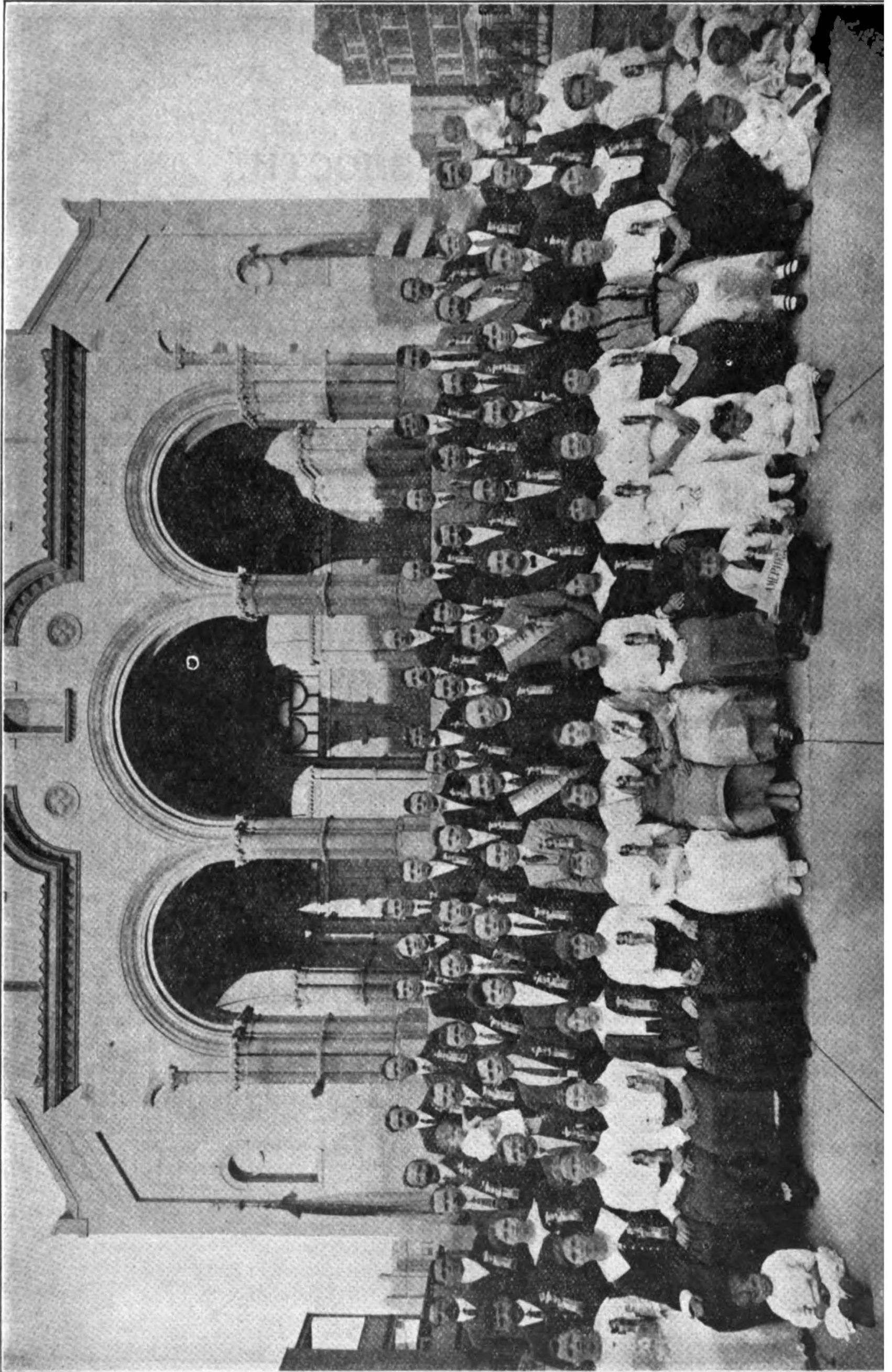
Христос-Виноградар. (Мал. Золотова).

Нарешті виходимо в бабинець і ту бачимо Страшний Суд. Колишнє малярство передало нам дуже много величних, страшних, а часом і наївних творів, що представляють сю драматичну хвилю в життю вселенної. Однак ту, в темній

місці, не було рації малювати всіх подробиць того суду, тому масмо його в скороченю: Судіїв, праведників в раю, та грішників в пеклі. Дух композиції на скрізь український. Всі цоколі в церкві прикрашені рослинами тільки не килимовими, не писанковими і не вишивковими, а перенесеними з взорів, що наш нарід всюди малює в хатах на стінах, вікнах і т. д. Такі рисунки ліпше надають ся як матеріал стильової стінописи і віддають ідею церкви небесної (лелії, льотоси, рожі, виногради...) При самім вході до церкви між орнаментами стоять фігури журавлів, що с символами спостережливости християнської.

Загальне вражінє сеї одинокої сього рода стінописи, виконаної д. Золотвим, с надзвичайно миле і вдоволяюче. Всюди бачимо улюблені краски, зрозумілі й близькі нам одежі, лица, дерева, будинки і орнаменти. Розуміє ся не можна за багато вимагати від сеї роботи, бо й так вона виконана серед тяжких обставин, але все таки вона вказала стежку, по якій повинен йти розвій нашого малярства. Золотов опер свою працю на старих зразках і вказав, що між нашим старим і новим малярством не може бути перерви. Наше нове малярство повинно собі утворити певний шлях і здобути право на бутє і культурне значінє. Всі наші артисти повинні розвинути самостійно національний артистичний сьвітогляд і інтерес до рідного малярства зробити питанєм необхідности. Початкові свої успіхи Золотов будував на стильових прикметах минулої штуки. На першім пляні станули у него проблєми національної форми, красок та подій. Традицію, на якій опираєсь, має в старій іконографії. Надія нашого малярства залежить від охоти сучасних українських сьвідомих артистів до пильного студіюваня сучасности та минулого в цілі оживленя національної творчости. Кождий повинен працювати над покладеними вже проблемами, а при нагоді вартує завітати до господи Білоусівського (коло Ладжикина) панотця, щоби власними очима оглянути наслідки тяжкої праці на ниві рідного церковного малярства.

ГР. ЧУПРИНКА.

БЕЗ ЗЛОСТИ.

Скрізь бурі і крики на площах гучних,
Всі славлять і Марса й Мамону
А в мене так тихо! На струнах моїх
Нема відгомону.

Нема відгомону, стихійности бід
Бушуючих, злісних, кривавих;
Я тільки, мов місяць на небі поблід
У хмарках ласкавих.

Я бачу, я знаю, — в борні гуртовій
Є також незлобні й самотні
І місяць поблідлий — то їх вартовий
В небесній безодні.

* * *
Хочеть ся шелесту гаю та піль,
Хочеть ся пахоців саду,
Ніжного шепоту срібних топіль...
Ох, не пригадуй!

Ночі і ранки, і дні чарівні,
Все захопила тривога...
Звуки і фарби, як шати сумні,
Шати без Бога.

Настрій ліричний у грудях завмер;
Ліра брентить сиротливо;
Жити, любити, творити тепер
Так неможливо!

НАСТРОІ.

I.

Твій чудовий образ милий
В чарах мрій моїх не зник;
Як метелик легкокрилий
Він сховав ся у квітишк.
В світлі сонця в день погожий
Буде він над квітинком,
Всіх мої найкрасші роки
Обівають тебе вінком.
Твій чудовий образ милий
В морі мрій моїх не зник;
Я віддам йому всі сили,
Я віддам йому весь вік.

II.

Ха, ха, ха, моя дитинко!
Жарти — мрії і слова.
Глянь, красуленько-квітинко,
Як хлюпочуть ся трава.
Завтра рано на покосах
Разом з нею ляжеш ти.
А для євпіїв стоголосих
Буде досить краси.
Зникнуть квіти степу й гаю
Будуть фарби неба й хмар;
Так і знай, що я кохаю
Ще для вічних чар.

В. ЩУРАТ.

Б Р А Т И.

В темних горах при окопах у болоті
там зішлись ся два вояки по роботі,
не зішлись ся, тільки впали край дороги,
поранені, сей у плечі, той у ноги.

Один стогне: Тату милий! мамо рідна!
Другий плаче: Діти любі! жінко бідна!
Подивив ся сей на того довго, тихо —
здивувала рідна мова, спільне лихо.

»Поможіть мені, земляче, рідний брате!
Не по волі я загнав ся у Карпати.....«
— Я поможу, милий гостю з України, —
чей по волі не бажав ти нам руїни?

Бють гармати на добраніч, стогнуть гори,
звір лісами утікає в темні звори.
Два вояки завивають свої рани,
споминають і родину і кайдани.

»От знесла нас люта доля раз до куни
не у гості, тільки в поли, тут, де трупи...
Виріс, брате, я далеко, у Полтаві,
а загину у Карпатах на мураві«...

Другий каже: »Горе брате, нам нещасним,
нашим людям, нашим нивам, горам красним.
та найтяжше наше горе: люта сила,
що з братів та вороженьків поробила.

Та не плачмо, бо віджити ми ще годні;
вилічимо свої рани і народні;
Кров пролита не пропаде, зродить нива, —
буде, буде Україна ще щаслива!»

ОДИН З ПЕРШИХ.

Ішениця зріла, жито зріло,
Як у село письмо наспіло:

Писанечко цісарське дрібне,
Що в полі військо є потрібне.

Недоостревий серп покинув,
Соколом в Сербію полинув.

Як тільки перші вчув шрапнелі.
Покинув думи невеселі.

Перехрестив ся: раз вмирати!
І далі бігом на армати...

І нині десь йому там сниться ся,
Що дома зжата вже пшениця,

Жито не сниклеть ся з колося,
Діти в людній хлібці не просять.

ІВ. ФРАНКО.

* * *

Не слід усякого любити без розбору.
Як добрі щепи садівник плекає,
Так, що всі зайві парости втинає,
Щоб добрі соки вилили все в гору, в го-
ру.

Господь сказав: «Яка тобі заслуга,
Коли кохаш свого брата, друга?
А ви любите своїх ворогів!»
Подумай добре, що Господь велів!

Не мовив: «Моїх ворогів любіть!»
Отсе, брати, ви добре розумійте,
Що ворог божий, ворог правди й волі
Не варт любови вашої ніколи.

Себе самого наперед
Застав робить, що слідус,
А лиш потому інших вчи, —
Тоді з дороги не схибиш.

Ти сам себе таким зроби,
Щоб інших ти навчати міг;
Сам над собою запануй,
То запануєш над людьми.

Хто сам себе опанував,
Найтяжшу річ він доконав;
Хто сам себе оберігав,
Той безпечніший від усіх.

Не кидай власної мети,
Щоб за чужою десь іти,
А власну ясно цілї пізнай,
До неї просто поспішай.

Не високо мудруй,
Але твердо держись,
А хто правду лама,
З тим ти сміло борись!

Гнів, се огонь. Чим більше дров кла-
деш,
Тим ярче полум'я лютує ясне;
А перестань докидувати дров,
Як стій загасне.

Як моряки в час бурі все з судна
У море мечуть, щоб судно влекшити,
А стихне буря, жаль їм стане втрат,
Почнуть тужити.

Так і гнівний у лютому розпалі
Не тямить, що здорове, що боляче;
А гнів мине, — згадавши, що накоїв,
За пізно плаче.

Не бажай ти умом
Понад єввітом кружити:
А скорійш завізьмись
В єввіті праведно жити.

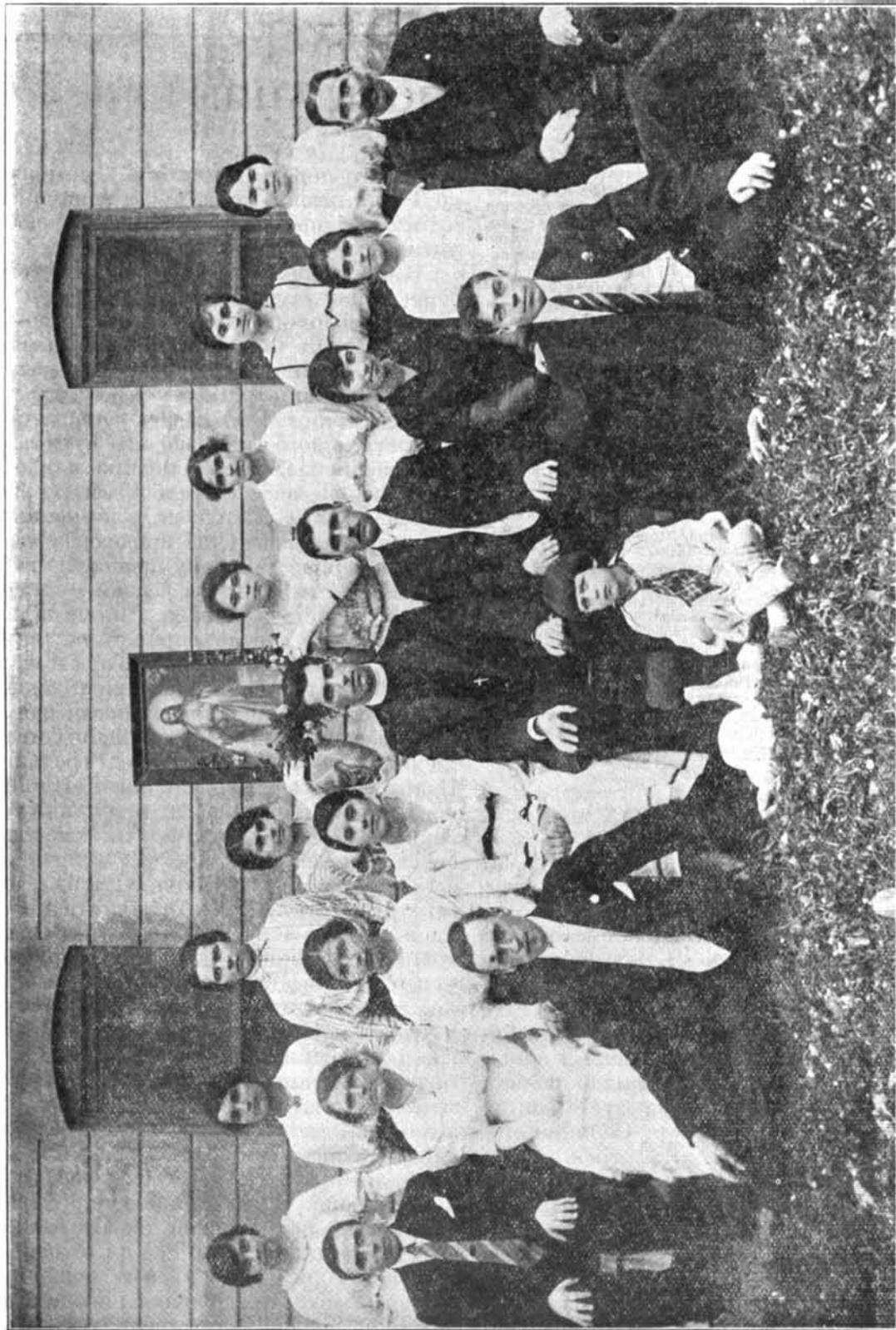
Як промін'ясто гарний цвіт,
Барвистий, та без запаху,
Так гарні та цуеті слова
Того, хто не сповняє їх.

Як промін'ясто гарний цвіт,
Барвистий, любо запашний,
Так гарні та підлі слова
Того, хто чинить після них.

Бережи масток про чорну годину,
Та віддай масток за пірну дружину;
А себе найбільше бережи без вплину;
Та віддай майно і жінку й себе за Україну.

Книги — моряка глибина;
Хто в них пірне аж до дна,
Той хоч і труду мав досить,
Дивнії перли виносить.

Апостольство Москові при церкві св. О. Николая в Амстердам, Н. Й. в 1916 р.

БЕРНСТЕРНЕ БЕРНЗОН.

МУЖИЦЬКІ ОПОВІДАННЯ.

Ген далеко на північній сході облята глибокими та сердитими морями, лежить невеличка гірська країна, замешкана гарним і характерним три-мільоновим народом — Норвегія. Доля цієї країни схожа в децим на нашу долю. Зносила і вона через довгі віки важке, дошкульне ярмо гнобителів. Норвежці корилися правлістю Шведів, які з ними так споріднені, як Москалі і Польки з нами. Але з Норвегії, з того народу моряків і хліборобів, вийшло багато славних синів, які невинним трудом, заваятем і таланом засвідчили перед цілим світом, що норвежський народ непослідний між сусідами і годен здобути для себе свободу і значіне. Після довгих літ підданства, стали недавно Норвежці господарями в своїй хаті.

Одним із тих, кому честь і воля Норвегії найбільше лежала на серці, був саме її найкращий син — Барнстерне Бернзон, славний на весь світ письменник і політик. Уродився він 1832. р. Батько його був священником, а походив самий з мужицької семі. За діточих літ наслухався Бернстерне чимало чудових казок, переказів та пісень, а північна краса скель і моря сповивала його серце чарами. І виростав він на славу свого народу. Як дійшов до літ, став великим, улюбленим співцем рідного краю і дав йому багато чудових пісень, повістей, драм та різних статій! А його пружне серце зміло загоріти ся любовю не тільки до свого народу і стрепенути ся на вид своєї кривди, але боліло й обурювало ся на вид усього гнету, кривди і безталія. Довдавши ся про наш народ і його недолю, вступив він перед цілим світом і сьміло та голосно заговорив у нашої обороні. Се зробив він своїм письмом п. з. «Політика гнобителів», яке видав французькою мовою. Весною 1910. р. помер сей великий чоловік піявочи, незабутній апостол свободи і правди.

Подаямо отсе нашим читачам два маленькі оповідання, щоб кождий письменник громадянин пізнав ту творчу силу і талан, які вийшли до гроба з оттим великим приятелем і оборонцем українського народу.

БАТЬКО.

Іазда, про якого тут розповідаєть ся, був найбогатшим з цілого села: називав ся Торд Іверос. Одного дня стояв він у канцелярії пароха, випростований і з сьвяточною повагою. «Я маю сина», казав він, «і хочу його охрестити». «Як він має називати ся?» «Фін, так як мій батько». «А хто є в кумах?» Назвав їх, а були се найвизначнійші чоловіки і жінки села, які належали загалом до родини батька. «Чи маєш ще що сказати?» спитав парох і поглянув на нього. Селянин стояв хвилику, мовчки. «Я хотівби, щобн його самого хрещено», промовив він. «То значить у будний день?» «В найблищу суботу о 12. годині в полуднес». «Чи маєш ще що додати?» спитав парох. «Нічого більше». Селянин мняв капелюх у руках, якби хотів іти. Тоді підніс ся парох. «То позволь мені, щоб я тобі дав одно

бажане на дорогу», сказав він, підійшов до Торда, взяв його за руку, глянув йому в очи і промовив: «Дай Боже, щобн дитина виросла тобі на щасте!»

В шістьнацять літ по тім дни стояв Торд знов у кімнаті пароха. «Добре держиш ся, Торде», промовив парох, що не бачив на нім ніякої зміни. «Бо немаю журн», замітив Торд. Парох мовчав. По хвили спитав: «Щож у тебе сього вечера за діло?» «Нині вечером приходжу в справі мойого сина, що має бути завтра миропомазаний». «Славний з нього хлопець» Я не заплативби вам скорше того, що вам належить ся, доки не довідаю ся, яке місце буде призначене для нього в церкві». «Я йому призначив перше». «Ось тепер я вже і певний — а тут десять талярів для вас». «Чи маєш ще яке бажане?» спитав парох і поглянув на Торда. «Більше нічого». Торд пішов.

Знов минуло вісім літ, коли одного дня перед канцелярією пароха почув ся голосний гамір. Се прийшло багато людий, а Торд стояв на переді громади. Парох підніс очи і пізнав його. «Нинішного вечера приходиш ти в великім товаристві». «Я хочу дати мойому синові на заповіді; він має женити ся з Карою Сторлід, дочкою Іудмунда, що ось тут стоїть». «Та то найбогатша дівчина в цілім селі». «Таже кажуть», відповів мужик і підгорнув притім рукою чупер до гори. Парох сидів хвилику мовчки, мовби щось розважав; не кажучи ні слова, записав опісля імена в свої книги, а чоловіки підписали ся. Торд положив три таляри на стіл. «Мені належить ся лиш один», сказав парох. «Я знаю, що вам належить ся, але се моя єдина дитина — я хотівби своє діло до ладу зробити». По тім поясненю взяв парох гроші. «Отсе стоїш тут, Торде, вже третій раз у справі твого сина». «Але я вже також тепер і з ним готовий», відповів Торд, завязав свою мошонку, промовив «будьте здорові» і пішов, а за ним ішла поволн решта людий.

В чотирнацять днів потім веслували батько і син серед тихої погоди по озері до Сторлідів, щоби умовити ся про весіле. «Щось не держить ся добре підімною лавка», промовив син і встав, щоби її поправити. В тій хвили виховуєть ся йому з під ніг дошка, на якій стоїть; він хватає руками довкруги себе, видає тривожний оклик і паде в воду. «Держи ся сильно весла!» крикнув батько, скочив з місця і наставив йому весла. Син старав ся кілька разів його ймити, але йому задеревіли руки «Чекай, чекай!» кричав батько та став д' ньому підпиривати човном. Тоді перевертаєть ся син горілиць, кидає батькови глибокий погляд — і тоне.

Торд не хотів тому вірити, спинив тихо чайку і вдивив ся на те місце, де його син потонув, мовби він муєв знов виринути. Показало ся кілька бульок, ще кілька, опісля одна лише велика, яка розприєсла ся — і знов лежало озеро, мов зеркало. Три дні і три ночі бачили люди, як батько веслував довкруги того місця, без їди і напиту; він шукав свого сина. Аж ранком третого дня найшов він його і поніс самий через гори до дому.

Від того дня минув рік. Пізно осіннім вечером чує парох, як хтось перед сінними дверми рухаєть ся і нипає за клямкою. Парох отворив двері, а до середини війшов високий, зігнений чоловік, худий та з білим волосем. Парох глядів довго на нього, заки пізнав; се був Торд. «Приходиш так пізно?» спитав парох і стояв дальше перед ним. «Ох так, приходжу пізно», відповів Торд і сів. Парох усів також і ждав; мовчанка тревала довго. Вкінці промовив Торд: «Я маю дещо при собі, що хотівби радо віддати убогим; я маю намір заложити добродійне заведення, яке би носило імя мойого сина». Він встав, положив гроші на стіл і знова сів. Парох числив гроші. «Тут багато гроший», запримітив парох. «Се половина ціни мойого майна, яке я нині продаю». Довго сидів парох мовчки; вкінці спитав лагідним голосом: «А що ти тепер пічнеш?» — «Щось кращого!» Знов сиділи оба хвилю мовчки, Торд глядів на землю, а парох на нього. Тоді про-

мовив парох тихо: «Я думаю тепер, що син твій приніс тобі благословення». «Так, і я також переконаний о тім», відповів Торд, підніс очі в гору, а по його лиці котили ся поволи дві сльози.

ВІРНІСТЬ.

Серед рівнини моїх сторін проживало одно подружжя з шістьма синами; воно працювало коло великого, але занедбаного газдівства, доки чоловік не стратив життя в якимсь нещасливім случаю, а жінка лишилася самітною з шістьма дітьми при важких газдівських клопотах. Але вона не стратила відваги, лише привела обох найстарших синів до домовини, всліпла їм тут над тілом батька обітувати їй, що будуть старати ся про свою рідню і помагати їй, доки Господь їм сил уділить. Се вони обіцяли і робили так, аж до миропомазання наймолодшого сина. Тоді стали вони уважати ся за звільнених від свого обіту, найстарший одружив ся з вдовою одного дідича, а швидко по тім молодший від нього з її заможною сестрою.

Прочі чотири брати мали тепер газдувати на всім, як і доси вони се безпереривно робили. Але вони не мали до сього великої охоти; від молодости звикли вони до звязи, двох із двома, або навіть усі чотири, і робили так дальше, тимбільше, що муєли один в одного шукати помочи. Ніхто не висказував своєї гадки, заки не пізнав прочих, а властиво вони не розуміли своєї власної, доки взаїмно не побачили ся. Мимо того, що між ними не було такого порозуміння, була в них якась тиха та мовчалива звязь, щоби не розлучати ся, як довго матір живе. Але вона бажала собі дещо инакше, і їй вдало ся, обох зконятих синів перетягнути на свою сторону. Газдівство значно поправило ся, потребувало більше робітників, із чого мати порадила віднайти обох найстарших і поділити газдівство між чотирох у той спосіб, що вони мали двійками управляти своєю пайкою. Біля старої хати мав стати новий дім а в нім мешкати одна пара, підчас коли друга мала

при ній лишити ся. Але з тої пари, що випроваджувала ся, мусів один одружити ся, бо вони потребували в домашнім газдівстві тай коло худоби помочи, — і матір назвала дівчину, що її бажала собі мати невісткою.

Ніхто не мав нічого проти того: але тепер було питане, котра пара має вибрати ся, і хто з братів має одружити ся? Найстарший сказав, що вибрати ся він готовий, але женити ся не буде ніколи, і кожний з них поставив таке рішуче у-сліве.

Але вони погодили ся з мамою, що треба відступити рішенє самій дівчині. І спитала ся її мама одного вечера в горі на полонині, чи не схотілаби вона впровадити ся жінкою до її нової хати, а дівчина була тому рада. Так, але кого з хлопців бажає собі, бо може одержати, котрого захоче. Ні, над сим вона ще не думала. Одже дівчина мусіла тепер се вчинити, бо то лиш від неї залежить. Як так, то мігби ним бути найстарши; але вона його не дістане, бо він не хоче. — Одже вона назвала наймолодшого. Але матір думала, що се виглядає незвичайно; «він жеж наймолодший!» — Одже, той перед ним. — «А длячого не старший?» — «Дійсно, длячогосьби не старший?» відказала дівчина, бо думала про нього весь час і тому його не назвала. Та матір від хвилі, як найстарший опер ся подружю, уже покмітила, що він побоюєть ся, бо слідуочий і дівчина кинули на себе зором. Одже одружив ся той перед найстаршим, а найстарший забрав ся з ним. Але ніхто чужий рідні не довідав ся, що газдівство розділене, бо вони працювали разом, як і передше і збирали плоди разом, то до сеї, то до тамтої стодоли.

По якімсь часі мати заслабла; вона потребувала супокою, а дальше помочи, і сини порадили ся, що треба їй наймити дівчину, яка і так у них працювала. Наймолодший мав спитати ся її завтра в лісі при згортаню листа; він буде се найкраще знати. Але наймолодший мусів довго думати в мовчаню про дівчину, бо коли її остаточню спитав ся, вчинив то так дивно, що дівчина уважала се за сватьбу і притакнула. Парубок напу-

див ся, пішов сейчас до своїх братів і ро-сказав їм, як відмінно йому повело ся. Всі чотири споважніли, і ніхто не важив ся промовити перше слово. Але той перед наймолодшим побачив по наймолодшим, що він напrawdę залюбив ся в дівчині, длятого то йому стало так страшно. Рівночасно відчув він свою судьбу, остати ся парубком, бо коли одружить ся наймолодший, то вже він не зможе. Він скривив ся троха, бо і самий мав дівчину, яка йому подобала ся, але шож було тепер робити. Тому він перший промовив слово, а іменно, що дівчина буде тоді найпевнішою, як що стане жінкою на газдівстві. Як лиш один промовив, згодили ся з тим інші, і братя вибрали ся поговорити про те з мамою. Колиж вони прибули до дому, мати була поважно хора; мусіли заждати, аж вона знова по-здоровіє, а коли не приходила до здоровля, стали вони ще раз вести раду. На ній перепер наймолодший, що поки мама не встане з постелі, не постановлять ніякої зміни, бо дівчина має лише мамою піклувати ся. І на сім стало.

Шістьнацять літ лежала хора матір. Шістьнацять літ доглядала її мирно та терпеливо будуча невістка. Шістьнацять літ сходили ся сини кожного вечера до її постелі, щоби молити ся, а кож-дої неділі також оба найстарші. Вона проєшла їх часто в тих тихих годинах, щоби тямил на єю, що її доглядала; вони розуміли, що вона думала і прирекли се. Підчас сих усіх шістьнацятьох літ благословила вона своєю недугу, бо ся дозволила їй відчувати до послідної хвилі материнську втіху; вона дякувала їм за кожними сходами, а одного разу стали вони послідними.

Як вона померла, зійшло ся шестеро братів разом, щоби самим віднести її до гробу. Був тут звичай, що і жінки провожали до могил, одже йшло сим разом ціле село, чоловіки і жінки, всі, що годні були йти, аж до дітий—попереду паламар місто дяка, опієли шість синів із до-мовиною а відтак ціле село серед похорон-ного співу, що його було далеко чути. А коли спустили тіло, а тих шістьох за-кидали могилу, пішов цілий жалібний похід до церкви, бо тут мало відбути ся

рівночасно вінчане наймолодшого: так бажали собі брати, бо і се і то вязало ся разом. Тут тодішний парох, мій вже покійний батько, еказав проповідь про вір-

ність, а говорив з таким одушевленням що я, який зайшов сюди случайно, думав, опускаючи церков, що гори, море і величїїлої природи злили ся в одно.

Вискази і ради сьв. Отців.

Подруже повинно бути причалию підчас бурі, а не бурю в причали.

Бог не виплачує щодня, але веде добрий рахунок і колись виплатить все параз.

Розумний господар сам всячину робить, дурний наймас, кого лише зустрїне.

Бачив ти чоловіка, що себе за мудрого має? На дурного більш надїї, як на такого.

Як двері обертають ся все на своїх завесах, так легуи на своїм ліжку. (Кн. притч. Солом.)

Як рілля, що її не оброблено, родить тільки бодахи і инше табаз, так і в серцю чоловіка, що любить лінивство, росте тільки тавазь грїха.

Як вода, що стоячи спокїтно, зачинає гнїти, так і душі, що нічо не робить, тапає ся гнїль грїха.

Як ржа їдас жеїло, так лінивий нищить силу душі.

Лїнивство є збірником всіх покус, і всіх злиз та ненотрїбних думок.

Задрїсть то корїнь усього злого, то жерело богато убийства і сїмя богато грїхів. — Сьв. Кипріян.

Коли говориш про других, говори так, як би вони тебе чули.

— Одяг чоловіка, його сьміх і гїд, кажуць самі, що він варта. — Іс. Сїр.

— Чим більше хто дбас про се, щоби красно вбрати ся і иншим вподобати ся, тим менше варта його серце і душа. — Сьв. Августин.

Не жури ся тим, хто за тобою або хто проти тебе їде. Так поступай і о се тільки старай ся, щоби Г. Бог був з тобою у всім, що ділаши. (Кн. о насл. І. Хр.)

«Як довго лікар дає хорому ліки, так довго ще має надїю, що хорий подужас. А коли перестас їт давати то знак, що вже ратунку для хорого нема. Так робить і Господь Бог. Він зсилас на грїшника всякі терпїня, щоби його навернути зі злої дороги на добру. Але як грїшники вже не капас, як все безкарно пускає — то знак, що ї справедливїї гнїв Божїїї не направить його.» — Сьв. Єронїм.

«Тїшиць ся рїльщик, коли єремить і дощ паде, бо він не дивить ся на те, що є, а на те, що буде. Не дивить ся на лискавки, а на теплий дощик, що зрошує землю. Не на те зерно, що зїяло, а на те стебло, що зеленїє. Тай ми не дивїм ся на терпїня, яке нам долягас, а на користь, яка з него буде. Зачекаїмо до живї; як випреасмо, зберемо богато, а нашї серця будуть повнї скарбїв. Коли ми терпеливо все знесемо, тоді терпїня не то, що не принесе нам шкоди, але ї великий пожиток, а як будемо в терпїню нарікати, до терпїня лїнувати ся, то лїнивство все нам нищить.» — Сьв. Іван Золотоустий.

«Коли Бог дає менї терпїня, се знак Його безмірної любови для мене і будучої слави.» — Сьв. Тома з В.

«Чим більше терпїня Бог менї дає, тим я певнїйший, що мене любить.»

«Коли ти свьято жисис, а мимо сего терпїш, будь певний, що ти належис до вибранїх Христовїх; бо хто тепер їде в слїд за Ним в терпїню, буде з Христом ї в славі.»

«Хочу терпїти, а не знаю, чи я гїдний сего.» — Сьв. Ігнатїї.

Треба любити свою вїтчину такою, якою вона є; погана то дитина, що встидас ся своїх родичїв тому, що вони є бїднї. — Сьв. Ів. Золотоустий.

НЕ ЗАБУДЬ ЮНИХ ДНІВ.

Не забудь, не забудь
Юних днів, днів весни, —
Путь життя, темну путь
Проясняють вони.

Злотих снів, тихих втіх,
Щирих сліз і любови,
Чистих поривів всіх
Не встидайсь, не губи!

Бо минуть — далі труд
В самоті і глуші,
Мозолі наростуть
На руках і душі.

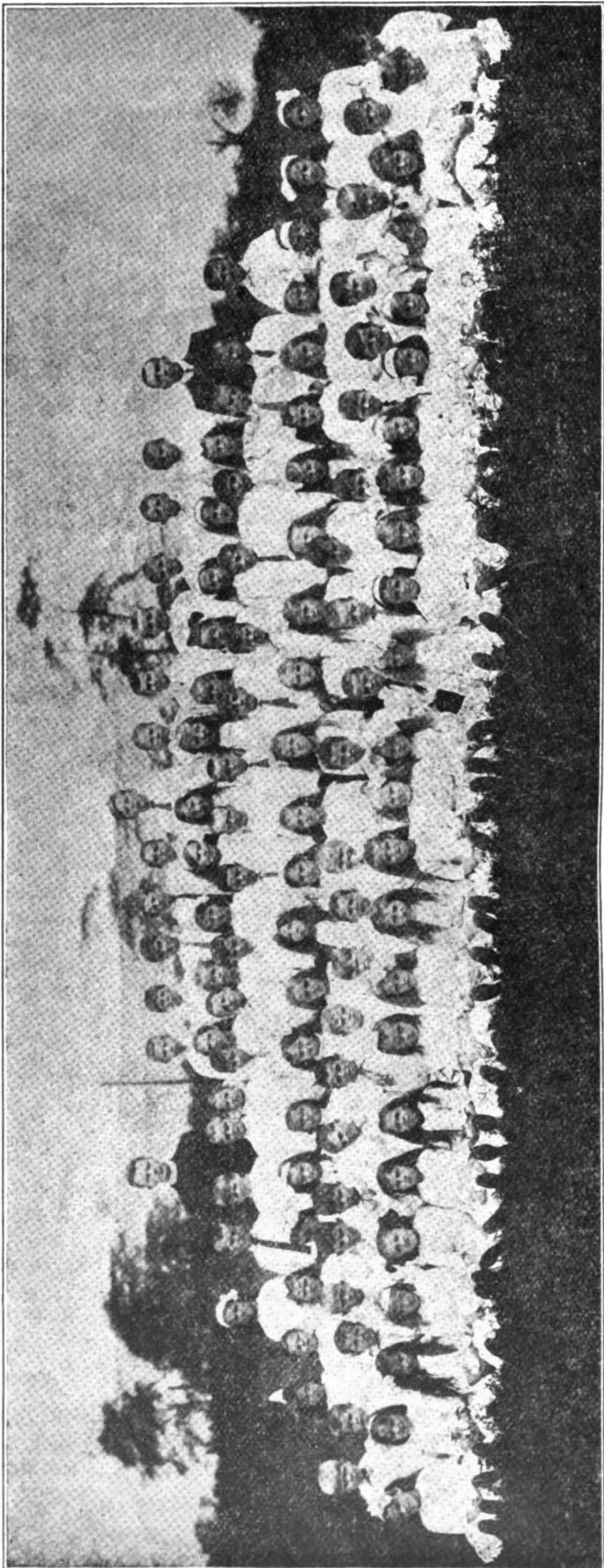
Лиш хто любить, терпить.
В кім кров живо кіпить,
В кім надія ще лік
Кого бій ще манить,
Людське горе смутить
А добро веселить, —
Той цілий чоловік.

То ж сли всю життя путь
Чоловіком цілим
Не прийдеш тобі бути, —
Будь хоч хвилечку ним.

А в погані дні,
Болотянії дні,
Як надія пройде
І погасне чуте,
Як з великих доріг
Любови, бою за всіх
На вузкі та круті
Ти зійдеш манівці,

Зсушить серце жура,
Зколють ноги терни; —
О, тоді май життя
Вдячно ти спомани!

О, тоді ясні сні
Оживлять твою путь....
Юних днів, днів весни
Не забудь, не забудь!

Парохіяльна школа при русько-катол. церкві св. Михаїла в Болтєр, Па. зі своїм сьвящеником Вєч. о. В. Добушовським і учителем п. Ст. Вульчином.

о. АНДРІЙ КЛЯРМАН.

ВІЧНИЙ ЕМАНУІЛ
або
РІЗДВЯНА ОБРУЧНИЦЯ.
СВЯТО-ВЕЧІРНА ДІТОЧА ОПЕРЕТКА В ЧОТИРОХ ДІЯХ.

Переклав з англійської мови о. Володимир Держирука.

ДІСВІ ОСОБИ:

ВІЧНИЙ ЕМАНУІЛ, *Боже Дитятко.*

ФІЛЬОТЕЯ, *обручниця.*

ДОМІНІКА, *ненька Фільотеї.*

ГАНУСЯ, *хора дівчинка.*

МАРІЯ ЖУРБИХА, *ненька Ганусі.*

МАРТА *vulgo* *дядина Ворона, скутиндрага.*

СЛУЖНИЦЯ МАРТИ.

МИХАСЬ, *хлопчик — приятель Фільотеї.*

ТЕКЛЮСЯ, КАСЯ, МАРІЙКА І НАДЯ *і інші шкільні дівчата, приятельки Ганусі.*

ГОСТІ Фільотеї.

ХОР ДОРΟΣІЛНХ.

ДІЯ ПЕРША.

ЗАМІТКА: Щоби читаня сеї гарної діточої оперетки зробити більше приступним, а святкувальне виставленя на сцені лекшим, я змінив в деякім ступіні, не перекладаючи їх повільничо, а також надав, о скільки се було можливо, трохи своєрідного кольориту. — Перекладчик.

МІШКАНС ЖУРБИХИ.

(Гануся лежить на ліжочку і очи має замкнені, а рученята зложені на верху шкрявали. Біля ліжочка столик, заставлений лікарствами. Як занавіса підноситься ся, зачинає співати Хор. Гануся відмикає очи і розглядаєть ся з великим здивованнєм; хоче підвестися, та сеїчас опадає на подушки. По другій стороні сцени невеличка комодка, на ній дві свічки, а серед них статуя БОЖОГО ДИТЯТКА.)

СЦЕНА ПЕРША.

ХОР *(поза сценою):*

Шумить вітер, шумить дивний....

Не бій ся дитино.

Хоч який мороз великий

Тисне без ушину.

Як давить тебе холоди,

Не забудь, що в тобі

Бог ласкавий; Він pomoже

У кожній потребі.

СЦЕНА ДРУГА.

(Входить Марія.)

МАРІЯ:

Чи добре тобі, моя доню? *(Попрашала подумешку)* Може тобі чого потрібно?

ГАНУСЯ:

Чи нині Святий Вечір, матіночко? Деж є наша ялинка? Боже Дитятко забуло на нас? Мені так дуже сумно.

МАРІЯ:

Господь Бог не забув на нас, моя доню. Він був далеко біднійший від нас першої Різдвяної ночі, коли то прийшов на сеї свят. Він показав нам, як ми маємо Ного насбідувати в нашім житю.

ГАНУСЯ:

І Він лежав в яскні, в стасніцї на сні! Матіночко! Я вже зовсім вдоволена. Мені тут в теплім ліжочку далеко вигідійше, як Ному там, у вертеї. Тільки мені дуже дивно, чому Божий Син народив ся серед такої нужди?

МАРІЯ:

Бо дуже багато є на світі великої бідї, тому то Божий Син показав нам Своїм приміром, як єю бідю переносити.

ГАНУСЯ:

А чому-ж Господь Бог не уєне зі світї сеї нужди?

МАРІЯ:

Доню моя; не Господь Бог є причиною людської нужди, а чоловік, бо його гріх є став причиною всякої недолі.

ГАНУСЯ:

Так отже я, матіночко, хорую за мої гріхи?

МАРІЯ:

Ні, дитино. Слабість або інші негодяни, хоч прийшли на світ через гріх, та тепер дуже часто навіщають нас тому, щоби повернути наше серце до Бога, або щоби нас ублагородити.

ГАНУСЯ:

Я учила ся того всього у школі, з катихіау; однак я ніколи не розуміла сего гаразд.

МАРІЯ:

Так, моя люба доню. Нещастє є для нас пераз дуже великою помочню до сього, як наворотити ся до нашого любого Отця небесного. А тепер, дитино, лежи спокійно; казав лікар, щоб ти говорила як найменше.

ГАНУСЯ:

О, моя солодка матінко; я знаю, що умру. Тому нехай собі наговорю ся і натїшу ся тим останним Різдом.

МАРІЯ (*перелякана*):

Не думай о смерті, Ганусю. Будемо молити ся до Божого Дитятка, а Боже Дитятко верне тобі здоровле назад.

ГАНУСЯ:

Я молила єл дуже сердечно і дуже довго; і в часі моєї молитви я чула якийсь такий дивний а солодкий снів. А ви, матінко, все мені говорили, що як котра дитина почує на Святий Вечір снів Ангелів, то муєть умерти.

МАРІЯ:

Воно-ж і правда. Ми всі будемо муєти колись умерти. Се стара історія. А ти така дуже слабка, то тобі тільки так через сон здаєть ся... (*Тут зачинає співати тїзо Ангельський Хор*).

ГАНУСЯ:

О, ні, матіношко. Се не у єні. О-о! Чи чуєть?

ХОР (*поза сценою*):

Дитятко Боже вже зійшло
У ночі зоряній,
Вінець цвітнєтий принєсло
Обручницї Своїй.

Дитяти чистого глядять,
З душею, наче єпїт,
Щоб взяти його в небесній світї
З веселної доріг.

ГАНУСЯ (*сниться*):

Бувай здорова, моя пеняко!
Чую, що небо вже близенєдо.
Така тут студїя і зима,
А світ цїлий, немов тюрма.
Ходи, матінко! Ось дорога,
Що йде до Господа і Бога.

ХОР:

А памятай на всякий час,
Що Бог в потребі все при нас.
Нехай душа летить в гору,
Аж у небесну вишину.

МАРІЯ (*співає прижлякнувши біля ліжка Ганусї*):

Моя дитино, о, засни,
Не бій ся, що гудуть вітри.
Та-ж груди моя огнем горить,
Вона тебе нагрїє в мить.
(*Обнимає Ганусю*).

ДУЕТ (*за сценою*):

Як давить тебе сум і біль, —
Спішить на поміч Господь твій.

ХОР:

Як давить тебе сум і біль, —
Спішить на поміч Господь твій.

(*При кінці сніву входить коло дванайцять дїтїй, убраних в білі одїя. Вони поволєньки підходять ближєє і стають довкола Ганусї і Марїї*).

СЦЕНА ТРЕТЯ.

ХОР (*на сценї*):

Приїди до нас, Свєате Дитя,
З далєких, зоряних сєвітїв,
У нас бо інші Ніч Свєята,
Весєлий чути вєсоди сєнів.
Лежати дитятко тут слабе,
Твоєї помочи так жде....
О, Спасє наш, приїди, приїди
І вєїх звільни нас від журби.

ТЕКЛЮСЯ (*найбільша зпоміж дїтїй*):

Ми зїбрали ся разом, кохана Ганусю, та й прийшли побажати тобі «весєлих сєвят». Ми молимо ся за тебе і надїємо ся, що небавом знов будеш разом з цїми в школі і при вєїх наших забавках. (*Дас їй дарунок*). Приїми отєєй невеличкий даруночок від твоїх товаришок. Хочемо показати, що ми на тебе не забули у твоїй слабости і любимо тебе такєамо горячо, як і передтим. (*Видмикає пудєлко і витягає з нього гарну біленьку сукночку*).

ГАНУСЯ:

О, мої любі дівчатка! Яку ви мені радієть зробили! Нєхай Господь Бог вас благословить. Сю ємопочу буду поєсла там, в небї....

ВСЇ ДЇТІ (*заликаю*):

Ганусю!
(*Вєї расїдають єл де-будь коло Ганусї. Двоє єдас на ліжочку*).

ГАНУСЯ:

Матіночко! Як ми воскресємо при кінци сєвїта, то чи ми будємо в єїй єамїй одєки, в якїй нас похоронїли в гробї?

МАРІЯ (*жорциєти*):

Ні, дитино. Господь Бог уберє нас в одїж Своєї небесної слави. (*До дїтїй*). Дїтошки! Гануся все гадає, що вона муєть умерати небавом. А вона не виглядає зле, правда, що ні?

Братство свв. О. Николая, від. 105-ий Провидіня в Честер, Па. з Веч. о. В. Держирукою.

ТЕКЛЮСЯ (*нерішено*):

Н-ні, тіточко Маріє. (*До Ганусі*): Ганусю, я певна, що ти не умреш, бо ми всі не дамо тобі умерти. Не підємо спати ціліську ніч і будемо за тебе молити ся, щоб ти вже завтрішньої днини була здорова.

СЦЕНА ЧЕТВЕРТА.

(*Входить Михась*).

МИХАСЬ:

Христе рождаєть ся! Добрий вечір, пані-матко і тобі, Ганусю і всім вам, дівчатка.

ВСІ:

Славте його! Добрий вечір, Михасю.

МИХАСЬ:

Бажаю вам всім веселих свят Різдва Христового; а тобі, Ганусю (*підходить ближче ліжочка*) моя матінка пересилас невеличкий даруночок (*показує їй велику ляльку*). Правда яка гарна?

ГАНУСЯ (*бере ляльку*):

Дякую тобі, сердечно дякую, Михасю. Скажи своїй матінці, що я їй також дякую дуже сердечно.

ТЕКЛЮСЯ:

О, Михасю! Ти дуже добрий хлопчик!

МИХАСЬ:

Не хвалі мене, Теклюсю, так дуже. Коли-б мої матінка мали ще й донечку, то не були-б мене вислали сюди а лялькою. Та я дуже щасливий, Ганусю, що я прийшов сюди і тебе побачив, що ти щаслива.

МАРІЯ:

Михасю, прошу тебе дуже: подякуй пенні бо вона мусить бути дуже а дуже добра, що в таку святочну хвилину не забуває на бідного і хорого.

МИХАСЬ (*видить ся до відходу*):

Добра-ніч!

(*Йде до дверей, та сейчас здержуєть ся, бо діти співвають хором йому на одвіт. Вертає і співає з дітьми*).

ХОР ДІТІЙ:

Добра-ніч всім, добра-ніч всім.
Що мають добру, ширу грудь.
Ангели а неба в кожній дім
«Добра-ніч» людям принесуть.

Прійди до нас, Св'яте Дитя.

З далених, зоряних світів!

Нехай нас крив Ніч Св'ята,

Нехай лунає грічків спів.

(*Діти підводять свої очи до гори, до неба*).

СЦЕНА П'ЯТА.

(*Входить Марта*).

МАРТА:

Добрий вечір! О-о! Як се гарно бачити; забавна для такого великого товариства, а ви (*до*

Марі) винні мені рент за два місяці. Ну, господине, я хочу сейчас моїх гроший.

МАРІЯ:

О, пані! Я не маю гроший!

МАРТА:

О, не маєте гроший? А на такі коштовні дарунки гроші с (*Показує на суконку і ляльку*). Вперед ви повинні довги поплатити, аж опісля заживати розкішного жити.

МИХАСЬ:

Дядино Вороно! (*Марія киває на нього*). Ся тількика — се дарунок від моєї матери.

ТЕКЛЮСЯ:

А се суконку подарували ми для Ганусі, бо з нею разом ходимо до школи.

МАРТА (*остро до Марі*):

Пам'ятайте собі, що не дам себе ображати в моїй власній хаті; я не називаю ся Вороно....

МАРІЯ:

Мені се дуже жаль, пані Марто; та Михась не знає вашого правдивого імени.

МАРТА:

Сей хлопчище, се поганий збиточник; ви не повинні припускати його до своєї хати.

МАРІЯ:

Михась є добрий хлопець; він не хотів вас образити.

КІЛЬКА ДІВЧАТОК:

Так, Михась с дуже добрий для нас всіх...

МИХАСЬ:

Пані Марто, я дуже вас перепрашаю. Я не знав перше вашого імени. Все чув, як діти називали вас «єдиною Вороною», як говорили про вас....

МАРТА (*алобно*):

О-го-го! Що то вони вже на мене десь не балакають, мій Боже!

МИХАСЬ:

Так, вони говорять, що ви не маєте милосердія для безталанних і не пожалуйте ніколи хорого, як він не заплатить вам на першого своєї належності. Ще більше говорять, та я вже все позабував і тільки се пригадую, що вони називають вас єдиною Вороною». Вже більше я так вас не буду називати, як вам се прикро.

МАРТА:

Ти не потребуєш мене, ніяк називати, ти вироде один; забирай ся мені сейчас з очий.

(*Михась переляканий підходить до Марі*).

ТЕКЛЮСЯ:

Пані Марто, батенько Михася не називас його ніколи виродем. Се дуже страшне імя. Ви повинні його сейчас перепроєкти.

МАРТА:

Дулю вам всім, смаркачі!

МИХАСЬ:

Я не скажу про се батенькови. Мене се не бо-
лить.

МАРІЯ:

Се гарно, Михасю. Нехай Господь благосло-
вить твое благородне серденько. Пані Марто!
Але я таки нині не в силі заплатити могого ре-
нту. Мій муж помер перед місяцем; а від тоді Га-
нуся зачала хорувати і я цілими днями мушу гол-
кою заробляти собі на кусень хліба, щоб дитину
і себе уратувати від голодової смерти. (*Хлипає*).

МАРТА:

Не дуже так плаксиво, бо се мене не пересвід-
чить. Я хочу дістати мій рент.

МАРІЯ:

Та-ж нині Святий Вечір пані Марто...

МАРТА:

Я се знаю... Прошу вас дуже, покиньте сі
ласкаві слова: я зовсім не по се прийшла.

МАРІЯ:

Майте милосердіє, на милість Бога! Моя ди-
тина с смертельно хора. (*Гануся лежить із зам-*

кненими очима). О, ви нас не висинете з хати се-
ред такого смутку!

МАРТА:

Я хочу моїх гроший, бо мушу також якомсь жи-
ти...

МАРІЯ:

Пождіть нам трохи, на милість бідного Хри-
ста, нашого Спасителя.

МАРТА:

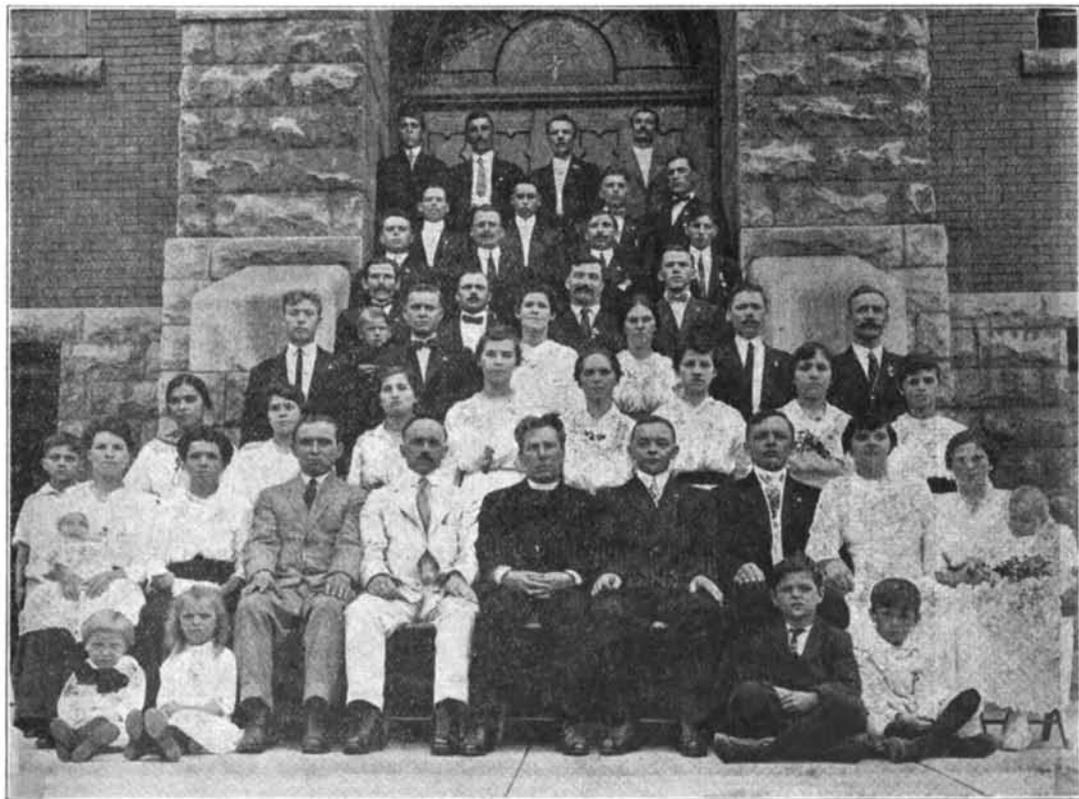
Я кажу вам останній раз і сейчас давайте
гроші! Нині мушу їх мати!
(*Виходить*).

МАРІЯ (*клякає біля Ганусі і бере її поплід рамена*):

Ласкавий Боже! Ти не забуваєш на бідних і
безпомічних. Тобі віддаю мою дитину і себе саму.
Май милосердіє і захисти нас. Ти зійшов Сам із
неба, як бідна Дитина, ратуй нас, бо загинемо.
(*Тулить свою голову до Ганусиноі груди*).

МИХАСЬ:

Пані Маріє! Я скажу се мойому батенькови.
Він вам допоможе; вона не повинна вас викидати
із сеї хати.

Товариство „Україна під покровом св. Ольги“, від 86-ий Провидиї в Сиракуз, П. П.
з Вир. о. А. Пристаєм.

(Заложене в грудні 1915 р. заходами п. М. Матвієва і п. В. Кіянки. Уряд в першій році істновилї:
Ів. Шеремета, голова; М. Матвій, секретар; В. Кіянка, касієр).

ТЕКЛЮСЯ:

Ходіть, засніваймо коляду. Не журіть ся, пані-матко! Господь Бог має багато способів, якими вас порятус в біді.

ВСІ ДІТИ (*хлякають біля Марії і Ганусі і снівають*):

Веселення весели ся,
Бог от Діви днесь роди ся,
2. Во вертеці со бидляти,
Которому ся кланяти,
Царіс, царіс приходять.

(*Занавіса спадає*).

ДІЯ ДРУГА.

Велика кімната. Рождественська ялинка і величкі дєла (шопка) під нею; також чимало дїрунків для дітей на століку, недалеко ялинки. Домініка і Фільотей, одіта до виходу і Фільотей, убрана біло. Домініка і Фільотей кінчать прибирати ся; Марта стежить за їх ругами неспокійно і строго.

СЦЕНА ПЕРША.

МАРТА (*підводить ся нервово*):

Ви мені простите; піду домів, щоби поладнати свої орудки.

ДОМІНІКА:

Прошу тебе, сестро, лиші ся; твійому серцю буде радісно, як побачиш щастє малих дітей, коли стануть вони біля ялинки і дістануть свої дарунки. Ялишка прекрасно убрана; а її дарунки — всі хосенні і примащивні.

МАРТА (*різно*):

Домініко, не в силі я зрозуміти, як ти можеш находити вдоволенє в приставаню з пуждариами! Та-ж ти в достатках проживаєш і окруженє твоє гарне. Приїде сюди жєбрачя і заболотить тобі карпет; а як ти зачнеш азалуватись на шкєду, то ще й поломлять тобі посуду хатню. А що до мене, то я не хочу в таке бавити ся. (*Забіраєть ся до відходу*).

ФІЛЬОТЕЯ (*бере її під рамя*):

Дорога тіточко, прошу вас: лишіть ся з нами! Діти, що їх ми запросили на Святий Вєсїр, в дуже бідні, се правда; однак вони є опрятні і добрі. Родичі їх побожні і чесні. А не забудьте, тіточко, що ми хочемо, щоб і вони знали євого щастя, яке має радує на Різдвїні Свїята. Ми хочемо їх прийняти в імя Божого Дитятка, що зійшло з небесних вишн на єю слїзну долину, щоби потїшити пригноблєних, приголубити їх до Свояго серця і оґрїти Своєю любовю сердца тих, що мають доволі земних дїбр.

ДОМІНІКА:

Гаразд, дитинонько! Се дїєно дух Рождєства. (*До Марти*): «Хто прийме одного із сих малих в мое імя, то так, немаче мене прийме». Спаситєль сказав такіє слова, тому й то ми бавяє-

мо прийняти гурток дїтвори в Його імя. Лиши ся, Марто, прошу тебе.

ФІЛЬОТЕЯ:

Так, тіточко, лишіть ся. Я певня, що вдоволенє дїтей зворушить ваше серце і з далеко більшою набожністю будете пинї молити ся на Повечерю о-пінночи.

МАРТА:

Я не піду на Повечеріє.

ДОМІНІКА:

Як се ти можеш таке говорити? Ми всі йдемо на Богослужєня, хїба що старий Далько лишіть ся сторожити дому. Ти підеши таки разом з нами!

МАРТА:

Нї, я таки не піду. Що-ж то сказати би люди, коли-б мене побачили о-пінночи на богослужєню! Вони мене звуть згїрдливо «дїдиною Вороною!» Вже від довшого часу не ходжу навіть на Службу Божу через лихі людєські язика. А як тільки поладнаю всілякі свої орудки і повідбираю від довжнїків гроші, так сєйчас вибираю ся відєн. О, я знаю! Я є «стара дївка» і тому всі глядять на мене з легковаженєм і погордою. Нї, нї! Не піду юні до церкви. Нї пинї, ні коли-будь пиним часом!

ДОМІНІКА:

Марта, ти робиш кривду нашим людям; вони всі тебе поважають, та тільки не люблять твоєї строгости і самолюбства. Як тільки ти подаєш їм одну руку, так вони подадуть тобі обі. Бідненькі! Вони все уступають ся тобі з дороги, бо гадають, що ти є довірєши їх щирости.

МАРТА:

Се також признака їх щирости, що вони прозвали мене «дїдиною Вороною»...

ДОМІНІКА:

Вони тебе так не прозивають. А діти... діти може не знають твогого правдивого прїзвища, та й тому так....

МАРТА:

Ну, і що-ж? Чи я заслугою собі на таке?

ДОМІНІКА:

Ти знаєш що я хтіла сказати. Та тільки ради Фільотєї я здержала ся...

МАРТА:

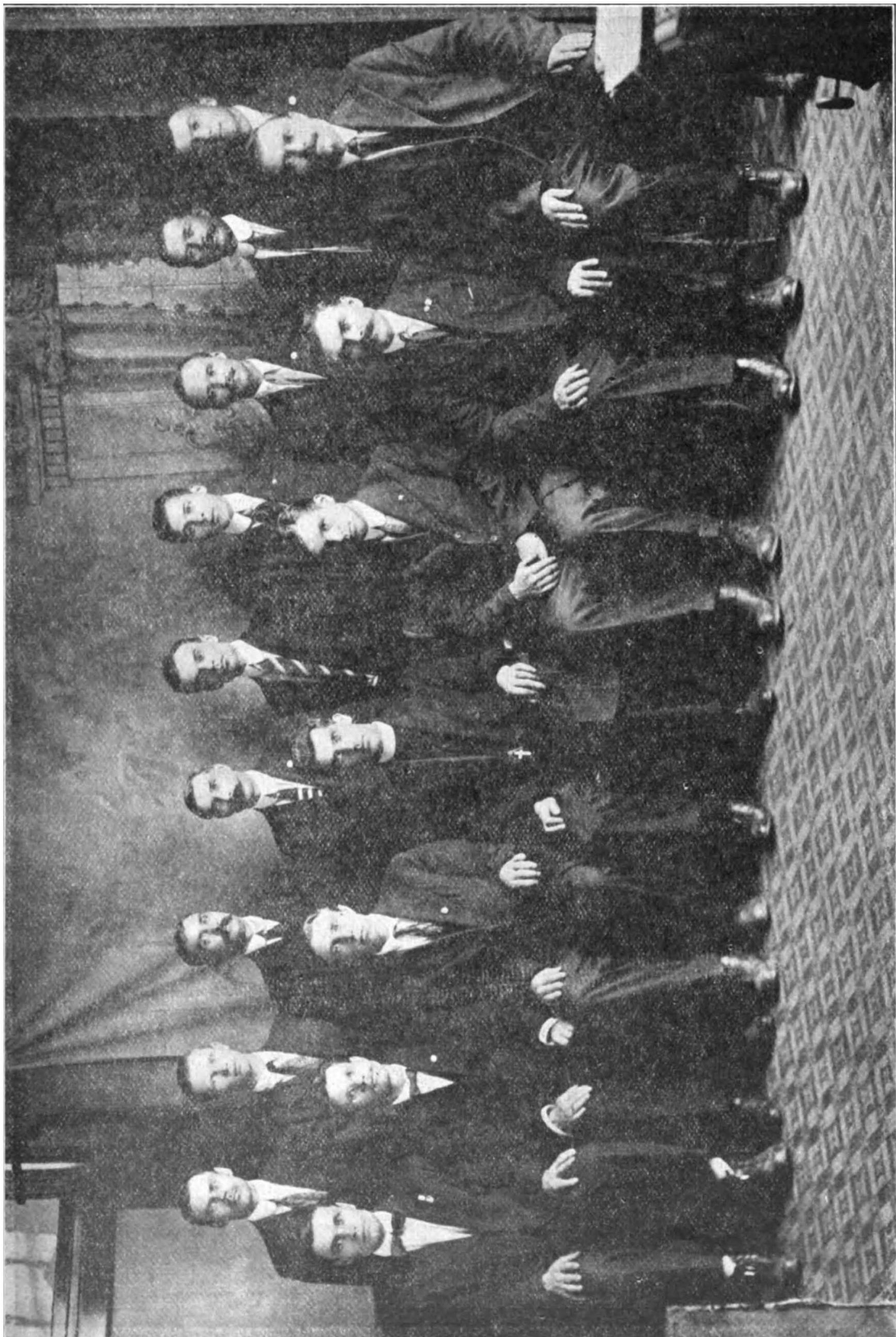
То скажи! Моя сестринця повинна мене знати через мою сестру!

ФІЛЬОТЕЯ:

Нї, матїтко, не важкїть! Мене се жалить, як погадаю, що Різдво є так близько перед Новим Роком.

МАРТА:

Гадаю, що для мене є важнїйша річ сколектувати належнїсть за рент, як оїкувати ся пуждарими....

Комітет при новозорганізованій церкві св. Влч. Параскеві в Пітсфілд, Мас. з Веч. о. М. Даниловичем.

ДОМІНІКА:

Мартуню, Мартуню! Перестань говорити про сі буденні справи! Розбери ся і поможи нам в нашій ділі любови; а о-півночи підеи з нами разом до церкви.

МАРТА:

Се з твоєї сторони дуже гарно, однак...

ДОМІНІКА:

Рождество — се таке прегарне свято! Найбільший християнський празник! Не належить нам переходити байдужно попри Бога, як Він так близько при нас.

МАРТА (*смівно*):

О, Господь Бог вже подбав про тих, що потребують помочи. А я, Богу дякувати, помочи не потребую...

ДОМІНІКА:

Сестро! Се не твоє серце говорить так страшно слово. Хотіла я сказати богохульство... Ти одним словом признав Бога, а другим словом Його зневажавш.

МАРТА (*смиється ся нервозно*):

Домініко! Ти молодша від мене, однак ти мудрійша. (*Знимає із себе плащ*). Та я не обіцяю, що піду на богослуженє. А вже поможу тобі, щоби бідним додати децю до їх щастя.

ДОМІНІКА (*обнімає Марту*):

Мартусю! Хвала Богу, що ти віднесла таку велику перемогу над самою собою!

СЦЕНА ДРУГА.

(*Вбігає одинацять дівчаток з веселим самором і оточують Фільотю. Плащики кидують на канапу. Чути веселі оклики: «Христос раждаєть ся!» — «Веселих Свят!» — і т. д.*)

ДОМІНІКА і МАРТА (*до дитини*):

Славте Його, дітоньки! Веселих свят і вам! Стають всі довкруги ялики, подивляють якийсь час красу дарунків, а після зачинають співати.

ХОР ДІТОЧИЙ:

Свята ніч, тиха ніч,
Ясніть бс від зірниць!
Дитинька Пресвята,
Така ясна, мов зорі.
Спочивас в тихій сні.

Свята ніч, тиха ніч!
Гей, утри сльози з віч:
Бо Син Божий йде до нас,
Цілий світ любовю спас...
Витай нам, Святителю Дити!

Свята ніч наєтас,
Ясний блиск з неба бс:
В людській тілі Божий Син
Прийшов нині в Вифлєс,
Щоб спасти цілий світ.

ФІЛЬОТЕЯ:

А тепер, любі приятельки (*Марта неспокійно ворухить ся на хріслі*), тут є дванацять клуночків, для кожної з вас. С там шпалочки, черевички, суконки, лляльки, забавки і медівники. Надію ся, що ви таксамо будете радувати ся Христовим Рождеством, як і я радую ся. А завтрішнього дня вечером прошу вас до мене на вечерю.

КАСЯ:

Нехай Господь Бог тебе благословить!

ВСІ ДІТИ:

Дякуємо, паннуцю Філю!

ФІЛЬОТЕЯ (*до себе*):

Паннуцю Філю... (*Голосно*). Гарзд. Та я мушу почислити, чи всі прийшли. (*Числить мовчки*). Тільки одинацять? А де-ж ще одна дівчинка?

КІЛЬКОРО ДІТОЧОК:

Гануся, бідна Гануся!

КАСЯ:

Вона лежить хора в ліжку. А її матінка говорила мені, плачучи, що лікар казав її ліпше прокормлювати... Здаєть ся, що Гануся таки не буде жпла... Так думає також і її матінка. Як се сумно!

(*Марта відвертиссть ся на-бік і закриває лице*).

ДОМІНІКА (*уєтас*):

Філю, як Гануся так дуже тяжко хора, то ти повинна її відвідати і занести даруночок. А завтра я поговорю з лікарем (*До Марти*): Се дуже чесні люди, родичі Ганусі...

ФІЛЬОТЕЯ:

Се мусть бути страшно болючо для невної, як вона мусть дивити ся на смерть своєї дитини. А Гануся — одиначка у бідній Журбіхи. Воліла-б я умерти замість неї!

МАРТА:

Коби-б хто так почув твою нерозумну мову! Ти бажала-б умерти? Чи-ж не мали дома якого, чого тільки серце забагне?

ФІЛЬОТЕЯ:

А однак, дітонько, подумайте тільки про нещастє безталанної матінки Ганусиної.

ДОМІНІКА (*поважено*):

Філю, наше житє в руках Божих; нехай Всевишній робить з ним після Своєї премудрости і любови.

МАРТА:

А чи-ж ти, дитино, гадала, що твоя матінка менше буде пропадати за тобою, як Журбіха за снюсю Гануссю?

КАСЯ:

Гануся дійсно незвичайно мила дівчинка. А така ніжна і терпелива у своїй хоробі! Як побачи її, то не можеш не полюбити.

МАРТА:

А ти, моя кохана дитинонько, ще може й перейшла її.

(Кася закриває очі руками).

ДОМІНІКА:

Мартуню, дай-же дитині спокій! Діти співчують одно другому; взаємно радують ся і взаємно сумують. *(Хоче вийти).* Ходи Мартуню лишім дітій ми на хвилю самих. Добра-ніч, дітоньки, Боже вас благослови!

(Домініка і Марта виходять; Марта забирає плащ і капелюх зі собою).

ДІТИ:

Добра-ніч! Боже вам помагай, пані-матко!

МАРІЙКА:

Чи се твоя тітка, Філю?

ФІЛЬОТЕЯ:

Так, Марійко. Се рідна сестра моєї матінки а моя тіточка. Знаєш, я думаю, що тіточка нездорова!

МАРІЙКА:

Вона й варга сього!

ФІЛЬОТЕЯ:

Марійко!

ТЕКЛЮСЯ:

О, Марійко, ти повинна перепросити її сейчас перед Філею; ти уразила родинні її чувства!

МАРІЙКА:

Філю, прости. Дуже щиро жалую, що я не добре висловила ся про твою тіточку.

ФІЛЬОТЕЯ:

Я гадаю, що тіточка не гаразд розположена. На всякий случай нам не належить її надто строго осуджувати. Ходіть, дівчатка, нехай розділю поміж вас дарунки.

СЦЕНА ТРЕТЯ.

(Фільотея роздає дарунки. Кожда дівчинка дякує словами: «Дякую тобі сердечно, Філю», або щось подібного, щоби уникнути надто великої монотонности. Тоді, коли всі дівчатка стоять довкруги стола, ВІЧНИЙ ЕМАНУІЛ входить у подобі бідного хлопця в довгім полинялім кафтані, босий, без накриття на голові; зпід полинялого кафтана ледви трохи долом видко рубчик сніж-

Церковний хор з Вілмінгтону. Дел. По середині Вел. о. В. Держирука, по правій руці п. Т. Яворський, управитель хору, по лівій п. Тимон Колодій, справник Товариства „Українська Дружина“, що веде провід у великій церковно-народній роботі в Вілмінгтон, Дел.

нобілої одіжи. *Надходить на останку і Ного зміяє Фільотеса, що дає їй Ному медяний двачийцятий даруночок. Деякі дівчатка замітили Ного переднім і шопотом одна до другої висказують своє здивованнє, показуючи на Нього пальцями. Він тихо говорить: «Боже, благослови тебе, Фільотесе!»*

ФІЛЬОТЕЯ:

Ось і гаразд! В отсім хлопчику маємо і двачийцятий гостя.

(Вічний Емануїл кладе свій пакуночок на стіл, однак від нього не відділяє руки).

Возьми сей даруночок, прощу дуже. Я пайду щось иншого для біднешької Гауусі. А хто-ж бо ти?

В. ЕМАНУІЛ:

Я братчик Гауусі.

(Дівчатка поглядують одна на другу і шепотять із здивованнєм).

ФІЛЬОТЕЯ:

Я не знала, що Гауусі має братчика.

В. ЕМАНУІЛ:

Я також її для вас всіх братчином.

ФІЛЬОТЕЯ:

Ти жартуєш, милій хлопчику. Хто ти? Як називаєш ся?

В. ЕМАНУІЛ:

Вічний Емануїл.

ФІЛЬОТЕЯ:

Дивне імя. *(До дівчаток):* Правда, що прекрасний хлопчик?

МАРІЙКА:

Під його плащиком видно сивіаю-білу одержнику; гадаю, що се перебрана дівчатка, що приходить від Гауусі. *(Підходять до Нього і розминають Ного плащик).* А який ти скромний!

(Вічний Емануїл скидає із себе плащик. Ясно світило заліває сцену; всі стоять мов скаменілі. Хвилинку стоять всі неповорнуто, як Живої Образ. А далі інстинктивно опускають всі свої даруночки на землю, падають на околицьки і витягають руки до неба.

ВІЧНИЙ ЕМАНУІЛ (до Фільотесі):

«Я був голодний, а ви мене накормили»,
(Вигодить повли, а діти співвають серед одушевленія):

ХОР ДІТТИЙ:

О, сьогодні, небесна Дитино,
Нехай даска Твоя без-унишно
Буде з нами по вік віков.
Прійми нашу сердечну любов
В сю велику Різдвину хвилину.

Ти на землю з небесного світа
Прійшов неїх нас любовю царіти,
Слава! Слава, Ісусе, Тобі,
Дрімать серце до Тебе в любові,
Неки зюєш нас в небо приймати.

МАРІЙКА:

Що се, Філо? Вель так стало ся нечаяно, мов грім з несного неба. Ну, жденно-одітай хлопчина... претарний хлопчик... незвичайна пенієть... ми мимохіть зачали співати на околицьках, а тепер по всім. Мої коліна дріжать і угинають ся від страху! Сяду на крісло.

(Сідас на крісло).

КАСЯ:

А мені так, немов хто проишав мене острим пожег па-скрізь, а не зранив. Я... я бабала-б побачити сього дивного хлопчика знов... Яке дивне, потрисяєме вразіннє! Мені адалао ся, що я побачила духа.

МАРІЙКА:

О, коли-б всі духи так прекрасно виглядали, як сей хлопчик, н-б хотіла побачити много-много духів. Хто се міг бути? Що ти думаєш, Філо?

КІЛЬКА ДІВЧАТ:

О, скажи, скажи нам, Філо!

ІНШІ:

Скажи, Філо!

ФІЛЬОТЕЯ:

Мені щось лично, не могу говорити. Страшно сказати, що се було Дитятко-Ісусе.

МАРІЙКА (перелякани):

Ні, Дитятко-Ісусе є в раю....

КАСЯ (з розмислом):

Коли так, то чого-ж ви всі йому співали?

МАРІЙКА:

Я не знаю... Се тому, що инакше не можна було....

КАСЯ:

А чому-ж инакше не можна було?

МАРІЙКА:

А ти могла? Та ти більше дріжала від мене. Отже і ти инакше не могла собі поступити.

НАДЯ (найменша з дівчаток):

А я не співала, а тільки дивила ся в Ного личко і доглянула ямочка на личоньку.

МАРІЙКА:

Ти не бояла ся, Надя?

НАДЯ (потрясаючи головничкою, з розмислом):

Боятися? Ні; се-ж був такий милій-милій хлопчик; і він лишив дарунок Гауусі....

ФІЛЬОТЕЯ:

Так, се правда! *(Верє даруночок і бачить білу розу на нїм).* Дівчатка, дівчатка! Глядїть, глядїть! Сю розу він мусїв лишиги! *(Дівчатка повляють ся біля стола, прикладуючи ся до рози).*

ФІЛЬОТЕЯ (випок цвїт і прииши собі до грудей):

Занесу її Гауусі. О, як се був Дитятко-Ісусе!

МАРІЙКА:

Чи се був Дитятко-Ісус? Ні! Як подумаю се, то дрожу з переляку. Я-ж дотикала ся Його і звала Його перебраною дівчинкою! О, Філю, Філю! Помоли ся за мене.

(Обнимає Фільотею за шию і приголублює ся до неї лицем).

Вбігає Марта і Домініка.

СЦЕНА ЧЕТВЕРТА.

ДОМІНІКА *(затревожена)*:

Що се? Чого ви такі перелякані? Що тут лучило ся? Я гадала, що ялинка загоріла ся від свічки!

МАРІЙКА *(голосно)*:

О, погадайте тільки, пані-матко! Тут був Дитятко-Ісус! А я розіпняла Його плащик і назвала перебраною дівчинкою.... О, що я тепер буду робитоньки!

(Знов біжить до Фільотеї і падає в обійми):

МАРТА:

А я казала, що клопіт мати-меш з ними. Не-чайно побачила достаток, та й помішало ся їй в голову.

НАДЯ:

Так, пані Марто! Се правда! Він був тут. Я бачила, як сьміяв ся до Фільотеї.

ДОМІНІКА *(недовірливо)*:

Хто був тут! Говорив що?

НАДЯ:

Так; говорив щось про се, як нагодувати голодного.

МАРТА:

Ось масш! Жебраки все голодні. *(До Домініки)*: Чи-ж не казала я тобі? Се ціла історія — се проти мене, щоби мене злегковажити!

ДОМІНІКА *(показує на Надю)*:

Але-ж ся дитина невинна! Вона не може лукавити! Філю, з якої причини прийшло се замішанє поміж вами?

ФІЛЬОТЕЯ:

Ненько! Я також дуже зворушена і не можу зібрати разом думок. Мені здало ся, що бачу перед собою яєність широку, а таку прекрасну, як веселка, а в середині сеї ясности стояв прекрасний хлопчик. Я не знала, що зі мною діяло ся; так

Братство сьв. Володимира, від. 23-ий Провидіня в С. С. Пітсбург, Па. з Всч. о. В. Меренковим.

пеначе хто підносив мене вище і вище аж до самого неба. О, я сама не знаю, що говорю. Але-ж, мати-нонько, він був такий прекрасний!

ДОМІНІКА:

Хто, моя дитино? (обнімає її).

ФІЛЬОТЕЯ:

Вічний Емануїл.

МАРТА:

Що се за імя! Вони всі загоріли, чи що?

ДОМІНІКА:

Хто-ж се Вічний Емануїл!?

ФІЛЬОТЕЯ:

Сей хлопчик, що був тут.

ДОМІНІКА:

Але-ж сюди ніхто не входив, від коли ми обидва вийшли з кімнати.

ФІЛЬОТЕЯ:

Так, матінко. Він прийшов, як бідний хлопчина, а такий прекрасний, що годі було повним зором подивити ся. А як пішов, то я найшла ось-що на Ганусинім пакуночку. (Домініка бере рожу, оглядає і знова віддає Фільотеї).

ДОМІНІКА:

Се пічого надзвичайного! От розка та її тільки! Міг кушити її в кожній теплярні... Та однак сей цвіт не виглядає на зимову рожу. Що ви тут співали перед хвилику? Я ще не чула сеї пісні!

МАРІЙКА:

Як тільки він відійшов з кімнати, нам стало темно і ми... зачали співати.

ДОМІНІКА:

А що-ж се була за пісня?

МАРІЙКА (змішана):

Не памятаю вже; може ти собі пригадаєш, Філю? (Фільотея заперече головою). А може ти, Касю? (Кася також здвигає раменами, намагаючи ся пригадати собі). А може хто зпомежи вас?

(Всі стоять, поглядаючи одна на другу і заперечуючи кивненьем голови):

НАДЯ:

Ми співали «Св'ята ніч, тиха ніч».

ДОМІНІКА:

Ні, дитино! Ви співали сю пісню ще тоді, як ми тут були.

(Надя вкладає пальчик до уст і думає даліше).

МАРІЙКА:

А може Він верне знов до нас? Тоді й ми пригадаємо собі сю пісню. Та я щось дрожу.

ДОМІНІКА (до Марти):

Тут щось лучило ся незвичайного; така моя дитиня не може бути без причини.

МАРТА:

Ба! У їх головах поперевертало ся! Вони не в силі спокійно дивити ся на добробут.

ФІЛЬОТЕЯ:

Тепер я собі пригадую сю пісню, бо вона звить мені от-тут, у груди!

ДОМІНІКА:

А могла-б ти її заспівати ще раз?

ФІЛЬОТЕЯ:

Попробую...

(Співает одну строфку, «О, солидка, небесна Дитино»).

ДОМІНІКА:

Не можу второпати сеї цілої події.

МАРТА:

Тут і нічого второпати! Се собі діточа шутка, ще й велика!

ФІЛЬОТЕЯ:

Матінко! Також пригадую собі слова, що їх сказав до мене: «Я був голодний, а ви мене на-кормили».

МАРТА:

Чи-ж я тобі не казала? Йду домів! Се чиста комедія!

Виходить.

СЦЕНА П'ЯТА.

ДОМІНІКА:

Добра-ніч, Мартуно! А ви, діти, ходіть сюди ближше, заспіваймо коляду до Божого Дитятки. Я буду співати з вами.

МАРІЙКА:

Гаразд! Ми й так перелякані, а коляда нас успокоїть!

Всі клякають і співвають:

ХОР ДІТОЧИЙ:

Возвеселім ся всі разом нині:

Христос родив ся в бідній яскіні!

Последнім віком

Став чоловіком.

Всі утішаймо-сь на землі і т. д.

(Занавіса спадає).

ДІЯ ТРЕТЯ.

В кімнаті Марти. Марта біля стола, рахує гроші.

СЦЕНА ПЕРША.

МАРТА (уєтає і відсуває від себе гроші з невдоволенєм):

Що за немилі події! Не можу успокоїти ся, від коли я вийшла із сеї хати! Я хтіла визинути сю мамону крізь віком. Діти певно затратили розум серед надмірної радости... Ах! І я колись була така щаслива, як ся манюсенька Надя, або моя улюблена сестриниця Філя... Що там такого стало ся в тім домі? Ціла історія не була самою

обдуманю брехнею. Не була вона також і самохвалюбою! Філя не дозволила-б на такі невміні і нечесні жарти. Вона була тоді за поважна. Впрочім: я не дуже вірю в чуда в наших так прозаїчних часах. Правда се, що діють ся незвичайні чуда в Лурд: немов перлини відірвали ся від одіня Небесної Цариці, Божої Матери, і упали між людей на землю... Чому-ж я не думала про Неї цього вечера? Треба мені бути більше терпеливою; та її треба мені було поводити ся лагіднійше із сею жінкою. Соромлю ся тепер самої себе. Коли-б не сей нечесний хлопчище, так я була-б здержала ся у своїм гніві.

СЦЕНА ДРУГА.

Входить служниця.

СЛУЖНИЦЯ:

Папі-Марто! Паанна Фільотея баяєс з вами говорити.

МАРТА:

Попроси її сюди, пехай прийде сейчас.

Служниця виходить.

СЦЕНА ТРЕТЯ.

МАРТА:

На всякий случаї, дуже добре, що прийшла; буде мені лекше! Боже благослови се благородне дівчатко. Філя — се моя найбільша потіха і розкіш на сїм сьвітї.

ФІЛЬОТЕЯ *(входить)*.

Ви не будете гнівати ся на мене, тіточко, що я вас турбую так пізно?

МАРТА:

Тобі тут все вільно, дитино. Я дуже рада, що ти прийшла. *(Закладає золотий ланцюшок і хрестик дівчинї на шию)*. Се дарунок від мене на Рождество. Гадаю, що хрестик — се найкраща прикраса для тебе.

ФІЛЬОТЕЯ:

Дорога тіточко! Такий дорогий золотий хрестик! Дякую, тіточко! *(Обіймає Марту)*.

МАРТА:

А тепер сїдай, дитино, і розкажи мені про сю подію у вашім домі сеї ночі.

ФІЛЬОТЕЯ:

Точно не пригадую собі нічого, бо то все неначе сон для мене. Вражінс сеї сьвятої хвилі було

Від. 1-ший „Січових Стрільців“ в Філадельфї, принадлежн. до Провіденїя.

великанське. І воно росло і росте тепер ще раз то більше.

МАРТА:

А чи в дійсності ти бачила щось незвичайного?

ФІЛЬОТЕЯ:

Гадаю, що так.

МАРТА:

О, ти тільки гадаєш! А може ти читала тоді, або передумувала євангельське оповіданє про Рождество Христове?

ФІЛЬОТЕЯ:

Ні, тіточко. Як я розділювала дарунки поміж діти, то дванадцятий пакуночок дістав хлопчинна, що його передтим в кімнаті не було. Сей пакуночок був призначений для Гауєї, хорої дівчинки бідної Журбихи.

МАРТА:

А чому-ж сей хлопчинна не взяв свого даруночка?

ФІЛЬОТЕЯ:

Як се був Ісус-Дитятко, так Він не потребує таких речей. А коли се не був Ісус-Дитятко, то чому-ж лив ся і відходив серед такої незвичайної ясности? А далі: де-ж міг купити бідний хлопчик в зимі таку гарну, запашну розку? А се їм: Вічний Емануїл.... Ніколи передтим не чула я такого імені.

МАРТА:

Перестань, перестань! Мої мурашки лезуть поза шкіру від твого оповіданя. Перестань!

ФІЛЬОТЕЯ:

Чи ви, тіточко, подарували б безталанній Журбієї комірне за сей місяць? Саме в сїм ділі я прийшла сюди до нас... Що правда, я мала наскладаних трохи грошей, та неї віддала на дарунки для бідних дітей.

МАРТА (з уданою строгістю):

Філю, не мішай ся у мої бізнесові справи. Я не є марнотравна!

ФІЛЬОТЕЯ:

Тіточко! Стара Журбиха паходить ся в крайній нужді. Так говорила мені матінка. А я не сміла матіні сказати, що Журбиха мешкає у нашім домі, тіточко. Гадаю, що муж Журбихи заплатить, як тільки ввиджас.

МАРТА:

Муж Журбихи помер....

ФІЛЬОТЕЯ:

Помер? Так я сказку про се матіні.

МАРТА:

О, ти запевнадливо дівчино? Чи не могла б ти пильнувати своїх діточих справ, а мені лишити моїх комірників і комірне?

СЦЕНА ЧЕТВЕРТА.

Входить служниця.

СЛУЖНИЦЯ:

Прийшла пані Домініка.

МАРТА (до Фільотєї):

Ані словечка про Журбиху!

ФІЛЬОТЕЯ:

О, матінка застане мене тут так ціною порою!

СЦЕНА ПЯТА.

Входить Домініка

ДОМІНІКА:

Добрий вечір, другий раз! Всього гаразд бажая тобі, Мартуню. Знов прошу тебе сердечно: ходи разом з нами до церкви! Люди будуть дивити ся за тобою.

МАРТА:

Домініко! Я тобі раз казала, що до церкви не піду ні нині в почн, ні завтра. Я не дбаю про людей, а люди не повинні дбати про мене. Впрочім: я нині дуже занята; мої банкирі затагнули мене до інтересів, що є для мене незвичайно важкі. На однім бізнесі можу нині дуже багато зискати. Та ти, сестричко, не розумієш бізнесових справ; тебе удержує мука і дає вельо, що до шгоди потрібне.

ДОМІНІКА:

Мартуню, ти нічого не позьмен зі собою до гробу; твоє захлещінє робить тебе несправитово для бідних; вона убивас у твоїй груді любов близького, а засаджус в серцю любов сусти.

МАРТА:

Та ти забуваси, що я є стара панна і що готова вельо стратити, як не мати-му гроша.

ДОМІНІКА:

Марго! Ти мучиш саму себе і втрип давню рану. Нехай Веселивий загойть рану і зменшить біль; жертвуй вельо своєю журбу Господу Богу.

МАРТА:

Тобі легко потїшати! Ти маєш родину...

ДОМІНІКА:

А чи-ж діла моя родина не є так шире до тебе привязана, як і до мене? (Замічує Фільотєю). То ти тут, Філю? Дитино, я гадала, що ти пішла до Гауєї.

ФІЛЬОТЕЯ (входить наперед):

Матінко, прости. Тіточка сказала, чому се я прийшла ся в дорозі до Гауєї.

МАРТА:

Цікава ти собі! Так я маю повенити, чому се ти тут задержала ся? Мене се зовсім не обходить! Брехня нас не оборонить; а я не хочу говорити неправди. (До Домініки). Се так: Журбиха мешкає у мене в комірнім і винна мені за два місяці. Її чоловік помер перед місяцем. А твоє донечка прийшла до мене, щоб я Журбієї подарувала па-

лежитість за комірне. Тому її то застаєш Філю у мене.

ДОМІНІКА:

Кілько вона тобі винна? Я заплачу за неї.

МАРТА:

Се велика образа для мене, Домініко! Не хочу твоїх грошей. Іди і скажи Журбісі, що вона мені нічого не винна і що після Різдвяних Свят має випровадити ся з мешканя. Добра-ніч! *(Глядить студено, а як обі не виходять, говорить дальше):* Так розгостить ся тут у мене на-ніч! *(Забирає гроші разом з обрусом і виходить).*

СЦЕНА ШЕСТА.

ФІЛЬОТЕЯ:

Ненько, ходім.

ДОМІНІКА *(спокійно але рішучо):*

Ні, Філю; ти будь тут, поки не верну. Тітка Марта має добре серце, але надто остре успособлене. За хвилинку я її успокою.

(Виходить).

СЦЕНА СЕМА.

ФІЛЬОТЕЯ *(сідас у велике, глибоке крісло):*

Мені дуже сумно, що пропала моя Різдест-

венська радість. Такі гарні спомини товплять ся до серця, а так багато людської нужди довкола; так багато є де-куди любови, а також і брак милосердія. О, щоб так Пресвяте Дитячко Ісус забрало мене до Себе, щоб я могла з ангелятами величати Його безконечну доброту! Дала-б за се всі свої різдественські дарунки з виїмком хрестика, що його подарувала мені тітка Марта. *(Бере до руки хрестик і цілює його).* Буду молити ся за Ганусю і за мою тіточку. *(Замикає очі).*

СЦЕНА ВОСЬМА.

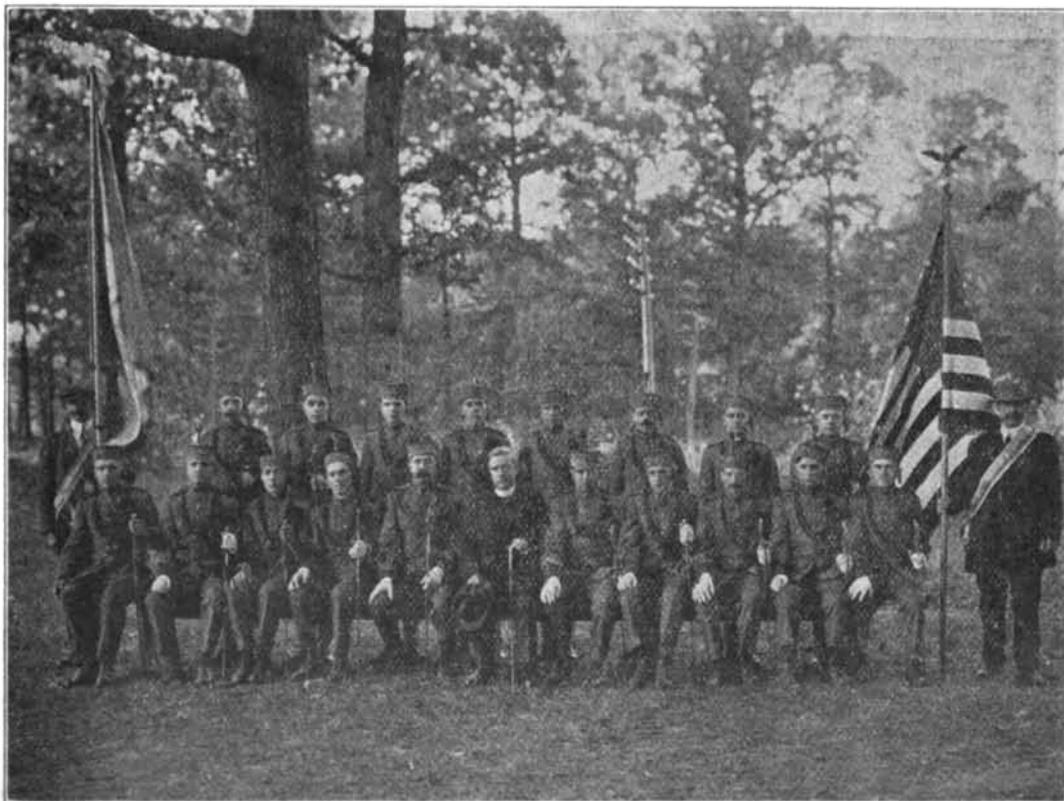
(Після короткої павзи зачинає розливати ся ясно-рожеве світло по кімнаті і Вічний Емануїл, у сніжно-білім одїю являєть ся в головах Фільотей. Коли Він говорить, Фільотей відмикає очі, та не глядить там, де Він стоїть).

ВІЧНИЙ ЕМАНУІЛ:

Фільотей! Йди до хорої Ганусі і потішай її в останних годинах життя.

ФІЛЬОТЕЯ:

Чи се сон? *(Підносить до очей хрестик, щоби упевнитися, що се не яв).* Щойно думала я про се, як то гарно стояти між ангелами і величати Божу Матінку. Радуй ся, обрадуваная Маріє!

Уніформований відділ „Запорозької Січи“ в Честер, Па.

ВІЧНИЙ ЕМАНУІЛ:

Фільотес (*Фільотес відмикає очі*). Иди до Ганусі!

ФІЛЬОТЕЯ:

Думка про Ганусю мене переслідує. Як тільки венька верне скоро, сейчас піду до неї. О, Боже! Як то гарно прийти дитиною до Твоєї слави! Сердечно благаю собі: умерти місто Ганусі і ще нині бути в раю.

ВІЧНИЙ ЕМАНУІЛ:

Фільотес! Любов — се рожа, скроплена кровю пожертвована.

(*Тихо. Зникає*).

ФІЛЬОТЕЯ (говорить крізь сон):

Так, се прегарна цвітка, се цвітка з Божого огороду. (*Підводить ся*). Я рада умерти, щоб там дістати ся. (*Клякає і молить ся із зложеними руками, в яких держить вервицю*). Мій найсолодший, найліпший Спасителю! Ти покинув Свій світлий небесний престіл і став ся для насмалою, бідною Дитиною! Дай мені таку ласку і возьми мене до Себе, а нехай Гануся буде здорова. (*Кладає зложені руки на столі*). А коли треба Тобі рідвяної обручниці, так кинь промінчик Твоєї любови на мене, а також напий ніжністю серце моєї тітки... а також... також нехай Гануся... нехай вона живе для своєї нещки. (*Закриває лице руками серед молитви. Ангельський хор починає співати коладу. Білі й червоні рожі падають з гори на дівчинку, затопіли в молитві*).

ХОР АНГЕЛІВ:

Слава во вишних Богу і на землі мир во чоловіцях благоволеніс.

ФІЛЬОТЕЯ:

Відки сей солодкий спів? Нині Святій Вечір, а люди собі говорять, що як хто почує нині спів ангелів, то не буде довго жити. А може се співвають в церкві? Ні, ще за вчасно... А може се мені так тільки здасть ся? Ні, ні.... Та й і ціла кімната повна запаху рож і лелій! (*Замічує цвіти на долівці*). Відки взяли ся тут єї цвіти?
(*Вертає Домініка і Марта*).

ДОМІНІКА:

Фільотес, ходи. Ти збирай си, щоби відвідати Ганусю, а я зберу ся до церкви. Тітка Марта не піде відси сеї ночі, бо чусть ся нездорова після вечірної події. Та чого-ж ти, дитино, така не своя?

ФІЛЬОТЕЯ:

Чому, матінко?

ДОМІНІКА:

Ти така байдужна, змнна і задумана...

ФІЛЬОТЕЯ:

Я чогось дуже слаба, матінко. Цілий час я млила ся як була сама.

МАРТА:

Вопа є надмірно-релігійна і така все була... Ось гляди: вона пошчала цвітами мій карпет.

Певно, що думає цілий час, що докруги неї відбуваєть ся ціла рождественська історія і що вона співває з ангелами та й чуває з пастирями...

ДОМІНІКА:

Се й повинно бути найгарнійше занятє в часі сих прегарних Свят! Добра-ніч!

МАРТА (зіймно):

Добра-ніч!

ФІЛЬОТЕЯ (цілює Марту на добра-ніч):

Я буду молити ся за вас, тіточко!

МАРТА:

Гаразд, бо я й так не маю багато часу на молитву.

(*Домініка і Фільотес виходять; на сцені темно*).

МАРТА (сама):

Чи-ж се не є дивна річ, що тільки я не відчуваю сеї радости з нагоди Христового Рождества і ще й других роблю нещасливими тоді, як кождий, навіть найбільше нуждений, є нагрітий огнем небесної любови! Фільотес закрала ся в глибину мойого серця, мов маленький злодій і забрала мов серце зі собою. Мушу конче піддати ся їй, бо не видержу сеї внутрішньої борби; її ніжність побиває мене сильнійше, як насильство всіх людей. (*Замічує вервицю Фільотес і бере її дуже обережно*). Фільотес молила ся імовірно за мене, молила ся... гарна, благородна душа... любе серденько! Ну, і хто-ж би се подумав! Мос серце стає м'яке проти моєї волі. І що-ж зробило мене такою студеною і завзятою? Дійсно, я поступила собі дуже немилосерно з нещасною матінкою хорої Ганусі. (*З рухом пристрасного протесту*). Палаючі очі сеї дівчинки перепалили мою грудь! (*Стоїть, унявши ся долонями за виски*).

(*Входить Вічний Емануїл із середини сцени. Нема ілюмінації*).

ВІЧНИЙ ЕМАНУІЛ (ніжно):

Марто! (*Марта не чує. Голоснійше*): Марто!

МАРТА (глядишь здивовано):

Що... що се?

ВІЧНИЙ ЕМАНУІЛ:

Марто, ти терпиш.... Ти є бідна і студена, як Гануся; та ти є бідна і змнна в серцю і думі!

МАРТА:

Боже змилосерди ся! Що се?

ВІЧНИЙ ЕМАНУІЛ:

Будь і ти милосервна. Блажені милостивії, яко тії помилівані будуть.

МАРТА (відступає, як Він приближаєть ся):

Я не є така вже зовсім лиха.... ні.... Я жию примірно.... я.... я...

ВІЧНИЙ ЕМАНУІЛ (підносить праву руку до гори):

Бог розсудить твої діла і загляне у твої думки.

Коли-б не молитви бідняг, так ще нині покликав би був Всевишній тебе на суд!

МАРТА (падає на вколішки):

Хто ти, Дитино? О будь ласкав!

ВІЧНИЙ ЕМАНУІЛ:

Твій судія!

(Марта хитаєть ся і падає на стіл головою).

Занавіса спадає.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА.

Замітки:

1) Ся сцена є такасама, як в першій акті; тільки Гануся має на собі білу суконку. Теклюся і інші дівчатка сидять біля неї серед мовчаня, у піснї.

2) Фільотез убрана біло, без капелюшка, з розпуценим волосєм, рожка на грудях, золотий ланцюшок на шийі а перстенець на руці.

3) Занавіса мала в заглибленю на підвисшеню є опушена; вона не сьміє бути прозора, цюби не

було видко статі Вічного Емануїла за сценкою. Занавіса ся може бути зладжена у півколесо на колїсцятказ.

4) Вічний Емануїл стоїть за занавісою зпочатку сцени і держить в руці біло-зелений вінець.

5) Як занавіса піднесеть ся, то Теклюся читасє євангельську подїю Христового Рождества в народній моєї.

СЦЕНА ПЕРША.

Входить Журбиза і Фільотез.

ЖУРБИХА:

Диви, Ганусю, кого се я тобі привела!

ГАНУСЯ:

О, Фільотес, Фільотес! (Витягає до неї руки, а сама не підносить ся). Як я журила ся, гадаючи, що тебе вже не побачу перед смертю! А ти така добренька, що прийшла. Дуже я вже знула ся за тобою.

(Журбиза виходить).

ФІЛЬОТЕЯ (клякає на підніжку біля Ганусиноґо крісла):

Так пізно, Ганусю; і я епізнала ся на Повече-

Весіле п. Онуфрія Шеремети з п. Ксєвєю Бандас — членів Провідїя в Сиракоз, відбуте в церковній галї без музвк і горячих нашткїв.

ре. Однак ненька поспішила мені прийти до тебе, як дізнала ся, що ти хора і що ти не могла бути у нас на Святий Вечір.

ГАНУСЯ:

Твоя матінка дуже добра...

ТЕКЛЮСЯ:

Тому-то і Фільотей така добра... О, щоб так моя матінка жила!

ФІЛЬОТЕЯ:

Як тобі нині, Ганусю?

ГАНУСЯ:

Нині мені далеко ліпше, хоч лікар не робить надії. Він давав собі, як був нині рано, що я сплю і говорив до матінки, що отсеї ночі певно не переживу. Сейчас опісля призвала ненька нашого священика до мене: я знала, що мені не довго вже жити на сім світі. Мені трохи ніяково: так сон обхоплює мене щораз сильнійше. А я так бою ся спати, бо може вже й не пробуджу ся.

ТЕКЛЮСЯ:

Ми мусимо її тепер будити від часу до часу, як вона засипляє; вона хоче жити кинце до рая першої днини Різдвєнських Свят... Чи так, Ганусю? А ти як гадаєш, Фільотей? Чи вона дійсно умре сеї ночі?

ФІЛЬОТЕЯ:

Ганусю, ти не умреш! *(Стягис із свого пальця перстень і закладає його на палець Ганусі; також свій ланцюшок з хрестиком вішає їй на шию)*.

ГАНУСЯ:

Фільотей, по що се так? Не хочу твого золота; держи собі! *(Намагаєть ся зняти із себе ланцюшок)*. Фільотей, прошу тебе, здійми його з моєї шиї; ти така добра, Фільотей! *(По хвилі з нечаяним переляком)*: О, ти так пристроюєш мене на смерть, щоб я гарно лежала в домовині!

ФІЛЬОТЕЯ:

Ганусю, ти підеш так пристроєна завтра до церкви, а я для тебе мати-му рожу Пресвятого Дитятка...

ГАНУСЯ:

О, ні! Не можу навіть підвести ся на ноги. Як же би я могла йти завтра на богослужєнє до церкви?

ФІЛЬОТЕЯ:

Підеш, Ганусю, підеш!

СЦЕНА ДРУГА.

Входить Журбиха з прекрасною суконкою.

ЖУРБИХА:

Гляди, Ганусю, яку хорошу суконочку принесла Фільотей для тебе!

ГАНУСЯ:

Глядіть, матінко, як вона вже мене приборала! *(Показує перстень і ланцюшок з хрестиком)*.

ЖУРБИХА:

Фільотей!

ФІЛЬОТЕЯ:

Я дала Ганусі сі річи за дозволом моєї матінки і нехай носить їх на пам'ятку від мене.

ЖУРБИХА:

Дитинко, сі річи за дорогі, щоб ти їх давала на пам'ятку.

ФІЛЬОТЕЯ:

Ще перед ранком мати-му далеко ціннійші прикраси.

(Журбиха глядить на неї з неспокоєм).

ТЕКЛЮСЯ:

То твої родичі мусять бути дуже багаті, як можуть купити тобі такі дорогоцінні річи!

ФІЛЬОТЕЯ:

Сі прикраси, що їх я носити-му небавом далеко ціннійші від золота; їх не можна порівнювати із земними перлинами.

ЖУРБИХА *(примірює суконку Ганусі)*:

Фільотей, я гадаю що ти змучена і слаба. Може-б ти трохи випочала, нім вернеш до дому.

ФІЛЬОТЕЯ:

Я не слаба. Я небавом умру і піду до неба...

ЖУРБИХА:

Добра дитино! Ти надірвала своє здоров'є тим, що несла поміч і трудилася для других! Ходи, дитино, спочинеш трохи.

ФІЛЬОТЕЯ:

Я розказувала матінці про сього Хлопчика, що його ми бачили вечером і зрозуміли, що се Св'яте Дитятко. А матінка думала, що се тільки прекрасна історія... Опісля в тітчиній хаті я чула, що хтось говорив до мене... Та се міг бути сон або привид, бо не видно було нікого. Від тоді чую в серцю, що Господь Бог прийняв мою жертву і возьме мене до Себе, до небесного царства.

ЖУРБИХА:

А яку-ж ти жертву обіцяла Господу Богу, моя дитино?

ФІЛЬОТЕЯ:

Я просила Дитятко Св'яте, щоб взяв мене за жите отсеї моєї дорогої хорої приятельки і щоб подав Свою св'яту ласку моїй тітонці Марті. Моя молитва вислухана, я се знаю. Нині умру! *(До Ганусі)*: Я буду Різдвєнська обручнина місто тебе, Ганусю!

ГАНУСЯ:

Однак, Фільотей... Я чула нині вечером, як ангели співали, тому мусу умерти... Ти не можеш умерти за мене...

(Журбиха відступивши ся в лід, хлипаючи).

ТЕКЛЮСЯ:

Служба Божа вже відій кінчить ся; а люди говорять, що Св'яте Дитятко покликус Своєю о-

бручницю на саме освячене Найсвятіших Дарів.

ФІЛЬОТЕЯ (підводить ся):

Вже короткий час... будь здорова, Ганусю! (Гануся держить мовчки руки Фільотеї).

Входить Марта.

СЦЕНА ТРЕТЯ.

Фільотея і Марта глядять на себе, немаче влімно розуміють ся.

МАРТА (до Журбики):

Позвольте, що побажаю вам веселих Свят.

ТЕКЛЮСЯ:

О, як-же вона змінила ся!

ЖУРБИХА (виступає наперед):

Дякую вам сердечно і взаємно бажаю вам щасливих свят Христового Рождества.

МАРТА (покірно):

Щиро перепросити вас мушу за неприємність, що її я вам спричинила вчера вечером. Даруйте мені, сердечно прошу. І ти, Ганусю, прости. Ме-

ні дуже жаль. (Журбица мовчки, але дуже щиро обнімас Марту).

ТЕКЛЮСЯ (скаче весело і шепче до кількох дівчаток):

Гляди, чи бачиш таке диво?

МАРТА (витає із своєї пакташки папір і дає його Журбіці):

А тепер прошу прийняти від мене рождественський дарунок: се документ, після котрого ся хата, в якій ви тепер мешкаєте, є ваша віднині.

ЖУРБИХА (легенько відкладає папір на бік):

Ні, ні, пані Марто. Будьмо добрими другинями й на далі. Трохи пождіть і чекаю я буду в спромозі... (До себе): Мені страшно... (До Марти): ...й заплачу мій довжок. Ваша доброта є надто велика.

Тимчасом Фільотея клякає знов на підніжку Ганусиного крісла, шепче щось до неї, відкриває нахривало і намагаєть ся підняти її на ноги.

МАРТА:

Возьміть се, бо так Господь Бог хоче. Нехай Він буде для мене ласкавий, тому й я хочу бути милосерна для моїх ближніх!

(Журбица бере папір і цілює руку Марти).

Хор церковний в Честер, Па. (По правій руді сьвященника п. Я. Рогач, управитель хору).

ГАНУСЯ (*підводить ся, а Фільотея піддержує її*):

Матінко, я можу стояти на ногах! (*Журбига кладе папір на столі, і йде до Ганусі, та нечаяно задержуєть ся, по Фільотея витягає до неї руки, і дає знак, щоби не бояла ся*).

ЖУРБИГА:

Ганусю, ти упадеш!

ГАНУСЯ:

Ні, матінко! Чую, що я доволі кріпка і можу йти без вічної помочи. Фільотея казала мені устати в імя Пресвятого Дитятка... і стрібувала і.... почула силу в ногах....

МАРТА І ЖУРБИГА:

Милосерний Боже!

ГАНУСЯ (*біжить до матери і обнімає її*):

Я здорова, матінко, здорова! О, дякувати Богу, мені зовсім добре!
Теклюся і прочі дівчатка перелякані.

ФІЛЬОТЕЯ:

Ходіть всі, подякуйте Дитяткові Ісусови!

Фільотея бере Ганусю за руку, та в сій хвили починає співати хор за сценою. Всі мовчки і недвижимо слухають.

ХОР:

Боже, Боже, Ти, що з неба
Приніє людям мир-спокій, —
Мені сього мира треба:
Дай Твій мир душі моїй.

Вийми з неї все погане,
Пристрасти найменший пил.
Дай їй мир Твій, а повстане
Проти всіх ворожих сил.

І повстане, і могуті
Сили введе у бій....
І дугою блисне з тучі....
Боже, дай їй мир-спокій!*)

ФІЛЬОТЕЯ (*до Ганусі*):

Ходім, запалимо свічку перед образом Спасителя, подякуємо Йому за Його ласку. (*Тут нечаяно відкриваєть ся мала занавіса на підвішенню в глибині і відслонює стая Вічного Емануїла. Всі сторонілі*): Гляди, гляди! Вічний Емануїл. *Всі падають на вколішки і з похиленими головами співвають коляду:*

Благослови нас, Дитятко Боже,
Дари нас нині любовою,
Най ціла сила пекла не зможе
Нас розлучити з Тобою.
Благослови нас, ми-ж Твої діти,
2. Христос роди єя: Славите!

В часі сєї стропки коляди Фільотея виходить на степені підвішеня, так високо, щоби Вічному Емануїлови було догідно покласти вінець на її голову, і так клякає. Гануся клякає трохи низше. Вічний Емануїл кладе вінець на голову Фільотеї і простягає обі руки до всіх людей, зібраних на представленю. Фільотея підводить ся, сходить о один степенъ низше, клякає і глядить на Вічного Емануїла звилину. Опісля знов підходить висше, поглядаєть ся до землі і кладе голову там, де стоять ноги Вічного Емануїла. Фільотея починає тилити ся, Гануся і Марта устають і піддержують її, клякаючи біля неї. Марта похизаєть ся дуже низько....

ЗАНАВІСА СПАДАЄ.

*) Ся пісня винята із поетичного молитвенника, виданого Оо. Василіянами в р. 1905. п. з. „Із глибини воззвг.“ Автором сих прекрасних молитов-поєзій є Василь Шурат. — Пр. В. Д.

СВЯТИЙ ВЕЧЕР В СИРОТИ.

В давоняць, давоняць весело давони
Вістують радість на перегони.
У Вифлезмі Христос родив ся,
В убогій Стайні Бог воплотив ся!

Ликують давони, радіють люди,
Веселий гомін, утіха — всюди;
Лиш я крізь сльози на світ дивлю ся,
Днесь »святий Вечер« — а я смучу ся.

Ой не судилось в сторонці рідній
Ріадва стрічати в тій хаті бідній.
Матінка в гробі, рідня далеко:
Не сумувати — не так то легко:

Бувало, дома на двір виходжу,
Цікавим оком по небі воджу,
Шукаю зірки... Біжу до хати....
»Зійшла вже, мамо, зійшла, видати!«

Батенько сіно і »діда« вносять
І свіч пшенички, і всім голосить
З Ріадвом Христовим желаня щирі:
Прожити в щастю, здоровлю, мирі...

Дідух мов буря разносять діти,
Сухі находять в соломі квіти,
Веселий »жвокіт« — і сьміх і регіт,
В серцях їх віс весняний легіт.

На лавах сіно, »король« пшеничний
В куті розсів ся такий величний,
А стіл скатертю святачно вкритий —
Надземським чаром весь дім сповитий...

З соломки хрестик на шибі кождій,
Немов голосить о ночі Божій,
Коли явилось небесне сонце
Тай засьвітло в кожде віконце.

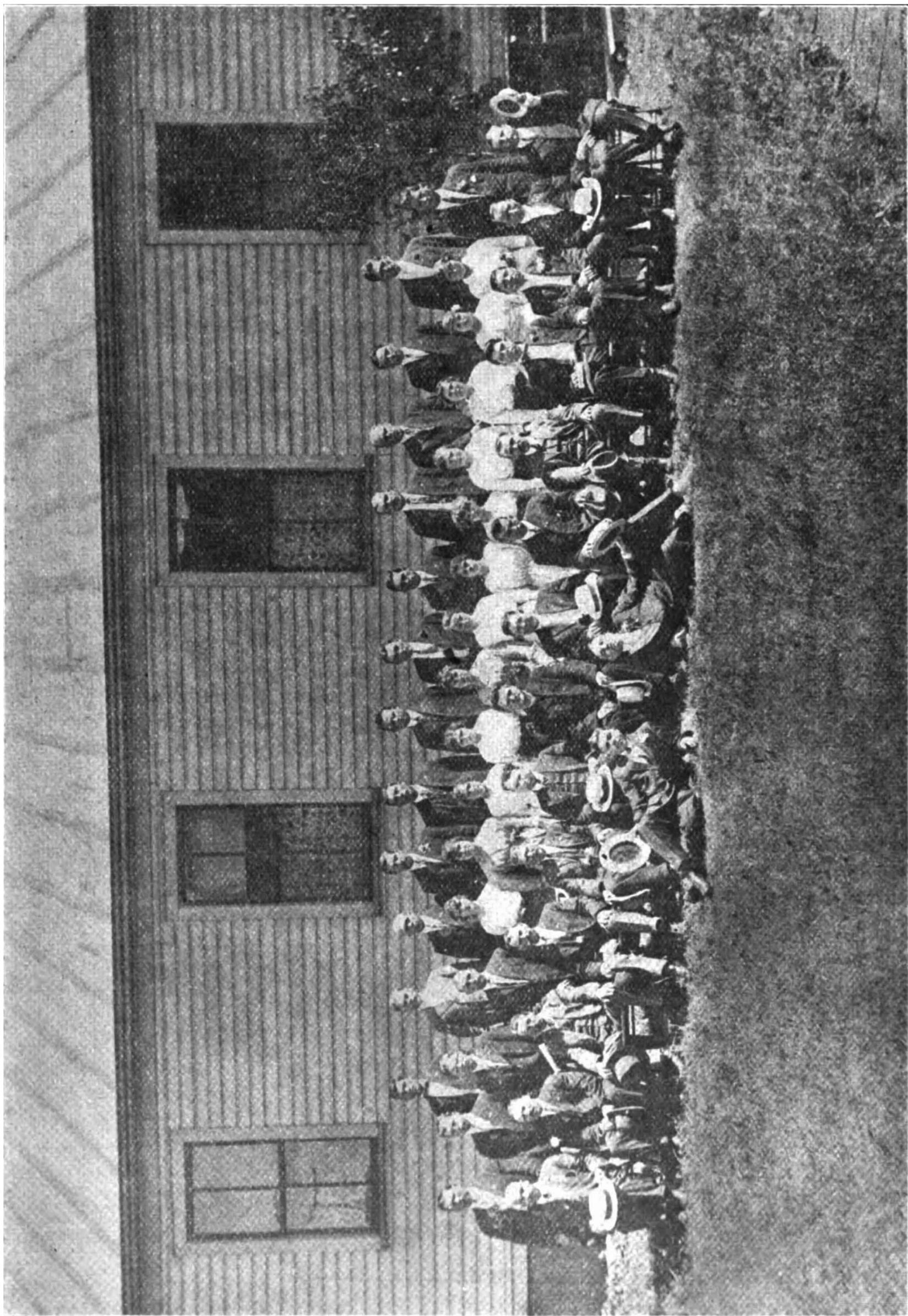
Заблисла свічка — і всі клякають,
З жаром молитву враз відмовляють —
Проскурка кружить до всіх як черга,
Несе желаня — се вже вечера...

Ах, святий Вечер! Так всі веселі!
Підлетить кутя роси до стелі...
Як би в палатах — веселість втіха,
Хоч се убога селянська стріха...

Ликують давони, радіють люди,
Веселість, щасте... але не всюди;
Ось я крізь сльози на світ дивлю ся;
Днесь »святий Вечер«, а я — смучу ся.

Дивлюсь на небо, а серце лине
В сумні простори — в село родинне....
»Куди до дому?« — зірок питаю,
Горлячі слези з очей втираю...

Братство св. Йосафата, від. 8-ий Провідінл в Дітройт, Міш. (основніне анходлми Вчч. о. М. Стернюка і п. Якола Полняки).

Поможіть нещасним малим дітям.

До старенького, досвідченого дідуся прийшов раз богатий газда і спитав: «Нащо я можу найліпше ужити своє майно?» Старик подивився питаючому сумно в очі і сказав: Коли я так переводжу очима по моїх пережитих літах, то можу лише одно сказати: найбільше відчуває моє серце нужду малих дітей. Вони страшно терплять задля лихого вихованія і тисячі їх іде на пропале, бо їх рідня зовсім ними не хоче клопотати ся, або і не може. Коли комусь впаде на землю малий гріш, то він сейчас згинаєсь, щоби його підняти, а о діти — о, про сі не дбас ніхто; вони можуть лежати і загинати. Для недбалих і безсовісних є вони тягаром, але чи діти сему винні? Чи можна лишити їх безпомічно сумній судьбі? В поганьських краях не журяться тим, але Церква каже інакше: Спаситель відкупив сі бідні істоти Своєю кровю і просить, щоби ми ними заопікувались: «Хто прийме одно з тих малих, що в Мене вірують, Мене прийме». Так сказав Син Божий. Множество тих дітей вже в вчаснім віці наражені є на велику небезпеку зіпсутя. Чи можемо спокійно позво-

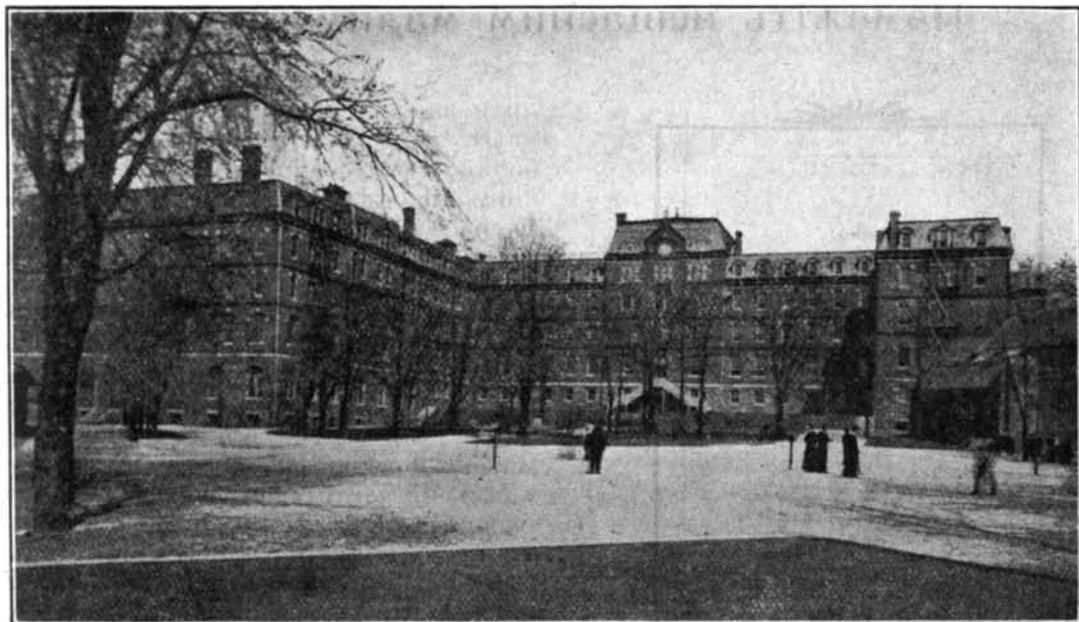
лити, щоби вони йшли на загибель? Чи мають вони стратити віру, здоров'я, обичайність і невинність? забути на Вітчизну і Церкву? Щоби їх ратувати милосерні люди заснують приюти для опущених дітей, в яких вони можуть виховатись на статочних членів суспільности. І наш руський нарід має такий приют, має свій Сиротинець в Філяделфії. Сей приют дав захист найнещасливішим дітям, бо тим, що стратили своїх родичів. Сиротинець, в яким знайшло приміщенє поверх 100 сиріт, удержуєть ся в більшій часті з датків жертволюбного нашого народу. Кошти удержаня інституції є дуже великі, а число сиріт з кождим днем збільшаєсь. Тож на отсім місци кличемо до всеї нашої руської католицької суспільности: Не забувайте ніколи на діло християнського милосердя і, хто чим може спомагайте приют для бідних сиріт. При кожній нагоді тямте, що є безпомічні, що чекають нашої потіхи. Американська Русь-Україна не має більше жадної подібної гуманітарної інституції, тож коли Ваше серце забажає зробити діло милосердя, то може се зробити найліпше через несенє помочи бідним сиротам. Колиб лише десята часть наших земляків в Америці жертвувала місячно всего по 10 ц., то з тих датків можнаб виховати всі наші сироти. Тому не дивіть ся один на другого, бо чим більше число жертводавців, тим менший тягар. Особливо нехай Вашого імени не забракне в щорічнім списі жертводавців на «Різдвяний» і «Великодний» дарунок для Сиріт. Подбайте, щоби хоч ті дві хвилі в році були для них так само радісні, як і для Вас. Адреса Сиротинця є:

ST. BASIL'S ORPHANAGE

832 N. 7th Street, Philadelphia, Pa.

Хто-ж з Вас допоможе нещасним, малим сиротам? Поможіть всі, а Небесний Приятель дітей щедро Вас надгородить.

Дім університету Прен. Зач. Пр. Д. М. в Балтімор, Мд., в яким мешкають і слухають викладів руські питомці.

КОНСТАНТИН КУРИЛЛО.

РУСЬКІ ПИТОМЦІ І ДУХОВНИЙ СЕМИНАР В БАЛТІМОР, МД.

Не одному Русинowi, проживаючому тут в Америці, насуваєть ся питанє: чи маємо ми тут руських питомців? — а друге послідовне: а если маємо, де вони є приміщені?

Багато говорилось, писалось свого часу про семинар, висшу школу і т. д. та кинена гадка бл. п. Єпископом Ортинським пропала без сліду, — а на семинар сколектовано 800 дол. о скілько пригадую собі.

А помимо сього бл. п. Єп. Сотер не приспав початого діла, не знеохотив ся байдужностию нашого загалу, та на власну руку зі священством дав почин під висшу колісь школу під зарядом Сестер Василіянок у Філядельфії і Чесепік, а із зголосивших ся знова кандидатів, вибрав епосібнійших та післав їх на богословські студії до духовного заведеня в Балтімор, Мд. Про него сміло мож сказати, що не тільки має найліпшу славу

духовного семинара, але взірцево ведене та світлими науковими силами випосажене, — видало багато вже (Архиепископів*), Єпископів, професорів, а передовсім ревних священників.

Знав те бл. п. Е. Ортинський, та хоч кошта удержаня питомців великі**), порозумівсь з Ректоратом, і маючи апробату Кардинала Гіббонса примістив там кандидатів на будучих наших священників.

Висше згаданий духовний семинар, а зглядно Університет Пренепор. Зач. Пр. Д. М. є під управою високовчених Чина Сьв. Сульпіція***), який то чин дійсно заслужив ся в світї католицьким та знаний ізза сього, відіграв визначну

*) Їх Еміненція Кардинал Gibbons виїшов з сього заведеня.

**) Річно від одного студента платить ся 250 дол.

***) Сьв. Сульпіцій, єпископ з Bourge — Франції.

ролю у вихованню і образованню католицької молодіжи на університетах*) та колежіях.

В 1791. р. підчас французької рево-

*) Недавно зложений «Католицький Університет» у Вашингтоні Д. К. ріннож є під управою того Чина.

люції богато ОО. Сульпіціян перенесло ся до Америки та закладаючи колежі із яких найславнійшими є нині: Університет в Монреал, Канада. Grand University і Університет в Балтимор, Мд. St. Mary's University. Тому не від річи буде переповісти коротко історію Балтіморського Семинаря.

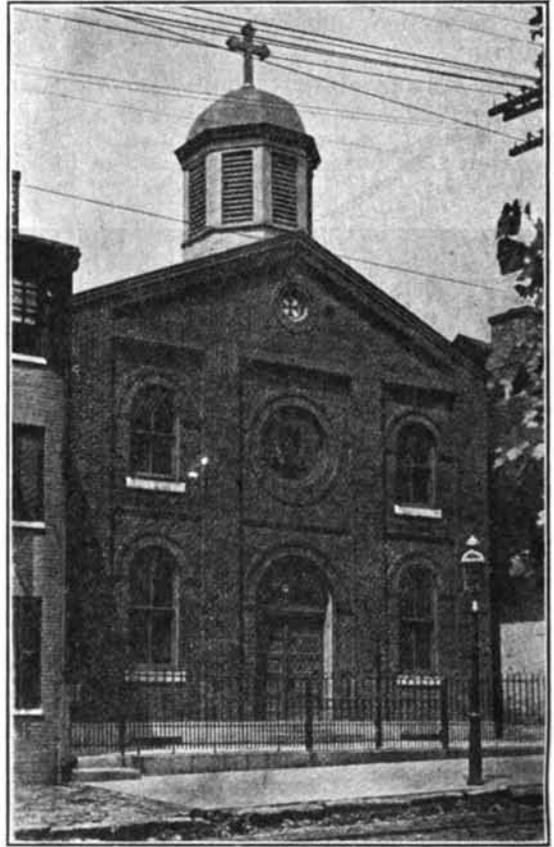
Руські штомці з отцем лектором.

В 1805. р. актом меріяндської державної легіслятури підвищено його до гідности Університету, а в 1822. р. Папа Пій надав йому усі права і привилеї католицького Університету. Та початково ся інституція натрапляла на важкі труднощі, але маючи таких мужів у своїому нутрі як оо. Nagot, Richard, Emery, Lesser, L' Homme і др. скоро доходила до висоти свого великого, а сьвятого завдання.

Се заведене сталося душею цілого руху католицької Церкви в північній Америці, розсилаючи по ній сердечних піонерів Христової місії. Перші докторати сьв. Богословія — doctorate of Divinity — одержали оо. Whitfield, генеральний вікарій балтіморської Епархії, Delno і Damphoux. Врученє перших докторських дипломів відбулось дуже торжественно в балтіморській катедрі дня 25. січня 1824. р., де іменем Пія Папи Римського президував архієпископ Marchal.

Як великий був розвиток і вплив сеї інституції бачимо хочби із сього, що вже від давних літ виходить щорічно сорок до п'ятдесят сьвящеників, повних науки та охоти до труду, повертаючи на місійну працю до своїх Епархій. Впрочім хай числа говорять за сеї семинар: тут кінчило свої студії понад 2,000 сьвящеників. З них більше як 30 було Епископами та другими достойниками церкви. Тут відбувались славні пленарні Собори. Бібліотека його належить до найбогатших під зглядом научних діл та манускриптів.

І тепер ще ліпше зрозуміли ми, чим руководив ся Еп. Ортинський висилаючи наших питомців якраз до того духовного заведеня. А щоб зарадити пекучій потребі та доповнити браки наукові у наших питомців при тім Університеті з огляду на наш русько-католицький Обряд та його практики Еп. Сотер Ортинський порозумівшись з дотичними властями, установає в вересні 1915. р. літургійно-історичний лекторат*), щоб наші питомці обучились Історії своєї

Русько-катол. парохіяльна церква в Балтімор, при якій відбувають ся вправи руських питомців.

Церкви, її практик обрядових та присвоїли собі критичне знанє їх історичного розвитку з увзглядненєм канонів східних, які рівночасно становлять привилеї східної дисципліни.

По повзятій ухвалі на засіданю Консисторії рівнож з вересня 1915. р. покликає Еп. Ортинський на сю помічничу катедру осібним декретом о. Константина Курилло*).

Виклад з Історії Руської Церкви, як і рівнож літургійні виклади преподавані с по дві години тижнево в самім заведеню семинара згаданим лектором, а при руськ. кат. парохіяльній церкві відбувають ся обрядові вправи в неділі та праз-

5) Лекторат є то надпорядочне місце для професора при університеті від надзвичайних предметів або для спеціальної групи студентів.

*) В жовтні 1916 р. Впр. о. Курилло перейшов на парохію до Wheeling, W. Va. а парохію в Балтімор обив. о. Думич.

ники, як і рівнож наука церковного співу по дві години тижнево.

Поміж питомцями заснував ся літературний кружок, у якому лектор буде викладати на хрестоматії староруську мову з углядненем церковного язика і пр.

Заінтересоване до своїх рідних студій поміж питомцями справді велике, а їхня пильність при збільшенім научнім матеріалі викликає подив у їх товаришів другого обряду.

Ректорат Семинара спочиває в руках загально знаного і високо ціненого едукатора Весєв. о. Е. R. Dyer, D. D., дійсного знатока молодіжи, який звертає особливу увагу на руських питомців, бажаючи їх бачити вневдовзі ревними робітниками на кличучій за ними церковній ниві.

Науки того духовного заведеня ділять ся на: філософічні і теологічні, се є на дволітну науку філософії, яка є приготованем до слідууючої чотиролітної науки теології. Отже студії питомця тривають шість літ. Щоби бути прийнятим до семинаря треба мати принайменше укінчену High School*) або рівнорядний College**).

*) High School — рівнасть ся старокрасній гімназії.

***) College — се рід старокрасного ліцея або колежі, шось в роді семинара учительського, з углядненем більше класичного образованя. Colleges є різні. Завважати притім треба, що тільки ці Colleges дають спосібність до прийнятя до семинара духовного, які звертають більшу увагу на класичні предмети.

Сам семинар, яко виховавче заведенє є так пострєсний, що осібно мешкають студенти богословія, а осібно студенти філософії, як і рівнож мають окремішні каплиці та підручні бібліотеки. Кожний питомець має для себе окрему кімнату. Університетські виклади відбувають ся в просторих галях, амфітеатрально уладжених. Додати рівнож треба до сього богатий фізичний та мінеральогічний кабінет.

На 300 питомців різних народностей та різних Епархій у Злучених Державах, яких було в шкільнім 1915—16 році, припадає шість руських питомців*). Імена їх Вес. о. Денис Кульматицький, висвячений Еп. Ортинським в січні 1916. р. п. Михайло Капець, укінчений вже богослов, Іван Кальцун і Онуфрій Тома Ковальський — богослови з другого року, Стефан Гуліясси і Юрій Чегін, богослови першого року.

Пинучий єї слова прикінци одномуєть ще додати: «А шкода, що так скоро замерло се велике Серце покійного Владика Кир Сотера, що так відчувало, страдало та стільки приготовило, чого однак суспільність не бачила тоді, коли те Серце ще у грудях билось».

*) Надіяється треба в недовгім часі більшого числа питомців, які прийдуть з малого семинара з Філадельфії. Сей семинар оснував покійний Еп. Ортинський. Питомці малого семинара кінчать середні школи у Філадельфії, а потрібні їм предмети, як науку релігії і руську історію преподають їм місцеві Вир. Отці.

ЧАСТЬ ЛІКАРСЬКА.

Др. МЕД. ЛЕВИНСЬКИЙ.

Спосіб продовження життя.

Кожде туземне життя скоро переминає. Навіть найсильніший чоловік, що перебував щасливо неодну небезпеку і успішно ставив опір всім ворогам існування, мусить вкінці улячи невмолимій смерті. Коли вмирає чоловік в пізній віці, коли він сповнив свою житеву задачу, то він йде лише за незмінним законом природи. Инакше представляєсь річ, коли смерть заскочить чоловіка в цвітї життя, серед його праці і творчости, і поведе там, звідки вже нема повороту. Коли в таких случаях питаємо за причиною смерті, то пізнаємо, що се сталося внаслідок тяжкої хвороби, якої суть нераз ще є нерозсліджена, однак дуже часто зовсім невідповідний спосіб життя положив зародок передчасного кінця. В дійсности дуже часто зовнішні обставини, серед яких живе чоловік, означають довжину його життя.

Однак не можна вини скидати на саму одиницю, але радше треба її приписати нинішньому культурному життю. Борба о життя, яка в нинішніх часах рідко кого з нас пощадила, стає ся з кожним днем тяжшою, і передчасно зїдає наш організм, а головно нерви. Тому справедливо називають наш вік «віком нервів». Крім того в кождім заводі ставлять до спроможности кожної одиниці щораз більші домаганя, а се спричинює передчасне зужитє тілесних і духових сил.

Все таки булоб дуже нерозсудним опускати руки і байдужно перепускати один день за другим. Противно, ще нині маємо середники і способи, щоби серед житевої метушні і напруженя удержати наше тіло при житєвій силі і запобічи передчасному занепадові.

Тому що до людий ставить ся тепер дуже високі домаганя, то тіло треба вправляти і кріпити вже від самої молодости. Уже від самого дитинства треба уникати всякого винїжненя, особливо

що до одежі. Тіло осягне більшу відпорність, коли ми його пляново загартуємо. Хоч вправді не треба з тим надто пересяджувати, бо се легко може навіть зашкодити, то все таки треба призвичаювати тіло на зміни погоди. Кождий чоловік в своїх вільних від занятя годинах повинен як найбільше перебувати на свіжій воздусі. Притім не треба надто трівожно звертати уваги на температуру, але навіть в зимне веремя треба трохи перейти ся.

Знаючо є річию, що до загартованя причиняють ся також много зимні змиваня, натираня і купелі. Тяжко є подати сталі приписи що до уживаня зимної води, бо кожда одиниця в данім случаю заховуєсь в инший спосіб. На одно можна лише положити натиск, що пильне плеканє шкіри причиняєсь надзвичайно до удержаня здоровля, бо шкіра посередничить в виміні газів і є дуже важним віддиховим органом.

Як важний середник до удержаня свїжости тіла треба уважати спортові і руханкові вправи, які в послїдних роках надзвичайно поширились в усіх краях. Притім не треба думати о дивачній пересаді, яку можна завважити в панкїв-диваків; спорт треба уважати за систематично переведені рухи тіла, які мають скріпляти цілий організм. Руханка скріпляє головно мускулятуру тіла, так що прим. слабовиті молоді люди, у яких найліпше відживленє немало ніякого успіху, через само мудре плеканє спорту в кількох літах стали ся сильними муштинами, які мають узаasadнену надію на довгий вік.

Спорт має також ту дуже важну добру сторону, що більшість вправ робить ся на вільнім, свіжій воздусі. Через се чоловік, якого занятє змушує прим. більшість дня сидіти при столі до писаня, хоч на короткій час опускає кімнату, щоби в Божій вільній природі відітхнути

свіжим воздухом. Значіне сих руханкових вправ доперва тоді ясно і цілковито пізнаєсь, коли зважить ся, що якраз сидячий спосіб життя без ніяких мускулярних рухів дуже часто є причиною звалнення жил, які вже неодному з людей зготовили передчасний кінець. Ся недуга часом є також дідична, тому члени таких родин, оскільки хочуть дожити пізнього віку, мусять много рухати ся на свіжим воздусі, щоби через руханкові вправи і плеканє розумного спорту спомагали круженє крови і зменшували її напір на стіни кровоносних судин.

Хто задля житєвих обставин не є в силі віддаватись систематичному спортові, може щодня в кімнаті робити руханкові вільні і гімнастичні вправи і в той спосіб причинятись до вдержаня свіжости організму. Ті вправи що до їх значіня для здоровля рівнають ся з їздою верхом, пливанєм, і ховзанєм, і тому кожда одиниця повинна вибрати собі одно з них, розумієсь для себе найвідповіднійше. Пожиток з тих вправ ще є такий, що чоловік забуває на якийсь час на клопоти свого заводу, і скріплює свої мускули тілесною роботою.

Також при виконуваню своєї заводової праці чоловік мусить заховувати певні гігієнічні правила, бо хоч праця для кожного є дуже спасенна, то все таки виконувана пересилою і серед непривітних зовнішних обставин, може принести для здоровля великі шкоди. Ми знаємо прим. що довга тяжка тілесна праця, яку мусять виконувати сільські робітники, тягароношки, або ковалі, або з другої сторони інтензивна умова чинність, викликають сильний напір крови і спричинюють хоробливу зміну стінок кровних судин, так що такому чоловікови не можна вже ворожити довгого життя. Тому є нашим обовязком, коли ми хочемо себе і нашу родину вдержати якнайдовше при житю, задержати при праці потрібну міру і беречись всякої пересади. Розумієсь, що і в тих зглядах відграють велику ролю особливі відносини одиниць, тому тяжко подати означені приписи. Головною річю є, щоби чоловік мав досить часу на відпочинок і на достаточний нічний сон. Самозрозуміло по скін-

ченій праці не треба шукати ніяких розривок, які не лише не успокоюють напружених нервів, але противно ще більше ослабляють тілесну енергію. В нинішних шумних часах на жаль всі забави стратили відсвіжувючий характер.

В многих случаях вже при вихованю дїтїй положено зародки пізнійших нервових хоріб і слабовитости. В богатших родичів нині дїти живють в такій розкоші і вже змалку привикають до переверненого горі корінем модерного життя, так, що вже в молодих літах видають ся пережитими і роблять вражіне старих людей. Коли хто хоче виховати дїти на здорових сильних людей, які мають дожити глубокого віку, то повинен виховувати їх що до виживленя, одежі і способу забав в розумний і простий спосіб, і держати їх здалека від всякого збитку і розніжненя.

До вдержаня молодечої свіжости організму і до продовженя життя причинаєсь головню правильний і достаточний нічний відпочинок. На жаль в нинішних часах на се мало хто звертає увагу. Якраз много сильних людей стратило через се своє здоровлє, що вони через цілий день тяжко працювали, а за се по ночах, місто дати змученому тілу заслужений спочинок, перебували на шумних, оголомшующих забавах. Дорослий чоловік пересїчно потребує 8 годин спокійного сну. Старе житєве правило Канта: «8 годин праці, 8 годин відпочинку і 8 годин сну», щє нині повинно мати своє приміненє.

Щє є инший середник, щоби додати сили ослабленому внаслідок праці організмови і охоронити перед передчасною старостню, іменно подорожкі. Чоловік може лише тоді правдиво відпочати, коли він щороку покине на якийсь час домашний закруг діланя, і в далечині, де його на засягнуть журби повседневного життя, віддасть ся лише плеканю тіла. Се є старий досєвід, що люди, які вдома є непривітні і згризливі, в дорозі нараз стають ся веселими і молодніють. Однак в дорозі треба зїрвати зі всіми привычками повседневного життя і навіть не згадувати про свої клопоти і недомаганя. Тому треба оминати навіть місцевости, де можна стрїнути приятелїв і знакомих.

Підчас подорожі треба звиджувати нові сторони, пізнавати інших людей і збирати сьвіжі вражіння і досьвіди. Тоді вернеть ся напруженим нервам їх давну елястичність, а відпочинкова подорож принесе дійсний пожиток.

Однак тіло лише тоді вдержить ся довго в житевій силі, коли йому буде ся достарчувати відповідного корму, бо без того важного середника не вдіють нічо всі інші діланя. Корм має бути поживний і добре стравний. Притім не треба вірити, що лише легко стравні страви є пожиточні для організму: противно людський жолудок потребує від часу до часу тяжшого корму, щоби призвичаїтись до більшої праці. Завсігди треба держатись тої засади, що певна однакова пожива ніколи не вийде в користь організму. Наші травлячі органи потребують все мішаної поживи, лекшої і тяжшої, хоч сеї послідної вправді в міру.

Що до поживи для кожної одиниці треба бу означити иншу міру. На кожний случай належить тямити, що постійна замала скількість поживи ослаблює організм, а знова за великі давки поживи і напитку можуть спричинити тяжкі жолудкові забуреня. Всюди треба заховати міру. Взагалі треба призвичаїтись,

щоби нову поживу побирати тоді, коли попередно спожита вже опустила жолудок. Страви мають бути після смаку, однак взагалі прості і приятні. Крім дійсної поживи ми споживаємо цілий ряд средств, які побуджують наш центральний нервовий систем і тому на них треба також звернути відповідну увагу. Спожиті в надмірі приносять вони організмови дуже великі шкоди. При каві і гербаті прим. подразняюче діланє, яке спричиняє головний складник обох артикулів-коффеїна, може перемінитись в хоробливий наліг. Повстає дразлива нервовість, брак апетиту і безсонність, які по довшім часі зовсім ослаблюють тілесну відпорність.

Однак найбільше шкоди приносить надмірне уживанє алькоголю. Неодно цвितуче людське жите, на яке можна було покладати найкрасші надії, на жаль впало жертвою алькоголічної отруї! А як много родин через сю найбільшу язву людскости стратило своїх кормителів!

Хто хоче дожити пізнього віку, мусить уживанє алькоголю ограничити до найменшої скількості. Однак притім мусить він також собі урядити ціле жите, щоби воно йшло в згоді з найважнішими правилами гігієни.

Др. Г. ВАСМУТ.

Ручні ухвати, які усмиряють болі.

»Натри мені трохи карк«, чув я незраз як казала до свого мужа моя господиня, коли їй знов занадто стала докучати мігрена (періодичний біль голови). Таку маніпуляцію, яка знечулює нерви а через те усмиряє біль, показує наш образець ч. 1. »Натиране скіри на чолі«, яке лагодить напір крови до голови, мігрену, катар, заворот і т. п.

Той що обходить хорого, се є мати, муж і т. д. обіймає обома руками чоло сидячого перед ними хорого, так що чотири пальці лежать напроти себе понад носовим насадом, а великі пальці опирають ся на задну часть голови. Тепер рівномірно зачинаєсь натягати скіру в той спосіб, що потягаєсь пальцями

в напрямі пульсів. Се натиране мас тревати 20 до 30 секунд і може бути повторене кілька разів.

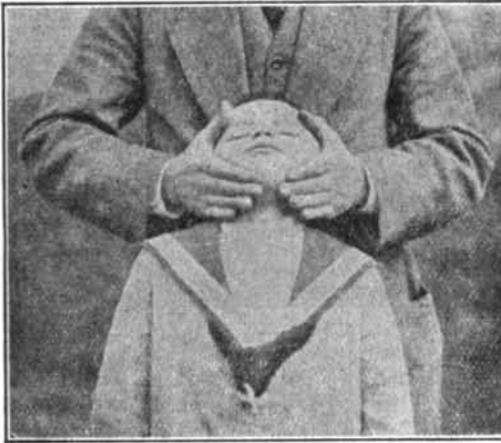

Обр. 1. — Натиране голова.

Тим масажем однак рідко усуваєсь докучливу повседневну недугу-біль голови — тревало. В многих случаях треба ще приміювати інші успішні маніпуляції. До тих треба передовсім зачислити «натягнене голови» — обр. 2. Се робить ся в сей спосіб: з заду кладесь руки легко коло шиї, всказуючими і середущими пальцями підносить ся бороду, а великі пальці опирають ся коло кінців брів. Наш образець представляє се положене рук виразно з боку. Відтак натягаєсь голову можливо як найдалше в гору і держить ся її так і до 2 мінути. (при сїм треба рішучо дивитись на годинник, бо за довга така чинність шкодить).

Обр. 3. — Зігнене голови.

Обр. 2. — Натягнене голови.

Ся механічна чинність натягає значно хребетний стовп і підносить шию о яких 3 до 5 цтм. Внаслідок сего з чашки поволи спливає кров, через що усуваєсь перешкоди циркуляції бо кров розпускає шкідливі продукти, які дразнять нерви і забирає з собою. В сїм натягненю голови маємо прямо чудотворне средство на усуненє болю голови, який повстав в наслідок напливу крові або подражнення мозіових нервів. Се поступованє приносить також певну скору поміч при надто счервонілїм лиці, при туманї і заворотї голови, які підчас прогульок або серед літної спеки часто є заповідію сонїчного удару. Однак коли голова болять якраз задля недостатчі крові тоді треба примінити так зв. «зігнене голови» (обр. ч. 3).

При сїм голову не лише підносить ся, але при натягненім карку згинаєсь кілька лиш можна в долину (через яких 70 до 80 секунд). Се треба особливо приміювати у блїдих і недокровних дівчат і женщин. Через таке поступованє кров скорше і в більшій скількості напливає до голови. Сей ручний ухват можна також припоручити при початковім обімліну, при сніжнобїлім лиці, яке нападає нервово слабих людей серед великого натовпу людей, в душних і переповнених салях і т п.

Є ще много інших ухватів, які однак є тяжкі до виконаня для звичайного чоловіка. Ту ще наведемо кілька простих, але певно ділаючих ухватів, які стануть зрозумілі для звичайних людей вже через сам погляд на образець.

Ухват проти кашлю (обр. ч. 4.) скорочує страшне душнє при кашлю, бо змушує дитину знова до віддыханя, заки настануть конїстїї голови і душнє. Лівою рукою мати злегка пхає взад чоло дитини, а правим, великим пальцем, заложеним поза передні долїшні зуби, тягне долїшню щоку то в перед то в долину.

До важних масажів належить також жолудковий ухват, який є надзвичайно помічний при недомаганях жолудка. Помічник стоячи за плечима кладе кінці пальців понизше грудного містка і через дві мінути сильно натягає черевну часть в зовнішнім напрямї.

Обр. 4. — Ухвит проти кашлю.

Через легке потрясенє лївої грудної часті правою долонею [в кількох секун-

Обр. 5. — Серцевий ухвит.

дах можна усмирити сильне бите серця, нервову тривогу або астматичні атаки (обр. 5.)

Обр. 6. — Ухвит при корчі стопи.

Не менше зрозумілим є ухвит колїна або згинанє при корчі литки, також ухвит пальців при корчі стопи, через нагинанє в гору кінців нїг при надїтїй обувї. (обр. 6.)

Як мати і тато мають мати в дома під рукою малу аптику, так кожний дорослий член родини повинен вивчитись тих ухвितів, описаних в тих коротких словах і представлених на образках, а тоді певно зашадить собі много видатків на лікарів, нераз і несовісних.

Лікарські ради.

Як запобічи запалєню слїпої кишкї.

Також слабости мають свою історію. Одні минають, а другі приходять. До них належить подразненє або запалєне слїпої кишкї, о яких чуєсь або читась майже щодня.

Що є причиною сего? Се залежить від анатомїчної будови слїпої кишкї і її робачковатого закінченя. Дивно покручена крута кишкя переходить в долїшній частї черевної ями під прямим кутом в слїпу кишкю. Ту нагромаджують ся мяг-

кі кормові зужитки і дальше мусять посуватись до гори. При долішнім кінці сліпої кишки є причіплений тупо закінчений робачковатий насад, який є злучений з задною стіною черевної ями і виказує дуже замотане положення.

Ся дивна будова дозволяє на згромаженє ся там всяких чужих тіл, які каменіють і задля случайних сильних потрясень мехавічно подразнюють, або гниючи спричиняють запаленє сліпої кишки.

Чому однак в наших часах так накопичують ся випадки подразнення і запаленя сліпої кишки?

Причиною сею є особливо надмірне споживанє мяса, яке подразнює слизну болонку, утруднює травленє а в злучї з сидячим способом житя спричинює неправильности в віддаваню стільця, що стоїть в певній причиновій звязи з подразненєм сліпої кишки. Не дасть ся заперечити факту, що у народів які мало споживають мяса, запаленя сліпої кишки є дуже рідкі, а серед релігійних сект, які наказують споживанє мяса, є зовсім незвісні. За сим промавляє не менше то, що у пацієнтів, які по перебутїм запаленю сліпої кишки перейшли до вегетаріянїв (люди, що їдять лише ярини) воно більше не повтарялось.

Найліпшим средством перед запаленєм сліпої кишки є звичайна, лагідна і убога в мясо пожива.

Боязнь перед запаленєм сліпої кишки є часто неоправдана. Не кождий великий біль, що раз слабне, що знов кріпшає і не кожда м'ягка маса в правій часті черевної ями, надзвичайно вражлива на кождий потиск, є зараз ознакою запаленя сліпої кишки. Біль і напухлина може походити з правої нирки, або з інших органів.

Запаленє сліпої кишки пізнаємо в той спосіб: Втискаємо сильно руку в ліву черевну яму і натискаємо внутренности. Через се ті напірають на сліпу кишку і через натискаючий газ викликають в ній, о скілько там починаєсь подразненє або запаленє, сильний біль або скріпляють його.

Ще тепер можна успішно запобігати, поки прийде лікар. На болюче місце треба прикладати оклади о 20-24° Цель-

зія, які по огрітю треба змінити. Коли болі не устануть, тоді кладе ся на болюче місце компреси о 50° Цельзія (зложені в 4-веро або 7-еро, сильно витиснені) які зміняєсь що 10 минут. По тих компресах що 2 або 3 години знова сліднують холодні оклади.

Пацієнт може споживати молоко, клеїковаті зупи (однак не варені на розсолі) і перецїджений яблочний сік.

Мокрі ноги.

Кожде застудженє ніг здержує в них обіг крови, наганяє її до внутрішних органів і в той спосіб викликає закатаренє і запаленє носа і горла. Хто в холодї і вохкості працює повинен якнайчастїйше змінити панчохи і черевики. Знаменитим средством на огрітє захолоджених ніг є руханє пальцями ніг, що легко можна виконати сидячи. Коли прийде ся до дому, треба намочити ноги в горячій водї, або ще ліпше раз в горячій, а опісля в зимній. Ноги вставляєсь на 3 до 5 минут в досить теплу воду, а опісля на 3 до 5 минут в зимну. Се треба повторити 2 або 3 рази. При кінци треба ноги добре витерти.

Пчиханє.

Се докучливе осїннє і зимове лихо найскорше можна прогнати через «посуху». Через яких 24 до 48 годин не треба брати анї кроплини плину, найбільше на сніданє і вечеру кілька лижочок чаю або кави, а впрочім можна їсти ярину, худе мясо, тверді мучні страви і сушені овочі. По двох, трох днях катар зовсім сечзіє.

Соняшний удар.

Довше діланє спеки на знеможенє тіло спричинює часто мозковий удар, особливо коли тіло не має спромоги охолодитись, а під рукою нема води до питя. Тодї настає нечаянє омліє, лице червонїє, а тіло часто сильно пітніє. Пораженого ударом треба скоро занести на холодне, тінисте, але продуване місце, уложити голову високо, звільнити з стїсняючої одежи, змивати лице і груди

зимною водою, або зливати зимну воду на голову і груди, і притім приганяти йому свіжий воздух. Коли хорий прийде до себе, треба йому давати якнайбільше води, однак треба уникати всяких подразняючих средств, особливо нюху. Добре є вложити руки хорого на яких 5 минут до зимної води. Соняшний удар

можна оминути найліпше в сей спосіб, що серед великої спеки і душного воздуха уникаєсь надто великого напруження, не петь ся ніяких алькоголічних напитків, а за се петь ся много води. Добре є також пити зимну ваву або чай з цитриновим соком.

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Коли слово походить з серця, то воно попаде до серця.

Хто много жартує, той робить много похибок.

Коли до хати входить перекупство, то правда утікає вікном.

Найнещасливіший зі всіх є той, якого на тому світу стрінула нужда, а на тамтому кара.

Ніхто не є правдиво віруючий, доки не бажає своему ближньому того, що і собі самому.

Чоловік старієсь, однак у него лишають ся все дві річи молоді: любов до земних дібр і любов житя.

Хто не хоче, каже часто: «Я не можу!» — а той що не може, каже: «Я не хочу!»

Вже не один осягнув щось, коли заапельовав до милосердя твердосердного — або до второпности ограниченного.

Через скорочене діланє вже неодну справу значю припізнено.

Хто поповнив два рази тусаму провину, той не уважає її вже за провину.

Жид оциганить трох Турків, Вірменець трох Жидів, Араб трох Вірменців, а Грек трох Арабів.

Запитай ся свого ворога о раду а опісля зроби якраз противно.

Будь радше товаришом льва, як провідником лисів.

Один грамматиц всіх на корабель. Незабавом запитав він моряка: Чи ти знаєш граматику? Ні, відповів сей. Ну то половиною твого життя страчена, відрубав грамматиц. Але як зачав сильно дуть вітер і перекидати кораблем на всі боки, моряк запитав: Чи ти вмієш плавати? Ні, звучала відповідь. Ну, коли так, то ціле твоє житє страчене.

Др. АНДР. ЧАЙКОВСЬКИЙ.

На сьв. Петра...

У нас був від давен давна звичай: справляти Петра. Як у дівчат є сьвятом Андрій, так знову у парубків, тай у парубочих є сьв. Петра.

Вже задалегідь кожний хлопчиско, щойно не хоче стати на посьміх цілій громаді товаришів, старас ся, аби мав готовий гріш на Петра. Та то вам, коби яка забава при тім, от як на гагілки, або на купала, що молоді разом, дівчата з хлопцями бавлять ся, сьпівають, а то ні. Самі хлопці, самі ровесники зійдуть ся на поли, на пасовиску, викопають стіл ось який:

Тут де чорна рамка, то рівчик, а в середині одна ямка на фляшку, друга менша на чарку, принесуть горівки за наскладані гріші і пють, пють до безміри.

Сонічко Боже грів, небо гарне, птичка Божа сьпіває... земля зелена — звичайно Петрівка, а ті пють тай пють... Люди вертають з церкви, а ті пняісенські валяють ся пняі до безтями по ровах...

І люди, старші ізди дивлять ся на се як на звичайну річ, ніхто проти того слова не скаже, не скартає молодих... чому? бо кожний так робив, як молодим був, і його батько, дід і прадід.

Та звідки сьв. апостол господній Петро, найстарша особа межи апостолами Христовими, приходить до того, щоб його сьвяткувати пнянством? Бігме пе знаю...

А мій покійний батько, царство йому небесне, був чоловік тверезий. У нас в хаті не було й духу горівки і покійний, бувало, затикає ніс, як горівку запохає. В селі посьміхали ся з него, що надто держить ся маминою спідниці, що баба ним орудує, а він йно посьміхає ся під вусом і люльку покурує. Покійний говорив,

що і на його весілю не було горівки, і тому так мало гостей було. Теща, се-б то моя баба по матері, аж плакала, що так їх люди зневажили, а мій дід знову по батькови каже: не плачте свахо! менше гостей, менше зідять, більше лишить ся... менше гостей, менше обмови... За те у него найкраща хата в селі, найкращий товар, і ніхто не знав ні голоду, ні здекутора, ні возьного... Нас було дванайцять хлопців як дроти! Кожний в воську вислужив свій час, вернув шаржою, женивсь, а батько ставив хати тай доставлював, аби всіх розмістити.

Сусіди підсьміхували ся, що батьком баба орудує, а ми всі з того сьміяли ся. Я і дитиною був і батька поховав, а не чув в дома одного слова якоїсь сварки, або лайки. Усе як в муравельнику тихо, а всю свою роботу робить. Верне було покійник від роботи входить до хати: Слава Ісусу! Мама порас ся коло печи, а він ніби то вдає сердитого покладе капелюх на лаві тай до матери:

— Ну, стара, може бись була ласкава мене поцілувати... га? чи не панича якого ждеш? Тай не ждучи дальше, бере маму за плечі, розгортає вуса і цілує. А мама:

— От старий мавбись розум, діти дивлять ся... А в хаті вже дві невістки від старших братів, тай унучат кількоро.

— Ну і овшім, каже батько, най дивлять ся і най нас наслідують...

А потому:

— Ану, апостоли, каже до нас, до рапорту! — Батько тому звав нас апостолами, що нас було дванайцять.

Тоді ми сїдаємо до вечері і кожде мусить оповісти, що того дня робило. В неділю вже по вечерні посїдаємо літом в саді під грушкою, а зимою в хаті, хто старший люльку курить, гуторимо, сьпіваємо.

У мого батька, такий був звичай, що котрий з нас виріє, і пійшов з косою, зараз тато виносив люльку нову з комо-ри і пачку.

— На маєш, ти вже парубок, закури, лише не в соломі!

А до того часу, то не дай Господи, аби котрий закури, тай і не дуже то кортіло....

Так ми жили в купі і Бог нас благословив — а все без горівки, без пива — ну нічого. Та вибачте, пануню, що я так розбалакав ся, от старе нагадало ся. Мені вже 60-ий ріктуй-туй. Старші брати вже в могилі, в мене Богу дякувати вже і унуки є...

Та я хотів вам розказати про того Петра.

Як я став вже підпарубочим, виїздив з кіньми на ніч, то другі товариші стали з мене посьміхати ся: ти каже богацький син, ані люльки не закуриш ні чарки горівки не випеш з нами... то що... І так слово по слову намовили мене справляти Петра разом.

Не знаю, що мені тоді стало ся... Лихий напутив, чи що. Я ніколи не мав ніяких секретів передбатьком, а тоді я вкрав татови аж три сороківці зі скрині. Розуміє ся, що вкрасти було не тяжко, бо батько перед нами не замикав. Господи! як мені лице паленіло, як дрожала рука,

коли я сягнув до скрині. Але взяв. Мене страшенно гризла совість. Я не сьмів батькови в очи поглянути, а кілька разів, то таки хотів гроші покласти назад на своє місце. Та ба! Того року випала на мене черга пасти коні, я що днини стикав ся з моїми злими духами, а вони вже до того недопустили. Чим ближше було Петра тим мені було тяжше на душі, я жити не міг.

Перед Петром каже до мене покійшик так:

— Завтра врочисте сьвято. Коні стояти муть дома.

— Хйба-ж у сьвято гріх худобу пасти кажу я?

— Певно що не гріх, але завтра Петра, а я би не рад пускати тебе на спокусу між тих ледарів...

Мені, знаєте, кров вдарила до голови. Я так засоромив ся, наче-б мене приловили на горячім вчинку. Вже мені приходило на гадку кинути ся батькови в ноги і визнати увесь мій гріх. Але сором у мене був більший... Гадаю: батько не велить йти з кіньми, то й остину, та минеть ся. А старший брат каже:

— Е! татуно, зле, як коні стояти

Братство сьв. Володимира Вел., від. 47-ий Провидіня в Нью Кенсінгтон, Па.

муть в душній стайні, най жене, а прецінь Іван не зробить сорому нашому родови, бо тоді і знать його не хочу.

Батько не перечив більше і я пішов з кіньми.— Що мені діяло ся тоді, то Господь святий знає!...

Приїхав я на пасовиско, а там вже всьо готове. Петрів стіл гарно обкопаний, а в середині фляшка з горівкою і чарка. Мене привитали хлопці радіс-

зроблю сорому нашому родови, а мені було соромно перед товаришами. І я випив. Мене страшенно запекло, трохи не скрикнув. Мене потішали, що то лише так перший раз...

І справді не знаю, як було по другій чарці, бо я втратив память. Я чув з початку якісь крики біля себе, голова в мене крутила ся, а потому то вже нічого не тямив... Я прокинувся в коморі на

Діти гірняцькі, що виконали в Сиракуз дня 9-го липня 1916 р. концерт в честь незабутнього Кобзаря Тараса Шевченка. (Організ. і дiрiгентом вечерка був учитель сиракузкої парох. школи п. Мих. Матвій).

ними криками, бо гадали, що не віїду. Гроші я дав ще перше до рук нашого парубочого віїта.

Він взяв фляшку і налив чарку тай до мене.

Я взяв чарку дріжачою рукою. Від батька наслухав ся тільки про горівку. Мені здавало ся, що хапаю чорта за хвіст... В тій хвилі мені нагадали ся слова старшого брата, що буцїм то я не

постели. Мама прикладала мені мокру шмату на голову і на груди. Приїшов і батько. Був сумний як хмара, але нічого не казав. Мама подала мені горнятко з молоком і казала на силу пити... Я лежав цілий тиждень. Мене болїла голова, завертала ся, руки дрожали, а на ногах не міг устояти ся. В середині мене страшенно пекло...

Як я вже прийшов до себе і став на

ноги, батько каже до мене: (за той час не проговорив ні слова).

— Ну! Івасю, коли будемо справляти Петра?

А я в плач, цілую батька по руках, а він гладить мене по голові тай питає:

— А що добра була горівка? Може тобі післати в шинок за нею?

А мені сором трохи лица не спалить...

— Бачиш сину, то так: ті ледарі хотіли мені докучити і для того намовили тебе вкрасти у мене гроші, за котрі самі попили ся і тебе споїли до смерти, а відтак полишили самого на пасовиску на спецї. Богу дякувати, що Микита (мій старший брат) мав якесь лихе прочуте, вийшов з церкви і побіг на пасовиско. Там застав тебе вмираючого, а коні в царині. Привіз тебе неживого до дому. Ти отроїв ся горівкою, а відтак я ще довідав ся, що тобі ті злодюги давали курити люльки набитої сушеним кінським гноєм. В дома не було нікого. Микита налякав ся і став тебе заливати холодним молоком. То тебе і вратувало, бо ти був одною ногою на тамтім світі...

Мені зробило ся страшно від татового оповідання. Я був би вмер не знаючи

коли, був би не бачив вже ні сонічка ясного, ні нашого садка, не чув щебетаня божої птиці і то ні за що ні про що...

Я опять став плакати, а батько говорить:

— Як ми прийшли з церкви і побачили що є, мама каже: бій ся Бога, Петре, не карай його тепер, він то з дурноти зробив. Вона гадала, що я тебе бити му. А я кажу: він сам себе покарав. Ат нема нічого злого, щоби на добре не вийшло. Дурневи здавало ся, що в горівці справді рай, тай все було-б його тягло до неї, як до заказаного овочу — а тепер сам спробував...

І справді мене взяла така відраза від горівки, що від того часу я її духу не можу стерпіти.

— Та як воно є, так є, але все ти небоже вплив ся, — каже батько, — а піянство то страшний гріх. Завтра неділя, піди, висповідай ся, я боюсь з таким грішником в одній хаті жити...

Я так і зробив, тай аж тоді і успокоїв ся.

А від того часу, то я не мав жадного трунку в губі, хоч от вже 60 літ доживаю.

Милосердись над бідним.

Як в час гульні в осяєних палатах
Серед танців загудуть сьніви, сьміхи,
тоді хйба ти згадай, що в бідних хатах
живуть брати без словечка потіхи.

Згадай про них і вдар ся щиро в груди,
що винен ти і твоє гуляння,
що по хатах біда, плачі, страждання,
що в час гульні ридають бідні люди.

І а себе скинь весільні золоті шати
й піди до них, голодних братів, бідних
піди в ті нужденні, бідні хати:

І поможи їм ліпшим сьвітом жити;
так як Христос подбав про тих послідних,
Хоть сам не мав де голови склонити.

АНТ. КІЧАК.

Ч О Л О В І К.

Чоловік се наймудріше сотворіне з розумом і власною волєю. Хоть він володіє на сій землі, то однак сьвіт числить ся з ним аж від сеї пори, від коли він стає повнолітним і від сеї хвилі уважають його доперва розумним. В європейських краях треба на се 24-го року житя підчас коли Америка «попустила» трохи, вдоволяючи ся 21-шим роком, хоть деякі учені виводять тепер, що чоловік є найбільше цінним і корисним в сороковім році житя, бо тоді доперва набрав він житевої практики і перейшов вже всяку школу. Та в тім лише біда, що серед пануючих тепер в Америці обставин сего віку годі дожити, хотьби чоловік мав навіть штучні зуби, очі та дещо иншого, хиба, що видумають ще штучні жолудки, які моглиби травити всі тутешні славні вироби.

Чоловік є паном всякого сотворіння. Він може освоїти і найдикийші кровожадні звірята. Бере ся водити на ланцюху медведя, льва, тигра, слоня і т. д. з малими однак сотворіннями як з какрочами, блощицями, молями, комарами, мухами, мишами і щурами не може дати собі ради, хотьби до борби з ними запряг всі армати від найменшої до найбільшої і пійшов приступом враз з цілим військом. Нарікає на Нойого, що забрав до ковчега такі докучливі сотворіння, яких нема тепер способу зовсім вигубити, а які так дуже дають ся в знаки своєму панови — чоловікови.

Чоловік є при сїм всім дуже небезпечним сотворінєм, чого доказом є численні роди всякого оружа, як: величезні военні кораблі, міни, армати-велити, кріпости, літаки і т. п. На найдикийшу звірину нема тільки і так страшних способів, щоб її вбити, як на чоловіка.

Чоловік є творцем всяких винаходів, які опісля стають ся його вбійниками. Він гине через експльодуючі матерії, елсктрику, желізницї, самоходи, літаки, кораблі і т. п.

Чоловік родить ся на сей сьвіт без власної волї а і вмирає мимо своєї волї (з винятком самовбійства). — По уродженю його пестять, називають ангелом, невинною дитиною і незнати як ще. Опісля, коли доросте, називають вже його лотром, бомом, чортом, звірем в людськім тілі, душегубом, і. т. п. Найбільше однак прїзвиц отримує він в стані супружеськім, але се діє ся з «надмірної» любови.

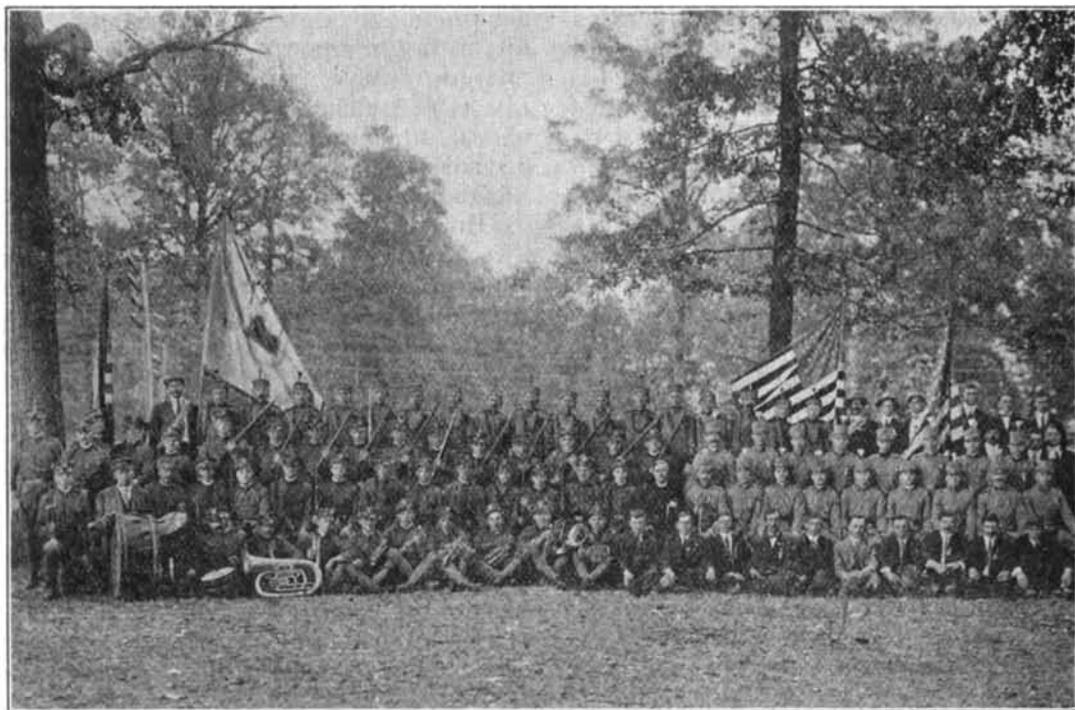
Чоловік їсть всячину. То, що звірина їсть в стані природнім, сирім, він собі варить, пече, приправляє, приперчує і так доперва споживає. На себе ще зважає, але наколи припаде йому ладити або подавати їду другим, то вмє під сим зглядом дуже ошукувати, не дбаючи про здоровле а навіть жите другого чоловіка. Щоб його трохи приборкати, треба було аж осібних законів, які однак вмє він дуже штучно обходити. Підкуплює сих, що сих законів мають берегти. До сего служать йому гроші. — А не чоловік се, чого не відважилоб ся покушати жадне инше сотворіне з боязни перед утратою житя. Що однак найдивнійше, то се, що чоловік, маючи розум і волю, знає, що йому кориске а що шкідливе, однак злого не покине. Він виробляє навіть деяку отрую, до якої так поволи привикає, що опісля не може вже навіть без неї обійти ся.

Чоловік є дуже хитрим і непосидючим. Щоб його утримати в рівновазі, треба на се множества инших людей, як: поліції, детективів, жандармерії, війська, адвокатів, судів, вязниць, катів і т. п. Треба було видавати обємні книги законів, які однак все оказують ся невис-тарчаючими супроти самоволї чоловіка. Ось і теперішна війна.

Чоловік є дуже химерний. Танцює, а опісля вчить звірину наслідувати його. Він жешить ся, але часто примір гідного пожитя треба би йому брати від звірят та птиць.

Чоловік може бути всім; годі однак вичисляти всіх його занять, бо се забра-лоб дуже много місця і знудило би каждо-го. Але може бути і нічим — тоді жис на кошт других. Існують ще навіть людоїди, хоть не чути було ніко-ли в сьвітї звіриннім про медведьо-їдів, коньо-їдів, воло-їдів, осло-їдів і т. п.

може перестати існувати а стати ся посьміховищем та пострахом живучих ще. По смерти стає він страшнійшим від вся-ких інших сотворинь, що погинуть. Його бридить ся найблизше окружене а навіть родина і тому чимскорше закопують його в землю. Одна, і то здає ся найсправед-ливійша панї, якій на імя смерть, а яка

Уніформовані відділи з Братств честерських і вільмінгтонських разом з бандою з Вільмінгтон — на спільнім парохіяльнім пікніку дня 10-го вересня 1916 р. в Честер, Па.

Чоловік може бути славним, гарним, багатим, сильним може навіть чванити ся сим, однак все то може стратити в одній хвилині. Леда хвороба, яких чатує на него безчисленне число або який випадок і — по всім. Як величезна гамірна машина стане нагло, коли що зіпеус ся, так і чоловік в одній хвилині

не розуміє ся на вартости гроша-мамони, кінчить карієру кожного чоловіка без огляду на його вік, стан, славу, багатство.

І чим властиво має чоловік так чванити ся, так ненавидіти, ворогувати і завидувати другому?... Чому так мостить він собі дорогу на сім сьвітї, так укріпляє ся?... Чому?...

СЬМІХОВИНКИ І ВИГАДКИ.

Циган під шибеницею.

Злапали раз були циганчука, що вкрав сало, та за те сало мали го повісити. Обступили довкола люде шибеницю, а старого цигана пустили до сина, щоби го ще хоть послідний раз узрів. Старий тогди каже:

— Панове газди, ви будете того дїтвака вішати! Він зараз повисне, але най я йому ще хоть раз заграю на скрипку, най він собі ще хоть перед смертев потанцюс.

Люде в сьміх тай кажуть:

— Грай, циганьська віро!

Ім то було ще на руку, щоби си насьміяти.

А старий циган грає та присьпівує:

Гоца драла, гоца-дри,

Куди рідко, туда дри!

Циганчук зміркував собі добре, куда рідко, тай в ноги! Пропає на нинішний день.

Побожний циган.

Заліз циган в капусту і зачав рубати в мішок, щоби поносити до дому! Але хтів красти, а гріху не учинити. І як рубав, то рахував від першої аж до шестої а як прийшов до семої, то сему лишив, а все казав: семе не кради. А газда стояв з буком алапав цигана за чуприну і взяв бити. Як бив то рахував від першого аж до четвертого, а пятый раз як підніє буч, то не вдариа, все споминав, що пята не вбий, а як дальше бив, то знов аачинав від першого. І так тримали ся приказа-ня: той семе не крає, а той пята не бив; хотіли обидва без гріха бути.

Циганська манта.

Іхав один пан дорозюю, а циган сидить при до-розі. Каже: Чим ти, цигане, жиєш?

Каже: Мантов.

А пан каже: Якжж тота манта?

Каже: Дайте коні, я привезу з ліса, тай вам покажу.

Пан тоді каже: Сідай, ти фірмане, на одного, а циган най следе на другого, тай привезете манту.

А циган каже: Я потребую два коні, бо на однім сам буду їхав, а на другім буду манту везти, а так тільки фірман би видів манту, а ви ні, як би зо мноєв поїхав.

А пан каже фірманови: Дай оба коні.

А як відїхав циган на десять кроків, тоді кричить: А ви мене не чекайте, один тягніть, другий пхайте, бо я ся вже не верну. І поїхав циган, а пан з фірманом лишили ся при порожнім візку.

В суді.

Судія: На кілько був ти послідний раз засуджений?

Обжалований: На дві доби!

Судія: А то який дурак так тебе судив?

Обжалований: Та таки «пан радца»...

Добрий синок.

Син (стоячи з запаленою свьічкою при вми-раючім батьку): «Татуню, як маєте вмирати, то вмирайте скорше, бо... шкода свьічки».

Господар до наймита, що довго їсть:

— Ти ще їш? А ми вже наїлись.

— Е, вас осьмеро, а я сам один — відповів пи-рубок.

Селянин мав сіножать недалеко корчми. Скосив траву і поскладав сіно в копиці. Але видить, що хтось кожної ночи краде сіно. Він рішив ся підсеїти з буком. Підрив ся під одну копицю тай сидить. Аж приходить жид, їде до кожної копиці, тай каже: «Добрий вечір!» А коли віхто не обавив ся, то жид простер верету, намикає сіна, завдав собі на плечі, тай несе. Селянин на все то дивив ся і аж тепер виліз з під копиці, та жида буком, і що вдарить то за кож-дим разом каже: «Дай Боже здоровля!» (ніби відповідаючи на жидівське «Добрий вечір!»)

З поштової термінольоїї.

Посилає панич Гриця
На пошту до міста:
— Маєш книжку, дрібні гроші,
А ту корон двіста.
— Се на «фрахт», «кореспондентки»,
Роазумієш Грицо?
А сі гроші нехай вложять
Панна у «щадницю».
— Чи розумію? — Ба чомуж би?!
— Но, ідиж серденьку,
Поклони ся там паннунці,
Від мене низеньку.
По дорозі Гриць сердега,
Думає міркує...
Овва! Жадне панське слово
Йому «не пасує».
Слова, як «кореспондентка»,
Як «фрахт» та «щадниця»,
Якіє самі страх учсні
Збсиптежили Гриця.
Верну з нічим, муть ганьбити,
Не буде се красно....
А справа панни й панича
Вігме ми не ясна!
— Слава Ісусу, паннунцо!
Наш панич казали,
Щоб вам чудно поклонитись
Тай гроші ось дали:
— За дрібні «фрак» паничеви
«Короткі споденьки»,
А сі сховайте в «спідницю»
Дві сотки новенькі...
— Ох, ах, ух іх! простак, варят!
Панна зврещчала...
А Гриць мов окромом злитий
У ноги, на драла!...
Цікаві, як панич з панном
Справу закінчили?
Перепрошувались доти
Аж ся заручили.

Чия заслуга?

На відпусті в Зарваниці
— вже в рік тому буде —
на проповідь у церкві
поплакались люди.
— Ах Боженьку! Ах Боженьку!
Татуньцю! — вдихають, —
ото допіро сломость
казаньчко мають!
— Правда, красне! Щей яке,

На се повідає
Паламар, що надійшов;
— А чи з вас хто знає,
Хто на казанє дзвонив
і то у всі дзвони?
То я! А тепер не штука
Кричати з амбони.

Стріча пана з Іваном.

Іде Іван на ярмарок
Роздобути грошній,
Перед ним надія-веприк
Кругленький, хороший.

Надто жіжка передала
Когута продати,
Бо вона теж хоче в хаті
Власний крейцар мати.

Іде Іван, рад вперед шке
З хорошої суми,
Аж тут з заду задудніло:
То пан чвірков суне.
«Ги-еп! ги-еп! кричить кучер
На пішу «голоту» —
І вступаєсь, де хто може:
То в рів, то в болото.

Не так легко Іванови
З веприком вступитись:
Іван в право, веприк в ліво,
Гей, що тут робита?!

Сіпанина, крик, квік, гамір...
Підсвинок упертий...
А спутаний когут нуже
Й собі в переверти

По гостинці перед чвірков...
Коні сполошились
І в одну мить пан і кучер
У рові впинились.

«Ги-еп, ги-еп! добресь гспнує» —
Став Іван казати —
«Йдь як люде, то не будеш
У рові стогнати».

Вічний страх.

Галицький жид ціле життя в страху: від дитиньства до 20 літ боїть ся — ца; від 20 до 24 — в ій-е к а; від 24 до смерти — к р и м і н а л у.

Гість: «Але-ж ваш парубок сьмішно виглядає при чищеню чобіт; неначеб він грав на скрипці.»

Господар: «Таки так, він перше був музикантом».

Рафінований.

Федорій знайшов раз в кишені камізельки свого пана 10-долярівку, сховав її собі і так собі приговорював: «Шкода нової камізельки, бо мушу в ній витяти дїрку.»

Бородавки.

Помічник лікарський: «Отже ви маєте бородавки, то купіть собі фляшку плину на бородавки.»

Йосько: «То мені нічо не помагас, я вже видудлив 6 фляшок.»

Кактус.

Горпинка була звичайною сільською дівчиною, що прийшла до Львова на службу. Зараз другого дня вислали її до недалекого огородинка, щоби забрала вже передтим замовлений вазонк кактусу. Горпинка пішла але зі вестиду аж очі сховала в хустинку, бо мимо найліпшої волі не могла вимовити неделікатного слова. Вкінци набрала відваги і ввійшла до огородинного заведеня.

«Що ви бажаєте собі, паннуніцо?»

Горпинка почервоніла як ягода, однак вкін-

ци вистогнала: «Мене вислали ту, щоби я взяла вазонк а-а.»

Гикавий.

Гикавий назвав свого приятеля Антошка «ослячим путем». Антошко запізвав його перед суд.

Судія: «Отже що ви сказали?»

Гикавий: «о-о-о-с-сл-ля-че-п-п-ут-т-у-то.»

Судія: «Се погане слово, зараз його відкличте.»

Гикавий: «Н-н-с- г-г-оден я-я-я р-рад, щ-щ-що с-ска-з-зав.»

Модні жebraки.

До сьвященика Н. в селі В. зайшов жebraк і просить о милостиню для сліпого.

— А деж той сліпий!? — питає сьвященик.

— Він стоїть на дворі і дивить ся, чи де жапдарма чорт не несе.

Нїжний муж.

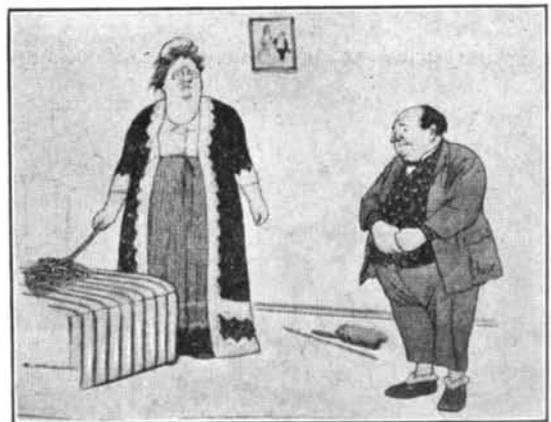
Муж: До побаченя, моя дорога жіночко. Як-бим не міг прийти на вечеру, то припілью тобі хлопцем лист.

Жінка: Злишно — я вже знайшла його в твоїй кишені.

— О! я куме не такий чоловік, щоб на що небудь божити ся.

— Але?

— А Бігме.

Муж (благальним тоном): Слухай Ярино, коли ти зі мною свариш ся, то хоч рівночасно не тріпай софи!... Бо що сусіди собі помислять!»

Патентова софа.

«Позвольте мені, пане Підбородько, що я вам покажу нашу патентову софу! Замкнена ви-

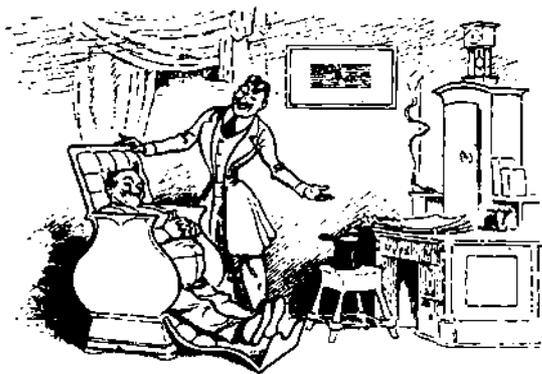
глядає вона як найкрасша шапка, окраса кожного парльору...

Одно потисненє і повстане м'яке ліжко... про-

шу, спробувати!... Не правда, чудне місце відпочинку!.....

Мале дальше переставленє і маєте вигідний фотель....

Тепер прошу ноги дещо піднести. Передна часть замикаючись пристас кріпко до тіла, так

що не можете навіть рушити ся.....

А тепер я маю честь попрощати ся. Коли прийде ваша слуга, то прошу не забути: одно потисненє гузика з заду отворить шафу з найбільшою легкостію.

Заспаний пасажир.

Один добродій їдучи з Нью Йорку до Філяделфії ведає до переділу для сплячих. Він є сильно змучений, кличе до себе кондуктора і дає йому 1 дол. з заміткою:

«Можливо що я засплю. Отже будьте такі добрі і збудіть мене в Філяделфії, а колиб я так твердо спав, що не можна було мене добудитись, тоді прямо возьміть мене за карк і без довгого надумовани викиньте з воза.»

Кондуктор приобіцяв торжественно, що сповнить прозьбу подорожного. Переридливий свист, шипіт і гуркіт — і потяг відіхав в свою путь.

Стації Філяделфія, Вілмінтон, вже давно минули, а на стації в Вашингтоні відбулась слідуюча подія:

Подорожний, який мав висісти в Філяделфії в страшнім обуреню приходить до кондуктора і зачинає його ганьбити:

«Чоловіче. Нездарю! Ви мали мене збудити в Філяделфії, а ви завезли мене аж до Вашингтону. І при тім ви дістали долара за прислугу. Ви є чоловіком, який зовсім не є свідомий свого обовязку, ви бараняча голова першого степеня. Я дуже радо погаратавбим вам сю капустяну голову».

Розлючений панок скоро відходить. — Однак старший желізничий урядник, який був свідком сеї зворушаючої сцени, звернув ся з дивним запитом до побілілого кондуктора:

«Чи ви не чуєте, яких висказів уживає сей чоловік, таж вони переходять всяке понитє. І ви на се віщо не кажете?»

На се відповів кондуктор зовсім спокійно:
«Пане урядник, я бачу, що сей чоловік ще зовсім чемний, але як-би ви були почули, що там-той говорив, що я його в Філяделфії викинув...»

ЗАГАДКИ.

1. Дерево тріщить, барап верещить, кінь потягас, чоловік помагас.
2. Купив коня без хвоста, прийде до дому — наладить.
3. Не вродив ся, а охрестили; не завинил, а повісили.
4. Прийде місяць май, вилетить птиця в гай: хто ту птицю убі, кров свою проллє.
5. Унав сніг на гору, ніколи не згине.
6. Є сьвятою і буде, а в небі не була і не буде.
7. Приїхали атамани, полапали господарів, а хата вікном утікла.
8. Прийде до стаїні без шкіри, а вертас зі шкірою.
9. Прийшла пані з гір, несла на собі сїм шкір, як її розбирали, то над нею ридали.
10. В барилці два трунки, ні чопа ні воронки.

У лікаря..

— Прошу ласки пана конциляра порадиити що дитині, бо моя стара пустила дитину з рук, тай воно в собі щось обірвало.

— Добре, а що зробилисьте на разі?

— Та що, потягнув бабу отсам бичиском тричі по за уха.

Шукайте, де є її суперниця.

Жерун.

До готелю під «Золотим орлом» ввійшов якийсь мандрівний парубок і запитав кельнера: «Чи можу я за свої гроші наїстись і напитись, кілько схочу.»

«Розумієсь», відповів кельнер, «за ваші гроші можете їсти і пити кілька схочете.»

Дивний гість починає замовляти і добре розсмаковує всякі страви і напитки. Коли вже зів б порцій мяса і випив кілька шклянок пива, хоче платити і кладе на стіл 5 ніклів.

«Даруйте, каже остовпілий кельнер, ви маєте заплатити 4 долляри.»

«Жаль що не можу сего зробити, але я маю всего 25 центів: ви-ж казали, що я можу за свої гроші їсти і пити, що я хочу. Тих 5 ніклів то всі мої гроші — більше я не маю.»

Кельнер побіг до господаря і представив йому цілу справу. Сей однак спостеріг, що парубчак перехитрив кельнера, пішов до него, сів коло стола і сказав привітно:

«Штучка знаменито вам повелася. Я бю чолом перед вашим величезним апетитом, ви були б в можности обісти господаря до банкруцтва. Я вам ще в додатку даю 1 дол., а ви будьте ласкаві підіть напротив до мого конкурента і зробіть йому сего збитка, тоді наша страта вирівнаєсь.»

«Я дуже радо се зробив-би для вас» — сказав насмішкувато мандрівник — «але я якраз прийшов звідтам — він післав мене до вас.»

Також знакомість.

- З ким маю честь?
- Таж ми ся знаємо.
- Звідки? Не пригадую собі вас отче.
- З шематизму, отче декан.

Хінська мова.

Мотало: «Отже ти був в Хінах. — Я чув, що хінська мова є дуже трудна.»

Качало: «Зовсім ні, противно вона є надзвичайно проста. На прим. до одного жовніра кажесть «там», коли є два жовніри, то кажесть «там-там», а коли є ціла компанія, то кажесть «там-там-там-там-там-там-там.»

Невтральність ньюйорчанця.

- С.: З ким ви, добродію, симпатизуєте? З апліянитами, чи з осередними державами?
- Д.: Н... н... З Ліховим!

Жидівська хитрість.

У вагоні залізниці ходить жидок неспокійно від вікна до вікна. Присутні недовірливо дивлять ся на жидка, а один питає:

— Чого ви так ходите? Та сідайте!

— Ну, я собі тому так ходжу, бо нині субота, а нам не вільно їхати, а так я собі ходжу, бо що мене обходить, що воно їде. — відповів жидок.

Кацапська совість.

Одного багатого купця напав розбійник, москаль і бере ся його мордувати. Купець просить ся і каже:

— Бій ся Бога, даруй мені житє, дам тобі 200 рублів.

— Ей брат, грех так даром брать — відповідав розбійник, — на перьод надо зароботать. — І зарівав купця, взявши гроші яко зарібок за свою працю.

Украдений перстень.

Один драбуга, який вкрав дорогий перстень, зістав заарештований, однак задля світлої оборони свого адвоката зістав зовсім увільнений від вини і кари. Процес скінчив ся і злодій урадовано стиснув руку адвокату:

«Пане адвокат, я дуже дякую вам за світлу бесіду, я сам мало не набрав переконаня, що я не винен. На жаль за се я вам не можу заплатити; однак щоби ви знали, що я є солідний хлопець, то я вам дарую перстень.»

Коли не змієсь по англійськи говорити.

«О так панове, Англійці то є зовсім грубі, неокресані макогони. Іду я раз з одним в однім переділі до Скрентону. І що ви собі думаєте, зачинає вам сей валило спати і кладе мені свої брудні ноги на коліна. Так лежав безветидний біфштиковий жерун через цілу дорогу, повних 2 години, і ані разу не збудив ся.»

«Чомуж ви його не збудили?»

«Як я міг се зробити. Таж я не вмю ані слова по англійськи.»

В касарні.

В а х м а й с т е р: Грицю, що се, ти офермо? тузиків тобі бракує, чоботи не пуцovanі, все у тебе в непорядку?!

Г р и ц ь: «Ні вам вже не догоджу, а з рештою, віддайте мені мос пматє, то я собі пійду до дому. Я в вашу ласку не стою.»

Банковий бізнес.

К.: «Як тобі поводить ся, Густик, що робиш?»

Г.: «Мені поводить ся дуже добре.»

К.: «Я бачу, — минушого місяця, як ми стрічались то ти не був ще таким елегантом.»

Г.: «Ну так, я в тім часі зачав банковий бізнес.»

К.: «Ти, банковий бізнес? З чим?»

Г.: «Не питай так по дурному. З долотом.»

Кишенковий злодій.

Слідчий судія: «Отже ви заперечуєте се, що ви вкрали вола.»

Злодій: «Рішучо. Я є кишенковий злодій, а вола ніхто не може сховати до кишені.»

З війни.

Одна австрійська патруля переходила в ночі неприятельський ліс. Втім наткнулась на порога і один інфантеріст кричить до другого:

— Ей, Грицьку! Я вже зловив Москаля!

— Давай його сюди! кричить капрат.

— Та, коли бо псякров не хоче мене пустити.

То але щасливий день!

Була свята неділенька. Встав я рано, худібку обійшов, води приніс і входжу до хати. Жінка каже: чуєш! нема що зварити. Чекаймо повідаю! Беру пів міриці пшениці тай гайда до млина. Приходжу вам до млина, а мельник: «Ти, давай сюда, сип на кіш!» Хвалаж тобі Боженьку! Приношу муку до дому. Жінко вари пироги — вже маєш з чого. Сам трохи персбрав ся, розчесав голову, кинув опанчу на плечі тай піду — мишлю си — Богу небесному помолитись. Вступив в церков, а Отец духовний обертають ся, тай «Благословеніс Господне на Вас.» Дякую-ж Тобі Боженьку за ласку Твою свьату — подумав я собі тай чим скорше з людьми до дому. Та по дорозі — гадаю си — тре на хвилину до корчми вступити, що там чути нового? Я, чуєте, на поріг, а кум Микита Гибайло, кричить: «Дай Боже здоровлє!» Та дай Боже — думаю си — і тобі. Кинув порцію, дві, сказав слові три, штири тай лечу до дому. Я но тільки в хату, а жінка пирогами з горшка в миску хляп! Чуєш! каже — сїдай до пирогів! А Боже ласкавий! Від коли жию на тім свьіті, ещем ні одної такої щасливої днини не мав, як нині.

Живий застав.

Пан шляхтич з Милашова Милашевский хотів раз вибратись в далеку подорож і потребував в сій цілі 2000 р. Віп звернув ся до старого жидка Мошка, який згодивсь йому позичити гроші однак жадав заставу. Милашевський був змушений дати в застав свою тещу. Старий жид позичив йому сейчас 2000 р. і пан шляхтич поїхав в свьіт за пригодами.

По році вернув він знова назад і жив спокійно з своєю молодого і красною женою, а о викупі тестевої і не думав, противно чув ся щасливим, що був свобідним від докучливої старухи. Втім одного дня залукав Мошко до дверей:

«Ну, пане, чи ви не хочете віддати мені моїх 2000 р.»

«Ти ошалів, жиде, закпив собі паюк, мені навіть не снить ся викупляти тещі.»

«Ви мене зле розумісте», заявив хитро жидок, «коли ви мені не віддасте моїх грошей разом з процентом, тоді я сейчас випущу вашу тещу на свободу.»

Шляхтич Милашовський поблід і без надуми виплатив 2000 р. і всі процента гет до цента.

Старий Мошко сховав свої гроші і сказав з підлєсною міною:

«Будьте щасливі і веселі і жийте без обави; бо тепер як я маю свої гроші, я можу вам відкрити одну тайну: ваша теща вже вмерла тому пів року.»

Зловив ся.

Пані дому вернула по проході домів і потягнула за дзвінок при дверях. Коли ніхто не виходив, задзвонила вона ще раз. Однак нічо не заворушилось. Аж коли вона нетерпеливо потягнула з цілою силою за дзвінок, тоді доперва показав ся служкачий.

«Чи ви глухі?» — заверещала розлючена пані.

«Вибачайте, ласкаві пані, відповів він спокійно, я почув щойно третє дзвоненє.»

В суді.

С у д і я питає: Як називаєтесь?

— Іван Безголовий.

— А ваша жінка?

— А де я то знаю!...

— А якжеж її клячете!?

— Кличу: Ти або бабо!

— А як називала ся, коли дівчиною була?

— Го! го! го! Коли то було!....

На всьо є спосіб.

Притягли мене «ґомосць»
до присяги від горівки.
Присягла я по якомусь,
Тай мучилась до Петрівки.

Але дальше вже негідна...
Так ссе мене та ссе в члунку,
що мало не згину, бідна...
Ой не видержу без трунку.

Раджусь я старого мошка,
під секретом, осторожно.
А він каже: «Є в вас ложка?
Ну то нею їсти можна.»
Я аж з адива остовпіла!
Таж дурному се повісти!
Присягла я, щоб не **пала**
Але прецінь вільно їсти.
Від тоді я по крийому
ім горівку, мов борщ з рана,
Аж вгляділи раа «ґомосць»,
що я була трошки... пяна.
Нуж давай мене ганьбити:
«Ти піячко! Ти огыдо!
Таж ти присягла не пити!
Хиба-ж в тебе нема встиду?»
Я божу ся на всьо в світі,
що не пала ані кришка,
бо я присягла не пати,
лише ім горівку з миска.
А «ґомосць» по сій мові
Замахали лиш рукою...
Від тоді я на здоровле
Ім горівку вже в спокою.

Л. С.

Найліпше средство.

«Здаєсь, що ти з своєю тещою жиєш в як-
найліпших відносинах. Як ти був хорий, то
я нераа бачив як вона сиділа коло твого ліжка».
«О, то лише тому, що мені лікар приписав
випотити ся».

Злоба.

«Я чув, що твоя теща є небезпечно хора».
«Хора справді вона є, але небезпечною вона
є лише тоді, коли є здорова».

Розгадки загадок з сторони 175-ої.

1. Бас. 2. Голка. 3. Дзвін. 4. Комар. 5.
Лисина. 6. Неділя. 7. Рыба. 8. Хліб. 9. Цибуля.
10. Яйце.

Клопіт в передновок.

— А що там скажете, Іване?
— Нещасте, прошу ґомостя.
— Та що за нещасте?
— Та дав Бог сина, тай треба хрестити....

»Допіру сьдзяял«.

Д і д и ч (до жидка — гандляра, що прийшов
до двора в інтересі):

«Ну, жидку, сьдай себе!...»

Ж и д о к » Шепросім Ясьне Вельможнего
Пана... я допіру сьдзяял себе пенць місьонцуф
в Тарнополю.»

Ошугав поліцію.

В Відни на улиці підчас теперішної війни
явив ся якийсь Шваб і зачав викрикувати: «Ми
не потребуємо більше ніякого цісаря!» Розумі-
єсь, що він дуже скоро опинив ся на поліції. Там
думали, що мають до діла з якимсь чужим плат-
ним агентом або небезпечним анархістом, однак
скоро розчарувались, коли Шваб запитаний, як
оправдає свої слова, спокійно заявив: «Так, ми
не потребуємо більше ніякого цісаря, бо ми
пер маємо, іменно його Величество Франца Йо-
сифа I.»

Маленька обміна.

Жінка багатого господаря в Галичині поро-
дила хлопчика, однак случайно і в стайни при
льоєї знайшлось семеро молодих, з яких одно ви-
глядало так слабке, що в коротці мусілоби пев-
но згинути, колиб ним з більшим старанєм не за-
опікуватись. Господар порадив собі в сей спо-
сіб: підчас коли його сінка приміщено при матери
на ліжку, положив він красно очищене пацятко
до порожньої колиски, щоби воно огрілось в пе-
ринках.

Коли звечеріло, надійшла одна сусідка, щоби
довідатись про стан поліжничі і новонароджен-
ця. Цікаво зближлялась вона притім до колиски,
в якій після звичайних обставин — думала, що є
дитина і з доброго серця хотячи матери сказати
щось схлібляючого, закликала:

«О диви, який гарний, жвавий хлопчик — а
зовсім подібний до свого тата!»

З канадійських відносин.

Приймав православний митрополит Серафим до Вінніпеґу в Канаді висвячувати попів.

— Ходім — каже склепар Іван Бодрук, до свого друга дяка Бачинського, може і нас висвятить?

— А чому би ні? Та ходім, хоть я вже не маю надії того щастя досягнути, вже старий, може митрополит не схоче.... ти ще молодий... всьо едно, спробуймо!....

Пішли. Бодрука склепара висвятав, Бачинського не хотів; — будь, братец, півцем, сказав,

Будеш ти, дурисьвіте попе - склепарю, мав з мене потіху! — сичав, затиснувши зуби дяк, — тебе дідько возьме! Не сидіти йому в скелі, а то попом захтіло ся бути... Я вже двадцять п'ять літ дякую і в старім і в новім світі, чи пак краю. Зуби на дяківстві зів, не одного попа в кут би запхав, типик на пальцях вмю, думав на старість чоловік легкого хліба скоптує... а ту маєш! дідько склепара надніс... а ти старий... Тепер я маю такому ослови Бодрукови служити? Я ти послужу, пожди!

В суботу пополудня сидів новий піп в церквці, вшукував з устава, що має в неділю правити і закладав гарними новими стяжками. Перечитав на пробу в голос Євангеліє, зазначив закладкою; — бачу то не є така штука бути попом, сказав сам до себе і пішов до дому.

В неділю досвіта пішов дяк Бачинський до церкви і з Євангелія закладки позабирав.

Прийшов невдоваї піп. Зачинають відправу. Дяк відчитав гримким голосом «Апостола». «Аллилу!» Виходить Бодрук з Євангелієм на середину: «Услышим і т. д.» Памятав, що Євангеліє зачинає ся словами: «Рече Господь».... Поки підійшов паламар підтримати книгу, піп Бодрук висьпіває. «Рече Господь»... Отвирас книгу, а по закладках і сліду нема... Дяк мало не вдусить ся зі сміху.... «Рече Господь» — повтаряє знова, послинив палець, перекладає картку за карткою і висьпіває: «Рече Господь... Рече Господь... Рече Господь.....»

— Та що рече Господь? — питає дяк.

— Трястя матеря твоїй! — відрубав піп.

— — — — —

Богатий галицький фармер побудував нову хату і запросив Бодрука, щоби прийшов посвятити. Поїхали з дяком, освятили воду, піп покропив хату. Фармер просить на перекуску — хоть то — каже — п'ятнонька світа, най буде Богу не-

виповно, в нас з постом, але мій Івась злапав красну рибу, огомость не погордять!

— Щоб той осел поїхав собі до дідька, я був би ту першим, хоть бим риби попоїв! — думає дяк,

— Коби того ненаситного дяка чорти взяли, а то би випадало рибою з ним поділитись! — подумав піп.

Посадили «отця» Бодрука за стіл, поставили перед ним повну миску риби з юшкою, запах аж дусить. Дали вилки і ніж, — хвала Богу, думає, дали йно для мене, бо йно оден ніж і вилки одні, най собі дяченіє чекає. Дяк бачить, що його до миски не просять, облизує ся, приговорює, та дарма, фармер не догадує ся.

— Ей, та може всьої риби в себе попище не вхас, бо би тріс, чай що для мене лишить. Піп дивить ся на дяка, як той облизує ся, усміхнувся під носом, закасає рукави, бере ніж, відкрив риби голову, бере на вилки: «Христос сєт глава церкви» — сказав і став заїдати!

Ото дурний піп! Дарма що був склепарем, не знає звідки до риби брати ся, думає Бачинський, зісь голову, а мені рещту лишить.

«Христос посереді нас!» сказав анов піп Бодрук і став їсти осередок риби.

— А щобиє тріс! крутію, муркнув дяк, йно хвіст мені лишить.

Зівши осередок бере наш Бодрук пальцями хвіст: «Во всю землю ізйде віщання і конци вселення глаголи іх» — сказав і став хвіст заїдати, та ту дяк вже не видержав, бере миску повну юшки, та зі словами: «Ізлия ся благодать Божія на глави ваша!» видиває Бодрукови юшку з риби на голову.....

C.

Добра відповідь.

Барон Фон Рудоброди любив дуже кепкувати з своїх слуг і допікав їм часто. Одного разу закликав він до себе Гаврилка і каже:

«Гаврилку, бери збанок і принеси мені вина.»

«Прошу дати гроші, пане.»

«Осел. За гроші може кождий дурень принесе ти вина.»

Гаврилко пішов зі збанком. По якімсь часі вернув і дав панови все ще порожний збанок.

«Прошу, ласкавий пане, пийте.»

«А ти нужденнику, адже збанок порожний.»

«Вябачайте, пане, але з повного збанка може кождий дурень п'яти.»

Громадський сторож: «Щож то знова? Чи ви не знаєте, що ту купанє заборонене? Сей-час вилізайте і давайте мені ваш олівець, щоби я міг вас записати!»

При обіді.

«Ганусю, чому плачеш.
«Івась мас довший шнурочок при ковбасці»..
«Алеж шнурочка не можна їсти.»
«Їсти не можна, але ликнути».

Діточа цікавість.

Мала Рузя дістала на Різдво в дарунку красну ляльку і показує її своїм товаришкам. «Пялька коштувала 3 дол.» каже вона з горда, і показує ціну видруковану на деревляній часті ляльки.

В тім менша зависна Магдунька піднесла свій плащик і питає: «А ну будь так добра, подиви ся, що я коштувала.»

Черстві булки.

До пекарського skleпу приходить уличний збиточник:

«Масте черстві булки?»
«Розумієсь, мій хлопче.»
«Добре вам, а чому вчера не продались?»

»Світло правди«.

Петрунь Сокотило, чоловічок дуже підозрілого характеру, заснував часопис з мною обіцюючим титулом: «Світло Правди». В сій часописи почав він нараз нападати дуже поважаного і загально знаного добродія іменем Чупринкевич і немилосердно, хоч зовсім безпідставно очернював його від ніг до голови. Се розумієсь для Чупринкевича було дуже неприємною річю. Однак він місто обвинити Сокотила перед судом удав ся до него до редакції, щоби наклонити його до відкликания очернюючих статей. Щоби сю справу якнайскорше затушувати Чупринкевич заплатив наперед за відклик 500 дол.

Петрунь Сокотило тріюмфував, бо знов удалась хитра штука.

Однак минав тиждень за тижнем, а Чупринкевич на дармо ждав на появу нового числа «Світла Правди» і на відклик.....

Він пішов до редакції, однак вона була замкнена. — Він хотів відвідати пана редактора в його приватнім мешканю, однак він випровадив ся в незнане місце

По якімсь часі случайно спіткав він хитрого панка в реставранті. Між ними прийшло до такого розговору:

Чупринкевич: «Ви подлий чоловіче! ви мене страшно обманули. Де є ваш відклик?»

Сокотило: «На жаль я не міг відкликати статі. «Світло Правди» вже більше не вийшло, бо мені замкнули друкарню.»

Чупринкевич: «Ви є обманець, дурисвіт.. Ви ще скінчите в криміналі.»

Сокотило: «Я вже там був. Щойно якраз вийшов».

Висність.

«Наша часопись подає вже в вечер всі вісти, які стались за дня.»

«Се нічо дивного. Ми вже в вечер на перед подаємо усе, що стаєсь доперва слідуючого дня.»

Присмний хлопець.

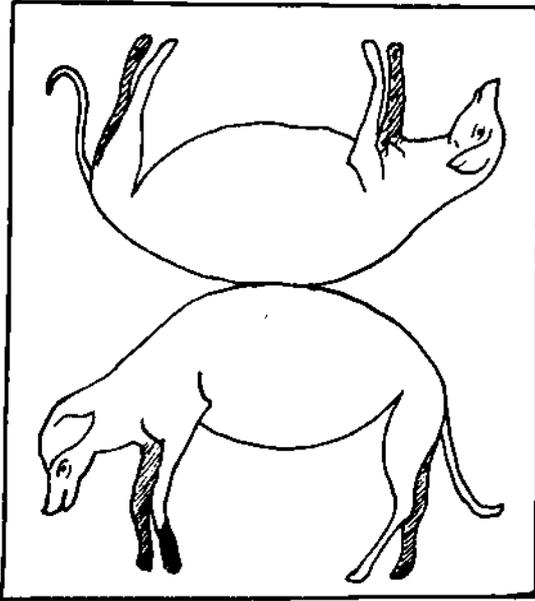
Михась приходить з плачем зі школи:
«Пан учитель, який був так довго хорий, гу-гу-гу.»

«Що, може вмер?»
«Ні, він знова виздоровів...»

Хоробрість.

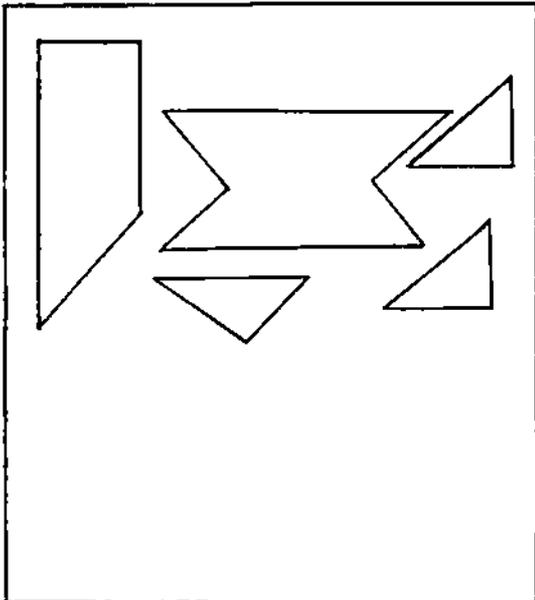
Нічний сторож, який приглядась великій бійці: «О, я зачекаю, аж котрийсь впаде і того заарештую.»

КОНКУРСОВІ ЗАДАЧІ І ЗАГАДКИ.

1. Що зробіть, щоби ті пси бігали?

2. Яким я є, таким і останусь; коли я є молодий, то останусь молодим; коли я є старий, то останусь старим, Я маю очі, а не виджу; маю уха, а не чую, маю уста, а не говорю. Хто я є?

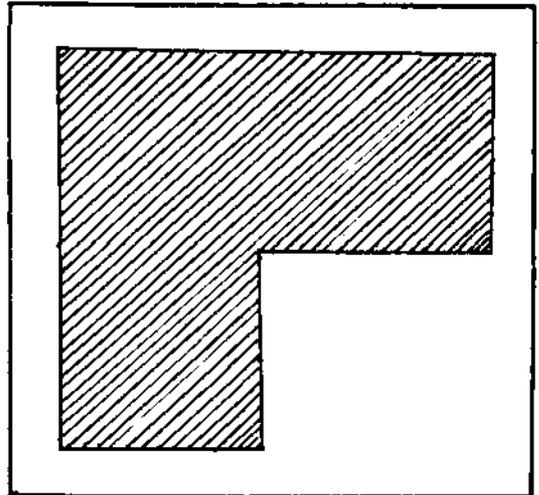

3. Як зробіть з тих п'ятьох куснів витятих з паперу хрест?

4. На моїм полі перебуває і походить часто мудрість. Однак дуже часто її вороги очорнюють краску моєї невинності. На мені можна здобути безсмертність і всі скарби світа не містять в собі стільки, що я. Краска дня і ночі впадає кождому в очі. Для люблячих ся я є цінним повірником і товмачом їх серця, якого німа бесіда висказує найтайнійші почування. Не маєте ще мене перед своїми очима? Ще не пізнаєте мене?

5. Тестамент.

Один батько лишив своїм чотиром синам в спадщині кусень поля в сім виді

і рішив, що кождий з тих чотирох синів має дістати четвертину, але так, щоби вона мала такий сам вид, як цілий кусень. Як мусіли сини поділити землю, щоби сповнити волю вітця?

6. Часто шлють мене до чорта в зуби. Хто мене має, той дуже нарікає; хто мене стратить, той попадає в розпуку; а хто мене зискає; той більше мене не має.

Розвязки повисших шістьох задач і загадок можна надсилати найдалше до 1. цвітня 1917. р. на адресу: Redakcia Kalendaria, Ruth. Prtg. House, 832 N. 7th St., Philadelphia, Pa. Зі всіх, що на-

дішлють влучні розвязки витягнесь же-ребом 10 осіб, які дістануть надгороди. Перша надгорода буде 25 дол. в золоті. Дальші дві надгороди: 2 кишенкові годинники по 10 дол.; чотири надгороди: 4 чудово оправлені молитвенники вар-тості по 5 дол. і три надгороди: Всі ви-пуски Хроніки світової війни.

Інша міра.

Батько до своїх трох доньок:

— Слухайте дівчата, для вас вже крайній час, щоби есте оглянулись за мужами.

Той сам батько до своїх трох синів:

— А з вас, думаю, жаден не є такий дур-ний, щоби оженив ся.

Вражливе серце.

Підчас прийня у добродіїв К. принесено місцеву часопись і домашній хлопець почав читати свіжі новинки, між иншим також слі-дуючу:

«Вчера пополудни склеповому хлопцеви куп-ця Н. пєс покусав так сильно ліву руку, що тяж-ко раненого треба було забрати на клініку.»

«О бідне звїратко.» прошептала милосерно одна старша панна.

Звїратко? заговорили здивовано всі.

«О так, промовила горда дама, бо оно певно за се дістало страшні буки.»

Правдивий жаль.

Добровольська була на погребі свого стрийка і якраз з своїм мужем вертає з кладовища а за нею поспішають інші зажурені, які все ще непо-тішені отирають лица хусточками. Пані Добро-вольська вже переплакалась, і зовсім успокоїлась — втім нараз її муж так її упігнув:

«Встидай ся, стара, ти дістанеш найбільший спадок а найменше плачеш — бери сейчас хустинку і реви дальше.»

Пізнав сам себе.

Учитель: «Ви назвали мені вже пєї домові звїрята, коня, вола, вівцю, пєа, і коґа. А не пригадуєте собі ще одного: воно має стрїхате волосє, є брудне, качаєсь в болоті і біґає по подвірю сусєда.»

Михась: (заветиджєно) «Сє л.»

Лїнивство.

«Мамо, чи Німєччина пишеть ся через одно «ч» чи через 2 «ч»?

«Не будь лїнєвий, за той час, як пятав ти ся міґ ти написати вже і три.»

Користь.

«Слухай хлопец, можеб ти помив раз свої уха.»

«Е-е-е, як мої уха є брудні, то учитель не шар-пас за них.»

Куряче гніздо.

Підчас іспиту при кінци шкільного року пѣ-тас учитель сїльських хлопцїя, що вони зроби-либ, колиб знайшли куряче гніздо з 6-ма яйцями. Один второнний хлопець відповідає, що він би їх зїв; — другий каже, що він пошукав би за тѣм, кому вони належать.

«Дуже красно, так повинно бути. — Однак ще одно питанє: Чи ти зажадаєш надгороди від властителя яєць?»

«Так.»

«А припустім, що ти нічо не дістанєш, то що тодізробиш?»

«Тоді я курцї скручу голову.»

Література.

Учитель: «Кѣли умер Тарас Шевченко?»

Івась: «Я не знаю, я не був тоді в школі.»

Учитель: «Сїдай, дурно. — Коли умер Тарас Шевченко. — Ну може ти Мошку?»

Мошко: «Що ви не кажете пане учитель, Шевченко умер? А я нічо не чув, що він був слабій.»

Учитель: «А тоді жілки перемїнились в гі-ни.» Чи хто скаже, де то приходить?»

Мошко: «Панє профєсор, то може статись і в найлїпшій фамілії.»

Одни по другім.

Майєстер: «Чи ти ще не скінчив чистити че-ревиків, ти лїноху?»

Чєлядник: «Зараз майєстре, я вже чищу дру-гий.»

Майєстер: «А деж першій?»

Чєлядник: «Я почищу його, як вже буде гото-вий другий.»

Оправданє.

Малий Петрунько прийшов зі школи і знов приніс свій зошит цілий поплямлений чорнилом.

«Тату, — каже він - тепер я вже не винен, коло мене сидить малий нігер — і йому нині йшла кров з носа».

Винуватий.

«Як тобі поводить ся, Максиме?»

«Зовсім не добре. Щодня дістаю буки, і то пражить мене або майстер або майстриха. Завсігди є трипанина, бо на мене за всю мусить спадати вина. Дістає мій майстер до заплати рахунок, то вже мені дістають ся буки, бо я тому винен; скипить майстрисі молоко, то дістанеш прочухана, бо все ти винен».

«А чи нині вже дістав ти свою порцію?»

«Рокумієсь, господиня мала близнята і з гризоти задля сего майстер добре мене нині шчесав, ніби я знов сему винен».

На талєрії.

Гаврилко перший раз прийшов до театру і так йому сподобалось представленє, що голосними окликами висказував своє вдоволенє. Се не сподобалось якомусь панкови на долині і він коротко крикнув до гори: «Тихо там на горі, гей воля».

Однак Гаврилко сейчас йому відрізає:

«Ту на горі є вишки, а стайня є на долині».

Що він хоче.

Челядник: «Майстре, дайте мені кводра».
Майстер: «На шо?»

Челядник: «Я хочу піти до театру, там грають нині: «Що ви хочете?» — і я би хотів знати, що я властиво хочу».

Всілякі графи.

Агент від женячки: «Насамперед я маю молодого мужчину, який є фотограф; опісля я маю ще одного, який є літограф, а вкінці мігбим Вам поручити одного вдівця, який є каліграф».

Панна: «А не маєте ви якого графа без фото-, літо-, і калі?».

Небезпечна постанова.

Дочка: «Тату колиб, я мала вийти за Сатановича, за того огядного старцуна, то я радше скочу в воду».

Тато: «Ганусуно, даремна грозьба. Ти є гуска, коли се зробиш, а гуска може по воді пливати».

Підбите око.

Ослович: «Друже, та твоє око зовсім посиніло, де ти то обірав?»

Телевич: «Моя жінка обкидала мене вчера цвїтами.»

Ослович: «Я не розумію сего, як вона могла тобі цвїтами підбити око.»

Телевич: «Але вазонк також був там».

Як Джек Кривопиский благав о пощочину.

В кругольні під «Чорним орлом» пушено на вигравку золотий годинник. Виграв її парубчак з сусідної місцевости Нік Безбородько. Задля тихої вдачі всі нині «бойся» уважали його за ограниченого і не раз з него насмївались і кпили. То що він нині виграв між найбаручійшими грачами, се треба приписати случасви або щастю. Се в товаришів гри збудило ще тимбільшу зависть і дуже скоро вже почувалась перша колючка:

«О так, найдурнійший господар все має найбільші бараболі!» потім слїдували ще великі інші замітки, з яких показувалось щораз яснійше, що вони найрадше «почухралиб» зненавидженого товариша.

Нік слухав якийсь час мовчки. Вправді він не був страхком, але все таки зміркував, що «кілька псів одного зайця скоро зловлять». Може він ще що инше розважив, бо устні його ямки

кілька разів злобно впалялись. До того він був зовсім тверезий, під час коли його товариші серед запалу і обурення ляли в себе щораз більше.

Крик що хвиля змагався; настрій ставався щораз грізніший. Нараз Нік випрямився і спокійним голосом звернувся до своїх противників: «Ви злі, що я случайно виграв годинник. Я до вас не пхався, а як би я знов тепер вам віддав годинник, то ви би мене висьміяли. Однак коли ви маєте такий запал до бійки, як я кілька разів про се почув, то я вам ставлю таке пропозиція: Станьте в круг і валіть один другого, кілька сил стане; так маєте робити доти, доки вже жаден не лишиться; а той, що останній раз дістане пощочину, той дістане годинник. Чи згода?»

Зразу всі зробили дурні міни і розсьміялись.

чав: «Ол райт, Нік; ми приймаємо заклад; твій годинник пропав!»

Однак Нік спокійно вказав на господаря: «Ту є свідок на се, що я сказав. А тепер починайте!»

«Чи ти також будеш з нами?» запитав котрийсь.

«Ні, я буду лиш приглядатись...»

«Він не має розмаху», закрили собі прочі.

Ті хлопці, яким відразу видав ся плян Ніка сьмішним, вже перед тим опустили кругольню; кількох рішило лише здалека приглядатись дивному «мордобитію», але все таки знайшлося шістьох таких, з яких кожний хотів дістати годинник. Сі усталились в круг і в зігненій поставі чигали на перший почастунок руки сусіда, що би його відтак передати дальше. Виголосовано,

„Тарах! — аж прилипла перша на його широкій щоді.“

Однак між ними знайшлося кількох захланних парубчаків, яким сей плян не видавався так надзвичайно страшним. Що їм залежало на честі або на своїм лиці, яке мало дістати кілька ударів... що би лише годинник дістався їм! Побідником мав стати той, що мав найсильнішу долоню; а не один думав, що він є під тим зглядом перший. По тасмничім перцептанню між собою і кинувши згрідним поглядом в сторону Ніка, який їм нині видав ся ще дурнішим, як звичайно, виступив на середину великан Джек Кривопиский і закри-

що Джек Кривопиский має зачнати. Хитрун думав, що в той спосіб на нім знова скінчить ся круг і він в той спосіб вийде побідником. А колиби і кілька разів мало обійти, то він все таки надіявся стати побідником.

«Отже, увага!» сказав він до свого сусіда, Майка Куцоногого, підніе свою медвежу лапу і — тарах! — аж прилипла перша на його широкій щоді. Ударений голосно закричав і лютий вискочив з круга. «Ти слоню, ти безстидний! Ти міг биє чоловікови відразу зуби повибивати!» —

Видці не зважаючи на вагу хвилі сердечно сьміялись з скривленого Майкового лица.

«Ходи сюди і подавай даліше», закомапдерував Джек. «А може вже зрікаєш ся свого?»

«Я свищу на ваш годинник!» відворкнув Майк і розлючений сів при столі, щоби відсапнути при сьвіжій шклянці. За ним пішов Рудоволосий Гарий, який мав прийти зараз на чергу, однак волів наперед відступити, хоч товариші не щадили йому насьмішливих заміток.

В той спосіб усеуно вже двох конкурентів. Круг щораз меньшав... Слідуючий — Довгоухий Томко — покаав ся вже відважнішим; він зігнув ся, надув уста що сили і слідив рух руки Джека Кривопиского. В тім — таррах! — «О! зв'яда небесні».... То слідувало так, як бляскавка і грім, а що се був також добрий «штос», про се сьвідчило червоне лице Томка. Однак він затиснув зуби, і плюнув в долоні, щоби всю свою азість виляти на лице слідуючого, якого він сам мав похачувати.

Той що дістав, зараз пізнав, що то «не з Грицем справа», а його коліна так захитались, як в того кравця, коли по него прийде стара забрати з шинку до дому.

Так тревало якийсь час, а підчас того видці мало не потрікали зі сьміху. Час від часу вискакував котрий з них, або тому, що мав вже досить попередних пощочин, або по досьвіді інших вже не був цікавий на нову. З утасною радостю дивив ся Кривопиский Джек, як число його соперників поменшало. Вправді коло вже перейшло два рази і вже його самого пошіли добре рука і лице, але податись? За нічо в сьвітї.

Вкінці поконав він і найсильнішого соперника, Кривобогого Юрка. Хоч він ледво держав ся на ногах, то все таки видержав три пощочини «першої класи», а також своему противникови дав три негіршого сорту; однак четверта — яку дістав, прибила його наче удар грому, так що Юрко покотив ся через поруче круголні, а його ноги занеслись до гори. Вкінці ліг спокійно на траві і прошептав: «Тепер і я свищу на весь! Джек, бери собі годинник!»

Гордий наче Гинденбург підійшов Кривопиский Джек до Ніка: «Я виграв! Давай мій годинник!»

Однак на здивованє всіх Нік насьмішливо заявив: «Ти? В який спосіб? Ти забув яка була умова? Ні, мій любий, ти не дістав послідної пощочини, бо її дістав Юрко; а й він не є послідний, бо я ще є ту...»

Джек розлютив ся: «Так, то ти в той спосіб хочеш викрутитись? Ну добре, тепер справа порішять ся між нами обома, розумієш?»

Однак Нік з усьмішкою спокійно сказав: «Чи ти думаш, що ти так виграєш? Роздумай лиш добре. Коли ти мені тепер даш пощочину, то я буду послідним, що її дістану, і тому годинник остане при мені. Чи не розумієш сего?»

«То добре, але ти мусиш мені віддати!» закричав Джек, що аж посинів зі злости і зі страху, що може програти, мимо таких геройських своїх жертв.

«Ти мусиш мені віддати»....

«О тім я ще подумаю!....»

«Давай мені пощочину!»

«Мені не хоче ся!»....»

«Ти запортку, ти осялаче путо — дістану я в морду, чи ні?»

«Ні!»

Джек дещо відітхнув: «Все одно, Нік, коли ти мені в тій хвилі не даєш пощочини, яка мені правно належить ся, то я тобі тану вріжу, що тобі буде «каут!»

Нік здвигнув спокійно раменами: «Але тоді годинник таки остане при мені». Він знав захланність свого противника і тому був певний своєї справи. В найгіршім случаю — так думав він собі потайки — бувби зловив Джека за руку, дав би йому так бажаю пощочину а разом і годинник. Однак о скілько можна хотів відграти свою ролю до кінця. Бажаючи пімститись на хлопцях за їх погрози і насьмішки, хотів їм показати, що вони зовсім безцільно вибились по лицах. До того він завважав, що видці і господар від початку явно стали по його стороні і тішились, що гордість і зухвалість прочих зістала покарана. Кривопиский Джек наляканий спустив піднесену руку і безрадно пошкробав ся за ухо: Так дійсно, колиб він дав раз Нікови, на що він собі добре заслужив, тоді красний годинник зовсім пропав! На се не булоб ради, а до того ще є сьвідки, що така була згода. Їх всіх перехитрив Нік, якого вони все уважали за дурнішого... Та сьвідомість викликувала в нім страшну лють; однак красний годинник все стояв йому перед очима і він ачав тепер прямо благати: «Диви ся Нік! Я тільки разів дістав в лице і то малоб бути на

„Слухай, май розум: лусни мені раз і дай годинник.“

дармо!? — То булоб зовсім несправедливо. Слухай, май розум: лусни мені раз і дай годинник». І наставив свою колючу бороду, як до витального

поділунку. «Слухай, можеж лусити кілька хочеш, але дай мені годинник!»...

Сьвідки сеї зворушаючої сцени рвали собі животи зі сьміху, однак ледовате серце Ніка не зворушилось. «Я наперед сказав, що я в «мордобитію» не беру участі» — заявив він, а се мусів і Джек признати, і додав приязно: «Впрочім я не маю причини бити тебе в лице, тиж все був моім найліпшим приятелем...» Кривопиский Джек вив сл, наче риба на вудці, для якої нема ратунку. Щож було робити? — Колиб він вдарив, то годинник бувби програний, — бо Нік певно не віддав -би. В своїй розпуді забув він навіть на своє право, дати Нікови на його годинник «документ власности» в формі урядової «печатки», лише вухвало заявив: «Біда лише в тім, що Юрко не видержав моїх ударів, і що не міг мені віддати, бо тоді годинник певно належав би мені, розумієш ти?» — і з погордою зміривши малого Ніка від голови до ніг — «Ти котеня, ти!» і з піднесеною головою відійшов.

А «котеня», яке всіх перехитрило, тішилось з своєї штучки, тим більше, що всі присутні хвалили його сприт. Однак по сім випадку Нік здалека оминав шинок — «Під чорним орлом» обавляючись відплати, і то грубшою монетою.

ДМ. МАКОГОН.

ДВА ПАНИ.

Був студений зимовий ранок. Мороз тріщав на дворі. На обійсте Івана Павлюка увійшов якомсь несміливо сільський зарібник Дмитро Маланчук.

— А що там, Дмитре? — гукнув на него Павлюк.

— Біда, нема що їсти! Я прийшов просити божої та вашої ласки, може прийли-б ви мене до молоченя.

— Е, я ще з молоченем маю час. Снопи їсти не просять, можуть й пождати. Тепер я пан. Добре, що є що молотити. За змолотільника не тяжко.

— Та я би вас таки просив. Змилуйте ся, бо діти їсти хочуть.

— А по чому хочеш від копи?

— Шість шісток.

— Де-де-де! А по короні не доста?

— Ей, бійте ся Бога, докиньте ще що.....

— Я більше не даю. Як хочеш...

— Най буде й по короні.. Чекай, бо-гачу, навчу я тебе на весні, — міркував собі Маланчук, скидаючи снопи із стога.

* * *

Минула зима, настали пильні весняні роботи. Рано-раненько, як тільки стало благословити ся на сьвіт, хтось заковтав у Маланчука.

— А хто там? — поспитав Дмитро з постелі.

— Я, Іван Павлюк! Ви ще спите, куме?

Маланчук штовхнув свою жінку ліктем.

— Чуєш, вже й кумом мене величає, — сказав він тихо.

— А чого вам треба? — спитав голосно Дмитро.

— Може би ви нині прийшли до мене до бараболю? По тім дощи так кинув ся бурян, що суди Господи.

— А що платите?

— Сім шісток.

— Го, го, — засьміяв ся Маланчук, — я за ті гроші навіть й не рухаю ся з постелі. Що мені, я тепер пан, роботи, Богу дякувати, є доста.

— А ви кілька хочете? — питав Павлюк далі через вікно.

— Мені має бути вісім шісток, добрий харч і три рази горівка. Як хочете, не даєте ви, то другий дасть.

— Ну, ну, вставайте, я пристаю.

Маланчук встав, зібрав ся і вийшов на двір.

— А може-б ви й завтра прийшли до мене? — питав ся Павлюк.

— Або я знаю....

— Ходім до коршми, випемо по порційці.

Збудили жида і зайшли до коршми. Павлюк казав дати горівки.

— То таке, Мошку, — говорив до шинкара Маланчук, — кождий християнин два рази на рік паном: богач в зимі, а бідний на весні. Може я брешу?

— Так, таки так, — потакував Дмитрови Павлюк.

А Мошко усьміхнув ся і погадав собі в душі.

— Дурні ви, дурні! Оба ви через цілий рік сидите в мой кишені. І ви і ціле село.

Читальня ім. Івана Франка в Монреал, Канада.

І Ц К О.

До села Задубрівки зайшов аж з Молдави жидок, Іцко. Молодий був жидок, бо ледви 20-літний, а такий бідний, що аж тілом свѣтив за своїх подертих лахманів. Тиняв ся якийсь час безчинно по селі, ночуючи по сільських жидках, а чим живив ся — Бог його знає! Хиба в суботу запрашав його на шабас до себе старий Мошко, відай з тої причини, бо в нього було аж шість доньок, на які не міг найти жадного купця. Звісно, жидівка, яка не має хоч пядесять левів, то страх трудно їй віддати ся, хоч би була не знати яка хороша. Жид не конче за жінкою, в нього гроші головна річ.

Журился старий Мошко, дивлячи ся на свої підрослі жидівочки, та найбільше гриз ся найстаршою Рухлею, яка мала великі, вистаючі передні зуби і ще до того була сліпа на ліве око. І як йому було не гризти ся? Зубата, сліпа, без крейцара — хто таку біду хоче брати на здорову голову? Не диво, що радо приймав у себе на шабас Іцка, який мов той когут між курками, ходив і шваріотів то до одної, то до другої жидівочки. Найбільше припала йому до серця мала, но груба Ройза, з котрою постановив оженити ся.

Гадку сю сказав старому Мошкови. Втішив ся Мошко, що не даром годував його через чотири шабаси.

— Хочеш женити ся? Ну, ну, добре! Але чому як раз із Ройзою? То ще молоде, дурне... тобі треба газдині! Зрештою Ройза нічого не має!.. Бери Рухлю!

— Вона сліпа, а зуби в неї як в старої кобилі....

— Який ти ще дурний, Іцку! За сліпе око дам десять левів, за великий зуб дістанеш пять левів разом п'ятнацять левів. Чуси! п'ятнацять левів даю за Рухлею, а за Ройзою таки ніщо! Як хочеш..

Не надумуючи ся довго, згодив ся Іцко взяти Рухлю і втішно, як ще ніколи, почав свистати якусь жидівську мелодію.

В короткім часі відбуло ся їхнє весілля. Зараз по весіллі старий Мошко ви-

платив при свѣдках Іцкови гроші і при тім застеріг собі, що Іцко разом з Рухлею має до трох днів забрати ся з його хати.

Край села стояла стара, опущена хатина вдовиці Марії. Вона жила при доньці, а хатина з повибиваними вікнами стояла сама. Ту хатину винаймив Іцко за три леви річно і третого дня впровадив там свою Рухлю. Втішна була Рухля, що пішла вже на своє газдіство. Зараз взяла ся до роботи: хатину побіліяла, вставила вікна, а навіть навкола вікон й синкою поляпала. Цілком инший вид прибрала тепер опустіла Марійчина хатина. Тимчасом Іцко так же не дармував: він взяв ся сей час до гандлю. Цілий день, з мішком на плечах, ходив від хати до хати і купував все, що тільки було на продаж: яйця, прядиво, клоче а навіть кости і старі катрани. Не було такої річи, щоб Іцко не купив.

Скоро полюбили люди Іцка. Він знав з людьми заговорити, кождому газді честь віддати, був смирний і покірний. Любив так же в потребі заратувати. Тому не стає на пачку — Іцко дав, тому на гуску соли — Іцко дав, тому знов шустку, тому навіть корону — і то зараз, не треба було два рази говорити. До того мав натуру: ніколи за довг не впоминав ся і не жадав процентів. Пожичиш у нього корону, тримай хоч би рік, він словом не писне! Хиба що тижня приїде до тебе і попросить дечого: то тайстру бараболь, або трошки фасолі, то муки, але се, Боже мій! таж се ніщо не коштує, бо є Богу дякувати своє. А впрочім, чому йому добре не зробити, як він чоловіка заратує і то ще без проценту. Віддаєш йому корону чи що, то давай йому хочби крейцар більше, він не прийме.

— Я не люблю людий обдирати! — бувало каже — крейцар сьогодні дорогий, звідки його взяти? Як ваша ласка, то принеїть мені щось з города, я всею прийму.

Такий був чесний жид сей Іцко.

Любили газди Іцка, а газдині то вже пропадали за Рухлею. В неї всего мож

дістати: чи голку, чи нитку, а навіть гербату і каву продавала. Та вже найбільше любили газдині Рухлене вино. А яке добре, а яке дешево було! За шістьку дістанеш пів ока того солодкого винця. І не конче мусиш грішми платити! Як не маєш гроший, то яйцями, куркою, прядивом — у неї все одно. Такі то обое вдали ся чесні й совісні жида!

Рік вже минув, як вони побрали ся і видно було по них, що досить добре їм живе ся. Обое прилично, а в суботу навіть гарно приодіті. Часто Рухля смажить на обід курятко на гусячим смальци, а на шабас в них є вже власний печений колач, сьвіжа риба і інші жидівські лакітки. По році Іцко купив худого коня і драгитий візок та почав їздити по інших селах, купуючи і міняючи за шпильки, свиставки і інші дитинячі забавки, що попало. Бувало по тижневи не приїздить до дому. Рухля знов не залишувала свого інтересу в селі і ріжними способами приманювала людий до себе. На очах зростає їхній масток. По трьох роках мали вже свою корову з телятком, доброго коня, кури, качки, гуси і кілька десятків між людьми. За тих три роки Бог дав їм двоє дітий, тож ще з більшою запопадливістю шадили і збирали крейцар до крейцара.

Маючи поважну сумку гроший, Іцко закинув своє дотеперішне ремесло, винаймає сільську пропінację, осів в коршмі і став шинкувати. Люди, що вже так були йому прихильні любили Іцка як своєю віру, не могли тепер його пахвалити ся. Від коли Задубрівка Задубрівкою, не було такого коршмаря, як Іцко. Всюди його хвалили, тож не диво, що аж з третого села приходили люди до Іцка за горівкою. І як його не хвалити, коли він правдивий порадник і приятель людий. Кождому навіть найбіднішому, поборгус, а як треба, то й готовими грішми заратує чоловіка у біді. Були такі в селі, що самі не знали рахуби, кілька Іцкови винні. Він ніколи не впоминав ся, лиш що року кликав своїх довжників до себе, читав їм з паперів, що кождий винен, на що знов всі при сьвідках підписували ся. Така «церемонія» від-

бувала ся що року і люди були з того задоволені.

— Дякувати Богу, тай вам Іцку, що чекаєте тай не натискаєте на нас.

— Чому мав-би я не чекати — говорив жид підлещуючи ся, — мое не пропаде. — Таж я маю до діла з чесними газдами, які не схочуть чужої кривди.

— Правда, правда, Іцку! — кричали підпиті газди, — ми хоч пемо, то за своє. А як тепер не маємо, то віддамо пізнійше. Ми вашого не хочемо...

І знов мирно і приязно стискали собі руки і розходили ся над ранком домів. І ніхто не знав поганих думок жидівської голови.

Десять літ минуло, як Іцко шинкував в коршмі. За той час з ніким в селі не сварив ся, ніколи за довг не скаржив. Люди вже так привикли до підписуваня тих «квітів», що на Дмитра самі тягнули ся до коршми підписати свій довжок, та випити за здоровля свого арендара. Та сего року настав великий заколот між людьми. Коли всі підписали ся, зажадав Іцко, щоб до місяця віддали йому люди весь довг, бо він тепер потребує. Що не напросили ся, що не намолили ся його, нічо не помагало: треба було віддати. Минув місяць, а з віддаванем мало хто спішив ся. Мусів Іцко скаржити людий до суду. Почала ся тепер тяганина по судах, зростає кошта, бо справа ціла волікла ся кілька місяців. Конець був такий, що люди мусіли весь довг і судові кошта звернути Іцкови, кілька газдів зліцитовано, богато послідну худобину продали, щоб тільки жида заспокоїти.

Аж тепер всі пізнали, до чого довела їх жидівська доброта і великодушність чесного Іцка. Постановили до коршми більше не ходити. Та Іцко не журился тим. Він сам опустив коршму і взяв Задубрівку в посесію. Осів в дворі і почав на просторих ланах господарити. Десятки коний орали широкі лани, машини гуділи, а Іцко в елегантній колясці їздив і наглядав, чи все в порядку.

По кількох літах Іцко став паном на цілу губу а сліпа його Рухля навіть в буден в шовках ходила.

Було як раз в осени. До двора позіджали ся жида а жидівки аж сяли від

золота. Як чорні круки зимою, так жидова вештала ся по дворі, аж кипіло від неї. В дворі велика радість; Іцко віддає найстаршу доньку за сусідного посесора. На тоці молотять дві машині.

— Мой, мой!... ви видите, куме, що в дворі діє ся? — заговорив старий Ілуща до кума Іораша.

— Та як ні..

— А ви памятаєте, як ми Іцка псами тровили, коли приходив до наших хат за катранами?

— Та як ні.. цідив сивий дід.

— Мой, а чим ми стали? Де наші маєтки?

— Чого там стоїте? — крикнув окоман. — До роботи! —

Похилили ся діди над снопами і махиально розбирали пшеничну стирту дальше.

А музика грала і веселила пансько-жидівські душі.

Душі дідів стогнали і заводили плачем темної визискуваної людини.

ЗАМОРЕ.

Тату!

Що сину?

Дєдьо заїхав, пора сідати...

А де ми ідем? В поле орати?

— Ой ні, мій сину — в дальшу чужину

ідем ліпшої долі шукати,

моя дитино!

Доле-ж, ти доле!

Ти женеш мене з ріднього краю!

Рідна землице, тебе працаю

Гірким сирітським послідним болем,

На чужі руки, моя ти роле

Тебе лишаю!

Бідна дитино!

Вже перевелись наші достатки;

Пани забрали, ваяли податки,

Здерли послідну нам жупанину

Чорного хліба спліснїлі шматки

З уст ваяли сину!

Тату, мій тату!

— Я там не хочу! Я ся зістану

Я не покину маму кохану

Й хочусь на лузі щодня іграти!

Годі! не можна — Вію! вію! буланій

Працай ми хато!

К. КУРИЛЛО.

НЕ ПОЕМА.

Страшна ся війна жорстока — кара за других гріхи, — що гарматним гуком оглушила матір-Європу і два літа вихром пекольної бурі шаліє та змітає усьо, що попаде під її сталевії ноги, а падуть і села і міста, а паде мільйони найспосібніших рук та більш мільйонів златих — їхній труд... Гинуть невинні, а живють великі-грішні.....

Поторгала струни публичного життя, розбила машину суспільних організацій, протягла напрям економічних забігів, подоптала зусілля великих Сердець, вкрала женам мужів, дітям батьків та торощить не вважаючи на сирітський плач без пощади і тих, що вольні на воли жили і тих, що довговічне ярмо, як воли робучі, двигаютъ.....

Та розпались, як хатинки із карт дитячими руками зроблені, найкращі ідеї захвалюваного на продаж братолюбства та загального й не бувалого щастя і в попел обернулись ріжні кличі, написані на пестрих стягах, щоб ними обмотати безкритичний люд.....

Вона вкинула у чорну вітхлань великанський запас чинної енергії та вікову культуру зроджену із міра замінила на машину в новомодних ятках до виробу людського мяса...

Там, де многі могили впавших значуть кєрвавий хід війни, де кулями розрита земля кровю насякла і сліду не видати з тих чоловічих оселій, там — сіла тиша цминтарна, яку навіть вітер не має відваги прорвать...

А тих цминтарів, хоча без хрестів більше тай більше!...

А одначе не всьо може знищити ся страшна, кровожадна, проклята!...

Осталась одна будівля, трівка та могоуча над всьо і всіх, з якої ні даху не зірвеш, ти вихре босвий, ти вогню гарматний не спалиш її, не розібеш, не роз-

валиш її стїн.... вона трівала, тріва тай трівати-ме, не встрашена страхіттями твоїми....

Тільки жаль їй — дуже жаль тих Батьків упавших, Материй знасилуваних та діточок бідолашніх шенят, що корчачь ся ізза болю й муки неприодіті й голодні по розритій сьвятій землиці...

Се Церква тріва!....

Лине далій у даль, як давнійш бувало, на розсвіттю в час у ранці, голос дзвону розхвіяного на давніци на ранішню молитву скликуючи споневірняий людський рід...

У стіп Іконостаса перед Богородицею клячить, як давнійш змізеруваний страшенно люд та горнетъ ся до Материнських Сьвятих Рук... о бідная ти товпо нуждарів!...

Сивий як голуб пан-отець стає на Службу Божу, як бувало тому сотки літ за наїздів татарських, в неволи, за панщини, за морового повітря, холери та конституції, той люд невільників молить ся ой! бо і є чоґо!.... а розбитими вікнами паде до церкви шум із поторочених гранатами лип....

Від хлопських сліз мокріє церковна підлога, а зітханія гудять аж в діравих копулах.

А і там десь на фронтах серед граду куль на гробовому поли поставлено Божий Престіл а тисячі-тисячі клячить і може в останне беть ся в груди підчас Служби Божої.

І там десь між вольними, панськими, де прогнано Христа із своїх хат... навколїшки йдуть тисячі-тисячі тепер до Нього... благаючи.... Прости Ісусе!

І однако на ріжні-ріжні мови пливе у гору молитва мільйонів: Сьвятий Боже, сьвятий кріпкий, сьвятий безсмертний, помилуй нас.

І Церква тріва!....

Техніка на услугах калік.

Ми люди не є так щасливі, як деякі звірята, яким знова відростають страчені члени тіла. Рак, який стратить ногу, чекає терпеливо, аж доки по якімсь часі знова не відросте нова нога. Однак що нам, людям, віддавала природа, се заступаємо при помочи техніки. Се стремління не повстало доперва в найновіших часах. Вже в р. 484-ім перед Рожд. Христовим Геродот говорить о штучних членах тіла, а 200 літ перед Рожд. Хр. Марко Сергій боров ся в другій пунській війні желізною рукою. Славний німецький герой Іец фон Берліхінген закликав раз на численних судових зборах: «Хто не є угрійським волон, той нехай не зближаєсь до мене. Бо як дам йому почастунок сею правою желізною рукою, то вилічу раз на завсїгди йому біль голови, біль зубів і всі інші болі сьвіта». Іец сей стравів в борбі 1504. р. руку і під час слабости видумав механізм желізної руки, яка в борбі «віддавала йому більші прислуги, як попередна звичайна.»

Самопоміч і сильна воля все може доконати.

Тому і тисячі інвалідів теперішньої війни можуть веселійше дивитись в будучність. З виїмком осліплх, які потребують довшого часу, щоби призвичаїтись до своєї гіркої судьби через поглиблене душевного і умового життя, найбільочіше зістали діткнені сі, що стратили члени тіла. Бо ті що впали і пішли до «великої армії» — сі мають красшу судьбу. Вони є вже вільні від житейських скорбот, а жаль задля болючої страти лишили для своїх родин.

Жиючих, які вернули з борби як каліки, чекає нова борба, — борба о житє.

Часи, коли каліки і інваліди були лихо заосмотрювані, коли сидячи під церквами коротали свій вік з скупих жертв, або грали на лірі і ставались найнижшою веретвою людського товариства, сі часи вже минули безповоротно. Лірник з кулею перемінив ся в жвавого робітника при варетаті. Кождий лікар уважає собі се за сьвятий обовязок не лише вигої-

ти рани, або вдержати житє через відтяте перестрілених або грозячих зажаженням крови рук і ніг, але також по вдержаню житя і по вигоєню ран зробити каліку знова здібним до праці. Він не вдоволяєсь лише ліченем, але хоче перевести енерлічну борбу з каліцтвом. Як в заведених для окалічілих дітий і молодих осіб, які вже з природи є упосліджені, виховувано їх на людий спосібних до праці, які можуть тішитись роботою і її овочамн, так тепер в всіх краях придумують над способами, щоб своїх окалічілих оборонців вітчини знова зробити спосібними до праці. Робітник такий, який крім звичайної платні, буде ще побирати державну ренту, стане зовсім на рівні з здоровим.

Головним працьодавцем в Европі є держава і нема найменшого сумніву, що при почті, желізниці, суді і в державних фабриках для інвалідів знайдєсь відповідне місце.

Від кількох літ в наших Злучених Державах можна завважати велике число одноруких листоношів і телеграфічних післанців, які свої обовязки сповняють надзвичайно точно, щоби через віддаленє зі служби не остати без хліба.

Колиб однак окалічілий неміг в роботі зрівнатись з другими здоровими робітниками, тоді обовязком товаришів буде помочи йому і то з вдячності за ласку Божу, що они вернули ціло з війни.

Що може помочи техніка, показує слюсар, що при помочи горішного рамени може робити молотком. Ручку прикріплюєсь силою при ліктевій ямі, а порушаєсь втятим передраменем. І тепер «бідний каліка» лупить 7-кільограмовим молотом і кує на клепаї желізо сам або рівномірним тактом з майстром. Коли треба нарубати дрєв, або отесати в горюді стовпи, тоді він може робити сокирою так само як і молотком.

Навіть писати може безрукий, як се вказує учитель, що держить перо тупаками і досить красно пише.

Синок одного східнопруського учите-

ля впав на гадку уживати замість браку-ючих рук ніг. В 6-ім році ввів вже він роздягати ся, 4 роки пізнійше вже і одягати ся, а в 16-ім році життя почав грати на скрипці. На приказ його вітця ніхто не сьмів йому в нічім помагати, ані висказувати свого співчуття. Тепер він пише на машині, грає в карти, грає на скрипці і на трубі і через публичні виступи заробляє на житє.

Шлюсар з 17-фунтовим молотом при роботі.

Писати можна також навчитись пальцями ніг. Один Словінець, який стратив руки в поході проти Сербії, навчив ся в заведєню Унтана в Празі дуже добре

Писанє без рук в завязаних очима.

писати ногами. Один студент, якому желізниця відтяла обі руки, пише в той спосіб, що бере олівець в зуби.

Однак звичайно втяті члени робить ся спосібними до праці через прикріплюване штучних механізмів.

Руку з деревляними пальцями можна видіти на виставі в кожного бандажника. Однак вона є спосібна лише до обмежених рухів, як до держаня часописи, вилок і ложки і до натяганя рукавиці, що би в обходженю закрити брак руки.

До дійсної роботи уживаєсь иншого приряду, далеко простійшого: на тупак закладаєсь скіряну обвідку, яка держить прилад. Ті прилади видумали перед 50-ма роками Французи. Побіч звичайного робітничого гака, при помочи якого можна вдягатись і роздягатись, є прилад до триманя паперу, 3-зубні робітничі кліщі, і инші, а особливо хвитний прилад, в який можна вкладати всякі инші знаряди.

Артист Унтан грає на скрипці.

Один столяр, який відзискав спосібність до праці в заведєню для калік в Кенігсбергу, хватас сверлик при помочи перстєня до стисканя, а гибель при помочи гака, який вкладає до діри при кінці гибля.

Кошикар при помочи штучного приладу, який прикріплюється і згинається на місці ліктя, може плести дна до крісел.

Кошикар, який має на правій руці лише 3 пальці, при плетенні дна до крісел.

При шиттю на машині держити ся суц-но самим тупаком, а при тканю всаджу-ється іглу в насад штучного приладу. Вил-ками при їді можна орудувати з зви-чай-ною звинністюю.

Навіть злодій при помочи штучних приладів може дальше продовжати своє ремесло, як се доказав один париський інвалід з часів Людовика XIV. Він під-час своїх нічних «походів» встромляв свою праву втяту руку в деревляну дов-банку, в яку закидав гаки, долота і ключі. Коли його зловлено, засуджено на смерть, але опісля помилувано і зро-блено сторожем королівської палати.

При помочи відповідного приряду можна орудувати також граблями, рис-калем, серпом і косою, так що робітник з одною рукою може виконати кожду по-леву роботу.

Однак не лише фізичні робітники, але такж умові, яких гадки перелива-ють ся при помочи пера на папір, осяга-ють чудні успіхи. Один учитель, який стратив в борбі праву руку, по чотирох тижнях писав вже дуже добре лівою.

Однорукий може дуже добре писати на машині, а також орудувати касієр-ською машиною.

Граф Іеза Зіхи, який в молодости стратив праву руку, помимо того дуже добре грас на фортепяні. Недавно, щоби

Робітник при господарстві.

Столяр при гнбльованю.

Воєнний інвалід з штучними руками і ногами.

потішити інвалідів грав їм угорську рапсодію Лішта, всякі вальці, а коли при кінці загравав огнистий марш Ракочого, то в інвалідів вступив сильніший дух і вони були надзвичайно раді.

Заступлене ніг справляє менше трудностей, як рук, бо ногам в першій мірі припадає задача нести тіло і порушати його, а тяжшу працю мусять виконувати доперва при входженю по сходах або на драбині і при їзді верхом.

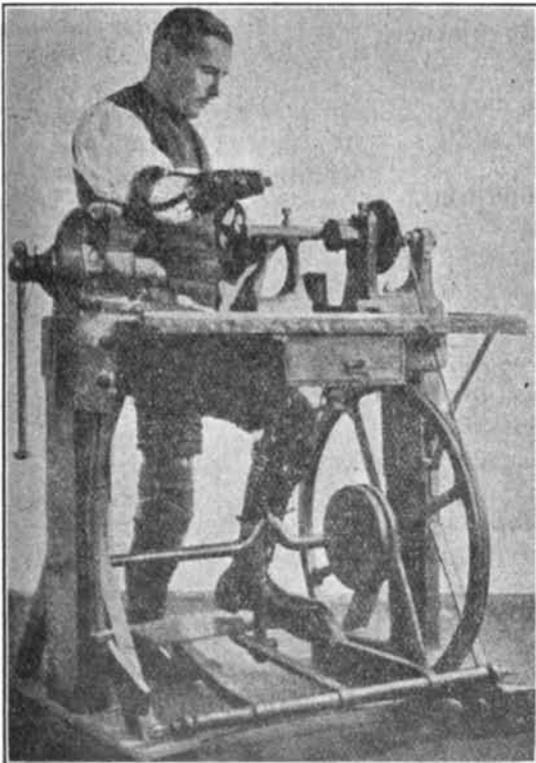
Найзвичайнішим і найпрактичнішим приладом до заступлення ноги при роботі і в вартаті є костур, який є тревалий, під час коли штучна нога з сталевими прутами і деревляною стопою часто потребує направи.

Штучна нога з черевиком є відповід-

на для купців, урядників і т. п. Впрочім кождому воєнному інвалідові даєть костур і штучну ногу, яку направляєть, або після потреби заступаєть новою.

Наука ходження по страті обох ніг.

Токар без рук і ніг.

З штучною ногою не лише можна ходити без опертя, але також і їздити верхом. Один німецький капітан не довше як 9 неділів потім, як йому відтято ногу, по одержаню штучної ноги міг знова вїсти на коня і відійшов до західної босвої лінії.

В Мексику по американській горожанській війні число одноногих їздців було надзвичайно велике. Вони уживали костурів лише при ходженю. Навіть через страту обох ніг чоловік ще не стаєть неповоружною колодою. Штучні ноги служать не лише до опертя, але завдяки штучній констукції уможливають згинанє в колїні і пахвині, а се при помочи бічного пересуненя ваги тіла. Калїка вчить ся ходити насамперед на низьких опорах, які зміняєть ся на висші, аж вкінці їх заступаєть ся штучними ногами природної величини.

Всі роботи, які можна доконати при помочи штучних приладів, унаглядняє токар без рук і без ніг. Він зовсім не залежний від чужої помочи і зовсім не є пожалованя гідним калїкою, лише справдішим чоловіком.

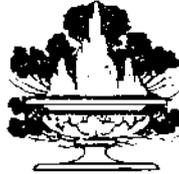
До осягнення так великого успіху потрібна є сильна воля. Зручності в уживанню штучних членів вчить ся після вказівок, які дають найдоступнійше товариші болю.

28. січня 1915 р. в Відні отворено ортопедичий шпиталь, в яким вчать інвалідів з одною рукою або з одною ногою 21 ріжних занять. Такісамі шпиталі основано в Фрайбургу, Гайдельбергу і в інших місцевостях.

До якої праці будуть спосібні інваліди се вказує обставина, що в 54-ох німецьких заведеннях для калік вчать в 221 кімнатах не менше як 51 заводових занять, як: малярство, і то артистичне, стінне і

деревяне, різьбарство, друкарство, переплетництво, книговодство, токарство, огородництво, наука шклярська, торговельна, кошикарство, літографія, огородництво, хліборобство, механіка, музика, фотографія, кравецтво, швецтво, шлюсарство, столярство, годинникарство і т. д.

В воюючих державах Європи лунає тепер клич: «Ми мусимо навчити наших інвалідів роботи, щоби вони знайшли в ній своє щастє і щоби не кинули своїх лаврів в порох. А каліки були не лише героями в борбі в шанцях, вони будуть також героями праці в борбі о жите — а тоді вже не буде більше калік в світі».

Не має друга понад мудрість,
Ні ворога над глупоту
Так, як нема любови в світі
Над матірню любов святу.

Не ділиш мудрости з братами,
Її злодії не вкрадуть,
Її не згубиш по дорозі,
Вона є вольна серед пут.

Вона магнет посеред моря,
Найвисший скарб, безцінний дар,
Огнище тепле в студінь горя,
Холодна тїнь під страстий сквар.

Без неї все жите пустиня
Так, як пустий без друга шлях,
І як твій дім пустий без сина,
І як пустий дурного страх.

Д-р. ІВАН КОПАЧ.

3 великого часу.

Великий час — війна, супроти якої никнуть усі дотеперішні змагання і боротьби серед людства не лише що-до мас воюючих з обох сторін військ і занятих ними просторів, але також що-до завзяття і зручності, відваги і самопосвяти, та також і ненависти, ложи і знищення, які проявилися вже хочби доси між спорядчими противниками. І великі певно придуть і висліди війни, як що доведена вона буде вповні до наміреного і бажаного кінця — розумісться, великі з обмеженням до туземної дочасности, бо з огляду на безмежну вічність чи, як кажуть, *sub specie aeternitatis* щож властиво може бути у людей велике?

Та як-небудь і для нашої ничтожності є якесь там своє місце у безмежній вічності і добре робить той, хто про те всюди мов про незрушиму і повсякчасну твердиню для себе памятає, всеж таки туземне наше життя переходить і сходить нам серед найріжніших туземних справ і стремлінь, без котрих і наше туземне естество було би для нас беззмістне і просто непонятне. І круг тих наших справ та важність їх є різно великі. І без сумніву; Теперішня війна, серед котрої живемо, належить до найвеличнійших явищ людського доси життя на землі — і величиною замислів (воля монархів Австро-Угорщини і Німеччини бороти ся проти великанської злуки наймогучійших доси панів світа) і величиною людської витривалости (Тсінгтав, Перемишль, Емлен, ескадра графа Спее) і величиною та швидкістю технічно-організаційних успіхів (здобуте Бельгії і її славних твердинь, операції підводних і воздушних суден), але також величиною горя, спровадженого на тисячі і мільони винних і невинних людей, особливо в Польщі, Галичині і Бельгії....

Війна — явище історичне, звязане з розвитком людства на землі. Чи кінчене?

Є люди (прим. пок. Берта Суттнер і т. зв. пацифісти — миротворці), що уважають війну лише за перехідне явище

історичне: З поступом культури, кажуть, зникне і війна як пережиток давного варварства. Але, коли я в літі р. 1904. з нагоди тодішньої російсько-японської війни спитав раз славного професора історії в берлінськiм університеті, Едварда Мара, про те, чи можливо буде коли на його думку обходити ся без війни, він сквапно і без надуми відповів: «О, се ні, ніколи! бо ніколи не зникнуть з поміж людства так дуже важкі житеві спори одних з другими, що ніяк їх не можна инакше полагодити, як лише оружною силою. І від того часу я й перестав думати над питанням: чи мусіла старинна Картагіна воювати з Римом повисше сто літ і таки вкінці зникнути з лица землі. А війна балканська за перед двох літ, одна і друга, і теперішня європейська, а радше світова, до котрої тамта була лиш мовби слабонькою загравкою, показують наглядно, що війна не даром є, хоч не безпереривною, то всеж таки серед певних обставин правильною появою в розвитку людства, як далеко пам'ять чоловіка сягає про самого себе з поступ знання і культури зміцняє хиба організаційну і технічну силу воюючих сторін. Що правда, безпощадної при тім ложи і жорстокости, ще й у ХХ. століттю по Христі і то серед передових народів Європи, таки мабуть ніхто не сподівав ся бодай у тих розмірах, в яких вони отсе проявили ся хоч би вже й доси у теперішній війні!

Отже війна є на всякий случай бодай доти кінечним явищем міжнародним, поки не знайдеть ся якийсь инший достаточний певний і вислідний спосіб вирівнювання житевих противеньств між спірними претенсіями (бажаннями) ріжних груп людей. Бо уложені свобідною уявою чоловіка претенсії людські можуть бути менше або більше оправдані, або часом і зовсім неоправдані — ми се чомусь і самі чуємо і мимоволі, особливо коли в гру не входить наш власний непосредний інтерес, бажаємо побіди більш оправданим стремлінням над менше оправданими,

а ще більше над зовсім неоправданими. А більше оправданими, як се учить історія, є все лише ті, що ведуть у напрямі до висшого розвитку людства, хочби дотичне сучасне їм покоління людей і не помічало того та не розуміло з повною свідомістю. Бо «ми живемо для красшого», як каже раз гарно Максим Тюркий. А те «красше», те висше має хіба тому мабуть для нас також ціху більшого оправданя, що має мабуть якийсь тайний, невидимий звязок з онтою висшою позатужемною сферою безмежної вічності, з якої певно походить і сама отся здібність нашого духа, розрізняти висше від низшого, красше від бридшого, ціннійше від менше вартного і т. д.

Отже історія учить, що остаточна трівка перемога лишала ся все в руках тих груп людства, що змогли міцнійші, зручнійші і завзятійші сили поставити в обороні інтересів цілоти, при чім аж до певної границі сама більша скількість противника не рішила остаточну на свою користь (так прим. між Греками і Персами в старині). А міць, зручність і завзятість зависить передовсім від доцільности загального суспільного строю даної групи, передовсім же від його здібности, ліпше від других дбати про тілесне і духове здоровле підчинених собі горожан в найширшім того слова значіню, а через те і про їх природне та конечне привязанє до тої цілоти. «Ми маємо міцнійші нерви чим наші противники» сказав недавно німецький цісар Вільгельм до своїх жовнірів, будуючи на тім свою надію на остаточну перемогу — і мав якраз на думці онту фізичну і моральну висшість життя горожан у своїй державі.

І наш нарід бере чималу участь у нинішній великій світовій війні, хоч і без власного тепер державного строю. Був колись той власний стрій, і навіть славний (за Володимира Великого і Ярослава Мудрого), та не зміг сам про себе удержати ся відтак супроти тягару вложених на него судьбою задач. Бож ще й Україна Богдана Хмельницького у XVII. в.

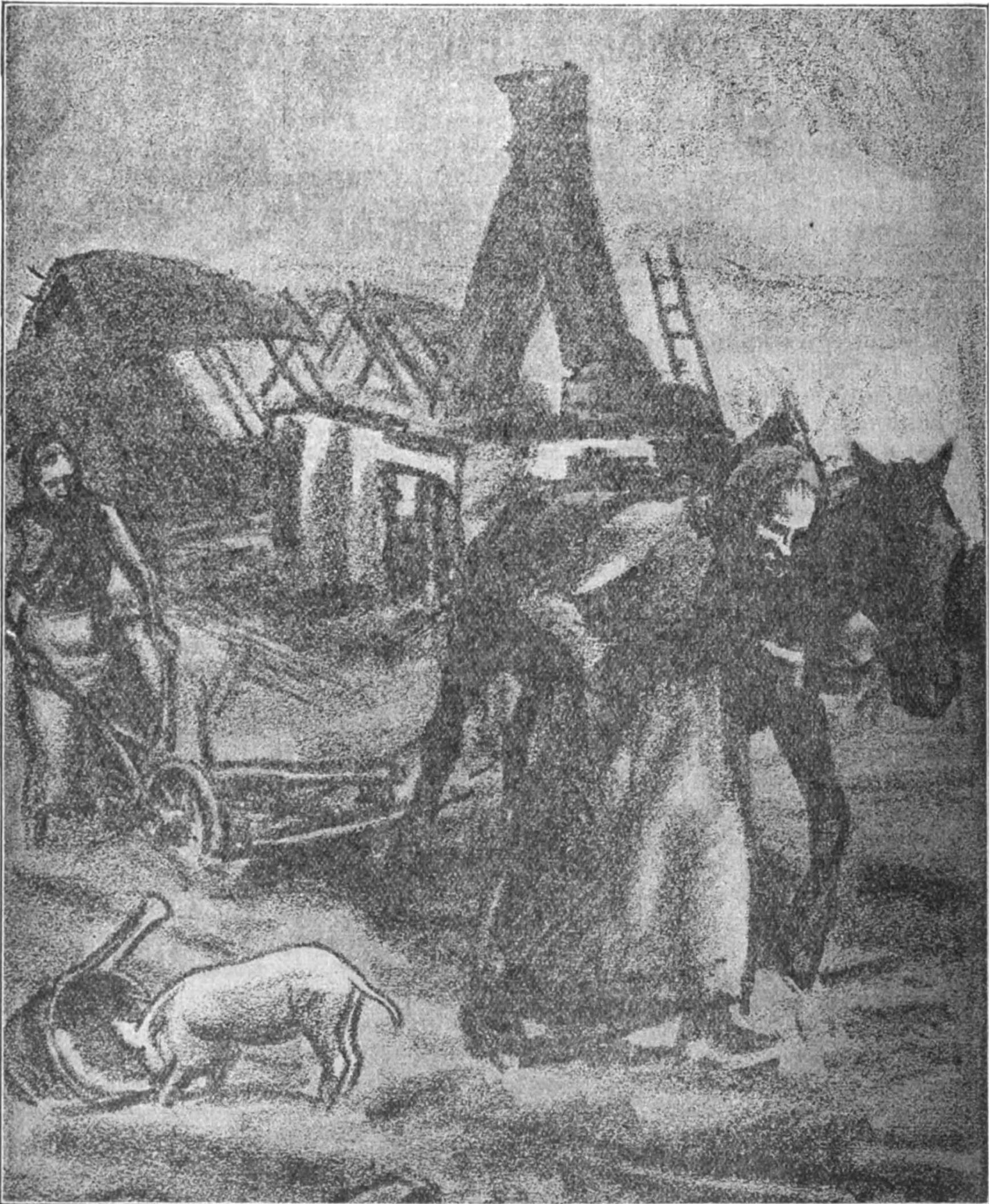
мимо своєї артистичної й літературної і взагалі, так сказатиб, приватно-життєвої висшости все таки була слабша що-до суспільно-державного строю від московського тодішнього нещастя — і тому й з ним злучила ся, подібно як і триста літ передтим була змушена увійти в спілку з Литвою і Польщею: знак, що не все державні границі сходять ся і можуть сходити ся з границями етнографічними і що нераз для досягненя тяжких і більших цілей мусять народи, ба й держави, лучити ся разом в більше або менше трівки сполуки, як прим. Мекедонці і Греки під Александром Великим для побіди над Персами і посередно через те для розширеня грецької культури по цілім стариннім Сході, як відтак пізнійше Римляни й Італійці для побіди над Картагінцями і посередно через те для розширеня висшої грецько-римської культури по цілім стариннім Западі, як також от у новіших вже часах Українці і Поляки, а відтак Українці і Москалі для відсуненя із європейської сарматської низини півдних азиатських турецько-татарських орд і через те посередно відтак для зробленя дороги новітній європейській культурі до північної і середущої Азії аж по Тихий Океан і т. п.

Теперішня великанська війна, як що доведена буде, повторюю, вповні до кінця, певно багато злучить і багато розлучить. І певно й про наш український нарід буде бесіда в переговорах мирових, як і тепер вже підчас війни більше про него чути в Європі чим попередними часами.

Бо земля наша гарна, широка і богата, а чисельна сила — понад 30 мільонів душ! — де-де лишас поза собою не один нарід навіть у Європі, що тішить ся вже політичною автономією або й повною незалежністю. До того вроджений талан нашого народу, особливо артистичний, заслугоє без сумніву з усякого погляду на те, щоби міг розвивати ся вповні вільно для призначеної йому вічністю ідеальної мети.

ГАЛИЧИНА.

Знищиш наші хати,
Знищиш всі достатки —
Скатуєш і тіло...

Лиш не убеш духа!
Бач ось пильні руки
Взялись вже за діло.

Оріть бідні люди
Кровю зляту землю,
Засівайте ниви...

А ми молім Творця,
Бога України:
„Христе, зглянь ся над ними!“

Д-р. ЕВГЕН ЛЕВИЦЬКИЙ.

Борба о Галичину.

Мимо страшних страт, які Москалі потерпіли підчас першого наступу на Галичину, при облозі Перемишля, в Карпатах, а опісля підчас соромного відвороту в маю і червню 1916. р. все таки не занехали вони змагань в цілі здобути сеї країни: Як можна було сподіватись, в червню сего року зачали вони знова розпучливий атак на австрійську босву лінію в Галичині. І не диво. Росія має в сій страшній війні лише дві цілі: здобути Галичину і північної Буковини і вільний доступ до Середземного моря. Після опінії російських політиків перша ціль є навіть важнійша, бо з хвилєю прилученя сих австрійських земель до російської держави буде раз на завсідги запевнене становиско Росії, як домінуючої імперії в Європі. Над Босфором беть ся Росія о здійсненя своїх далекосяглих імперіялістичних плянів, які однак можна перевести в протягу кількох століть, а в Галичині беть ся вона о свою найблизшу будучність.

Скорий національний розвій українського (руського) народу, який з шпекавичною скоростію розвиває свої увязнені сили і домагаєсь заспокоєня національних потреб, відібрав російським державним кругам спокій і захланна царська рука простягаєсь жадібно по Галичину, щоби по теперішній війні не лишилась поза границями російської держави навіть смужка української землі.

Вже з самого початку війни Росія ясно виявила сю свою головну ціль. На воєннім засіданю російської Думи Сазонов нарікав на українську пропаганду а всі націоналістичні московські партії заявили, що здобути Галичини є найважнійшою задачею російської державної політики в теперішній війні. Сам Юремікін заявив, що до царської корони Николья II. ще треба додати «бракуючу перлу», — се є українську Галичину. А до якої цілі сю перлу треба було здобути, вказують найліпше драконські розпорядки проти українства, які завели російські

наїздники сейчас по вступі до Галичини і Буковини. Масове арештоване українських провідників в цілій країні і вивіз на Сибір, замкнене українських шкіл і бібліотек, розв'язане всіх українських товариств, заборона українського слова в публичнім життю а вкінці наказ вживаня української мови навіть в приватній переписці — отсе є ряд російських розпорядків, яким рівних нема в цілій історії людства. Жадобу російського завойователя прикрашено спеціально в сій цілі видуманою теорією панславистів. В півурядовім звіті проголошено, що Москалі хочуть заняти лише «староросійські» повілости Галичини, а цар заявив, що Галичина належить до «неділимой Росії». В той спосіб Москалі хотіли викликати за границею опінію, що ту розходить ся о корінні російські землі.

Короткий погляд на історію Галичини ясно викаже, що російські історики і політики безвстидно перекручують факти, бо край замешкує український нарід, який не має нічо спільного з московськими володітелями теперішньої Росії.

Теперішний «край Галичини» сотворено в штучний спосіб як адміністраційну одиницю в хвилі прилуки її до Австрії. Вже сама урядова назва краю: «Королівство Галичини і Володимирії з великим князівством краківським і князівствами оєвятимеським і заторським», вказує, що Галичина повстала з кількох країн, які в давнині вели індивідуальне історично-політичне житє.

З історичних жерел, які доховались до наших часів, довідуємось, що вже в 9-ім віці, а правдоподібно і много вчаснійше, в Галичині мешкали Поляки і Русини, розділені одні від других великими лісами над рікою Вислоком. З часом сея границя децю пересунулась. Русини (Українці) замешкували східну часть а на захід досягали ріки Вислока і проємику Дуклі. В пінійших часах задля

наступів Поляків ся границя пересунулась до ріки Сяну.

Терен, положений на захід від сеї границі, нинішня Західна Галичина, була в середних віках виключно заселена Поляками і ніколи не була в звязи з країною, положеною на схід від тої границі. На сїм терені було два польські князівства, Сяндомир і Краків, названі опісля Мало-Польщею.

Східні області, майже два рази більші від попередних (54,500 ккм. супроти 24.000 ккм.) були від найдавніших часів заселені Русинами. В 9. віці вправді дістались вони на короткий час під владу «Велико моравської держави» Перемишльців, з яких один мав заложити Перемишль, але по розпаді сеї держави в 905. р. стались знова свобідними і належали до тодішньої руської держави, на якій чолі стояв великий князь київський.

Приналежність сих земель до київської держави скріпив в 981 році побідним походом великий князь київський Святий Володимир Великий, який дійшов аж до тодішньої національної границі Русинів над рікою Вислоком. За його приміром пішов також його син Ярослав Мудрий, який заложив над Сяном друге місто Ярослав, і в той спосіб скріпив границю руської держави. В другій половині 11. віку руські області нинішньої Галичини дістали своїх власних володітелів з родини Ростиславичів і Романовичів, які утворили осібні руські князівства. Се сталося по смерті Ярослава Мудрого (1054 р.) а передовсім по безнастанних наїздах на Київ диких азійських орд, коли то сила і могутність Києва ослабала, а середоточка державної сили руських земель перейшла з над Дніпра на захід, над жерела Дністра. Під власною династією внаслідок родинних поділів в теперішній східній Галичині повстали два більші князівства. Над Дністром князівство Галицьке, до якого належали Перемишль і Ярослав, а над Бугом князівство Володимирське. Ті оба князівства, Галич і Володимир творять властиву Галичину і Володимирію, себто руську часть теперішньої Галичини.

Князівства Володимир і Галич грали по занепаді Києва в державнім житю

руського (українського) народу дуже важну ролю і аж до першої половини 14. віку вміли задержати свою самостійність. Вони єднались часто з західно-європейськими державами і заключували звязи з німецькими пануючими родинами (галицький князь Роман I. був ожений з німецькою княгинею з роду Бабенбертів). Вкінці з злучених князівств повстало королівство. Князь Данило злучив Володимир і Галич, розширив границі своєї держави по Дніпро і Чорне море, і в 1253. р. зібрав коронований в Дрогощині папським делегатом на короля Галича.

На жаль в 1340. р. зі смертю Юрія II. вимер зовсім руський Галицько-володимирський княжий рід і в борбі о престіл отворено двері для сусідів. В сій борбі галицькі князівства стратили раз на завсїгди свою самостійність. Найбільші претенсії до галицького престола робили угорські королі, а коли і польський король Казимир вступив з своїми домаганями, тоді в 1350 р. угорський король Людвик заключив з ним договір і відступив йому край в посідане, застерігаючи право злучення для себе. З часом край злучено на стало з Польщею, хоч угорські королі нераз документували своє право. (Пізнійше, за Марії Тереси, Галичину прилучено до Австрії на підставі прав угорської корони).

Також під польським володінем руські князівства Володимир і Галич задержали свою політичну окремішність. Вони творили руське воеводство з осібними урядами. Се правне становище задержали вони аж до кінця 18. століття, се є до поділу Польщі.

По прилученю властивої Галичини і Володимирії до Австрії, злучено руські князівства з польськими і сотворено адміністраційну одиницю — для доброї адміністрації надто велику — під іменем «коронний край Галичини», хоч руське населене енергічно домалось відлучення своїх земель і утворення з них осібної австрійської провінції. Вправді цісарська розпоряджене, так звана мартева конституція з 1849. р. признавала поділ, однак його не виконано по нинішній день. Лише в судівництві сотворено роз-

діл, для східної Галичини з найвищим судом у Львові, для західної в Кракові.

Так представляєсь коротко історія руських областей Галичини. Сплетні російських наїздників про «староросійські прикарпатські краї» є звичайним обманом і фалшом. Москалі ту ніколи не володіли і в чужім для них краю не мають чого шукати! Противно: історія галицько-руських земель доказує, що ці землі, як по дідах одіичене добро, належать корінному руському (українському) населенню; даліше, що се населене в середних віках утворило свої власні самостійні князівства, а вкінці, що руські області Галичини все старались лучитись з європейським заходом і що сталось з прилученем Галичини до

Австрії, яка запевнила Русинам свободу розвою. Ні! Московським володарям теперішньої Росії ніколи не вдасть ся, і не може вдатись, на руські часті Галичини заткати російський прапор. А коли Москалі вкінці уступлять з нещасної країни, а серед благодати виборсного мира настане час на перетворене і внутрішні реформи наддунайської держави, які принесуть добробут народам і скріплять державний організм, тоді певно і українські області Галичини в рамках австро-угорської монархії дістануть таке уладжене і правне становиско, яке їм належить ся з огляду на їх історичну минувшість і з огляду на їх велике політичне значіне як охоронного валу монархії від сходу.

Г Е Р О Я М.

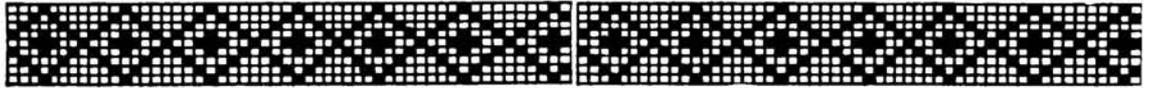
Слава, слава Вам, герої
Від серпа, коси і плуга!
Не страшні Вам люті бої,
Хоч у серцю жаль і туга.
Дома жінка, дома діти —
Ні! Не згадуйте ніколи!
Не пора в селі сидіти!
Знову треба хлопа в поли.

Землю вже пушки зорали,
Скиби в нивах, як окопи,
Зерно сіють самопали, —
Вже й лежать кроваві копи.
Хоч зима, а жниво сьвіже!
Скільки по полях насія!
Се хлопи молотять збіже
Для нового покоління...

Хто навчив Вас так орати,
Мозолисті хлопські руки?
Хто навчив Вас так вмирати,
За свій край приймати муки?
Слава, слава Вам, селяне!
Лютий ворог нас не згубить!
На могили син погляне
І свій край ще більш полюбить.

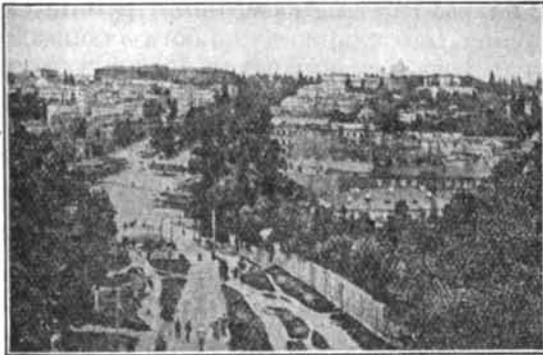
О. М.

У К Р А Ї Н А.

Коли приходиться говорити про Україну, то мимо волі виринає з сумерку минувшини одна могоуча стаття: Гетьман Іван Мазепа. Сей чоловік, що по бурливій молодості вибив ся між козаками і став їх гетьманом, полюбив цілим серцем свою нещасну вітчизну, якій хотів припомочи шведського короля Кароля XII. вибороти свободу. Однак не повелось.

Вид на Київ з університетом.

В борбі під Полтавою 1709. р. згасла остання зоря України. Сам гетьман згинув на чужині. Настали ще тяжші часи для України. Москва подоптавши всі давні договори, на які присягалась, відбрала Україні всю свободу, перемінила нарід в невольників — крєпаків і почала насилою московщити, во славу «одної нероздільної Росії» і батюшки-царя.

Завмерло житє на Україні, інтелігенція і шляхта пішли в московську службу, остав лише замучений крєпак з своєю тужливою українською піснею. Однак та пісня дива наробила, бо з неї викри-сав найбільший син України Тарас Шевченко огненне слово, яке збудило в Українцях нове житє. І хоч московський цар казав його завдати до тюрми, то все таки душ українських, розбуджених його словом, не міг увязнити. Вслід за Шевченком пішла ціла нова генерація, яка пізнавши історію свого рідного краю і його ворогів, поставила за ціль своїх ділань і змагань ідею незалежности України. Московське правительство розгорілось страшною лютикою. Бо деж — лагодилось вже справляти похорони українському велитневи, а ту він нараз оживає, протирає очі і прибирає грізну поставу, готовлячись до поважної роз-

Монастир Печерська Лавра в Києві.

прави з ворогами. Настали часи строгих репресій, однак український рух не то не ослабав, але ще кріпшав. Чи ж не був то страшний удар для російських чорносотенців, що до першої російської Думи вибрано 52 Українців, які заложили «Український клуб» і поставили в програму своєї діяльності жадане автономії України! Також до другої Думи ввійшло кілька Українців. Російське правительство мусіло аж перепровести «реформу», яка число Українців в третій Думі знижила на 2. Розумієсь, що найсвідоміших українських послів не оминуло заслане — найвище відзначене всіх прихильників народу в Росії.

Козак на степу.

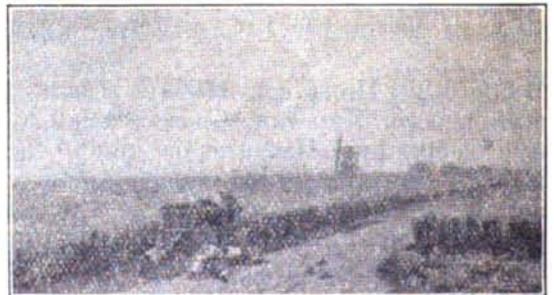
Запорожці пишуть лист до султана.

Російське правительство мало вже безнастанний клопіт з клятимися «мазспинцями», як в Росії прозвано всіх свідомих Українців. В 1912 р. на загально російським зїзді в Петрограді українське учительство переперло резолюцію, яка жадала заведення української мови в усіх народних школах на Україні. Національна свідомість розширилась скоро між селянством і від славної київської вистави повстало на Україні 6000 товариств, які зачали борбу з московськими. А яку несподіванку справили Москві Українці коли тому 3 роки при смерті найбільшого українського композитора Миколи Лисенка зробили в Києві могутню маніфестацію, в якій взяло участь понад 200.000 Українців! Московське правительство так взяло собі то до серця, що сейчас уєнуло київського губернатора.

А чи не був се потішаючий обяв, що перед вибухом війни Українці в Росії мали понад 20 часописий і журналів, що в самім однім 1911-ім році розійшлось на Україні 600.000 українських книжок?

Російське правительство уважало український рух за революційну пропаганду і дрожало на саму гадку про відірванє України. Без України Росія не моглаб животіти. Україна продукує так много збіжа, що не лише покриває усе запотребованє Росії, але ще може дуже много вивозити за границю. Лише через одну пристань Одесу вивозять річно збіжа вартости 200 мільонів рублів. Україна має також дуже багаті копальні угля і желіза, які дають їй змогу великого промислового розвою.

В теперішній війні рішить ся доля України. Західні европейські держави, які надто діткливо відчули могучість Росії і пізнали, як велика небезпека грозить їм з її сторони в будучности, без сумніву допоможуть Українцям до осягнення незалежности. Нарід, який віками

Золотисті пиви України.

охороняв Європу перед дикими ордами, і який мимо вікових борб з Польщею і з Москвою задержав свою народну окремішність і ідею, заслужив на се, щоби стати поруч з другими свободними народами світа. Коли Греція, Болгарія, Данія, а навіть мала Чорногора має мати

свободу, то мусить мати свободу і великий 40-мілієновий український нарід. І доти в Європі не буде спокою, доки там буде панувати кривда і доки буде стогнати в ярмі Україна. Коли Європа щиро схоче мира, то мусить прихильно полагодити українське питанє.

ВСТАВАЙ, УКРАЇНО!

По борі по темнім не буря гуде —
то гнів-ворогів на Вкраїні йде,
У крові у братній справляє свій пир,
І мозки і груди ссе підлий опир.
Здасть ся сини вже Вкраїни мертві —
А преці встають вже завзятці нові.

Козак невмірака не впаде, не вмре —
і ляцькая злоба його не зітре
ні грізність московська, ні Сибір, ні
кнут,
ні давні батьківські провини, ні блуд
не вдіють оттого, щоби він ісчез
бо він вже душею і серцем воскрес.

Воскрес він душею і серцем жиє,
і крильми надії об небо він бє,
і дзвонить на світ весь ту пісню одну:
Вставай, Україно, з предовгого сну!
Із вірою тою в спасенє світє
в борбі тій у велита сила росте.

Вставай, Україно! Ти довжна бо жить,
Щоб діло велике на світї робить.
Терпінем премудра, світ правди новий
усьому ти світї, побідно відкрий.
Вставай, Україно! Ось ангел іде
неволених народів!... Кличе тебе!

С. Яричевський.

Притча про двох сусідів, що мали одно імя.

В однім селі було двох сусідів; один був багатий а другий бідний; один звав ся Іван Бурак, а другий так само Іван Бурак. То з тим бувало нераз велике баламутство, що вони оба однаково називали ся і писали ся. Наприклад: один Іан Бурак, той багатий, упив ся, то на другий день пішла по селу чутка, що той бідний Іван Бурак, то великий піяк. Або один Іван Бурак, той багатий, не заплатив податку, то здекуційник прийшов в село і бідному Іванови Буракови зафантував кожух. Раз навіть так було, що багатого Івана Бурака засудили на арешт, а жандарм прийшов в село і хотів того бідного Івана Бурака брати до арешту.

А другий раз знов стала ся така помилка, що бідний Іван Бурак купив кавалок поля, а в суді заінтабульовали той кавалок поля під той номер дому, що до багатого Івана Бурака належав. То так стояло в табулі, аж прийшов час, що бідний Іван Бурак женив сина і хотів синові той кавалок поля записати. Але приходить до табулі, а в табулі кажуть йому, що він того поля не має. «Як — каже — не маю! Таж я купив, таї контракт маю! Тоді зачали в табулі і на мапі шукати і виказало ся, що той куплений кавалок поля прилучено в табулі до ґрунту багатого Івана Бурака і під його номер. І тоді сказали в суді бідному Іванови Буракови, що і він не може того поля записати на свого сина, хіба багатий Іван Бурак позволить, бо в табулі тото поле належить до багатого Івана Бурака. Але багатий Іван Бурак не хотів дозволити; каже: «то вже моє поле, коли на мене заінтабульовано.»

І вже було бідному Іванови Буракови за багато того баламутства тай того клопоту. Пішов він до адвоката порадитись, що йому робити з тим баламутством. А той адвокат питає ся його, бідного Івана Бурака: «А деж твоя хата стоїть?» А бідний Іван Бурак каже: «моя хата стоїть при дорозі, а мого сусіда — то за потоком.» То адвокат так порадив бідному Іванови Буракови: «Ти каже — не

пиши ся: Іван Бурак, але пиши ся: Іван Бурак Придорожний, бо твоя хата при дорозі; а твого сусіда будемо писати: Іван Бурак Запоточний, бо він за потоком мешкає. То вже, каже адвокат, не буде тоді ніякого баламутства, бо вже кождий буде знати і розуміти, що Іван Бурак Придорожний — то — то що инше, а Іван Бурак Запоточний — то знов що инше. А за той кавалок поля, що через помилку на Івана Бурака Запоточного заінтабульований, я зроблю процес і тото поле буде вже в табулі на тебе записано.»

Але багатий Іван Бурак взяв собі другого адвоката і як був процес за той кавалок поля, то той богачовий адвокат крутив в суді як міг, щоби брехня була на верха. «То всьо одно — каже — чи поле буде в табулі записане на того Бурака, чи на того Бурака бо то Бурак і то Бурак. А зрештою — каже — мій Бурак, то є справедливий Бурак — а тамтой другий, то не Бурак.» А потому дальше той богачовий адвокат так крутив: «Той бідний Бурак не має права писати ся Придорожний, бо хоч він при дорозі мешкає, але то нігде не є записано: ані в метриці ані в табулі. А зрештою — каже — то ті оба Бураки — то один Бурак, бо коли оба одно імя мають, то видко, що то один чоловік.»

Але суд не хотів довше тої брехні слухати і видав такий вирок, що пеле належить до бідного Івана Бурака, бо він собі тото поле за свої греші купив, а щоби вже більше не було баламутства, то бідний Іван Бурак має писати ся: Іван Бурак Придорожний. Таки правда вийшла на верх. І від того часу не було вже більше баламутства, бо кождий знав, що Іван Бурак Придорожний — то що инше, а Іван Бурак Запоточний — то знов що инше.

Що отся притча значить?

Отак розказали ми Вам казку, а тепер Вам скажемо, що она значить. Той бідний Іван Бурак — то наш руський на-

рід. Що наш нарід бідний — то Ви самі знаєте найліпше, а що наш нарід є руський, то также знаєте. Але може того не знаєте, що з нашим народом діє ся таке саме баламутство, яке було з тим бідним Іваном Бураком.

Бо крім нашого руського народу ще є другий нарід, що также називає ся «русський» а властиво: «русский». Той другий руський нарід — то Москалі або Россияни.

Москалі говорять зовсім інакшою мовою, замешкують иншу країну, мають инші звичаї і иншу вдачу — та проте вони зуть ся руским народом; кажуть: ми руській народ або: ми «русские».

Як видите, Русини і Москалі, то так, як ті два сусіди, що однаково зуть ся: Русини — то так, як той бідний Іван Бурак а Москалі — то так, як той багатий Іван Бурак, бо Москалі — наші сусіди але богачі, бо мають свою власну державу і управу.

І нам, руському народови, нічого-б то не видало, що Москалі зуть себе руським народом і мають таке саме імя, як ми, як би то на тім лише стало. Бо й бідному Іванови Буракови не в тім була кривда, що він називає ся Іван Бурак і його сусід Іван Бурак, але в тім була йому кривда, що через те діяли ся всілякі баламутства, що через те мусів би бідний Іван за багатого Івана податок платити і арешти відсиджувати, що через те бідний Іван мало свого ґрунту не стратив. Так само і нам, руському народови, не тим діє ся кривда, що Москалі називають себе руським народом, але тим, що з того виходять всілякі баламутства і клопоти, котрі нам вже дуже много зашкодили і тепер не мало шкодять.

Так як той багатий Іван Бурак хотів відобрати ґрунт від бідного Івана Бурака, і казав то мій ґрунт, бо то я називаю ся Іван Бурак — так само і Москалі хочуть відобрати нашому руському народови його землю. Та, землю вже відобрали, бо найбільша часть руської країни належить до Росії, під московського або російського царя — і там найбільше жис Русинів.

Але то на тім не конць, що Москалі

забрали нам нашу руську землю; вони відбирають нам і нашу руську мову. Бо там в Росії, під московським царем, наша рідна, красна руська мова не є рівноправною, там не вільно в школі руські діти руською мовою учити, а в церкві не вільно проповідь говорити. Бо Москалі кажуть, що то їх московська мова — то є справедлива руська мова і тому хочуть, щоби і Русини по московськи говорили. А за нашу руську мову то Москалі говорять, що вона «хахольская», т. зн. хлопська, проста мова, що вона нічого не варта і її забороняють.

Отже цілком так як і той богачовий адвокат говорив: «То мій Іван Бурак — є справедливий Іван Бурак, а там-той, то ні; там-той бідний — то нічого не варта.»

І так само, як той багатий Іван Бурак наймив собі був фальшивого адвоката, щоби людську кривду накручував на богачову правду, так і Москалі наймають собі также своїх адвокатів, всяких перевертнів та ренеґатів, щоби руський нарід і руську мову на московський лад накручували. Тоті люди, що накручують руський нарід і руську мову на московське — називають ся москвофіли. Так як той богачовий фальшивий адвокат говорив: «нема двох Іванів Бураків, лише є один Іван Бурак, бо коли імя одно, то і чоловік один» — так-жеж і москвофіли говорять: «нема двох руських народів — лише один руський нарід, бо коли імя одно, то і нарід один.»

І так як той фальшивий богачовий адвокат уживав всіх способів, щоби тому бідному Іванови Буракови справу поспувати, щоби той бідний Іван не прийшов до свого ґрунту — так само і наші москвофіли, де лиш можуть, шкодять і киринять нашій руській народній справі. Найбільше шкодять москвофіли тим, що сіють межі Русинами незгоду і роздор, баламутять руську інтелігенцію і руських хлопів і розбивають нас, Русинів, на дві партії: одну, що тягне за своїм, а другу, що тягне за московським. Тії москвофіли не хочуть тримати разом зі всіми Русинами, іно весь роблять окреме і весь на перекір. Заложили собі Русини товариство «Просвіта», щоби наш

нарід просьвітив ся і економічно підніс ся — то москвофіли до того не пристали, але на перекір заложили собі своє окреме «Общество ім. Мих. Качковеского» — а «Просьвіті» і читальням «Просьвіті» де іно можуть, там шкодять. Напротив «Свободи» видають «Русское Слово», на против «Діла» видають «Галичанина», на против політичного товариства «Народна Рада» мають своє політичне товариство «Русская Рада». І так всюди розбивають вони Русинів на двоє, і тим дуже Русинам шкодять, бо через те Русини не мають сили, що разом не тримають ся. Москвофіли дуже шкодять ще і тим, що хочуть завести у нас Русинів москвофільську мову, хочуть, щоби Русини відрекли ся своєї мови, а зачали говорити і писати по московськи. Москвофіли кажуть, що наша рідна руська мова, то лише для «пастухів» пасує, лише для хлопів і взагалі для простого народу — а руська інтелігенція, духовна і світська повинна говорити і писати по московськи, бо то панська мова. Як би у нас так стало ся як москвофіли хочуть, то тоді наша руська інтелігенція говорила би по московськи, а простий нарід по руськи — а се було би дуже зле для нашої хлопської руської справи, як би руська інтелігенція не тримала з простим сільським народом. А була би з того ще і друга шкода: бо інтелігенція видає газети і книжки; тож як газети і книжки будуть друкувати ся московською мовою, то наш сільський нарід не буде міг тих книжок і газет зрозуміти, не буде їх читати і лишить ся темний, не просьвічений.

Так то москвофільська робота веде до того, щоби наш нарід відрік ся своєї мови і перестав бути окремим народом; москвофільська робота веде до того, щоби розділити всіх Русинів на дві партії — щоби розлучити інтелігенцію від простого народу — щоби простий нарід лишив ся темний — і щоби таким чином руський нарід не міг прийти до ліпшої долі.

А з чого тога москвофільська робота походить? А не з чого иншого — лише з того баламутства, що є два руські на-

роди, а одно імя мають, з того, що Москалі так же називають себе руським народом, а свою мову — руською мовою.

То що-ж нам робити, щоби не було того баламутства, тай тої біди, яка із него виходить? А мусимо так робити, як зробив той бідний Іван Бурак; мусимо себе відріжнити від того другого руського народу. Так як бідний Іван Бурак називав себе: Іваном Бураком Придорожним, щоби себе відріжнити від багатого Івана Бурака, так і ми, щоби себе відріжнити від московсько-руського народу, мусимо себе називати: Українським народом. А то чому українським? Бо наша земля, окрім назви Русь — з давніх-давен мала ще назву Україна, а нарід наш переважно називав ся українським народом. Отже ми не творимо нового слова, а беремо старе, стару нашу назву і то власне для того, щоби москвофіли не могли на тій підставі баламутити непросьвічених людей. Бо розумний чоловік і так знає, що кацапи-москвофіли брешуть, що лиш туманять людей, але темному що ти скажеш, як він тобі товче одно: і то «русський» і то руський.... А як ми будемо себе називати Українцями, як вернемо собі старе прадідівське імя, то тоді і ми самі і цілий світ буде знати, що московсько-русський нарід — то що инше, а український нарід — то знов що инче. І тоді не буде вже ніякого баламутства і не буде тої всьої біди, що з того баламутства виходить.

Ми свого імени не зрікаємо ся; ми є руський нарід і наша мова є руська мова, але щоби ніхто не міг баламутити, що наш нарід і московський нарід — то одно — тому ми називасмо себе Українцями. Бо ми що иншого, а росіяни, «русскіє» що иншого; наша історія одна, а їх друга. У нас були козаки, Хмельницький Богдан, Котляревський, Шевченко, а там Іван Ірозний, Єрмак Тімофіївч, Пушкін. Та все жите наше і вдача і мова інші, українські.

Тож памятаймо Брати, що ми український нарід, що ми українські люди! Памятаймо то собі добре, бо інакше впадемо в таку напасть, як бідний Іван Бурак Придорожний.

Л. ОРЛЕНКО.

Помста загублених.

(БУВАЛЬЩИНА*).

I.

В половині XVIII. ст. в селі Жуках, що під Полтавою, серед інших «підсусідків» генерального обозного Кочубея жив Захар Токаренко з жінкою Явдохою Дяківною (себ то дочкою дяка) і малими дітьми. Хоч до відомого указу 1783. р., яким рішучо було повернуто бувших підсусідків у панських кріпаків, було ще далеко, проте в офіційальних актах вони і в половині XVIII. ст. уже йменувались «підданцями»; так і в судовій справі, яку ми хочемо тут переказати, Токаренко та його жінка звивають ся «подданими господина Кочубея». Були вони люди вбогі і мали п'ятірко дітей, з яких старшій дівчинці йшов тільки десятий рік. Але не саме вбожество турбувало роботящу, енергійну Явдоху Дяківну; горе тяжке її було в тім, що її чоловік, колись-то так палко коханий Захарко, зробив ся гірким п'яницею, і не було вже ніякої можности вернути його на добру путь.

Ми, що так бідкаємось і тепер з приводу народнього п'яцтва, не можемо й уявити, до якого страшного розміру доходила отся всенародня болячка в давній Гетьманщині. Хліб тоді був занадто дешевий, бо його не вивозили за кордон; кожний мав право ставити винницю, і горілки викурювались стільки, що за-для її продажу потрібна була незлічена сила шиньків. (тарщина й прості заможні козаки, міщане й духовенство**) а найбільш монастирі***) — здається тільки й дбали про те, щоб наставити як найбільше шиньків по городах і селах, на великих і малих шляхах, по хуторах і на перевозах, так що слабкий чоловік прямо таки на кожному ступні натрапляв на спокусу. Через велику конкуренцію, горілка, мед і пиво продавались дуже дешево, і се

ще більше сприяло загальному п'яцтву. І скільки лиха, матеріального і морального, заподіяла людям отся страшна п'ятицька пошесть! Переглядаючи тогочасні судові акти, можна статистично довести, що з сотні карних злочинів принаймні дев'яносто учинялось через п'ятику. Люди напивались до такої міри, що цілком губили розум, і в такому стані необачно зважувались на вбивство, крадіжку і на інші лихі учинки; а по-друге — люди, що терпіли багато лиха через непомірне п'яцтво своїх близьких, підпалювали шинькарів, а жінки труїли або вбивали п'яниць-чоловіків.

Давно вже близька була до такого лихого учинку й Явдоха Дяківна. Ще змалку в рідній семі вона багато натерпілась від п'яниці-батька і, може, через те якось органічно ненавиділа п'янство й п'яниць. Їй випадала нагода вийти заміж за молодого «піддячого», що служив в одній церкві з її батьком, мав добрий голос і з часом зміг би досягти дяківства на багатій парохвії, але вона помітила, що той не дурасть ся чарки, і думала, що певно він колись розіп'ється ся, як і інші дяки, та й віддала своє серце «посполитому», голякові, що не мав навіть власної хати, а привів її у «паньську». Нічого не було у чорнобривого Захарька, крім молодецької краси та міцних рук, загартованих на чужій праці; але молода жінка привела за собою з батьківського двору і пару волів, і корову, і овечок, а головне — принесла невичерпаний запас молодої енергії і непохитну віру в те, що невтомною працею вони вдвох швидко добуть ся кращої долі, придбають ірунт і житимуть у власній хаті. І певно, так би й було, якби Захарько й надалі статечно поводився; та на їх біду повернувся з Січі старший брат Захарька, Вакула, безпросьвітний п'яниця; він і привчив його тягатись по шиньках. Як ни вбивалась Явдоха, як ни заклинала мужа покинути

*) З актів полтавського полкового суду XVIII. ст. Мова оповідани така, як в Полтавщині.

***) Православне. — ***) Православні.

лиху звичку та взятись за розум, ніщо не помагало. Його немов хто заворожив. Завжди роботячий і ошадний, тепер він працював аби-як, знехотя, і крадькома таскав до шиньку все, що попадалось з господарства, а потім за його напої шинькарі почали виводити з двору то овечку, то свинку, то телятко. Тоді в душі ошадної до скупости Явдохи почала жевріти глуха ненависть до мужа, що так необачно нищив власну сімю. Перед нею все частіш уставала страшлива гадка про будучину; що-ж станеться з нею і з дітьми, як оте нікчемне ледащо і сам загине і їх знищить цілком? Так уже краще-б йому швидче пропасти, а вона й без його доведе дітей до ума. І в такі хвилини Явдоха палко бажала смерті п'яниці-мужу.

В такому власне хмурному настрою була вона і нещасливого вечера 3-го грудня 1751. року. Йшов уже третій день, як Захарька не було вдома; поїхав у ліс, в Соколї-байраки по дрова і, певно, зустрівся з приятелями, такими ж як і він п'янюгами, та й волочиться десь по шиньках. Була вже пізня доба. Діти давно спали, роскидавшись на полу. Явдоха сама сиділа за кужелем, але веретено що раз випорскало з її руки. Зтомлена не так тяжкою працею, як пекучою нудьгою, що мов та іржа безугавно точила їй серце, Явдоха постлала рядно серед хати на долівці, загасила каганець і, промовивши молитву, лягла спати; але сон тікав від неї. На дворі вила хуртовина. У таку негодю й тверезий чоловік, зібеться з дороги й замерзне в полі; а де ж то тепер її п'яниця нещасний? Ну що, як він плується десь у лісі або в полі! Задубіє як прибудний пес, або ж вовкам достанеться на сніданок. Що ж їй тоді? Плакати, побиватись за чоловіком? О ні, не дідже він того! Вона б рада справити бенкет, найняти музиків; крикнуть перед усім народом: «Ой як мені весело, як мені легко! Бо немає вже на світі мого лихого ворога, що запакував мій вік молодий, марно звів мою худобу, мою кривавицю!» І в її розпаленій голові почали проноситись інші гадки, як то вона вигодує своїх дітей, доведе їх до розуму, дочок

повіддає заміж, а синів поженить, та й буде при них віку доживати без турбот, в супокої.

І в міру того, як отєї солодкі мрії оповивали її палаючу голову, благодатний сон почав скліпляти їй очі. Ще хвилина — й вона заснула.

Аж се враз щось закалатало в сінешні двері. Явдоха зірвалась з постелі, та не могла зразу опам'ятатись, де вона і що з нею. Закалатало і вдруге, та ще так, що двері от-от разлетяться. У Явдохи дуже тряселись руки, коли вона кресала вогню та запалювала каганець. Засвітивши, пішла до сіней. Відсунула засув — а на неї так і навалився Захарько, той самий осоружний ледащо, якого в думках уже поховала. Він був такий п'яний, що не стояв на ногах, доточився серед хати, упав на її постіль і зараз же захріп.

— Де ж твоя, луциперу, коняка й санки? — спитала Явдоха.

Але од «луципера» годі було допитатись чогось.

Вийшла вона на двір, подивилась і за ворітьми — ні салок, ні коняки немає й сліду. Так невже-ж він пропив і коня з санками? При сій гадці люта ненависть палким полум'ям загорілась в її серці.

Увійшла Явдоха в хату, глянула на лежачого навзнік Захарька — і нове почуття невимовної гидливости перевернуло їй душу: увесь забруджений у всяку мерзоту, з закиненою назад головою, роззявленим ротом, п'яний Захар здавався якоюсь гидкою, брудною, мерзенною потварою, на яку й глянути не можна без надмірної огіді; а тут ще він почав блювати, і через те що не в силі був підняти голови, то блювотина залила йому лице й текла патьоками з рота.. Тут Явдоха мов несамовита вихватила з-за пояса сонного мужа сокиру і за одним замахом розрубала йому голову, а за другим горло. Захар а ні кавкнув. Божевільна Явдоха замахнулась і втретє, аж тут скочила до неї з поду старша її донька, десятилітня Тетянка, і з переляку закричала:

— Мамко, мамко! Нащо ти татка рубаси!

Явдоха не зразу опам'яталась, а оговтавшись, злісно просичала:

— Цить!... Мовчи!... Не розбуди мені дітей, а то й тобі таке буде!

Перелякана дівчинка укрилась із головою і боялась уже й ворохнутись.

А Явдоха зняла з убитого Захара чисту усю одежу, голого положила на рядно й виволокла в сїни, а звідтіля в прибудовану до сїней комірчину, туди ж однесла зкрївавлену одежу і замкнула комірчину замком. Тоді достала заступ, зетругала з долівки кров, помила собі руки, загасила каганець і лягла на лаві спати, суворо наказавши Тетяні, щоб вона не сміла нікому казати про те, що бачила.

Три дні потім Явдоха думала і не змогла придумати, що далі чинити з трупом убитого мужа. Дуже галитись їй з сим ділом, не було причини: усе село звикло до того, що Захар як запиячить, то пропадає десь по тижню, а то й по два, то ніхто й не зверне уваги на те, що його не видно на селі; а по-друге — стояли люті морози і нічого було обавлятися, що труп загнисть ся і видасть її своїм смородом. А Явдоха добре розуміла, що труп треба закопати так, щоб його ніхто не знайшов. Але як його закопаєш, коли земля промерзла трохи не в аршин? Нарешті вона таки зміркувала, як розв'язати се трудне завдання. Годувала вона їх Різду двох кабанів і держала їх на зпорі в свининці; там під свинячим логовом земля певне не промерзла, — от і гробовище для Захара! Кращого плянця й не заслужив. Почала Явдоха копати в хліві, але виявилось, що й там, під логовом, земля не промерзла дуже неглибоко, так що скільки вона не довбалась, а змогла продовбати невелику ямку, глибиною всього в коліно. Убрати туди труп дорослого чоловіка нічого було й думати. Тоді Явдоха добре нагострила сокиру, зацїрплась в комірчині і розрубала труп на шматки; спершу розсїкла його пополам, потім одрубала руки по лікті і ноги по коліна. В такому розшматованому стані Захар сяк-так уліз в тісну ямку. Явдоха старанно її притоптала, закидала гноєм, та соломною і знову перегнала сюди свиней. Хай тепер хто-небудь вгадає, де похований Захарько!

Але треба було так само знищити й інші сліди лихого вчинку. Долівку в хаті і в комірчині Явдоха наново вимазала, сорочку, каптан і иншу одіж Захарькову добре випрала; але що діяти було з його шапкою та кожухом. Боязно ж було ховати їх в хаті. От вона поклала їх в мішок, зверху наклала ще льону та прядива та й однесла в село Івончинці до своєї рідної сестри, козачки Гапки Каплонської. Погостювавши з пів дня, Явдоха уже на відході звернулась до неї:

— Оце, сестро, мій мішечок з льоном та з прядивом, нехай який час перебуде в твоїй коморі. Та тут і кожух та шапка мого Захарька.

— А кожух же тут нащо? В чімже Захарько поїхав у ліс? — здивовано спитала Гапка.

— Чи чувш, сестрице, — ніяково одмовила Явдоха, — може того осоружного Захарька й на світі вже немає, так не слід мені держати в своїй хаті і його кожуха.

В сій загадковій відповіді Гапка почувла щось небезпечне і трохи подумавши, одмовила з якоюсь байдужістю:

— Коли, кажеш, Захарька немає, то й кожуха його мені не треба. Де ти поділа Захарька, там дівай і його кожуха, мені він зайвий.

— Не єсть ти мені родина, а тільки один ворог! — з серцем одрізала Явдоха, і не попрощавшись з сестрою, взяла мішок і пішла до дому.

Минув уже тиждень з того дня, як убито Захарька і Явдоха подумала, що не годиться їй бути байдужою до того, що зник її чоловік. От вона й почала бідкатись перед селянами:

— Ой люди добрі! Чи не бачив хто, чи не чув, де мій Захарько подівся? Горенько-ж моє, як поїхав у ліс по дрова ще в ген-ту середу, та й досі немає. Може його вовки зіли, може де в лісі снігом замело. Уже ж який не був плохий господарь, а горенько мені самій з малими дітками бідувати!

Поміж селянами пішов гомін, куди справді зник Захарько. Його близькі родичі, рідний брат Гаврило Токаренко та двоюрідні Михайло й Лукян Стріль-

ченки взялись за справжнє розшукування. Дізнались вони, з ким Захарко у лісі зустрівся, з ким і по яких шиньках пиячив, але ті люди в одно слово твердили, що пізно у вечері 3-го грудня Захарько, дуже п'яний, поїхав до дому з шиньку, що на хуторі Грицька Сухомлина. Шукали його й по лісах і по дорогах, чи не випав де з санок, але Захарько мов крізь землю пішов. Так тяглося більш місяця, і нарешті усі погодились на тім, що напевне Захарька замело десь снігом і його труп знайдеться хіба по весні, як сніг ростане.

Так би мабуть, і лишився не виявленим лихий учинок, коли б несподівано не вмішалась в справу якась дивна, таємнича сила.

В сусіднім з Жуками селі Івончинцях проживала вдова козачка Гапка Дорошенчиха з хворою дочкою Хвеською, жінкою козака Якіма Ноганенка.

Ся Хвеська давно вже нездужала на якусь нервову, припадочну хворобу, яку всі почитали за «диявольське навождення» і саму Хвеську взивали «біснуватою», через що вона й жила не в домі мужа в Жуках, а в матері. Якось перед самим Різдом, після одного звичайного у неї припадку Хвеська призналась матері, що під час «навождення» дияволи говорили їй, що Явдоха Дяківна «сама зарубала свого мужа і зхоронила його в свиниці, під свинячим гноєм, у логові; там його нехай шукають». Здивована, а ще більш зацікавлена такою надзвичайною звісткою Гапка того ж дня збігала в Жуки й розказала зятеві та свасі, що ось, мовляв, отаке й таке казали Хвесьці дияволи під час «навождення». Через годину-дві ся повинна облетіла трохи не все село і донеслась до Гаврила Токаренка, та братів Стрільченків. Ті зараз зібрали людей, прийшли з заступами та копанинями до двору Явдошиного та й кажуть їй:

— А що, Явдохо! Біснувата Хвеська каже, що треба шукати Захарька не де инде, а в його двориці бо тут либонь його згублено.

Явдоха примітно зблідла, але удаючи з себе спокійну, відмовила;

— Що-ж я не бороню. Шукайте, шукайте, тільки навряд чи знайдете: Боже мій, я вже тут сама всі закуточки нищпорила.

Але в неї забило дух, коли вона побачила, що дівері простують прямісенько до свиниця. Через кілька хвилин останки Захарька були відкопані і шматками вибрані з ями. Явдоха не стала й таїтись. Вона тут же перед людьми призналась, що се її гріх. Зараз же її звязали й повели «в господський дом» (обозного Кочубея) де управитель Семен Довбиш зробив їй першій допит. Другого дня її в кайданах повели до Полтави й посадили «до сестру» (до тюрми).

Справу її розбірав полковий суд 6-го марта 1752-го року. Явдоха стояла перед судом з немовлятком на руках. Коли її спитали, за що вона вбила мужа, вона відмовила:

— А що ж, панове, не за що инше смерти його приправила, як за незмірне пияцтво і за марнотравство моєї худоби.

І потім докладно розказала про все, як убивала і як ховала трупа. З пересердя на сестру Гапку, Явдоха хотіла й її вилутати в справу: твердила, що прохаччи сестру приховати мішок з одежою Захарька, призналась їй, що зарубала чоловіка і в свиниці поховала його трупа. Гапка притьмом відвертала сю напасть і клялась, що Явдоха тільки натякала їй про те, що може Захарька немає вже й на світі, а не признавалась ні в чім.

Спитали на суді й малу Тетянку. Вона так казала:

— Крізь сон почула я, що в хаті щось харчало. Прокинулась — в хаті каганець горів, а хто його засьвітнив, не знаю. Аж дивлось — мати татка лежачого на долівці сокирою рубає. Я схопилась з полу і плачучи казала матці: «Нащо татка рубаш?» То вона мені веліла мовчати, бо, каже; «як не будеш мовчати, то й тобі теє буде». Бачила, як матка роздягла татка й поволікла у єни й хату зачинила, а що потім було, не знаю. Нікому про се не казала, бо боялась матері.

Але з найбільшою цікавістю суд і присутні ждали, що скаже «біснувата»

Хвеська, яку теж покликано було за свідка. Судді видимо хотіли допитатись, що то за таємниче «навождення», підчас якого їй надзвичайним способом виявляються потайні людські події. Але скільки Хвеську ни допитували, нічого не дізнались, бо кожного разу, як тільки ставили її перед судом, з нею робився такий страшливий припадок, що її майже вмерлу виносили на двір. Прийшлося обмежитись оголошенням «рапорта» полтавського сотника Семена Кулика, який чинив попереднє слідство в сій справі. Він «рапортував», що «помянутая Феська Ноганенкова з прошлого 1751 года, с середопостной неділі, находитяся бісновата и одержима ежденним разов по семи и по боліс діявольским навожденіем, что и при судовой канцелярії то же на ней било, для чего оная біснующаяся Феська и не допрошувана».

Не більш виразне було й посвідчення на суді Хвесьчиної матері Галки Дорошенчихи. Вона казала, що «єдиного времени, будучи в своем ума состояннїи», Хвеська їй розказала, що «в навожденнїи діяволи говорили їй, яко-де Явдоха Дякивна мужа своего Захара Токаренка сама зрубила и схоронила в свининци, под свинячим гносом на логви, и тамо б его шукали», про віщо вона, Галка, того ж дня розказала свасї й зятеві.

Нарешті прочитали про порубанний на шматки труп Захарів, що зложили акт посвідченнїа на попередньому слідстві значковий товариш Іван Качинський і полтавський городничий Хведір Свердловик і тим судове слідство було закінчене. Оставалось «підвести закона» і ухвалити декрет.

Писар прочитав артикул статута, в якому було наказано, що жінка, яка зрубила «доживотного приятеля своего (мужа), такою карністю ганебною маєт бути карана: по ринку волочачи, кліщами тіло торгати, а потом в міх шкураний, всадивши до него пса, кура (півня), ужа і kota, зашити і где найглибше до води втопити». Згідно з сим суд ухвалив декрет: «Помянутая убійця Явдоха, за смертноє мужа своего Захара Токаренка убійство тиранским способом, принеуж-

дается выраженой в предозначеном артикулі смертной казни».

Невідомо, чи генеральний військовий суд (на «апробацію» якого подавались смертельні декрети полкових судів) ствердив сїй вирок, чи, може, змінив кару Явдоєї на яку иншу.

Не втекла кари й обмовлена Явдохою її сестра Галка Каплонська. Її дали віру в тім, що Явдоха не признавалась їй, що згубила мужа, але поставили в провину те, що вона, «елиша от помененой смертоубійци, яко мужа її Захара вже на світі ніт, о смерти онаго Токаренка могла відать, но о том нигді не объявила»; за се суд послав її «в сотенное правленіе для наказанія плетьми».

Знімаюьсь на суді питання й проте, чи не годилось би хоч легко покарати й маленьку Тетянку, яка теж «про тоє смерто-убійство відала і також нікому не объявила». Але судді таки змилювались над нещасною сиріткою, що тепер лишалась без батька й без матері, і признали що «тоє она учинила с постраху матери» і через те ухвалив «от слідовавшего наказания по ея малолітству увольнит».

II.

Така подія трапилась під Полтавою в давні часи. Є в ній, як помічаємо, містичний елемент: якась надзвичайна таємнича сила втручається в людські справи і виявляє потайне злочинство, яке без сього втручання лишилось би закритим і непокараним. В сій легенді, прикрашеній тогочасними забобонами про «диявольське навождення», яскраво світиться давня людська віра в те, що душа забитого вимагає помсти і сама виявляє свого лиходія. Ся віра і тепер непохитно живе у нашого народа і часто стає у великій пригоді в карних справах, коли лихий учинок справлено так хитро-мудро, що трудно дізнатись, хто власне його справив. На доказ сього і в паралель до Полтавської події XVIII ст. коротенько перекажемо таку саму Подільську подію, яка діялась в недавні часи, 1888-го року і про яку ми вчитали в споминах судового слідчого. Справа була така.

Помер заможний селянин Хмара. Лишилися діти: дорослий парубок Василь, молодший за його Хведір, дівка на виданні Олександра і підліток Оксана. Була ще й старша дочка Марта, але та ще за живота батька пішла заміж і жила в недалекім селі.

Якось влітку несподівано сталася така сумна пригода: понесла Оксана обід у поле, де працювали Хведір та Олександр, й сама з ними пообідала, а через годину всі троє корчилися в смертних муках. Олександра другого дня таки й померла, а Хведір та Оксана якось вичуняли. На похороні люди дивувались чого небіжчиця була така чорна і з чого б то молода та здорова дівка померла такою наглою смертю, але погмоніли трохи, та й заспокоїлись; так уже, мовляв, їй на роду було призначено.

Василь тимчасом оженив ся і поїдом їв сестру Оксану, бо та була вже на виданні і вимагала од його своєї частки батьківщини. Але швидко й Оксани не стало; зникла, мов у воду впала. Василь пустив поголоску, либонь вона найнїлася десь у Жмеринці. Селяне трохи погмоніли про те, що багатий брат пустив сестру у найми, та й забули.

Та не забула про Оксану старша сестра Марта, що жила в другому селі. Вона й досі тужила за помершою Олександром, а тут і Оксана незнати де подїлася, та ще так, що й звістки про себе не подає. І от раз приснився Марті дивний сон: на батьковім подвіррі ходить багато людей; на дворі не то день, не то ніч, мов сонце міниться; і люди якісь дивні, незнайомі, нічого не говорять, тільки мовчки снують по двору, немов ждуть чогось а між ними ходить і сестра Олександра—уся чорна, як сажа. Прокинулася Марта від якогось холоду. Боязно їй стало. До чого б воно, думас, отаке приснилось? Коли то ще сестра померла, а тепер почала снить! Вранці розказала чоловікові. Той мовчки вислухав.

Днів через два Марті знову сниться: батьків двір, а по йому мовчки сновигають незнайомі люди, між ними Олександра—чорна, як сажа. Марта стрівожилась. Розказала чоловікові; той знову

промовчав, тільки похмурился. Зходила до церкви, подала на часточку за упокої раби Олександри, і трохи заспокоїлась.

Але третьої ночі їй знову приснився той самий сон, без найменших одмін. Марта ні жива, ні мертва, певна, що се віщує якесь нещастя. Чоловік і на сей раз нічого не сказав, але видно було, що й він стрівожився, хоч се був не темний простак, бо служив у москалях, воював з Турком і заслужив Єгорія.

Про те, що було далі, сей вояка так розказував у суді:

— Розказала мені Марта про перший сон. Пусте! — думаю: занадто вдивлялась в мерту сестру, то й верзеться таке. Розказала вдруге про такий же сон. Сумно й мені стало, а все ж я кріпився і нічого не говорив. А через кілька день вона знову розказує свій сон і все тими ж словами: «на батьковім дворі багато людей, а між ними й Олександра — чорна, як сажа». Мене острах узяв: що ж це таке? Не може ж, думаю, без причини снитись людині одно та й одно без краю! Застряв мені в голову отой жінчин сон. Треба, думаю, щось почати, а що — й сам не відаю. Коли се приснився й мені дивний сон: немов приходить до мене Оксана, як жива, тільки бліда дуже та така смутна, та й каже: «мене вбито; шукайте мене на батьковім дворі». Я так і скочив з ліжка! Страшно мені стало, серце колотить ся, от-от вискоче. Тепер я вже знав, що й Оксани немає на світі і що се було мені Боже вказання, що треба чинити. Встав я, одягся, збираюся йти. А жінка й не питається, куди я йду і я їй нічого не кажу, тільки по виду її бачу, що вона знає куди, йду. Пішов я в село, звідки моя жінка, зайшов до старости.

— Чого треба? — питає.

— Прийшов кажу, порадитись, кудиб то ділася Оксана. Чи не зкоїлось тут якого лиха?

— Еге, каже староста, всі так гадають, та тільки як про те напевне дізнались?

— Що ж кажу, ходімо, пошукаймо.

Я не сказав, чого пошукаймо, а проте староста зараз же згодив ся:

— Колі так, — каже, — то й ходімо,

тільки швидко, бо Василь, я бачив, пішов на свою леваду, то треба поспішати, поки вернеться.

Покликали понятих і тільки сказали їм, що йдемо до Василя Хмари шукати. Вони теж не спитали нас, чого шукати, а просто взяли заступи та й пішли. Про свій сон я не згадував, а проте ми всі знали, що йдемо шукати трупа Оксани, хоч про це ніхто й слова не сказав.

Прийшли ми до Василевого двору; увійшли в хату, там нікого не було, а в печі горіло; видно господиня кудись вийшла на хвилину. Ми пішли на тік, походили на вгороді, шукали рушеної землі — не було такої й сліду. Походили й по садку, вернулись до двору та й стали в задумі. У всіх щеміло на серці; ми були певні, що Оксана десь тут, та тільки де саме? От один з понятих і каже:

— А пошукаймо під шопою!

Увійшли туди. Земля вкрита соломою. Під задньою стіною стоять рядом два плуги, та не так як звичайно ховають їх на зиму, а так, немов їх зараз візьмуть на оранку. Витягли ми на двір ті плуги, згрибли соломі у зразу помітили, що під нею рушена земля, та ще так, що земля зляглась і видно криси круглої ямки. Ми зараз за заступи і тільки викидали верхні грудки, аж пішов дух. Так ось де похована Оксана! Прокопали глибше — показала голова, тільки що за диво? тут же були й ноги, немов труп був удвоє зібганий. Правду кажучи, голови та ніг ми не бачили, тільки їх наляпали, бо труп був у великому мішку. Далі копати ми покинули. Староста зараз поспівав за урядником, а я пішов назустріч Василеві: Зустрів я його на краю села, поздоровкав ся, а він сурово глянув на мене.

— Чи не знаєш чого, — питаю, — про Оксану?

А він як визвірився на мене:

— Чого ти втручаєшся не в своє діло?!

А губи у його так і трясуться з гніву. Думаю, от-от битиме; тоді я йому прямо:

— Знай же, Оксана знайшлась!

Він поблід і зразу притих. Мовчки ми дійшли до його двору. Староста зараз же арештував Василя. Він нічого не говорив. Та й що тут скажеш!

Почалось звичайне слідство. На трупі Оксани були поламани ребра і пробита голова. Василь виправдувався, буцім убив сестру не навмисне, під час сварки за батьківщину, коли Оксана так його роздратувала, що він опамятався тоді, як вона уже лежала мертвою. Він втиснув трупа в міх, перегнувши вдвоє, бо jinak не влазив, і ховав його в погребі, думаючи закопати десь у полі, але йому все щось перешкоджало; тим часом труп загнився, і прийшлося його похашцем аби-як закопати під шопою. Пригадали й загадкову смерть Олександрів, одкопали й її трупа і довідались, що вона була отруєна мишаком.

Василя винуватили в тім, що він, бажаючи загарбати цілу батьківщину і згладити з сьвіту інших спадкоємців, потаємне отруїв одну сестру, а потім убив і другу. Судили його судом присяжних. Він признав себе винним, а коли судді спитали, чи не розкаже він, як власне учинив такий лихий злочин, він рішучо одмовив:

— Не жолаю!

І за весь час, поки його судили, не промовив більше й слова. А коли присудили його на 20 років і каторгу і спитали, чи не думає він оскаржити присуд, Василь промовив тільки одно слово: »Доволен«, і з сим словом пішов на каторгу.

Так помстивсь душі загублених над своїм лиходієм.

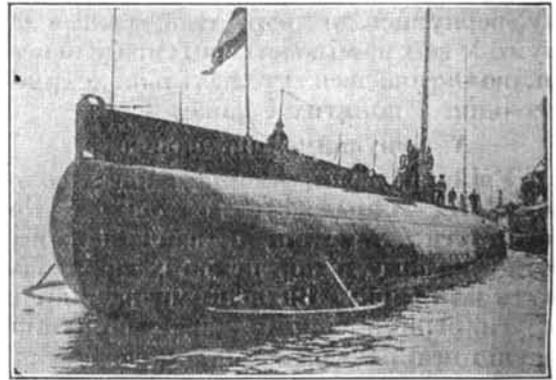

Сьвітові події в рр. 1915—1916.

Європейська війна.

Страшня різня народів, яка зачалась в половині 1914-го року не то не притихла але прибрала ще більші розміри. Воюючі держави не зважаючи на великі жертви, які потягнула до тепер ся найбільша війна в людській історії, борять ся дальше з здвоєною енергією і мабуть не перестануть битись аж всі обезсилені впадуть долів, а мечі самі вилетять їм з рук. В останнім році зведено дуже кроваві борби. Обі противні сторони в протягу 2-ох літ знаменито укріпились і тому кожний наступ потягає за собою страшні жертви в людях. В Франції Німці вели дуже завзяту офензиву проти найсильнішої французької кріпости Вердену, однак помимо великих страт не вдалось їм її здобути. Щоби злегчити напір на Верден французька і англійська армія зачала сильно атакувати німецьку лінію над Сомою. Атакуючим арміям вдалось при помочи сильно сконцентрованої артилерії відібрати часть занятої противниками території, однак вони самі понесли великі страти і під зиму їх наступ значно ослаб.

На сході панував довгий час спокій. Доперва з початком літа російські війська зачали сильний наступ на галицьку лінію. Їм вдалось знова заняти Буковину, в Галичині посунулись на Галич і Підгайці, а на Волині відібрати Луцк. Заохочена тими успіхами Росіян Румунія, прилучилась до них і в серпні розпочала війну з Австрією і Німеччиною. Положення центральних держав значно погіршилось.

Німецька торговельна субмарина „Дайтшланд“, яка переплила з Німеччини до Америки і вернула ціло назад.

Тоді то провід над всіми німецькими і австрійськими арміями поручено Гінденбургові, який в найблизшій будучині має знова розпочати наступ на схід.

Президіяльні вибори в Злуч. Державах.

В падолисті 1916 р. мають відбутись вибори на президента Злуч. Держав. Демократична партія знова поставила своїм кандидатом дотеперішного президента Злучених Держав Вудрова Вілзона. Він має великі симпатії в кругах бізнесовців, тому що зумів зручною політикою охоронити Америку від війни і запевнити її великі зиски за всякі военні доставки. Найбільшими приятелями Вілзона є фабриканти амуніції, які завдяки його впливові, можуть безпечно і спокійно виробляти амуніцію і посилати її аліянтам в Європі.

Республіканський кандидат на президента, Гюс.

Республіканці стались великими противниками Вілзона, не лиш як демократа, але також і його політики і адміністрації. Вони закидають йому сторонність в поступованю з чужими державами. Після їх осуду, президент Вілзон завинив, що Америка є нині зовсім безборонна і не маючи достаточної армії і фльоти не могла боронити чести Америки і її політичного престижу. Республіканці рішили за всяку ціну переперти свого кандидата на президента. Ходило лише о достойного кандидата, якого особа заїмпонувалаб всему населеню Злучених Держав. На конвенції республіканців в Шікаго іменовано одноголосно — що рідко передтим лучалось — кандидатом Чарлса Іванса Гюса, члена Найвисшого Суду. Номінат є чоловіком надзвичайного характеру і спосібностей. Він положив великі заслуги в поборюваню американських лайдацьких шайок і вже в попередній своїй службі зискав в населеня великі симпатії.

В падолисті отже стануть до борби два могуті кандидати. Рузвелт зрік ся кандидатури і буде спомагати Гюса.

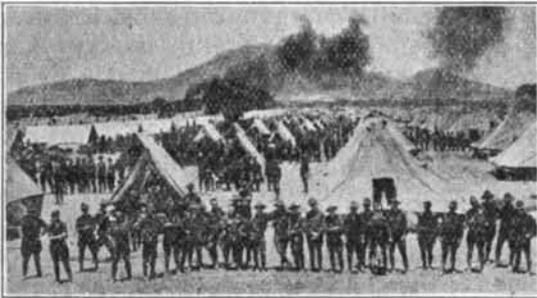
Часть партії прогресивної, а головно ті, що симпатизують з аліянтами, буде підпирати Вілзона. Вибір рішать голоси незалежних. За Гюсом сильно агітують Ірляндці (Айриші) і Німці, які з його вибором надіють ся забороненя вивозу амуніції до Європи, а найменше однакового поступованя американської адміністрації в відносинах з аліянтами, як і з осередними державами, словом — дійсною, справедливою неутральності.

Агітація за скріпленем мілітарної сили Злучених Держав.

Теперішня світова війна переконала, що кожду державу, яка не має сильної армії і фльоти в будучині може стрінати сумна судьба. Американці також переконались, що велика правда є в старій римській пословиці »si vis pacem, para bellum« (коли хочеш мира, то готов ся до війни.) Публична опінія Америки почала що раз голоснійше домагатись скріплення американської армії і фльоти і приготовлення ліпшої оборони американських берегів. За мало нам — говорять Американці — тягнути величезні зиски з європейської війни, ми мусимо забезпечитись, щоби нам ніхто тих зисків не відібрав. Безсильність Америки виявилась головно підчас контроверзій президента Вілзона з європейськими державами в справі охорони житя американських горожан і свободи американської торговлі. Вілзон слав до Англії, а особливо до Німеччини острі ноти, однак сі з того нічо собі не робили і вдоволялись відсилянєм до Америки ще довших нот, як самі від неї дістали. Наша адміністрація чулась безрадною, а навіть дійшло до того, що секретар для заграничних справ Брайн зрезигнував, бо не хотів виконувати поручень президента, які після його опінії, не могли довести до нічого путнього.

Визискуючи се безсиле демократичної адміністрації республіканці поставили за гасло своєї пропаганди »national preparedness«, народне поготівле — се є скріплене армії, і фльоти. Шумну агітацію зачав насамперед крикливий Рузвелт. Однак і Вілзон, зміркувавши як слід по-

ложено, став ся великим приклонником народного поготівля. Прийшло до зміни міністра війни і Вілзон почав особисту агітацію за зброєнями. Він почав їздити по цілій Америці і виголошував пламенні бесіди, однак деякі кажуть, що ту ходило йому лише о особисту рекламу з огляду на наближаючі ся президіяльні вибори. Стало на тім, що national preparedness поставили в свою програму і републикани і демократи. Є лиш та ріжниця, що демократична агітація звернена головно проти Німців, так заморських, як і тутешних, а републиканська проти кожного ворога Злучених Держав, який поважив би ся злегковажити їх права, або напасти на їх границі.

Американська міліція на мексиканській границі.

Що американська армія є дуже слабо зорганізована показалось підчас мексиканської заверухи. Іменно 8. марта мексиканський ватажок Вілля напав на американське місточко Колюмбус, знищив кілька домів і убив 18 Американців. Злучені Держави мусіли положити кінець сим нападам. На границю вислано сильні відділи війська, які в погоні за Віллею ввійшли на мексиканську територію. Однак заходила небезпека, що всі Мексиканці будуть ставити Американцям оружний опір і тому президент приказав змобілізувати також стейтові міліції і відіслати їх на мексиканську границю. Се вправді не було конче потрібне, однак міністерство війни втішилось, що під сим позором може перевести пробну мобілізацію. Показалось, що американська міліція є не лише малочисельна але і не є добре вправлена. Підчас коли європейський рекрут перед відходом до

фронту мусить відбути найменше 1,200 годин військових вправ, то американська міліція вправляєсь всего 72 годин на рік. Недогідне є також правне становище міліції. Після дотеперішної конституції президент може її покликати лише до здавлення внутрішньої революції, або до оборони границь, а не до зачіпної борби. До війни поза границями Злучених Держав можна ужити лише добровольців.

Мобілізація протяглась о 20 до 30 днів. Припізнене спричинили лікарські оглядини всіх жовнірів, збиране нових рекрутів, щоби мировий стан людей доповнити до воєнного і т. д. Підчас мобілізації дав ся відчутти сильний брак уоруження і амуніції, а се головно тому, що держава має лише дуже мало складів, як в Філадельфії і Ст. Луїс, і звідси тяжко їх на кожде місце доставити. Перевіз жовнірів був також дуже утруднений, тому на деяких точках нагромаджувалось дуже много війська, так що одна залізнична лінія не могла перевезти їх пакунків, провіанту і т. п. Почулись також наріканя на брак поживи. До замішаня причинилась ще ся обставина, що до служби ужито много невправлених коний, а коли зійдєсь «зелений кінь з зеленим їздцем», тоді всьо їде коміть головою.

Взагалі підчас сеї пробної мобілізації сконстантовано, що американській армії треба ще довгої школи і приготованя. Висилати до війни цивільних людей, вбраних в мундури, які зовсім не вміють орудувати оружем, яке їм тицьнуть в руки, булоб злочином. Тому то по цілій Америці поніє ся клич, щоби всі горожанни, а особливо молодіж, вправлялись в військовім ремеслі, щоби на случай небезпеки могли вміло боронити вітчину. В многих місцевостях Злучених Держав заложено табори, в яких кождий охочий може через кілька місяців відбувати військові вправи. Також в школах мають завести науку військового ремесла.

Новий плян огранічення імміграції до Злучених Держав.

Вже від яких 10-ох літ в Злучених Державах почалась жива агітація за більшими ограніченнями імміграції. Кон-

ірес 3 рази ухвалив імміграційний закон, який вимагав від іммігрантів знання писання і читання. Однак президент за кожним разом його відкидав. Противники сего закона впевняли, що колиб його ввести в жите, то він допустить до Злучених Держав много небажаних елементів а виключить много хосенних робітників.

Тепер Американець Сідней Л. Іолік виробив новий плян ограничення імміграції. Він став на тій засаді, що найпожаданішими іммігрантами для Злучених Держав є сі, які найскорше і найрадше винародовлюють ся і американізують ся, і в сей спосіб скріпляють американський нарід і державу.

Він предкладає такий проєкт:

1. Американські власти мають контролювати імміграцію з кожного краю і після потреби її ограничувати. Засада ограничування має бути для всіх країв однакова, щоби в той спосіб оминути різницю в трактованю народів.

2. Нахил і спосібність до американізованя тих людей з даного краю, які вже є в Злуч. Державах, має бути мірилом для допущеня дальшої імміграції з того краю. Американізація нових пришелців залежить много від їх родимців, що вже ту замешкали. Число нових іммігрантів, які малиб бути що року допущені з якогось краю до Злуч. Держав, має бути зависиме від числа тих, що походячи з того краю і мешкаючи 5 літ або більше в Злуч. Державах стались американськими горожанами. А сі знають язык, звичаї і ідеали обох народів, нашого і свого. Америка може допустити лише тільки іммігрантів, кілько вона може заамериканізувати.

3. Треба завести імміграційний закон, який постановляв би, що найбільше число іммігрантів, яке можнаб допустити з кожного народу, має виносити певний

процент (скажім пять) тих з того народу, які вже стались амер. горожанами, разом з їх дітьми. (Внуки вже звичайно навіть не знають рідної мови і не мають впливу на американізацію нових пришелців.)

Яке число ріжних народів можнаб випустити що року до Злуч. Держав, виказує понизша таблиця, оперта на конскрипції з 1910. р. З неї видко, що імміграція з полудневої Європи булаб більше ограничена, як з північної.

(Гл. таблицю на оборотній стороні).

Як бачимо з таблиці (стор. 220), то проєктований закон дав би ся дуже болючо відчути українській імміграції з Галичини. На 13,000 мушин, які тепер приїздять річно до Злуч. Держав, американські власти допустилиб всего поверх 600. А дуже можливою є річню, що проєкт сей станесь законом, бо тепер обі могучі американські партії, републиканська і демократична підняли могучий клич американізованя всіх іммігрантів. Надзвичайно велике число чужинців, які прибули до Злучених Держав, хоч вправді підносять їх економічно, але за се ослабляють політично. Се далось відчути під час теперішньої європейської війни, а ще болючіше відчулиб се Злучені Держави колиб самі розпочали війну.

Деякі виступають проти сего проєкту тому, що він зовсім не ограничає німецької імміграції, в якій деякі американські політики добачують велику небезпеку для державної організації Злуч. Держав. Однак по війні Німеччина певно задержить всіх своїх людей в дома, і тому зникне марево «німецької небезпеки» хоч на кілька найблизших літ. Головна сила іммігрантів буде напливати з полудневих країв Європи, як з Італії, Дальматії, Греції і Туреччини, які будуть так знищені війною, що не зможуть виживити свого населеня.

ТАБЛИЧКА

вказуюча, як 5-процентове обмеження вплинуло-б було на імміграцію в літах 1911—1915.

	Чужинці, допущені в 5-ох літах, до кінця червня, 1915. р.					Прополований 5%	
	Не іммігранти (дїти)	Іммігранти	Женські іммігранти вивше 14 літ	Мужські іммігранти вивше 14 л.	Річний прихід мужчин понад 14. р.	Кілько мож-на річно допустити муж.	Кілько тре-ба бї виллючити
1 Африканці	16,173	34,221	13,042	18,114	3,822	209	63,413
2 Вірмені	796	26,384	3,346	21,180	4,236	444	3,792
3 Чехи	2,689	40,332	14,199	18,388	3,677	16,994	
4 Болгари і Сербі	6,301	48,556	3,873	42,506	8,501	5,601	19,916
5 Хорвати і Слов.	7,938	125,073	29,088	85,083	17,016		
6 Хінці	12,090	9,760	1,212	7,778	1,555	1,106	449
7 Кубанці	15,565	17,109	4,297	10,326	2,065	590	1,475
8 Дальм. і Герцег.	920	18,046	2,169	15,185	3,037		
9 Нідерляндці	18,426	58,545	15,893	30,816	6,163	12,956	
10 Схід. Індійці	263	1,124	37	1,070	214		
11 Англійці	166,990	252,877	91,865	119,730	23,946	127,745	
12 Фінн	6,387	45,453	16,423	4,956	24,991	5,038	
13 Французи	27,595	87,968	30,525	41,636	8,327	47,735	
14 Німці	79,920	313,279	109,081	148,634	29,726	333,581	
15 Греки	10,690	168,299	15,833	145,859	29,171	886	28,285
16 Жиди	17,719	437,696	150,083	186,402	37,280	37,342	
17 Ірляндці	49,317	168,592	75,491	81,220	16,244	201,491	
18 Італійці, північ.	36,282	154,751	33,319	104,502	20,900	45,768	72,568
19 Італійці, пол.	96,051	825,250	175,281	537,184	107,436		
20 Япанді	15,562	36,599	22,317	12,292	2,458	1,220	1,238
21 Корсанні	58	403	205	159	32		
22 Литовці	2,697	79,974	28,442	44,766	8,953	4,360	3,593
23 Мадяри	11,845	122,347	40,975	61,616	12,323	5,436	6,887
24 Мексиканці	23,462	75,821	20,179	36,752	7,350	8,648	
25 Остр. Тих. Ок.	76	33	11	20	4		
26 Поляки	26,631	462,696	151,604	260,008	52,001	49,212	2,789
27 Португальці	4,702	44,461	12,274	24,809	4,961	3,788	1,173
28 Румуни	4,038	52,361	8,836	40,320	8,064	976	7,388
29 Росіяни	15,789	142,167	16,255	119,513	23,902	2,203	21,699
30 Русини (г. і уг. Укр.)	21,104	109,936	37,186	65,262	13,052	663	12,389
31 Скандинавці	56,621	176,513	58,573	102,701	20,520	102,095	
32 Шкоти	41,193	100,518	37,603	46,275	9,235	38,776	
33 Словаци	7,153	101,815	33,385	53,849	10,769	6,831	3,938
34 Еспанці	25,870	42,949	6,981	31,254	6,250	906	5,344
35 Еспанці амер.	9,268	7,069	1,764	4,237	847	128	719
36 Сирійці	2,953	30,969	8,114	18,691	3,738	844	2,894
37 Турки	436	7,235	370	6,672	1,334	58	1,276
38 Великі	4,278	11,255	3,245	6,230	1,246	12,188	
39 Зах. Індійці	6,329	5,663	2,213	2,814	562		
40 Інші	2,009	15,728	1,174	13,954	2,790	17	445
Разом	852,176	4,459,831	1,276,763	2,592,770	518,554		

Канада підчас війни і по війні.

Два роки війни витиснули на Канаді сильне пятно. Воєнна заверуха змусила і сю часть англійських колоній до енергічного ділання на кождім полі. І дійсно Канада осягнула успіхи, про які в серпни 1914. р. годі було мріти. Вона виставила майже 400,000-у армію, а продуктивність збіжа збільшила до тої степені, що щодо продукції пшениці займає нині третє місце в світі, по Злучених Державах і Росії. Фінансово Канада також скріпилась і з довжника перемінилась в вірителя. Промисл розвинув ся на широку скалю. До давних галузей прилучив ся ще виріб амуніції. Поза

матеріальну поміч Канада дає Англії ще і моральну, додаючи їй відваги і витривалости в борбі. Канада виставила в поле 300,000 жовніврів, а около 200,000 вправляєсь в воєнним ремеслі. Всіх тих жовніврів Канада уоружує, вбирає і удержує своїм власним коштом і сама доставляє їм амуніцію. Канадійський простий жовнір побирає денно 1 дол. 10 ц. платні, а крім того держава виплачує родині жовніврів, які беруть участь в війні по 20 дол. місячно. Щоби помочи державі, канадійське населенє дає на сю ціль добровільні датки, які в цьвітни 1916. р. досягнули 10,327,000 дол.

Князь Devonshire, новий губернатор Канади.

Для інвалідів, або вдів по поляглих жовнірах Канада визначила сталу пенсію по 480 дол. річно.

Розумієсь, що притім на Канаду спали великі фінансові тягарі, хоч не в так високій мірі, як на воюючі краї в Європі. Державний довг Канади перед війною виносив 336,000,000 дол. в лютім 1916. р. виносив 580,000,000 дол., а після докладних обчислень в марті 1917. р. досягне 830,000,000 дол. Сам процент від тих довгів буде вносити річно 50,000,000 дол. а коли дочислити річно 20,000,000 фонду інвалідів, то Канада по війні буде платити річно 70,000,000 дол. проценту, підчас коли перед війною сей процент виносив всего 13,000,000 дол.

Половина фабрик Канади виробляє амуніцію і всякі інші прилади, потрібні до веденя війни, які відсилаєсь не лише до Англії, але також до Росії і Франції. Мука і збіже, які ідуть тепер до Європи, будуть мати там збут і по закінченю війни. Однак в промисловім і економічнім житю Канади наступить з кінцем війни переворот. Военні замовленя устануть,

вивіз зменьшить ся, а з поворотом жовнірів домів настане коротке безробітє. Однак незабаром буде слїдувати кілька літ великого промислового розвою і продукції, вивіз збільшить ся, бо треба буде відбудовувати широкі простори Європи, знищені війною. Опісля, коли Европа буде відбудована, однак задля загального обезсилєня і знищеня, там запанує велике убожество, тоді в свїті настане реакція. Се буде критичний час для Канади, яка буде мусїла дати захист для множества народу, який буде втікати з старого краю, щоби знайти захист перед подібними нещастями, які переживає тепер.

Канадійські рекрути.

Коли по війні повернуть жовніри домів, побачать, що їх місце в роботі заняли інші. Для жовнірів треба буде знайти нове занятє. Як се вже було в Америці по горожанській війні, певно і Канада зачне кольонізувати західні провінції. В сїй ціли треба особливо побудувати залїзницї. Канадійський парламент вже

рішив фінансово спомогати залізничі компанії Canadian Northern і Grand Trunk Railway. Дають ся чути також поважні домагання, щоби держава викупила залізницю і переняла в свій заряд. В сім згляді пороблено вже перші кроки через утворенє залізничої комісії, з властїю Найвисшого суду.

Субмарини, побудовані в Злуч. Державах, а перевезені до Канади.

По війні населенє Канади значно збільшить ся. Наплив чужинців буде дуже великий. Деякі обсерватори предка-

зують, що в найблизших 20-ох літах населенє Канади подвоїть ся. Також політична констиляція змінить ся. Середоточка політичної тяжести перенесеть ся з Онтаріо до західних прерій, а власть перейде з рук англійських елементів, в руки чужих елементів, які говорять ріжними мовами і походять з ріжних країв. Вони осядуть ся на пустах неткнутого урожайного заходу і серед лісів і диковини заложать села, місточка і міста. Управа Канади буде мати много клопоту, коли схоче насильно сі елементи засимілювати і накинати їм свій заряд і вихованє.

В політичнім відношеню Канади до Англїї по війні певно також зайде зміна. Майже певною є річю, що Канада схоче мати свою власну армію, а також прибережну оборонну флоту. Англїя мабуть також допустить канадійських відпоручників до участі в контролі над цілою британською державою.

Підчас війни ціни всяких товарів підскочили сильно в гору.

В сьвітї ведеть ся подвійна борба — борба при помочи війск і при помочи цін. Цілю першої є вбивати людей, а цілю другої нищити всі давні вартости.

Ціни се є термометр економічного життя, на яким зазначують ся всякі заворушення, хочби вони стались на віддали тисячий миль. Коли запотребованє є велике, то ціни ростуть в гору, аж доки запотребованє не зістане покрите. На висоту цін впливає також обставина, чи

Табор інтернованих Австрійців і Німців в Канаді.

фабриканти мають подостатком сирого матеріалу і робучих сил. Підчас війни підскочили ціни поживи в Нью Йорку о 20 процент, в Лондоні о 55, а в Берліні о 100 проц. Понизша табличка вказує, як підскочили від липня 1914. р. ціни деяких продуктів в трох світових містах: в Нью Йорку, в Лондоні і в Берліні.

	Нью Йорк	Лондон	Берлін
Цукор	81 проц.	152 проц.	30 проц.
Бараболі	33 „	47 „	37 „
Бавовна	28 „	80 „	160 „
Мука	25 „	60 „	14 „
Вол. м'ясо	13 „	60 „	180 „
Інші сред.	20 „	55 „	100 „

В Німеччині цукор є дешевий, бо Німеччина продукує його дуже много, однак коли і там почали уживати цукор місто інших средств поживи, ціна його іде в гору. Дуже сильно пішла в гору ціна м'яса. В Відні ціна за волове м'ясо підскочила о 256 процент. Найсильніше пішла в гору ціна рибу. В Відні підвищено ціну рибу о 552 процент, а в Берліні о 426 проц.

Також в Америці ціни всіх продуктів підскочили в гору. Ціни споживчих артикулів були в липні с. р. о 70 проц. висші, як перед вибухом європейської війни.

В Америці підскочили від липня 1914. р. ціни слідуючих артикулів:

Синий вітріоль	245 процент.
Іліцерина	162 процент.
Мідь	97 процент.
Шовк	85 процент.
Іазоліна	72 процент.
Шкіра	44 процент.
Папір	33 процент.
Вовна	30 процент.
Мука	25 процент.
Цегла	14 процент.

З підвищенням коштів удержання робітники почали домагатись підвищення платні. Від масвих штрайків ся підвишка виносить вже кілька білліонів доларів. Як історія вчить то і по війні ціни вже не так скоро спадуть. Високі ціни сприяють так робітникам, як і капіталістам. Лише середні класи, які побирають сталу платню і не є в можности вибороти підвишку, болючо відчувають високій кошт удержання.

Що станєсь по війні, ніхто покищо не може сказати. Одно є певним: Високі ціни зреволюціонізували економічний світ, а в сїм лежать зародки соціальних революцій.

ДВА БРАТСТВА.

Последніми часами починає тратити ся християнський дух поміж народом. Вже нема між нами тої любови до Христа, яка була між народом давніше, а всілякі новомодні «філософи» закручують народови голову всілякими фальшивими кличками, які вони знають поступом. Щоби запобігти лиху і щоби між нашим народом піднести правдивий поступ і розширити любов до Христа і св. католицької Церкви, Христової Обручниці, наше духовенство зачало засновувати між народом релігійні братства. Особливо два такі братства розширили ся між українським народом в Галичині, а іменно **Братство Найсвятіших Тайн** (Пресвятої Евхаристії), і **Братство Апостольства Молитви**, зване також бр. Серця Ісусового. Перше таке братство Апостольства Молитви між нашим народом в Зл. Державах повстало при філадельфійській Катедральній церкві пять літ тому назад, а коли шні побачите в Катедрі сотки причащаючих ся то се єсть заслугою сего Братства.

Ціль християнина-католика єсть служити Христу і з ним в як найтіснішій стояти злуці, а до довершеня сєї цілі найбільше помагають оба сї Братства т. є. Апостольство Молитви і Бр. Найсвятіших Тайн. Через перше т. є. Апостольство Молитви ми щоденноу ранішню Молитвоу добрими ділами та св. сповідню зближаємо ся до Христа і стаємо ся любимцями його Пресвятого Серця, а через друге т. є. Братство Найсвятіших Тайн ми почитаємо Христа, утасного в Пресвятій Тайні Евхаристії і часто з Ним в св. Причастію лучимо ся. І одно і друге збільшує в нас любов до Христа і його Церкви а тим сямим любов до Христової науки і до правдивого християнського життя. Яко провідник обох тих Братств подам коротеньку науку о однім і другім.

1.

Коротка наука о Апостольстві Молитви.

(Подано після брошурки, апробованої Ексц. Митрополитом у Львові в 1905 р.)

1. Назва.

Апостольство Молитви єсть чисто релігійне товариство, котре стоїть під покровом Пресвятого Серця Ісусового. Товариство се повстало кілька сот літ тому назад (16. червня 1675) за почином Самого Христа Спасителя, який об'явив ся Преп. Маргареті, побожній монахині. Нині се Товариство, числить тридцять мільонів членів по всіх закутках землі, а около тридцять тисяч членів поміж нашим побожним народом.

2. Ціль Апостольства.

Ціллю членів Апостольства єсть: старати ся о розширенє почести Пресвятого Серця Ісу-

сового особливо через молитву — та заразом дбати так о своє власне спасенє як і о спасенє ближніх.

3. Хто може належати до Апостольства.

Членами Апостольства можуть бути взагалі всі християни-католики без ріжниць обряду, стану, віку і пола.

4. Управа Апостольства.

Цілим Апостольством, розгалуженим по всіх краях свїта, управляє головний о. директор, маючий свого делегата стало перебуваючого в місті Толюзі. Сей головний директор постановляє за згодою єпископів на підвладні їм дієцезії директорів дієцезальних. (Директором, або дієцезальним провідником для гр. кат. дієцезії в Злуч. Державах Півн. Америки єсть Всч. о. Захар Орун, 816 N. Franklin Street, Philadelphia, Pa.) Ті же дієцезальні директори постановляють (рівнож за згодою єпископів) директорів місцевих для веденя Апостольства, основаного в парохіях, монастирях, школах та в інших християнських інституціях (заведеннях).

5. Організація Апостольства.

Члени Апостольства ділять ся на три степені — після міри обовязків, які на себе приймають.

До першого степеня (який єсть обовязковий для всіх других степенів) належать ті члени, коті лучать ся з Пресвятим Серцем Ісусовим, жертвуючи йому щодень рано всі свої молитви, справи, і терпіня в наміреню членів Апостольства, порученим святійшим Отцем на бїжучий місяць. Се раніше пожертвованє можна учинити якими небудь словами. Молитва умова без слів не вистарчає, мусить ся після найновішого розпорядженя, хотїли би навіть власними словами відмовити коротеньку молитву. Найліпше відмовити котру небудь з слїдуючих двох молитов:

А. Ранішня молитва Апостольства.

Господи Ісусе Христе, в злуці з тим божественним наміренєм, з яким Ти сам Бога Господа своїм Пресвятим Серцем на землі славословив і живиши ще безуставно в Пресвятій Тайні Евхаристії по цілому свїту аж по конець віка прославляєш, я, нослїдуючи Пречистому Серцю Препоблагословенної, Пренепорочної, Приснодїви Марії, жертвую Тобі нині на весь день і на кожду хвилиночку всі свої наміри та замисли, всі свої почуваня та бажаня, всі свої діла та слова.

Особливо жертвую Тобі їх за (тут треба сказати місячне наміренє).

Б. Друга коротша Молитва, яку можна місто попередньої відмовити.

Господи мій, Ісусе, через Пренепорочне Серце Діви Марії я жертвую Тобі мої молитви, діла і терпіня нинішного дня в наміреню Твого Пресвятого Серця. Лучу їх з наміренєм, в якім приносиш ся в жертві сьв. Літурії по цілім сьвіті і жертвую їх за мої гріхи та в наміреню всіх наших членів а особливо за (тут треба сказати місячне наміренє). Аминь.

До другого степеня, в якім конечно треба виповняти услівя першого степеня, зачисляють ся ті члени, котрі крім повисшої молитви кожного дня відмовляють еще і десять Богородице Діво і одно Отче наш, та через се лучать свої молитви з молитвами Пречистої Діви Марії. (Лучить ся їх по 15 осіб в кружок.)

До третього степеня належать ті члени Апостольства, котрі крім обовязків першого і другого степеня приступають раз на тиждень або раз на місяць до помирного сьв. Причастія, ста-

Сестрицтво Ненор. Зач. Пр. Д. Марії в Філядельфії, Па. з своїм Покровителем, бл. п. Кир Сотером. По правій руці Владика Вир. о. М. Ківаш, філядельфійський парох.

В. Інші молитви, які можна додати до одної з попередних.

Господи Ісусе, захорони своїм Божественним Серцем Святого Отця нашого, Папу.

Пресвяті Серця Ісуса і Марії, ратуйте Церков і Русь.

О Сьвятий Йосифе, Праобразе і Заступнику приятелів Пресвятого Серця Ісусового, моли Бога о нас.

Сьвятий Архангеле Михаїле, сьв. Николає, сьв. Володимире і Йосафате, моліть Бога о нас.

раючи ся перепросити Пресьв. Серце Ісусове за зневаги задані Йому через сьвятотатські Причастія і через гріх холоду до справ Христових. А щоби ся перепросьба була постійна, так як люди безнастанно грішать то звичайно члени третього степеня ділять ся на кружки по сім або трицять осіб і по черзі кожда особа (з кружка) одного дня приступають до сьв. Причастія. В той спосіб та прекрасна молитва буде безперервна.

З поданого видно, що сей 3-ий ступень дасть ся запровадити лише там, де найдуть ся члени, які

в побожності поступили много і суть правдиво гідні частіше причащати ся.

Крім поданого розділу на три степені, належить аазначити ще се, що в кождім степені одні суть члени звичайні а другі ревнителі.

Звичайним членом вістає кождий, хто впише ся до Апостольства (се услівє вєть конєчне і для того місцевий о. директор має вписову книгу) і дістане вписовий листок. Ревнителів вибирає місцевий о. директор з поміж гіднійших і побожнійших членів Апостольства. По упливі шість місячної проби, числячи від дня іменованя ревнителя, приймає ся їх урочисто в церкві по молебни до Серця Ісусового (гл. кн. «Любим Ісуса») зараз по «умилительнім пінію», але перед «Спаси люди Твоя Господи», коли ревнителі відмовлять акт посвяченя, надаючи їм медалі (або хрести) ревнительські і грамоти. Приписи ревнительські дістають зараз коли були іменовані. **Імена ревнителів посилає ся до дієцезального директора на 15 днів перед прийнятем.** Членів звичайних приймає ся звичайно по молебни, вкладаючи їм медалки (з приписаною молитвою) першої неділі по першім. Їх ділить ся на кружки по 30 осіб або 15, так щоби осібний кружок становили мужі, осібний невісти, осібний молодці і осібний дівиці. Над кождим з тих кружків ставить о. місцевий директор ревнителя, зглядно ревнительску, котрі мають чувати над поведєнєм членів свого кружка. Тут місцеві оо. директори повинні звернути увагу, щоби ревнителі самі стерегли ся і членів стерегли від всяких обмов та пльоток.

6. Спосіб заснованя Апостольства.

Священик, який хоче засновати Апостольство Молитви в своїй парохії, в школі, або якім побожним заведеню, добре поступить, коли сам перегляне устави Апостольства і цілий його устрій. Опісля випадалоби йому через якийсь час на катехизаціях або проповідях устава тай ціль Апостольства приступно пояснити вірним і захотити до приступленя в члени Апостольства.

Для правного же заснованя і дальшого провадження Апостольства Молитви має священик ще вперед віднести ся до дієцезального директора, щоби одержати агрегаційну грамоту і грамоту для себе яко місцевого директора, бо есю грамотою вістане уповажненій до надаваня відпустів на хрестики та медалки та й взагалі буде уповажненій до ведєня Апостольства. (Отці приходять на парохію де єсть Апостольство суть уповажнені грамотою свого попередника.)

При поладженю справи згаданих грамот має місцевий о. директор постарати ся заразом і о слідуочої річи:

- а) Для загалу всіх членів:
 1. Образ Серця Ісусового
 2. Книгу вписову
 3. Малі медалки з образом Серця Ісусового
 4. Вписові листки.
 5. Віданки для членів.

б) Для ревнителів:

1. Великі медалки (або хрести ревнительські),
2. Приписи ревнительські,
3. Грамоти ревнительські.

Ті річи можна дістати у Преп. Сестер Ч. Сьв. В.В. (832 N. 7th Str., Philadelphia, Pa.) Крім сего треба ще постарати ся о «Молебєн до Сл. Серця Ісусового, який можна знайти в книжочці «Любим Ісуса».

Кашта на закуплю тих річий покривас ся зі складок членів, або колєкти в часі молебна. Порядно єсть, щоби члени складали по 5-10 цент місьєчно, бо з тих грошей можна ужити на украшєвє церкви, спровадження релігійних книжочок, заломоги потребуєчим. З тих складок оплачує ся жертви на Служби на іптенію Членів Ап. і вписові листки, бо їх члени Апостольства не купують, але пієля устава Апостольства дістають безплатно.

Медалки для членів, чи ревнителів а і грамоти та приписи оплачують самі члени, але ще перед посвяченєм їх. (Продавати річи посвяченєні, як медалки, або медалі ревнительські не годить ся.)

Добре єсть мати ті всі річи в захристії, для того що членам буде догіднійше їх у священика купити ніж звідки небудь спроваджувати. Се однакж лишає ся доволі місцевих оо. директорів.

7. Приняте членів до Апостольства.

Два суть способи прийнятя членів до Апостольства Молитви: 1) звичайний, 2) торжєственный. Перший полагає на самім вписаню якогєсь члена до Апостольства (вписує ся до книжки хрестне імя і назвище члена і дату впису) та подано вписового листка й віданки коли хто хоче — другий же полягає на тім, що прийнятє єсть полєченє в богослужєнєм, яке відправляє ся звичайно в першу неділю по першім п. ст. по Службі Божій або вечерні. Звичайно в тую неділю прикрашує ся образ Серця Ісусового. При самім чині прийнятя вкладає священик на нових членів медалки. Медалки можна носити укріпті під убранєм, або при годиннику. До ношеня ревнительського хреста, чи медала суть привязані відпусти. Ревнителів так само можна приймаати приватно або урочисто. Перше прийнятє т. є. приватне єсть, коли вручає ся кандидатова на ревнителя приписи, а урочисте аж по шестмісячній пробі.

Для дальшого розвою Апостольства Молитви дуже булоби пожаданим, щоби священик захоочував членів до частої сповіди особєнно в перші неділі місяця (тоді можна доступити цілковитого відпусту) а крім того щоби все в часі торжєственного прийнятя членів сказава хотій коротку науку о почитаню Серця Ісусового. Порядно єсть відправляти в першу пятницю, або в першу неділю по першім н. ст. «Молебєнь Сл. Серцю Ісусовому» а вєтавлєнєм Сьв. Тайн і пінієм умилительним (Суплікацією), коли єсть достаточне число вірних в церкві. Практикує ся також і се,

що скликає ся по вечірні членів на спільну конференцію, де сьвященник дає вказівки що до поправи життя, повнени діл милосердя та усовершування себе і ближніх. Члени Апостольства (коли де нема Братства Найсвятійших Тайн) старають ся також о прикрашене і чистоту церкви, а особливо вітара і церковного біла.

Що до членів ревнителів то ті можуть збирати ся по двоє або трох, або і всі разом раз в місяць на спільну молитву і наради. До таких зборів привязаний єсть 300 днівний відпуст. В програму таких зібрань входять: Молитва на початку і на закінчене з піснею до Серця Ісусового. Звіт з праці, проєкти на будуче, звіт секретаря і касієра, інтенції і подяки.

Частні і повні відпусти для членів і ревнителів єсть привязані до поодиноких молитов, діл милосердя і інших побожних учинків. Відпусти для членів єсть подані у вписових листках а для ревнителів на ревнительських грамотах.

Крім поданих інструкцій можна буде засягнути ширших пояснень у дієцезального директора а і в «Підручній книзі Апостольства», яка небавом вийде друком.

II.

Коротка наука о Братстві Найсвятійших Тайн.

(Подано після статутів, апробованих Митрополитичим Ордяном у Львові в 1913 р. і Єпископським Ординаріатом в Філадельфії 4. вер. 1913 р. ч. 693).

«Прійдѣте вѣрніи, припадѣмъ Христу Богу, на престолѣ утасному, Спасу душъ нашихъ.»

I. Назва Братства.

Братство Найсвятійших Тайн основане у всіх трох дієцезіях в Галичині, тому, щоби ширити між народом почитане Господа Н. Ісуса Христа утасного під видами хліба і вина в часі Служби Божої і під видом хліба в кивоті день і ніч перебуваючого. Тайна, яка сповняє ся в часі Служби Божої (св. Літургії) зове ся з грецька Тайною Пресвятої Евхаристії, або Найсвятійшою Тайною, а особливоші почитателі тої Тайни звязані в братство, членами братства Найсвятійших Тайн.

2. Ціль Братства.

З безконечної доброти своєї і любови до роду людського Г. Бог дав за нас Сина Свого єдиногодного, а Син Божий Господь Наш Ісус Христос не лише приняв тіло людське на себе і в цілім своїм земськім житю виставляв Себе на найбільше убожество і муку і ганьбу, але вкінці приніс ся в жертву на хресті, а крім сего еще і чудесним способом не перестає Себе жертвувати для нас в найсв. Тайнах. Понижас Себе під видами хліба і вина, цілком в руки наші Себе віддає, день і ніч в церквах наших перебуває в св. Причастію

нам на корм Себе дає. Се все стало ся і діс ся тому, що Г. Бог хоче нас до любови Божої побудити. Не для себе сего хоче, але для нас, для нашого спасеня. Тому ми маємо в вдячності до Него не лише самі щиро вірити в присутність І. Христа в Пресвятій Евхаристії, але тую віру між людьми поширювати побожністю, добрими ділами, приміром і словами так в церкві як і кождім місці, в кождій хвилині нашого життя.

3. Покровителі.

Покровителями братства єсть: Пречиста Діва Марія Мати Господа, Бога і Спасителя нашого і св. Йосиф Обручник, котрий був на місци отця Синові Божому на землі.

4. Члени Братства і їх обовязки.

Членами Братства Найсв. Тайн можуть стати ся Русини гр. католики обох полів, які чесно і примірно зобовязують ся жити і приписані обовязки вповняти.

Найпершим головним обовязком братства єсть, щоби Спасителю Нашому в Найсв. Тайнах сердечну любов, честь і подяку оказувати і тому повинні братя і сестри.

а. в церкві побожно заховувати ся

б. старати ся о чистієть і красоту дому Божого, а іменно о то все, що єсть найближше до Найсв. Тайн (особливо постарати ся о вічну лампу.)

в. богослужень, а особливо Служби Божої і вечірні (з благословенем Найсв. Тайнами для братства і відспіванем «Под Твоєю Милостью») пильнувати і при них після звичаю, а де можливо і при процесіях з св. Тайнами зі світлом служити та старати ся о величавість тих богослужень.

г. раз в місяць одну годину беа перерви перед Найсв. Тайнами чи то укритими в кивоті, чи виставленими на побожній молитві, або розмішляю перебути. (Можна сю годину Богочинства відправити і в часі богослуженя в якій небудь католицькій Церкві.)

і. Як можна найчастійше Г. Ісуса Христа в Найсв. Тайнах в кивоті в церкві утасного відвідувати.

л. На світло, украшеня церкви і иньші потреби церковні (річну, або місячну) вкладку давати.

е. приходячи, чи виходячи з церкви низький поклін (рукою до землі досягаючи) Найсв. Тайнам віддати, при чім можна відмовити молитовцю: «Най прославляє ся і благодарить ся в кождім часі Найсвятійша і Найбожественійша Тайна Евхаристії», або «Буди Господий Ісусе благословений, в Найсвятійших Тайнах утасний.» Колиж муєть ся переходити перед престолом як на нім єсть виставлені Найсв. Тайни то клякає ся на оба коліна і віддає ся поклін чолом до землі.

4. Управа братства.

Братством в руській гр. кат. дієцезії в Злучених Державах північної Америки управляє ді-

сцезальний провідник (тепер Веч. о. Захар Орун), якого іменує Єпископ, а місцевими братствами, парох або ним назначений сотрудник.

Місцевий о. провідник добирає собі до помічи в управі раду братську до якої входять ревнителі і ревнителки, вибрані о. провідником. З поміж членів ради братської вибирає о. провідник, як треба секретаря і касієра та по одному старшому братови зглядно сестрі, які провадять поодинокі і групи мушци, жінок, молодців і дівиць.

Найвищу власть в братстві має Єпископ яко архинастир всіх вірних своєї дієцезії, який може розпоряджати братством так як за найліпше узнає.

5. Організація Братства.

а). Місцевий о. провідник постарася о агеґраційну грамоту в парохії.

б.) Члени братства в парохії ділять ся на чотири відділи: мушци, жєнщини, молодці і дівиці. Щоби стати членом треба вписати ся до книги братської і виконати приписані обовязки.

в) Членів, котрі визначили ся своєю ревностю іменує місцевий о. провідник ревнителями (ревнителками).

г) З поміж них вибере 4 старших братів (сестер) які враз секретарем і касієром (разом 6 осіб) становлять раду братську, з о. Провідником на чолі.

Де в парохії єсть більше членів братства там кождий відділ можна поділити на групи, які стоять все під управою старшого брата (сестри) а тому до помічи єсть ревнителі (-льки.)

г) Кождий брат і сестра має що дня, офіруючи себе Г. Богу, відмовити слідуючу молитву: **»Най прославляє ся і благодарить ся в кождім часі найсвятїйша і найбожественнїйша Тайна Евхаристїї! (100 днів відпусту за кождий раз і місячний повний відпуст.) «Ю Найсолодше Серце Ісуса мого, дай мені все більше любити Тебе! (300 днів відп. і місячний повний відпуст.)**

»Солодке Серце Марїї будь моїм спасєнем!« (300 днів відп. і місячний повний відпуст.)

Що вечера:

«Ісусе, Маріє, Йосифе, вам віддаю серце моє і душу мою» (100 днів відпусту).

«Ісусе, Маріє, Йосифе, предстаньте мені в годинї смертї.» (100 днів відпусту).

«Ісусе Маріє, Йосифе, най душа моя з вами в мирі і зїйде.» (100 днів відпусту).

Хто не може відмовити тих молитов, то замість них може рано на упрощєні собі любови Божої і спасєня відмовити: **одно Отче наш** в честь Найсв. Тайн (40 днів відпусту), **а вечером: одно «Богородице Дїво»** в честь Матері Божої і св. Йосіфа Обручника (40 дн. відпусту.)

Дальше мають братя і сестри:

д) **Часто сповідати ся і причащати ся;** если не по місяця (можна і частїйше за радою священника) то бодай около великих празників: Воскрєсенія, Прєсєв. Евхаристїї, Нєпор. Зачатїя Пр. Дїви і Рождєства Христового. Треба і других особливо молодїж до єв. сповїдї і Причастїя заохочувати. Добре єсть, коли члени спільно до єв. Причастїя приступають.

е) **Стеречи ся найближшої нагоди до грїха,** т. є. уникати безбожних зборищ, не йти по коршмах — сальонах, не справляти шумних хрєстин, весіль і похоронів з пїяткою, викорїнювати протирелїгїйні книжки і часописи.

є) **Обовязки свого стану** як найточнїйше сповняти, вправляти ся в працюватости і ошадности і без наріканя і проклятія трудности за Божою помічю в терпеливості зносити.

ж) виконувати дїла любови ближнього для душі і тіла, як церков свята католицька приписує і старати ся о знанє катєхїзму.

з. бодай раз в рік братську Службу Божу за себе наняти.

и) Старати ся наклонювати хорих до єв. Причастїя, хотїй не грозить єще небезпечєнство землетї і чисто прибрати в домі хорого, де священник йде з Найсв. Тайнами.

Увага. Ті обовязки, котрі не єуть наказані законом Божим не обовязують під грїхом.

й) Члени, котрі своїх обовязків не виконують перестають бути членами і не користають з відпустів і спільних молитв.

6. Принятє членів.

Принятє членів відбуває ся звичайно торжєственно в церкві в третю недїлю кождого місяця сейчас по Службі Божїї, або на вечїрни по відправленю Молебна до Прєсвїятої Тайни Евхаристїї (приготовляє ся до друку) після Требника: Чинь принятїя вь Братєво церковное. Священник вкладає медалик і вручєє членам горючу свїчу. По зложеною обїтницї члени з горючими свїчами відходять перед тетрапод і клячучи в двох рїдах адорують Ісуса в часї суплїкації зглядно благословєня Найсвятїйшими Тайнами, яку звичайно, коли єсть достаточєє число людий, тоді єпіває ся. Так само відбуває ся і принятє ревнителів (ревнителюк) які крім сєго складають і обїтницю відповідну своему урловни.

7. Відпусти Братства.

Повні відпусти:

а) в день принятїя (усїївє: єв. сповїдь і Причастїє та молитва за єв. Отця Папу)

б) в празник Прєсєв. Евхаристїї — при єв. сповїдї і Причастїю та молитві за єв. Отця Папу.

в) в день відбутя цілої години Богочитаня

(адорації) — при сьв. сповіди, Причастію і молитві за сьв. Отця Папу.

г) в третю неділю кожного місяця н. ст. і в великий четвер (можна перенести на Великдень) яко день установаля Пр. Тайни Евхаристії — при сьв. сповіди і Причастію та молитві за сьв. Отця Папу.

г) В годині смерті, при сьв. Сповіди, причастію і призвавю імени Ісус в серцю, коли це можна устами.

Частні відпусти:

а) 7 літ і 7 чотиридесятниць за: кожду годину Бого почитаня, (між тими годинами мусить бути перерва) коли член знаходить ся в стані ласки, але сьв. Причастія того дни не приймав. —

б) за кожде відвіданє (раз на день) Найсьв. Тайни, в Церкві і молитву в наміреню сьв. Отця Папу.

100 днів за кожде ділю побожности або любови пр. присутність на яким небудь Богослуженю (крім Сл. Божої в неділю і обовязкові сьвята)

— відпровадженє помершого на цвинтар, участь в процесії, дозволеній Епископом, милостиня убогому, відвідини хорого, поеднанє ворогів і т. п.

8. Братські сьвята.

- а. Празник Пресьв. Тайни Евхаристії,
- б. Страстний (великий) Четвер,
- в. Богоявленіє (Йордан).

Крім сих належить з особлившою побожностію сьвяткувати Непорочне Зачатіє Пр. Д. Марії і Благовіщенє, як також сьв. Арх. Михаїла, сьв. Йосифа (на різдвяні сьвята), сьв. Петра і Павла і сьв. Іоана Богослова.

Так членів Апостольства Молитви, як і Братства Найсвятійших Тайн прощу молити ся о розширенє обох тих братств між нашим народом в Америці і як найскорше засноває часописи — ортану обох Братств, на славу і честь Пр. Тройці, добро сьв. Католицької Церкви і користь русько-українського народу.

о. Захар Орун, вієцєз. Провідник.

ІНФОРМАЦІЙНА ЧАСТЬ.

ДЕЩО ПРО НАШ НАРІД.

Український нарід

Живе на просторих землях від Карпат по Кавказ. Україна має 850,000 квадратних кілометрів поверхні, так що с шістьома разами завбільшки як нинішня Німеччина, а перевищує її простором тільки російське царство. Українські землі займають цілу полудневу часть східної Європи. Дніпро ділить їх майже на дві рівні частини, на західну і східну.

Границі українських земель.

З полудня українські землі припирають до Карпат, до кримських гір, до Кавказу, а також до бережжа Чорного моря. Північну границю творять великі лісові мочарі Поліся, по обох боках середнього Дніпра. Західна границя території, замешкалої Українцями, тягнесь від дельти Дунаю коло міста Ізмаїл до Аккерману в Бессарабії, описує здовж правого берега Дністра до Новоселиці. На Буковині сягає українська територія поза Молдавицю і Кірлібабу, на Угорщині по горішню Тису і міста Мункач, Унгвар і Бартфельд. В Галичині українсько-польську границю творять місточка Грибів, Горлиці, Дуля, Сянкі і ріка Сян, а в російській Польщі місточка Замость, Красностав, Луків, Дрогичин і жерела Нарви. Східна границя України тягнесь в околиці рік Дону і Донця, однак не дасть ся докладно означити, бо ту українська колонізація поступас скоро на схід і досягнула гір Кавказу і Каспійського моря.

Розселенє Українців.

Українські території є розділені між дві великі європейські держави: Австро-Угорщину і Росію. В склад Австро-Угорщини входить однак лише одна одинадцята часть України; прочі території належать під володінє Росії. Головна сила Українців мешкає в російській Україні. Першою ядреною українською областю в Росії є волинська губернія, в якій Українці творять 70 проц. усього населеня. Волинська губ. обнимає 71,700 км. простору і має 3,850,000 мешканців. Крім Українців мешкає там 13% жиців, 6% Поляків, 6% Німців, 3% Москалів і 1% Чехів. До українських губерній по правім березі Дніпра належать ще губернії: подільська, київська і херсонська. Меншість Українці творять в губерніях: Холм, Продно, Мінськ і в Бессарабії.

Табелька на слідуєчій сторони вкаже наглядно розселенє Українців в Росії після обчисленя з 1910. року.

Чисельність Українців.

Як више вже агадалисьмо, то в 1910. р. було в Росії 29,711,000 Українців. В тім самім часі на австрійських областях жило около 4,200,000 Українців, а на еміграції в Злучених Державах понад 500,000, в Канаді понад 200,000, а в Бразилії і Аргентині 60,000. З того бачимо, що в 1910. р. на цілій землі жило около 34,671,000 Українців. Коли зважимо, що сю статистику робили ворові до Українців чинники, як московські і польські урядники, і коли візьмемо під увагу приріст населеня в послідних 6-ох роках, то сміло можемо сказати, що нарід український числить 40,000,000 душ, з того около 37 мільонів на одноцілій українській території від Карпат по Дон.

Расовість Українців.

Українці як лиш далеко сягають в минувшяну історичні відомости жили на тлх самих землях, що тепер. Чужі народи, які в історичних часах переходили через українські території, були се кочуючі орди, які нищили край, але не осідали на стало і тому Українці творять чисту расу. Українці належать до так зв. адрійської раси, підчас коли Москалів і Поляків зачисляють ся до надвиселянської або орієнтальної раси. Головні расові прикмети є високий ріст і темне волосє. Понизша табелька викаже лєно антропологічні прикмети Українця в порівняню до його найблизших сусідів: Москалів і Поляків.

	у Українців	Москалів	Поляків
Ріст	1670 мм.	1657 мм.	1654 мм.
Обєм грудий	55.04	52.18	54.11
Довж. рамени	45.07	46.00	45.70
Довж. ноги	53.60	50.50	52.10
Мір. чашки	83.20	82.30	82.10
Довж. носа	67.70	68.50	66.20
Шир. лinya	180.00	182.00	181.00
Мір. лица	78.10	76.70	76.30
Краска вол.	{ неса 29.5 прд. середня 35 темна 35	37 прд.	35 прд.
на 100		41	46
одиноць		22	19

Українська мова.

Суцільність української мови є так велика, що на цілій території від Сяну по Кубань, на просторони яких 2000 кілоом. майже зовсім нема великих діалектонічних ріжниць. Українець з під Перемишля розуміє так добре Українця з Полтави, або Українець з Карпат (Гуцул) поліпучка, як би сусід свого сусіда з другого, третого села. Твердження російських націоналістів, що нема самостійної української мови, збуває вже нині

Губернії і області	Який % Укра- їнців	Число українських жителів
Волинська	70 проц.	2,695,000
холмська		390,000
Гродненська		440,000
мінська		390,000
подільська	81 проц.	3,020,400
бессарабська		460,000
київська	79 проц.	3,590,300
херсонська	54 проц.	1,863,000
чернігівська	86 проц.	2,462,800
полтавська	98 проц.	3,508,400
харківська	70 проц.	2,275,000
курська		670,000
воронежська		1,210,000
донська обл.		980,000
екатеринославська	69 проц.	2,111,400
таврійська	42 проц.	789,600
кубанська обл.	47 проц.	1,236,100
Ставрополь, Терек і Чорн. обл.		510,000
Над Волгою		600,000
Сибір і Азія		500,000

Загально було в Росії в 1910-ім році около 29,711,000 Українців.

культурний світ сьміхом, а в 1906 р. навіть сама російська академія наук в Петербурзі урядово мусіла признати її самостійність і відрубність. Українська мова є найкраща в світі, тож особливо між нашими родимцями на чужині не повинна ніколи загинути.

Релігія.

Українці в Галичині і Угорщині, а також в Америці визнають католицьку релігію після грецького обряду. За се в Росії всі Українці під московським кнутом пристали на православну віру, якої начальною власттю є панросійський Синод. Вєстакі в народі, а особливо на правобережній Україні живо заховалась пам'ять давньої злуки з Римом і колиб там засіяла зоря хоч зглядної свободи, то там певно скоро промостить собі дорогу правдива католицька віра. Вже тепер дасть ся на Україні відчувати велика відраза до московського синоду, а за се дасть ся завважати енергічне стремління до основи самостійної української церковної власті з осідком в Києві. Греко-католицька віра в Росії є строго заборонена і для того много Українців, бажаючи належати до правдивої церкви, мусіло прийняти римо-католицький обряд.

Культура.

Коли говоримо о культурі якогось народу, то під тим не розуміємо культури в загальнім значіню, лише ті загально знані культурні прикмети, які знаменують сей або той народ. Україна лежить далеко від культурних центрів Європи і тому її культурний уровень є досить низь-

кий. Культура українського селянського народу повстала з старої поганської культури, яка по прийняттю християнства улягла сильним візантійським впливам. Характер оселі, будівель, одежі і поживи українського народу є приноровлений до хліборобства. Українські селяни стоять о много више від московських і ніколи між ними не приходять до мішаних вінчань хоч живуть в однім і тим самим селі. Духова культура є висока, а обявляється головно в дуже багатій народній устній словесности. Народні приповідки і приказки відзначають ся глибоким філософічно-естетичним світоглядом. Народні епопеї і пісні належать до найкрасших перлин всесвітньої народної творчости. Коли зважимо, що Україна цілі століття стогнала під татарським, польським і московським ярмом, а помимо того має такі красні культурні прояви, то можна сьміло сказати, що талановитий український народ є знаменитим матеріалом до vytvoрення високої культури.

Стремління Українців.

Ідеалом всіх Українців є вільна Україна в етнографічних границях. Помимо економічної немочі і великих перешкод ворогів розвиток українського народу поступає скоро в перед. На вислід теперішньої страшної війни Українці покладають великі надії і сподіють ся, що він забезпечить свободний розвиток українського народу. Хто небудь pomoже Українцям в їх визвольних змаганнях, той забезпечить собі їх прихильність і поміч в борбі з дотеперішними їх гнобителями.

Матеріальні умовини української держави.

Судильність української території, її одноетапний клімат, багатство в рослини і звірята забезпечують їй самостійність серед інших країв східної Європи. Найбільше значінє України лежить в її положеню над Чорним морем і на порозі передної і середньої Азії. Лише посідає Україна уможливило Росії доступ до Чорного моря. З усього експорту Росії 70% ваги і 65% вартости іде через чорноморські пристани. Російська чорноморська торговельна фльота творить більшість усеї торговельної фльоти російської імперії, а лише річних суден, які їздять по Дніпру має Росія більше, як ціла австрійська торговельна фльота. Україна лежить на найблизшій суходутній дорозі, яка веде з центральної Європи до азійських Індій.

Неменше значінє від положеня мають також природні багатства України. Надзвичайно урожайний чорнозем покриває три четвертини української території, а здоровий клімат сприяє хліборобству і годівлі худоби.

Риболовля на Чорнім і Азовськім морю достарчас річно 24,500,000 кт. морських риб. Також ріки є багаті в рибу. Пожиточні ліси займають на Україні 110,000 км. квадрат.

Простір урожайної рілі виносить 45,000,000 гектарів, се є третю часть усеї плодючої землі в європейській Росії. Рілля займає 53% усеї поверхні України; (в Європі має лише одна Франція більший процент рілі, іменно 56%). Україна продукує річно 150,000,000 сотн. пшениці, жита і ячменю, то є одну третю усеї російської продукції. Продукція цукрових буряків на Україні виносить п'ять шестих усеї продукції в Росії. Українські цукроварні виробляють річно 2 мільюна тон цукру. Продукція тютюну виносить річно понад 700,000 сотн. Україна має також найкрасші овочеві городи і винниці зі всіх країв Росії.

Годівля худоби стоїть дуже високо. Україна має понад 30.000.000 шт. більшої худоби, а годівля дрібнійшої худоби творить половину усеї продукції Росії.

Також мінеральне багатство України відіграє важну роль в господарстві московської держави. В 1914. р. Україна продукувала около 40,000,000 сотн. жєліза, се є 69% усеї російської продукції. Продукція ртуті на Україні виносила в 1905. р. 320.000 сотн; (Врочім в Росії нігде більше нема.) продукція вугля 130.000.000 сотн. се є 79% а соли 10,000,000 сотн. се є 50% усеї продукції в Росії. Крім того на Україні видобувають нафту, земний віск, каолін і т. д.

З того зіставленя бачимо, що Україна через свою приналежність до Росії не лише нічо не втрачає, противно много втрачає, тому що своїм багатством в природні продукти мучить живити убогі області Росії і піддержувати їх промисел. Росія потребує України, але Україна зовсім може обійтись без Росії, бо може жити і розвиватись своїми власними засобами.

ПОЧТОВІ ПРИПИСИ.

Всі почтові пересилки, принімані поштою Зл. Держав ділять ся на чотири класи:

Листи і почтові карти. Оплата за звичайні листи (посилки 1. класи) виносить в обєзї Зл. Держав 2 центи за кожду унцу, або її часть. За лист уважасьє все, що є писане, без огляду чи посиласьє в замкненій, чи отвореній коверті.

Поспішні листи (Special delivery) мусять мати крім звичайної марки ще особливу 10-центову марку (special delivery stamp). Можна наліпити також звичайні марки, але тоді треба виразно на листі написати Special delivery. Поспішні листи розносять ся сейчас, як лиш надійдуть до поктового уряду адресата. Почтові уряди без лїстопонів мають достарчити поспішні листи лише в обєзї одної милї від поктового будинку.

Оплата за почтові карти виносить в Зл. Держав 1 цент.

Часописи. Їх уважасьє за посилки 2. класи. Оплата виносить для приватних осіб 1 цент за кожді чотири унци. Часописи або періодичні видання, які виходять найменше чотири рази в році і розеплани є видавцем, коштують 1 цент за кождий фунт.

Друки. Друковані книжки, інші друковані річи, брошури, друковані циркулярї, кліші, коректури, друковані манускрипти, уважасьє за посилки 3. класи. На них треба написати Printed matter. Оплата виносить 1 цент за кождих дві унци.

Товари. Деякі річи, дарунки і т. п. уважасьє за посилки 4. класи. Оплата виносить 1 цент за кожду унцу, аж до 4-ох фунтів.

За насінє, цибульки, покладки оплата виносить 1 ц. за кожді дві унци.

Грошевї посилки (money orders).

Гроші можна посилати почтовими переказами (Post office money orders) аж до висоти \$100.

Належитість виносить:

до 2.50	3 цент.
до 5.00	5 "
до 10.00	8 "
до 20.00	10 "
до 30.00	12 "
до 40.00	15 "
до 50.00	18 "
до 60.00	20 "
до 75.00	25 "
до 100.00	30 "

Поручені посилки (Registered Matter).

Всі почтові посилки можна режістровати. Крім звичайної оплати доплачуємо 10 центів за кожду послїлку. Коли хочєсь, шоби лист дійшов прямо до рук адресата, то на адресовїт сторонї листа треба написати: To be delivered to the Addressee only.

За страчену реджістровану посилку першої класу почта платить відшкодоване до висоти 50 дол.

За границю.

До Канади. Оплата за листи (які мусять бути оплачені) вносить 2 центи за унцу; поштові картки 1 цент, часописи 1 цент за кожні дві унци. Пакети з пробками товарів коштують 1 цент за унцу і не можуть більше важити, як 4 фунти.

До Європи і всіх інших частий світа.

Л и с т и: 5 центів за першу унцу і по 3 центи за кожду дальшу унцу або її часть.

П о ч т о в і к а р т к и: 2 центи.

Д р у к и: 1 цент за 2 унци. Вони мають бути так залаковані, щоби їх можна легко переглянути.

Т о в а р о в і п р о б к и: 2 центи за 4 унци, або їх часть. Найбільша вага 12 унций.

П а к е т и: До Австро-Угорщини і Німеччини оплата вносить 12 центів за кожний фунт. Найбільша вага може вносити 11 фунтів, довжина 3 і пів стопі, а обем 5 стій.

Реджістроване вносить 10 центів. На слу-чай затрачена посилка за границю, хочби реджі-строваної, поштовий уряд З.С. Держав не платить ніякого відшкодованя.

**ВІЛЬНІ ЗЕМЛІ ДО ПОСЕЛЕННЯ
В ЗЛУЧ. ДЕРЖАВАХ.**

Stetit	акрів
Алябама	100,200
Аляшка	368,011,291
Арізона	41,022,883
Арканзас	515,455
Каліфорнія	23,362,964
Колорадо	20,599,100
Флоріда	4с77,169
Ідаго	24,123,037
Кензас	108,402
Люїзіяна	70,313
Мічіген	105,130
Міннесота	1,804,992
Міссісіпі	51,960
Міссурі	1,483
Монтана	32,030,646
Небраска	1,336,499
Невада	54,983,148
Нов. Мексик	33,771,367
Норт Дакота	1,300,333
Оклагома	42,919
Орегон	17,253,175
Савт Дакота	3,673,293
Утаг	35,034,604
Вашінгтон	1,977,791
Вісконзін	13,500
Войомінг	33,629,605
Разом	695,401,259.

Усі ті землі призначені на розданє поселен-цям.

АМЕРИКАНСЬКІ МІРИ І ВАГИ.

Міря довжиня.

- 12 цалів є одна стопа
- 3 стій є 1 ярд
- 5 і пів ярдів є 1 чейн, або 10 лінксів.
- 10 чейнів є 1 форлонг.
- 8 форлонгів є 1 миля.

Міря землі.

- 40 квадратних нерчів є 1 руд
- 4 руди є 1 акер

Міря обьму.

- 4 джилеві є 1 пайнт
- 2 пайнти є 1 кварта
- 4 кварта є один гальон
- 2 гальони є 1 пек
- 4 пеків є 1 бушель
- 36 бушлів є 1 чалдрен.

Міря тягару.

- 7,000 грейнів є 1 фунт
- 16 гремів 1 унція
- 16 унцій є 1 фунт
- 14 фунтів є 1 стон
- 8 стонів є один гандертвейт
- 20 гандертвейтів є 1 тона.

Унція Трой рівнас ся 430 грейнам. Коли мас-мо мірити величини менші чим одна унція, ді-лимо тоді її десяточно, не грейнами. Більші ве-личини чим унції подасмо в унціях. Фунта Трой не уживас ся.

До антикарського ужитку принято:

а. Міря і ваги.

- 20 грейнів є один скрупель
- 3 скрупли є 1 драхма
- 8 драхмів є антикарська унція.

б. Міря обьму.

- 60 мінім є 1 драхма до плинів
- 8 драхм до плинів є 1 унція до плинів
- В антикарських мірах унція мас 480 грейнів, як унція Трой.

Метричні ваги і міря.

В метричній системі підставою довжини є ме-тер, ваги кільюграм, а містоти літра.

Міря довжини.

- 10 міліметрів є 1 сантиметер — рівнасєь 0.3937 цаля
- 10 центим. є 1 децим. — рівнас ся 0.328084 ст.
- 10 децим. є 1 метер — рівнас ся 1.093614 ярда
- 10 метрів є 1 декаметер — рівнас ся 1.0884 пол.
- 10 декам. є 1 гектам. — рівнас ся 0.4971 форл.
- 10 гектам. є 1 кільюм. — рівнас ся 0.6214 милі.

Міря і ваги.

10 міліграмів є 1 центигр., рівнає ся 0.1593 гр.
 10 центигр. є 1 децигр. — рівн. 1.1593 гр.
 10 децигр. є 1 гр. — рівн. 15.4322 грейна.
 10 гр. є 1 декагр. — рівн. 5.6438 дремса.
 10 декагр. є 1 гектогр. — рівнає ся 3.5274 унцій
 10 гектогр. є 1 кільогр. — рівн. 204622 фунтів
 10 кільогр. 1 мілягр. — рівн. 1.5747 стон.
 10 мілягр. є 1 квінталь — рівн. 1.9684 г. н.
 10 квінтальє є 1 тона — рівн. 0.9842 тони.

Міри мієотги.

10 мілілітер є 1 центил. — рівн. 0.0704 гіла.
 10 центил. є 1 децил. — рівнає ся 0.1759 пт.
 10 децилїт. є 1 літра — рівн. 0.8799 кварта
 10 літер є 1 декалітра — рівн. 2.1997 гальона
 10 декалітер є 1 гектолітер — рівн. 2.7497 бш.

Міря землі.

100 кв. метрів є 1 ар, — рівнає ся 0.0988 рода
 100 арів є 1 гектар, — рівн. 2.4711 акра.

Для міреня плянів.

Старий вайн-гальон рівнає ся 0.8331 гальона.
 Для міреня річий сипких: старий Віпчестер
 бушель що відповідає 0.9694 бушла.

Міря кута.

Одиницею міри кута є кути рівнобічного три-
 кутника, поділеного на 60 рівних частий, які назива-
 ємо степенями. А що шість таких кутів в ко-
 лі, тому має воно 360 степенів, які ділять ся так:
 60 секунд є 1 мінута
 60 мінут є 1 степен.
 360 степенів є коло.

Міря температури.

Зміну температури міряємо термометром. Роз-
 ріжняємо три роди термометрів:

Фаренгайта, Цельзія і Реоміра.

В температурі Фаренгайта від точки мерзє-
 ня води до точки кипіння 212 ст.

В термометрі Цельзія точка мерзєня води
 назначена 0 стєп. а кипіння 100 стєп.

Термометер Реоміра подєє на точку на мер-
 зєня води 0 ст. а кипінє 80 ст.

Щоби стєпені Цельзія перемінити на Фарєн-
 гайта, множиємо їх через девять пятих і додаємо
 32 ст.

Щоби перемінити стєпені Реоміра на Фарєн-
 гайта, множиємо їх через девять четвєртих і до-
 даємо 32 ст.

Приміром:

20 ст. Ц. рівн. 20 х девять пятих а 32 рівн. 68
 ст. Фаренгайта.

20 ст. Реоміра рівн. 20 х девять четвєртих а
 32, рівн. 77 ст. Фаренгайта.

Щоби перемінити стєпені Фарєнгайта на Цєль-
 зія, віднимаємо від перших 32 ст. а ріжницю мно-
 жиємо через пять девятих.

Стєпені Фарєнгайта змінєємо на стєпені Рео-
 міра в той спосіб, що віднимаємо 32 ст. а ріжни-
 цю множиємо через чотири девятих.

На примір:

68 ст. Фарєнгайта рівн. 69 — 32 х пять дев-
 ятих є 20 ст. Цєльзія.

77 ст. Фарєнгайта рівн. 77 — 32 х чотири дев-
 ятих є 20 стєпенів Реоміра.

Щоби перемінити стєпені Цєльзія на Реоміра,
 множиємо їх через чотири пятих.

Щоби замінити стєпені Реоміра на Цєльзія
 множиємо їх через пять четвєртих.

На примір:

20 ст. Цєльзія рівн. 20 х чотири пятих рівн.
 16 ст. Реоміра.

20 ст. Реоміра рівн. 20 х пять четвєртих рівн.
 25 ст. Цєльзія.

Міря електричности.

Як підстава під одиниці в міреню електрич-
 ности служить центиметер, грам і секунда.

Ом є є одиниця до міреня опору, який стрі-
 час електрична струя переходячи через данє
 тіло. Під омом розуміє ся сєй опір, який стано-
 вить електричній струї рівний стовп ртуть, дов-
 гий на 106.3 см. о вазі 14.4521 грама при тем-
 пературі 0 ст. Цєльзія.

Ампер є є одиниця міри електричної струї. Під
 ампером розуміємо таку електричну струку, що
 переходячи через водяний розчин азотану сріб-
 ла, виділить в одній секундї 0.01119 грама срібла.

Вольт є є одиниця електричного тиєненя, що
 на провіднику, який ставить опір одного ома
 викличе електричну струку в силі одного ампера.

Міря кола.

Промір х 3.14159 рівн. обвід кола.

Промір до квадрата х 0.7854 рівн. поверхня кола.

Промір до квадрату х 3.14159 рівн. поверхня
 кулі.

Промір до три стєпеня х 0.5236 рівн. обєм кулі.

Гєографічні міря.

Бігуни північний і полудневий є є дві точки
 на противних кінцях проміру землі, наоколо
 якого вони обертає ся.

Рівник є є велике коло рівно віддалєне від
 північного і полудневого бігуна. Для гєографічних
 цілий поділили поверхню землі колєсами, які
 називаємо полудєнниками і рівнобіжниками.
 Кола ширини біжуть рівнобіжно до рівника
 а кола довжини прямоєсно і переходять через
 північний і полудневий бігун. Сї кола є поділені
 на стєпені, мінути і секунди. Стєпені ширини
 числимо від рівника до північного і полудневого
 бігуна. Стєпені ширини числимо від полудєнни-
 ка що переходять через Грінвіч. Коли би земля
 була кулею, мінута ширини була би тої самої
 вартости; але що земля є сферєйом, вартість мі-
 нути зростає в 6.064 стєп на рівнику до 6.108
 стєп при бігунах. Перєєчна довжина гєографіч-
 ної милі виноєить 6.076.8 стєп. Морєська або ад-

міральною милью вносять 6.080 стіп. Ділить ся вона на 10 каблів. Вартість одної мінути географічної довжини виносить 6.78.2 стіп на рівнику і зменшає ся поступенно до зера на північнім і полудневім бігуні. Промір землі межі бігунами вносить 7.926 англійських миль. Пересічний опір на рівнику вносить 7.926 англійських миль. Довжина рівника вносить 24,902 англійських миль.

Вузол є мірою скорости; виражене «15 вузлів» означає, що даний корабель є в силі переплисти 15 географічних миль на годину.

Міря часу.

За підставу мірення часу прийнято той час, що земля потребує, аби обернути ся раз наоколо своєї осі; що місяць потребує, аби раз окружити землю; що земля потребує, аби раз окружити сонце. З них перший дає день, який числить ся від півночі. Ділить ся так:

- 60 секунд — одна мінута,
- 60 мінут — одна година,
- 24 години — одинь день.

Астрономічний день зачинає ся о 12 годині в полудни, числить 24 години і триває до другого полудня.

Місяць після звичайного календаря є в приближеню двайцатою частию року. Різниця в одинадцятих місяцях представляє ся:

Січень, март, май, липень, серпень, жовтень і грудень мають по 31 днів, цвітень, червень, вересень і падолист мають по 30 днів.

Лютий має 28 днів у звичайнім році; 29 днів в році переступнім.

Жиди і Магометани уживають місячного року, що в часом одноразового окруженя місяця наоколо землі.

Рік є то протяг часу, якого потребує земля, щоби раз окружити сонце, що триває 365.2422 днй. Звичайно уживаний рік складає ся з 365 днів, з того кожний четвертий (т. з. переступний рік), має 366 днів. Переступний рік пізнає ся по тім, що є поділений через чотири. Кожний же сотний рік не є роком переступним, сли не є поділений через чотиреста. Магометанський рік все складає ся з 12 місяців і має 354 або 356 днів.

НАЙБІЛЬШІ МІСТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Місто	Число мешканців
New York, N. Y.	5,333,539
Chicago, Ill.	2,393,325
Philadelphia, Pa.	1,657,810
St. Louis, Mo.	734,667
Boston, Mass.	733,802
Cleveland, Ohio.	639,431
Baltimore, Md.	579,590
Pittsburgh, Pa.	564,878
Detroit, Mich.	537,650
Buffalo, N. Y.	454,112

Місто	Число мешканців
San Francisco, Cal.	448,502
Los Angeles, Cal.	438,914
Milwaukee, Wis.	417,054
Cincinnati, O.	402,175
Newark, N. J.	389,306
New Orleans, La.	361,221
Washington, D. C.	353,378
Minneapolis, Minn.	343,466
Seattle, Wash.	313,029
Jersey City, N. J.	293,921
Kansas City, Mo.	281,911
Portland, Ore.	260,601
Indianapolis, Ind.	259,413
Denver, Col.	245,523
Providence, R. I.	245,090
Rochester, N. Y.	241,518
St. Paul, Minn.	236,766
Louisville, Ky.	235,114
Columbus, O.	204,567
Toledo, O.	184,126
Oakland, Cal.	184,002
Atlanta, Ga.	179,292
Birmingham, Ala.	166,154
Worcester, Mass.	157,732
Syracuse, N. Y.	149,353
New Haven, Conn.	144,505
Memphis, Tenn.	143,231
Scranton, Pa.	141,351
Spokane, Wash.	135,657
Paterson, N. J.	134,305
Omaha, Nebr.	133,274
Fall River, Mass.	125,443
Dayton, O.	123,794
Grand Rapids, Mich.	123,227
Bridgeport, Conn.	115,289
San Antonio, Tex.	115,063
Nashville, Tenn.	114,899
Dallas, Tex.	111,986
New Bedford, Mass.	111,230
Lowell, Mass.	111,004
Cambridge, Mass.	110,357
Salt Lake City, Utah	109,530
Hartford, Conn.	107,038
Trenton, N. J.	106,831
Tacoma, Wash.	103,418
Reading, Pa.	103,361
Albany, N. Y.	102,961
Camden, N. J.	102,465
Springfield, Mass.	100,375
Lynn, Mass.	98,207
Des Moines, Ia.	96,691
Lawrence, Mass.	95,834
Fort Worth, Tex.	94,494
Kansas City, Kans.	94,271
Richmond, Va.	94,043
Yonkers, N. Y.	93,383
Youngstown, O.	93,341
Houston, Tex.	93,122
Wilmington, Del.	92,057
Schenectady, N. Y.	90,503
Duluth, Minn.	89,331
Norfolk, Va.	86,540
Somerville, Mass.	83,881

Місто	Число мешканців	Місто	Число мешканців
Oklahoma, Okla.	83,559	Jacksonville, Fla.	70,173
St. Joseph, Mo.	82,712	Peoria, Ill.	70,006
Waterbury, Conn.	82,517	Harrisburg, Pa.	69,493
Elizabeth, N. J.	82,411	East St. Louis, Ill.	69,502
Utica, N. Y.	82,060	Savannah, Ga.	67,917
Akron, Ohio	80,291	Passaic, N. J.	66,276
Hoboken, N. J.	77,994	Bayonne, N. J.	65,271
Troy, N. Y.	77,560	Johnstown, Pa.	64,642
Manchester, N. H.	75,635	Brockton, Mass.	64,043
Wilkes Barre, Pa.	73,660	Terre Haute, Ind.	63,529
Fort Wayne, Ind.	72,322	Holyoke, Mass.	62,852
Erie, Pa.	72,401	Portland, Me.	62,161
Evansville, Ind.	71,284	Charleston, S. C.	60,121

ТАБЛИЦЯ ДО ОБЧИСЛЕННЯ ВІДСОТКІВ (ПРОЦЕНТІВ) ВІД \$1.00 ДО \$5.000 НА ПРОТЯГ ОДНОГО РОКУ.

Капітал	3 проц.	3 ½ проц.	4 проц.	4 ½ проц.	5 проц.	6 проц.
Доларів	\$	\$	\$	\$	\$	\$
1	.03	.03	.04	.045	.05	.06
2	.06	.07	.08	.09	.10	.12
3	.09	.10.5	.12	.135	.15	.18
4	.12	.14	.16	.18	.20	.24
5	.15	.175	.20	.225	.25	.30
6	.18	.21	.24	.27	.30	.36
7	.21	.245	.28	.315	.35	.42
8	.24	.28	.32	.36	.40	.48
9	.27	.315	.36	.405	.45	.54
10	.30	.35	.40	.45	.50	.60
20	.60	.70	.80	.90	1.00	1.20
50	1.50	1.75	2.00	2.25	2.50	3.00
100	3.00	3.50	4.00	4.50	5.00	6.00
200	6.00	7.00	8.00	9.00	10.00	12.00
300	9.00	10.50	12.00	13.50	15.00	18.00
500	15.00	17.50	20.00	22.50	25.00	30.00
1000	30.00	35.00	40.00	45.00	50.00	60.00
2000	60.00	70.00	80.00	90.00	100.00	120.00
5000	150.00	175.00	200.00	225.00	250.00	300.00

Коли ходить о обчислене 7 проц., то множить ся числа, стоячі в рубриці 3 ½ проц. через 2; коли ходить о 8 проц., то множить ся через 2 числа стоячі під 4 проц., а коли о 10 проц., то множить ся через 2 числа, стоячі під 5 проц.

ТАБЛИЦЯ ЗАСІВІВ ДЛЯ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

Ново-англійські держави:

	Час засіву	Скільки насіння	Навозу на акер	Час дозрівання
кукурудза	10-30 мая	8—12 кварт.	8—12 тон	14—17 тижн.
пшеници	осінь або весна	2 бушлі	18 тон	20 тижнів.
овес	цвітень до мая	2—3 бушлі	6—8 тон	11—15 тиж.
ячмінь	цвітень до 30 червня	2—3 бушлі	7—8 тон	10—15 тиж.н
жито	цвіт. до мая, або верес.	5—6 пеків	7—8 тон	40 тижн.
ярд пшеници	1-до 20 червня	1—1 і чв. буш.	4—6 тон	10—15 тижн.н
бараболі	15 цвітня до 1 мая	8—20 бушлі.	15—20 тон	12—20 тижн.

Середущі держави:

кукурудза	20 цв. до 30 мая	6—8 квартів	8—12 тон	16—18 тлн.
пшеници	20 верес. до 20 жов.	2 бушлі	8 т. і 800 ф. навоз.	41—43 тижн.
овес	марець до мая	2—2 і пів буш.	„ „	16—17 „
ячмінь	„ „	„ „	„ „	13—16 „
жито	1 вер. до 1 жов.	півтора буш.	„ „	40—43 „

	Час засіва	Скільки касія	Навозу на акер	Час дозріваня
яра пшениця	черв. до липня	пів до 1 і пів б.	5 тон	8—10 тиж.
бараболі	марець до мал	8—15 бушл.	10—18 тон	14—22 „
сол. бараболі	май до червня	10—12 бушл.		10—15 „
капуста	марець до липня	4—8 унцій	300 — 600 ф.	8—15 „
лен	май	20 кварталів.		8—10 „

Центральні і західні держави:

кукурудза	1 цв. до 1. черв.	6 кварталів	5—10 тон.	16—20 тижн.
пшениця	осінь і весна	2 бушлі	8 тон	40—42 „
овес	1. цв. до 1. мая	2—3 бушлі	8 тон	12—14 „
ячмінь	осінь і весна	2 бушлі	8 тон	11—13 „
жито	1. вер. до 20 вер.	1—2 бушлі.	8 тон	35 „
яра пшениц.	червень	1—2 бушлі	5 тон	10—12 „
бараболі	15 марець до 1. черв.	5—10 бушлів	5—10 тон	10—20 „
лен	1. мар. до 15. мал	2—3 пени	10—15 тон	15—20 „
сіню	цв. до мал.	8—15 фунт.	10 тон	—

Полудневі держави:

Бавовна	лютий до 15. май	1—3 бушлі		20—30 тижн.
кукурудза	лют. до черв.	8 кварт	10 буш. мук.	18—20 „
пшениця	верес. до жов.	2 бушлі	8 тон	43 „
овес	лют. май, верес.	2 і пів бушля	8—10 тон.	17 „
ячмінь	цв. до мая	„	„	17 „
жито	верес. до жов.	1 і пів бушл.	10 тон	43 „
капуста	мар. до мая	чверть—пів ф.	6—10 тон	14 „
водні мезони	1. мар. до 10. мал	2—7 фунт.	5 тон і 300 ф.	16—20 „
цибуля	1. лют. до 10 цв.	—	—	16—24 „
бараболі	січ. до цв.	8—10 бушл.	8—12 тон	11—15 „
тютюн	марець		8—15 тон	18—20 „
горох	1. мая до 15. липня.	2—5 пеків	200—300 ф. фосф.	6—8 „

Англійська преса про нас.

Від коли лише зачалась страшна європейська війна, світова преса, обговорюючи різні міждержавні питання, зацікавилась також надзвичайно українською справою. Хоч справді се нам не багато може, бо будучність наша залежить від нашої власної внутрішньої сили і організації, то все таки буде для кожного цікаве, як чужі народи задивляють ся на нас. Найцікавіше для нас, американських Українців, безперечно буде, що говорить про нас англійська преса, бо Англіїці се тутешні наші найближші сусіди.

Статі, які появлялись в англійській пресі про Українців, мають майже всі полемічний характер тому, що їх автори походять з двох протилежних таборів: прихильного Росії й антиросійського. З огляду на зміст можна поділити ці статі на політичні і культурно-літературні нариси. Найбільше писалось про українську справу в журналі «The New Age» (Новий Вік). Тут крім інформаційної статі про нашу літературу Вас. Левицького (перев. V. Selver), «Українська література» (The New Age, 31. XII. 1914), де чогось назву «Гайдамаків» переведено словом «Bandits», де сказано хябно, що Франко в своїх ліриках наслідував Гайне, та що його найбільша заслуга се перекладати з західно-європейської літератури, — знаходимо в числі з 10. XII. 1914 переклад новелі В. Стефаніка «Злодія зловили» (перев. Джорджа Рафаловича), який викликав на сторінках згаданого журналу живу полеміку. Кріptonім R. H. C. (The New Age, 17. XII. 1914) не сподобав собі новелі, добачуючи в ній стару письменницьку методу тай до того образ страшного морального занепаду серед українського люду. В. Стефаніка називав автор «безсилим бунтарем, передіпотопом трюльодітом» Його новелля «є відражаюча і будить почування огиди.» І тому «обовязком Росії є задержати Україну так довго, аж поки її мужики не стануть цивілізованими.» Не знати, чи подивляти тут безмежну ігноранцію автора, чи шовінізм, окуплений рублями! — Гідну відправу д. R. H. C. дає Д. Рафалович в короткій замітці «Василь Стефанік» (The New Age, 24. II. 1914), в якій він пише влучно між иньшим такє: «Стефанік хоче виказати, як нязько паде поневолена, рабська нація.» — Ряд інформаційних статей про культурні відносини Українців в Галичині подає один з очевидців нашого Шевченківського свята з минулого року д. Raseur в журналі «The Varsity — The Isis» п. з. «Галичина» в р. 1914». Автор інформус читачів про Шевченка, якого могилу берегли в минулому році російські жандарми (фотографію поміщено в однім лондонським журналі), говорить про покритиженє Українців в Галичині на користь Поляків, а відтак (розд. II) з ентузіазмом описує Шевченківське свята, в яким взяло участь 28 тис. народу. Похід був «на прочуд гарний», а гімнастичні пошеи «не були-б екомпромітовані найкращою гімнастичною організаціє». Подавши картинку Льво-

ва (розд. III), автор спинаєть ся особливо на церкві св. Юра, а при сій нагоді висказуєть ся похвально про митропол. Шептицького, що «все підпомагав українську націю в боротьбі з Поляками і Росією», що був «меценатом штуку» і виховав гурток артистів. Згадує автор і про справу українського університету і про трагедію Коцка. В розд. IV автор описує свою дорогу до Угерців, до господарської школи «Просвіти», з захопленням розказує про гостинність в сій школі, добру науку, симпатичне вражінє, яке зробили на нього сільські діти у гарно вишваних сорочках і пр. Найшли в його описі своє увіковіченє також і славні дороги східної Галичини, де «болото завглибшки на 12 до 14 цалів (змірене!) було ще пустяком!» В розд. V описує автор прийатє в Самборі, а в розд. VI повний одушевленя для села Кульчиць, мешканці котрого є потомками побілітованих ще Львом шляхтичів, що величають ся славним предком Кульчицьким, першим віденським і взагалі європейським каварником. З гумором описана тут стріча з бувшим американським емігрантом і прийатє у мужика. «Коля пишу се, бачу, як він усміхаючись стоїть на малій стації і вимахує капелюхом. «Здорові були, товариші! Рад, що приїхали! Ще колись побачимось!» — так кінчить автор сій розділ. — Взагалі сєй, як і инші описи нашого краю, повні романтичного одушевленя для його краси і люду і нагадують подібну літературу з доби польської чи російської українофільської романтики. В розд. VII яєус автор Дрогобиччину, «край нафти», і звертає передовсім увагу на старинну деревляну церков, побудовану в XIII. або XIV. в. чумаками, яка виказує у своїм стилю візантійський вплив. Її декорація зраджує смак артиста, а особливо замітні образи, на яких римські жоввіри убрані в козацький одяг. Далі йде опис еалін, рафінерії нафти, а відтак Бориславська панаме. Перед льокалем українського касина, прибраного в синьо-жовті прапори, привитали гостей між иньшими також українські стрільці (Strieltzi), що «виглядали дуже моторно і по англійськи у своїх хакі-уніформах.» Скелі в Урину загадкового походження і становили, як каже одна легенда, кріпость для польських і українських князів. Далі вихвалє автор красу української пісні, між иньшим народнього гимну, а в розд. VIII описує Стрий, де передовсім звертає увагу на «Сокільський Базар» з його гарними мережковими річима і килимами, що нагадують рідкі сенаньско-мавританські килими. Молодарьєд сплітка будить в нїм рефлексію, чога би то не доконав український народ колиб не се «трагічне колиб.» Коломійка, яку автор бачив у Стрию, робить на нього таке вражінє, що на його погляд, вона «будить небіжків з гробів.»

Ці широкі спомини ще не закінчені.

Опис Галичини з п'ятьма гарними ілюстраціями подає «A traveller» в журналі «The Queen,

the Lady's Newspaper» (24. X. 1914) п. з. «Східна Галичина, нова російська провінція». Подавши число Українців в Галичині, автор подає цікавий опис польського Жиди, що є «справжнім символом смутку, нещастя і мізерії». В протиповісті до Жидів українські мужики живуть чисто, «іх манери милі, іх чемність гідна подиву» — нема на світі краших християн. «Всі вони свідомі своєї національності і не чужі їм імена іх світоців історії і культури. Вони мають мабуть найкращі народні пісні в світі», а очи автора часто звогчували сльози, коли він «в тиші галицької ночі слухав чистих мелодій іх простих сільських хорів.» Далі підчеркує автор єдність між інтелігенцією і мужиками. Хоч греко-катол. релігія гал. Українців в Росії непризнана, то автор у своїм русофільстві вірить, що царизм не буде під тим оглядом тіснити новозавойованої території, і він нік не може дати віри слухам про вивезення шаховного Митрополіта рос. військом. — Подібна інформаційна стаття, прикрашена фотографією вінницьької України в народнім одязі, знаходить ся в журналі «Canada» (14. XI. 1914) п. з. «Вінницьькі Українці» (автор: Florence Randal Livesay). «Мабуть не багато Українців бореть ся за Австрію. Тутешні шагиви в Канаді і пересвідчені, що вони покинули тиранію у старих краях. Одначе, коли-б прийшла нагода забезпечити Україні волю — «сеї край з 35, 000.000 населеня, — край якого нема на жадній карті» — старий український край борю ся-б. Австрія поводилась з ним краще, чим Росія, але дойно недавно вона завела реформи тай то вимушені. Росія подає найбільше тепер.» Так пише канадійський русофіл. Байдуже йому, що його «українська служниця Ганька» каже: «В Австрії ми маємо свою волю. В російській Україні нам навіть вона заборонена.» До статті додано переклад Шевченкового «Косаря» пера п-ці Е. Л. Войнич п. з. «The Reaper».

Ілюстрований журнал «The Field» (27. II. 1915) дає опис лемківських гір, пера Т. У. О. з двома ілюстраціями. Автор повторяє за своїм не дуже приязно до нас настроєним інформатором твердження про непридатність нашого народу до культури і інформус своїх читачів, що Українці належать до православної церкви і через те заприязнені з Москалями (?). — В «The Manchester Guardian» (26. III. 1915) Rosalind Travers Hundman в картині «На Буковині» називає Українців «найчистішою і найстаршою славянською кровю» і каже далі: «вони є інтересним народом і можуть, завдяки своїй великій чисельности і розбудженій національній свідомости, відіграти важну ролу в будущности». Згадує ся також про царсьлявну пропаганду серед нашого люду і т. п. — Коротенькі замітки про релігійні і політичні відносини у східній Галичині подає лист Дотляса Фокеа Пітта до редактора часп. «Sunday Times» під датою: (21. II. 1915) і нотатка в «Catholic Herald» (20. II. 1915). «The Christian World» (під датою: 5. XI. 1914) містить статтю п. з. «Держава — сорокятий зшиток». Написана вона в русофільським дусі й пов-

на різних брехонь та баламутства. — Польський приятель, проф. Bruce Boswell у статті «Нова Польща: як ми: вона сформуловатись?» в часп. «The Manchester Guardian» (19. II. 1915) мріє свою мрію про будущу Польщу на лад колишніх польонофілів з Парижа і в Риму, а при тім згадує і про відроджене українського та литовського націоналізму в половині XIX. в., котрий поставив ся ворожо до Поляків і певно не привів би сих народів до польського табору. «В дійсности — міркує автор — український національний рух зводить Москалів і Поляків до тіснійшої алуки.» (Хіба може бути цінніше визнання?) — Гарну статтю п. з. «Уніятська церква в Галичині» дає Д. Рафалович в ілюстрованім католицьким тижневнику «The Universe» (19. II. 1915). Тут виймаємо слова, якими автор оцінює значеніє і заслуги Митропол. Шептицького. «Митропол. Шептицький є не лиш добрим пастирем; він поступовець, праведник, святий, гуманний і діяльний. Він записав своє імя на кожнім кроці життя. Читачі «Юніверсу» не в силі зрозуміти як слід задачі, з якою він зустрів ся, коли з Василіянина став уніятським Єпископом». Ся стаття викликала на сторінках згаданой часописи лист Н. N. Johnsona (The Universe, 26. II. 1915), в яким він домагаєть ся від Рафаловича поясненя відношеня української гр.-кат. церкви до польської р.-кат., — і відповідне поясненє Рафаловича в листі у згаданім The Universe під датою 5. III. 1915. — В «Edinburgh Ever News» (3. III. 1915) у статі п. з. «Воскресеніє Польщі» є згадка, що гніт польських папів, у яких «патріотизм не належав до іх визначних чеснот», викликав через репресалії над греко-катол. українським народом його зворот до православя. — «Російський експерт», що «часто дописував до найкращих тижневників і місячників», подає в «Labour Leader» п. датою 10. XII. і 17. XII. 1914 довшу статтю п. з. «Війна — російський заговор», де здирає маску з російської дипломатії та подає повний і вірний образ підпольної роботи в Галичині російських платних агентів. Росія — каже він — з дня на день більше старалась засягти нельояльність в Австрії. «Інтригантський дух російської дипломатії є неймовірно великий». Коли автор дізнав ся, що Росія готуєть ся до війни, він поїхав до Галичини wraz з другими Англіїцями. В Галичині живуть Українці, що належать до великої нації, розселеної надто в Росії, на Угорщині, в Канаді і в Злуч. Державах. Росія хоче іх усіх закріпостити. «Як би я хоч на хвилю міг подумати — пише він, — що сеї народ не почував ся гірше під новим ярмом, то я радо мовчав би. Але Росія не дождала навіть кінця війни, а вже зачала свою політику терору. Масові арештованя, виключаючи і арештованє Архиепископа, вже зачались.» Потім іде образ русофільської пропаганди, при чім автор подає свою розмову у Львові з одним з «найбільше відомих агентів московської правлячої кліки». Мармарошський процес, в яким був вмішаний звісний Бобринський, виказав цілу низку хитрих інтриг московського заговору проти Австрії, інсценуваного Бобрин-

ським. Між українським народом ширено між иншим такий летучий листок: «Російський цар в неагоді з вашим цесарем. Він незабаром загорне всі угорські округи, де живуть Русини. Ви мусите вже тепер приступити до рос. православної церкви, бо коли цар прийде до свого краю, він уставить Русинів, що прийняли православ'я по правиці, а Русинів-католиків по лівиці, а відтак прикаже першим стріляти на других». Не менше злочинів виказав львівський русофільський процес, якого героси був Бендасюк «з очима фанатика.» Судіями були Поляки, спольщені Українці і два польські жиди. «Вони були перетомлені процесом і не раз я бачив, як вони заїдали біскіти і оріхи, або читали часописі, коли перекладжено докази вини.» Далі агадуєть ся про русофільський напрям серед втеклополяків і їх надії на рекомпензату в Королівстві за увільнене підсудних. Вирок увільнив усіх — та се не було для нікого несподіванкою. Осьтак приготовано шістину війну, до якої «Австро-Угорщина була рішучо зневолена.» На українським народі dokonано насильства. «Нашу (англійську) дипломатію, застарілу, але поінформовану, хитку і схильну до впливів, треба ганити передусім. Чи знайдець ся хтось, що знає Росію, який би думав, що Україні будуть щасливіші, як буде підписаний договір? Як так, то чому їх Росія насилусняні? Чому звиш 200.000 Українців утікло з (Східної Галичини?)... «Чи маємо покласти британський підпис на договір, який передає т. зв. галицьких «Росія» деспотичній автократії? Коли так, то се буде новим «свістком паперу».

Побіч горячих оборонців української нації перед московськими завойовниками виступає цілий рід русофілів, що, засліплені величю північного кольоса, добачують у завойовнім поході царизму повну рацію, розпливають ся у похвалах для московської армії і годують своїх читачів легендами про побіди сеї армії в роді такої: «Російські відвороти, з одипоким виїмком відвороту апід Сольдау, все означають слідуєчі побіди» (Morning Post). Хто-ж здивуєть ся, що сього роду обскуранти здобудуть ся на клевети і брехню в роді такої: «Ситуація етає ся ще більш загостреною з огляду на українське населенє, що все вважало ся російським» (ibid. 24. IX. 1915)? До речників сеї русофільської кампанії на англійським фронті належить також Geoffrey Dennis, що в статі: «Видумка про найтемнішу Росію» (The New Age, 17. XI. 1914) протиставить ідеалізм, релігійність, романтику і духовність російського народу німецькому матеріалізмови, політиці, могутюсти, фізичній жорстокости, дикій силі і т. п. і добачає в російським гнеті над иншими націями тільки вплив німецької бюрократії і німецької пресії на Петербурі. Він не жахаєть ся приписати сьому впливови навіть причину київських погромів!.. Твердження сього русофіла викликали на сторінках згаданого журналу живу полеміку, в якій взяв участь P. Selver (New Age, 8. X. 1914) і Д. Рафалович (ibid). У відповідь на виводи своїх противників Д. Денніє заявляє далі: «Майже всіх українських провідників в Росії арештовано першого дня; прочих тероризовано» — каже Рафалович. Нехай і так.

